T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİN SOSYOLOJİSİ)
ANABİLİM DALI

KUZEY KIBRIS TÜRK TOPLUMUNDA SOSYAL VE DİNİ HAYAT (MESARYA ÖRNEĞİ)

DOKTORA TEZİ

Hacı ERMİŞ

ANKARA-2016

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİN SOSYOLOJİSİ)
ANABİLİM DALI

KUZEY KIBRIS TÜRK TOPLUMUNDA SOSYAL VE DİNİ HAYAT (MESARYA ÖRNEĞİ)

DOKTORA TEZİ

Hacı ERMİŞ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Niyazi AKYÜZ

ANKARA-2016

TEZ ONAY SAYFASI

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Felsefe Din Bilimleri ..... **ANABİLİM DALI**
Din Sosyolojisi ..... **BİLİM DALI**

Kuzey Kıbrıs Türk Toplumunda Sosyal ve Dini Hayat (Mesarya Örneği)
.....
(TEZİN ADI YAZILACAKTIR)

Doktora Tezi
(YÜKSEK LİSANS TEZİ YA DA DOKTORA TEZİ OLDUĞU YAZILACAKTIR)

Tez Danışmanı : Niyazi Akyüz

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
Prof. Dr. Niyazi Akyüz	
Prof. Dr. Zeki Arslantürk	
Prof. Dr. İhsan Toker	
Prof. Dr. Sönmez Kutlu	
Doç. Dr. Özcan Güngör	

Tez Sınavı Tarihi .....

(Tez Beyan Belgesi)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(…20…../…10……../…2016….)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Hacı ERMİŞ

İmzası

İÇİNDEKİLER I
TABLOLAR V
ÖNSÖZ VIII
ARAŞTIRMANIN KONUSU VE PROBLEMİ (SORUN) 1
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ 4
3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE 7
3.1. Toplum 7
3.2. Din 8
3.3. Din - Toplum İlişkisi 13
3.4. Kimlik 22
4. ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI 29
5 HİPOTEZLER. 30
6. METOT 31
6. 1. Araştırmanın Evreni ve Örneklem 40
6.2. Veri Toplama Teknikleri 41
6. 3. Soru Kâğıdının Hazırlanması ve Anketin Uygulanması 41
6. 4. Araştırmanın Sınırlılıkları 43
6. 5. Veri Analizi ve Değerlendirme 44
BİRİNCİ BÖLÜM 45
KIBRIS ADASI, TARİHİ VE TOPLUMSAL DURUM 45
1 a) Jeopolitik Durum 45
1 b)Tarihsel süreçte Kıbrıs 46
2) Kıbrıs'ın İslam'la Tanışması 47
3) Kıbrıs'ta Türkler 48
4) Osmanlılar ve Kıbrıs 49
4 a) Jeopolitik sebepler 49
4 b)Ekonomik sebepler 50
4 c) Dini sebepler 50
4 d) Yerli halkın müracaatları 51
5 a) Türklerin Kıbrıs'a Yerleşmeleri 53
5 b) Osmanlı Döneminde Gayri Müslimler 55
5 c) 1872'ye Kadar Kıbrıs'ta Genel Durum 57

5 d) Kıbrıs'ın İngiltere'ye Devri 57
6) İngiliz Dönemi 60
7) Kıbrıs Cumhuriyeti 62
7 a) Garanti Antlaşması 64
7 b) İttifak Antlaşması 65
8) Kıbrıs Cumhuriyetinin Devam Ettiği Yıllar 65
9) I. Kıbrıs Türk Barış Harekâtı 69
10) II. Kıbrıs Barış Harekâtı 71
11) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İlanı 74
12) Kıbrıs Türk ve Rum Toplumları Arasındaki İlişkiler 76
13) Kıbrıs Türk Toplumu 77
13 a) Toplumun etnik yapısı 77
13 b) Sosyal Tabakalaşma 79
13 c) Nüfus 79
13 d) Ekonomi 81
13 e) Eğitim 84
13 f) Turizm 86
13 g) Müftülük 87
13 h) Kıbrıs'ta Camiler 90
İKİNCİ BÖLÜM
ARAŞTIRMANIN BULGULARI 92
1)Örneklemin Kişisel Özellikleri 92
a) Konum 92
b) Yaş, Cinsiyet ve Medeni Durum 93
c) Meslek ve öğrenim durumu 94
d) Okunan veya Okumayı Düşünülen Üniversitenin Konumu 97
e) Gelir Durumu 98
f) Aile İle İlgili Bulgular 99
g) Ailede Bulunan Otomobil Sayısı 102
h) Oturulan Ev 103
ı) Evde Birlikte Kalınan Kişiler 104
i) Evde Bulunan Kişi Sayısı 105

j) Evlenecek Kişinin Hangi Toplumdan Olacağı İle İlgili Düşünceler 106
k) Evlenilecek Kişinin Özellikleri 108
l) Nikâhla İlgili Düşünceler 109
m) Boş Zamanları Değerlendirme Durumu 111
n) Kutlanılan şeyler 114
o) Oyun - Eğlence Faaliyetleri ve Alışkanlıklar 117
ö) Kitap Okuma Alışkanlıkları 119
p) Gazete Okuma Alışkanlıkları 121
r) Televizyon İzleme Alışkanlıkları 124
s) Spor Takımları İle İlişkiler 127
ş) Kimlik Olarak Kendini İfade Etme 129
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DİNİ HAYATLA İLGİLİ BULGULAR 131
A)Dini Tecrübe ve Onun Anlatımı 131
1)İnanç Boyutu 131
1 a) Allah İnancı 132
1 b) Meleklere İnanç 136
1 c) Kutsal Kitaplara İnanç 137
1 d) Kur'an-ı Kerim'in Hükümlerine İnanç 138
1 e) Peygamberlere İnanç 142
1f) Ahiret'e İnanç 144
1 g) Cennete Girebilmek İçin Müslüman Olmanın Gerekip Gerekmediği İnancı...147
1 h) Kaza Kader İnancı 150
1 ı) Alın Yazısı İnancı 152
2) Dini Tecrübenin Pratik İfadesi İbadetler 155
2 a)Bedenle Yapılan İbadetler 158
2 a 1) Namaz İbadeti 158
2 a 2.) Oruç İbadeti 166
2 b)Mal İle Yapılan İbadetler 172
2 b 1)Ramazan'da Fitre Verme Durumu 172
2 b 2) Zekât İbadet 175
2 b 3) Kurban İbadeti 180

2 c)Hem Mal Hem Beden İle Yapılan Hac İbadeti 183
3)Dini Hayatın Değişik Alanları ile İlgili Farklı Değerlendirme ve Uygulamalar...187
3 a) Adak Adama 187
3 b) Sıkıntı Anında Yapılan İşler ve Allah'a Dua Etme 191
3 c) Kur'an-ı Kerim Okuma 196
3 d) Evde Bulunan Dini Kitaplar 202
3 e) Dini Bilginin Kaynakları 205
3 f) Dini Konuda Danışma Çevresi 209
3 g) Dini Bilgi Düzeyi 211
4) Cami İmamları İle İlgili Düşünceler ve İdeal Din Görevlisi 212
5)1974 Sonrası KKTC Din Görevlileri 215
6) Türkiye Cumhuriyetinden Gelen Din Görevlileri 218
7) Halk İnançları 224
8) Dini Geleneksel Uygulamalar 227
9) Kutsal Sayılan Mekânları Ziyaret 233
10) Camide Bulunulan His 235
11) Dini Hayatla İlgili Değerlendirme 237
12) Dünya – Ahiret Algısı 241
13) İdeal Müslüman Değerlendirmesi 244
14) Dini Hayatın Tipolojik Farklılaşması 246
Değerlendirme, Sonuç ve Öneriler 251
ÖZET 266
SUMMARY 267
BİBLİYOGRAFYA 268
EKLER 279

TABLOLAR

Tablo 1. Konum
Tablo 2. Yaş, cinsiyet ve medeni durum
Tablo 3. Meslek ve öğrenim durumu
Tablo 4. Okunan veya okunması düşünülen üniversite
Tablo 5. Gelir durumu
Tablo 6. Ailede bulunan otomobil sayısı
Tablo 7. Oturulan evin mülkiyeti
Tablo 8. Evde birlikte kalınan kişiler
Tablo 9. Evde birlikte kalınan kişiler
Tablo 10. Evlenilecek kişinin toplumu ile ilgili tercihler
Tablo 11. Evlenilecek kişinin özellikleri
Tablo 12. Evlilikte nikâhla ilgili düşünceler
Tablo 13. Kitap okuma sıklığı
Tablo 14. Gazete okuma durumu
Tablo 15. Okunan gazeteler
Tablo 16. İzlenilen televizyon kanalları
Tablo 17. Takım tutma tercihleri
Tablo 18. Kimlik olarak kendini ifade etme durumu
Tablo 19. Allah inancı – cinsiyet ilişkisi
Tablo 20. Meleklere inanç – cinsiyet ilişkisi
Tablo 21. Diğer kutsal kitaplar ve Kur'an-ı Kerimle ilgili düşünceler
Tablo 22. Öğrenim Durumu/ Kur'an-ı Kerim Hükümlerine inanç ilişkisi
Tablo 23. Aylık gelir - Kur'an hükümlerine inanç ilişkisi
Tablo 24. Peygamberlere inançla ilgili düşünceler
Tablo 25. Hz. Muhammed (s.a.v.) 'in peygamberliği ile ilgili düşünceler
Tablo 26. Cinsiyet – ahirete inanç ilişkisi
Tablo 27. Öğrenim durumu – ahirete inanç ilişkisi
Tablo 28. Cinsiyet – cennete girebilmek için Müslüman olmanın gerekliliği inancı
Tablo 29. Öğrenim durumu - cennete girebilmek için Müslüman olmanın gerekliliği inancı

Tablo 30. Cinsiyet – kaza kader inancı ilişkisi
Tablo 31. Yaş – alınyazısı inancı ilişkisi
Tablo 32. Cinsiyet – alınyazısı inancı ilişkisi
Tablo 33. Öğrenim durumu – alınyazısı inancı ilişkisi
Tablo 34. İbadetler ile ilgili düşünceler
Tablo 35. Konum – namaz kılma ilişkisi
Tablo 36. Yaş - namaz kılma ilişkisi
Tablo 37. Cinsiyet – namaz kılma ilişkisi
Tablo 38. Öğrenim durumu – namaz kılma ilişkisi
Tablo 39. Aylık gelir durumu – namaz kılma ilişkisi
Tablo 40. Konum oruç tutma ilişkisi
Tablo 41. Yaş – oruç tutma ilişkisi
Tablo 42. Cinsiyet – oruç tutma ilişkisi
Tablo 43. Yaş – fitre verme ilişkisi
Tablo 44. Cinsiyet – fitre verme ilişkisi
Tablo 45. Aylık gelir durumu – fitre verme ilişkisi
Tablo 46. Konum – zekât verme ilişkisi
Tablo 47. Yaş – zekât verme ilişkisi
Tablo 48. Ekonomik durum – zekât verme ilişkisi
Tablo 49. Öğrenim durumu kurban kesme ilişkisi
Tablo 50. Cinsiyet – hacca gitme ilişkisi
Tablo 51. Yaş – adak adama ilişkisi
Tablo 52. Cinsiyet – adak adama ilişkisi
Tablo 53. Sıkıntılı zamanlarda veya başa bir felaket geldiğinde (hastalık sıkıntı vb.) yapılan işler
Tablo 54. Konum – Allah'a dua etme durumu ilişkisi
Tablo 55. Cinsiyet – Allaha dua etme durumu ilişkisi
Tablo 56. Konum – Kur'an-ı Kerimi okuma ilişkisi
Tablo 57. Cinsiyet - Kur'an-ı Kerimi okuma ilişkisi
Tablo 58. Evde bulunan dini kitaplar
Tablo 59. Dini bilgilerin öğrenildiği yer ve kişiler
Tablo 60. Dini konularda danışma çevresi

Tablo 61. Dini bilgi düzeyi
Tablo 62. Cami imamları ile ilgili düşünceler
Tablo 63. İdeal din görevlisi imajı
Tablo 64. Halk inançları
Tablo 65. Dini geleneksel inançlar
Tablo 66. Türbe ziyaretleri ile ilgili düşünce ve davranışlar
Tablo 67. Konum – dini hayatla ilgili değerlendirme ilişkisi
Tablo 68. Öğrenim durumu – dini hayatla ilgili değerlendirme ilişkisi
Tablo 69. Öğrenim durumu – dünya / ahiret dengesi inancı ilişkisi
Tablo 70. Ekonomik durum – dünya / ahiret dengesi inancı ilişkisi
Tablo 71. İdeal Müslüman tasavvuru
Tablo 72. Medeni durum - ideal Müslüman tasavvuru
Tablo 73. Yaş – dindarlık açısından kendini değerlendirme ilişkisi
Tablo 74. Öğrenim durumu – dindarlık açısından kendini değerlendirme ilişkisi
Tablo 75. Medeni durum – dindarlık açısından kendini değerlendirme ilişkisi

ÖNSÖZ

Kıbrıs, tarihin eski çağlarından beri medeniyetin beşiği olan, pek çok kültürün içerisinde yaşadığı, birçok istilalarla karşılaşan bir adadır. Burada yaşayan insanlar, birçok kültürün etkisinde kalıp, farklı kökenlere mensupturlar. İslamiyet'in ilk yıllarından itibaren Müslümanlarla ilişkiler başlamıştır. Türkler, Anadolu Selçuklu beylikleri döneminde Ada ile farklı düzeylerde ilişkiye girmiş, 16. Yüzyılda Osmanlı devletinin Ada'yı fethi ile birlikte Türk hâkimiyeti başlamıştır. Yönetimin İngilizlere bir süreliğine bırakılıp, sonra da İngilizlerin işgaliyle Türk hâkimiyeti sona ermiştir.

Türklerin Adaya yerleşmeleri, 1571'de başlamış, bu yerleşme dalgalı bir seyir izlemiştir. Bazı zamanlarda geri göçler olmuştur. Türkler Osmanlı döneminde hâkim unsur iken sonraki dönemlerde bu konumlarını kaybetmişlerdir. Osmanlı döneminde her toplum kendi inanç ve değerlerine göre özgürce yaşama imkânına sahipken, İngiliz dönemi ve sonrasındaki, Kıbrıs Cumhuriyeti dönemlerinde Türk toplumu zorluklarla karşılaşmış ve birçok kurumun faaliyeti sekteye uğramıştır. Bunlar içinde dini kurumlar en çok etkilenenlerdendir denilebilir. Kuşkusuz sadece dini alanda değil diğer birçok alanla ilgili de önemli değişiklikler meydana gelmiştir.

Kıbrıs Türk toplumu ile ilgili birçok çalışma yapılmış, bu çalışmalar özellikle de 20.Yüzyılın ikinci yarısında Kıbrıs'ın içinde bulunduğu siyasi ve güvenlikle ilgili belirsizlikler nedeniyle bu tarafa yönelmiştir. Bu çalışmalarda sosyal ve dini alanlarla ilgili bilgilere de ara ara yer verilmiştir. Sosyal hayatın bazı alanları ile çalışmalar yapılmışsa da dini alanla ilgili yapılan araştırmalar çok daha sınırlı kalmıştır. Yapılan çalışmalar da dinin toplumsal görünümünden çok kurumsal alanlarla ilgilidir.

Çalışmamızda Kıbrıs Türk toplumunun sosyal ve dini hayatı ile ilgili verileri toplamaya gayret ettik. Araştırmamızı halkın sosyal ve dini hayatı ile ilgili planlı

gözlemlerimizden yola çıkarak oluşturduğumuz anket formunda örneklem grubuna yönelttiğimiz sorularla gerçekleştirdik. Veriler kişisel gözlem ve yapılan mülakatlarla birlikte değerlendirildi. Alanda yapılmış çalışmaların verilerinden de yararlanılmıştır.

Araştırmada sosyal ve dini hayatın konum, yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, gelir seviyesi gibi etmenlerin sosyal ve dini yaşam ile ilişkisi ele alınmıştır. Çalışma, din ve toplum hayatı ile ilgili yapılmış çalışmalara, Kıbrıs Türk toplumunun sosyal ve dini hayatını anlama yolunda bir katkı sağlama amacındadır. Kıbrıs Türk toplumu ile ilgili bütün konuları çözümleme iddiasında olmayıp, yapılacak araştırmalara bir nebze ışık tutabilirse amacına ulaşmış sayılacaktır.

Giriş bölümünde araştırmanın konusu, problemi, amacı, önemi, kavramsal çerçeve, hipotezler, yöntem, evren, örneklem, veri toplama teknikleri, soru kâğıdı ve anketin uygulanması, veri analizi ve değerlendirme hakkında bilgi verilmektedir.

Birinci bölümde Kıbrıs Adası, geçmişten günümüze kadar tarihi ve toplumsal yönden ele alınarak özetlenmiştir. Kıbrıs'ın İslam'la tanışması, Osmanlı devletinin Ada'yı fethi, Türklerin yerleşmeleri, İngiliz dönemi ve günümüze kadar siyasi ve toplumsal alanla ilgili bilgiler verilmiştir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin nüfus ekonomi, turizm, eğitim ve dini kurumları hakkındaki veriler özetle açıklanmıştır.

İkinci bölümde örneklemin kişisel özellikleri, sosyo-ekonomik durumları, aile yapıları, aile ile ilgili tutum ve yaklaşımları, günlük yaşam ve hobileri, medya ve basınla ilişkileri ve kimlik algıları ele alınmakta ve değerlendirilmektedir.

Üçüncü bölümde ise örneklemin inanç ve ibadetlerle ilgili tutumları, dini kaynaklara ulaşma durumları, dini bilgi kaynakları, halk inançları ve türbe ziyaretleri ile ilgili düşünce ve tutumlar ele alınmıştır. Camilerle ilişkiler, dini hayatın tipolojik farklılaşması ve dinle ilgili örneklemin kişisel değerlendirmeleri yer almaktadır.

Araştırma esnasında bana danışmanlık ve rehberlik yapan değerli hocam Prof. Dr. Niyazi AKYÜZ'e, bu çalışmaya yönlendirip, desteklerini de esirgemeyen KKTC Din Hizmetleri Müşavirleri İbrahim Duman, Ahmet Durmuş ve KKTC Din İşleri Başkanı Talip Atalay'a teşekkürü bir borç bilmekteyim. Anket uygulamasında destek olan din görevlisi arkadaşlarıma ve Kıbrıslı anketörlere, anket forumlarını doldurup değerlendirmede bulunan ve katkı sağlayan bütün Kıbrıslılara şükranlarımı sunarım.

KIBRIS'TA SOSYAL VE DİNİ HAYAT (MESARYA ÖRNEĞİ)

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE PROBLEMİ (SORUN)

Bu araştırmanın konusunu: din ve toplumsal yapıların birbirlerini etkiledikleri kabulünden hareketle, din ve toplum ilişkilerinin teorik olarak incelenmesi ve alan araştırmasında elde edilen verilerin değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Bu bağlamda, 1974 öncesi Kıbrıs adasına yerleşmiş, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşı Türkler ve onların nesillerinin bu günkü sosyal ve dini hayatları araştırılmıştır.

İnsanlar, yaşamlarını bir toplum içinde sürdürür ve karşılıklı olarak sosyal ilişler kurarlar. Bu ilişkilerde pek çok faktör etkili olur. Din, ekonomi, sanat, hukuk, ahlak, siyaset,[1] vb. bunlardan bazılarıdır. Sosyoloji, bu olguları mahiyeti ile değil, hangi sosyal şartlar altında ortaya çıkıp, ne gibi tesir icra ettiklerini ortaya çıkarmakla uğraşır.[2] Bir toplumun yapısını belirleyen unsurların en önemlilerinden bir tanesi de sosyal ilişkilerdir. Bu ilişkiler, farklı etnik unsurların bir arada yaşadığı toplumlarda daha fazla önem kazanmaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yaşayan Türkler Ada'nın Osmanlılar tarafından fethini müteakip değişik dönemlerde Kıbrıs'a yerleşmiştir.[3] Bu toplum da, diğer toplumlarda olduğu gibi birçok faktörün etkisiyle birlikte yaşam sürmüş ve sürmektedir. Geçmişte yerel topluluklar olan gayrimüslim tebaa ile karışık yaşamış,[4] karşılıklı olarak birbirlerini etkilemişlerdir.

---

[1] Ünver Günay, Din Sosyolojisi, İnsan Yayınları, İstanbul 1998, s. 38
[2] Hans Freyer, Sosyolojiye Giriş, Çeviren: Nermin Abadan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ajans Türk Matbaası, Ankara 1957, s. 2
[3] Hüseyin Fikret Alasya, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1987, s. 2
[4] Sabahattin İsmail, Kıbrıs Üzerine Bildiriler, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (cyrep) Yayınları, Lefkoşa 1998, s. 97

1974 yılı sonrasında Ada ikiye bölünmüştür.[5] Kıbrıs Türk toplumunun bir kısmı kuzeyde eski yerlerinde kalmış, bir kısmı güneyden göç ederek Rumlardan boşalan yerleşim yerlerinde topluca bir köy, ya da birkaç köy birleştirilerek iskân edilmiş, diğer bir kısmı da 1974'ten sonraki nüfus politikası nedeniyle adaya Türkiye'den göç etmiş göçmenlerle aynı yerleşim yerini paylaşmışlardır.

Din, Kıbrıs Türk toplumunda en çok, tartışılan konulardan biridir. Kimine göre Kıbrıslılar dindardır, kimilerine göre din, ikinci planda, hatta hayatın dışındadır. Yine kimilerine göre din, Türkiye'nin Kıbrıs Türk toplumuna dayattığı bir hususdur. Ancak bu yaklaşımlar bilimsel bir araştırmaya bağlı olmayıp kişisel kanaatler çerçevesinde kalmaktadır. Kıbrıs Türk toplumu üzerinde bir takım araştırmalar yapılmış olmakla birlikte dini hayatın derinlemesine, sosyolojik ve sistemli olarak araştırılması ile ilgili yeterli çalışmalar yapılmamıştır. Bu durumda din, çeşitli yaklaşımdaki kişilerce polemik haline gelmiştir.

19. Yüzyıl sonlarından itibaren Ada'nın İngiliz idaresine verilmesi, sonrasında da İngilizlerin işgalini getirmiştir.[6]1958 yılında Rumların hâkim pozisyonuyla kurulan bir devletin parçası olarak 1974 sonrasında Ada'nın ikiye bölünmesine kadar Türkler azınlık bir durumuna itilmişlerdir.

1974 sonrasında ise Ada'nın kuzeyinde Türkiye'nin etkin konumu ortaya çıkmış halen de bu durum, büyük oranda devam etmektedir. Ancak zaman zaman içerideki siyasi mülahazalar, güç ilişkileri, imkânların paylaşımında ortaya çıkan haksızlık algılamaları ve Rum kesimiyle karşılıklı olarak kapıların açılması neticesinde güneyin daha müreffeh olduğunun görülmesi vb. etkiler kimlik algısında farklılıklar meydana getirmiştir. Bu algıda 1974 sonrası Adaya göç eden veya değişik

[5] Alasya, s.46, 47
[6] İsmet Konur, Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta ki Türk Eserleri, Seyhan Basımevi, Adana 1946, s. 68

sebeplerle Türkiye'den gelip olumsuz örnekler sergileyen bazı kişilerin oluşturduğu imajın etkisi göz ardı edilmemesi gereken bir husustur. Bu durumda dinin kimlik oluşumundaki etkisi de göz önüne alınarak, alt konulardan biri olarak kimlik konusu değerlendirilen bir husustur.

Kıbrıs'ta dini alanla ilgili yapılan kısıtlı araştırmalar ya kurumsal gelişimin[7] veya tarihi bilgilerle birlikte kişisel tecrübe ve gözlemlerin belirli bir bakış açısıyla[8] sunulması tarzında yapılmıştır. Din psikolojisi alanında Faruk Karaca tarafından yapılan araştırmada[9] sonuçlandırılmamış ve taslak halinde kalmıştır. Din sosyolojisi alanında yapılan bir yüksek lisans tezi[10] bize belirli alanlarda bilgiler sunmakta bu alanda yapılması gereken çalışmalara işaret etmektedir. Tayfun Atay tarafından yapılan çalışma halkın dini ve sosyal yaşamı ile ilgili olmayıp tasavvufi bir yapılanmanın İngiltere ölçeğindeki yapı ve işleyişi üzerinde durmakta oradaki toplumun dini ve sosyal hayatını konu edinmemektedir.[11] Bu durum din konusunun kişisel kanaatlerden uzak bilimsel ve sosyolojik yöntemlerle ayrıntılı olarak araştırılmasını gerekli kılmaktadır. Aslında diğer toplumsal alanlarla ilgili de ayrıntılı araştırmalara ihtiyaç duyulduğu kanaatindeyiz.

Çünkü uzun süren siyasi belirsizlikler ve karmaşalar daha çok dikkatleri siyasi alana çekmiş, 1974 sonrasında da tanınma ve çözüm arayışları üzerinde yoğunlaşmış, böylece toplumsal alanla ilgili çalışmalar ihmal edilmiştir.

---

[7]Talip Atalay, Geçmişten Günümüze Kıbrıs, İdari Yapılanma ve Din Eğitimi, Mehir Vakfı Yayınları, Konya,2003

[8] Hüseyin Mehmet Ateşin, Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası, Marifet Yayınları, İstanbul,1996

[9] Faruk Karaca, KKTC'de Psiko- Sosyal ve Dini Hayat Araştırması, Haberler. Com 26.03.2011; Milli Gazete 26.03.2011

[10] Mehmet Öztürk, 1878'den Günümüze Kıbrıs Türk Toplumunun Dini Hayatı, (basılmamış yüksek lisans tezi), Ankara 1996

[11] Tayfun Atay, Batı'da Bir Nakşî Cemaati, Şeyh Nazım Kıbrisi Örneği, İletişim Yayınları, İstanbul 1996

Çalışmada sosyal hayatla ilgili, aile hayatı, boş zaman değerlendirme, oyun-eğlence faaliyetleri, alışkanlıklar, dinle ilgili olarak inanç, ibadet ve geleneksel dini uygulamalar araştırılmış çeşitli değişkenlerin etkileri incelenmiştir. Ayrıca bu iki yönle bağlantılı olarak kimlik konusu ele alınmıştır. Uzun tarihi süreçlerden geçen farklı kimlik arayışlarının neşvü nema bulduğu Kıbrıs Türk toplumunda sosyal hayatın önemli bir kimlik unsuru olan dini hayatı sosyal hayatla etkileşimi içerisinde bilimsel yöntemlerle inceleme zarureti ortaya çıkmıştır. Bu zaruret çerçevesinde, araştırmanın problemi"Kıbrıs Türk toplumunda dini ve sosyal hayatın ne olduğu"dur.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

1571 yılında Kıbrıs adasının fethiyle birlikte Anadolu'nun değişik yerlerinden insanlar burada iskân edilmeye başlanmıştır.[12] Kıbrıs Türk toplumu tarihi seyir içinde Kıbrıs'ta yerleşmiş değişik etnik ve dini gruplardan(Rum, Ermeni, Yahudi, Arap, Venedikli vb.) oluşan insanlarla iç içe bir hayat sürmüştür. 1974 sonrasında Türkler Ada'nın kuzeyinde diğer gruplar ise güneyde kalacak şekilde ada ikiye bölünmüştür. Kuzeyde, eski yerlerinde kalan, güneyden göç edip Rumlardan boşalan yerlere topluca yerleşen ve güneyden göç edip Rumlardan boşalan yerlere yerleşip 1974 sonrası Türkiye'den gelenlerle birlikte yaşayanlar şeklinde üçlü bir grup oluşmuştur.

Araştırmada tarihi süreç içinde farklı kökenlerden gelen insanlarla birlikte yaşayan Kıbrıs Türk Toplumunun, dini ve sosyal yaşamlarını, dinin kimlik oluşturucu etkisini de göz önüne alarak, ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır.

[12] Hüseyin Fikret Alasya, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1987, s. 2

Kıbrıs Türk Toplumu bir yandan anavatanın bir parçası iken, bir yandan da anavatana karadan bağı olmaması ve beraber yaşanan Rum toplumuyla karşılıklı etkileşimi neticesinde de ana kitleden ayrışmaktadır. Din ve soy birliği neticesinde sosyal ve dini yaşantı olarak geleneksel yaşam Türkiye'de yaşayan Türk toplumuyla pek çok alanda örtüşmektedir. Ancak Osmanlı devleti tarafından Ada'nın İngilizlere kiralanması, Osmanlı devletinin zayıflaması ve yıkılması neticesinde de İngilizler Ada'yı mülkiyetlerine geçirmişlerdir.[13] Bu durum Kıbrıs Türk toplumunun Türkiye ile ilişkilerinde zayıflamaya, neticede de birtakım farklılaşmalara neden olmuştur.

1958 yılında Kıbrıslı Rumlar ve Türkler bir federe devlet kurmuşlar,[14] ama Kıbrıs'ta İngiliz varlığı ve etkisi devam etmiştir. Bu devlet Rumların Enosis (Kıbrıs'ı toptan Yunanistan'a bağlama planı) hayalleri sebebiyle birçok zorlukla yürüyebilmiş, 1974 yılında Yunanlı subayların darbe yapması ve Türkiye'nin garantör devlet yetkisini kullanarak müdahalesiyle de fiilen sona ermiştir.

1974 sonrasında Ada Rum ve Türk tarafı olarak ikiye bölünmüş, Rumlar kendilerinin Kıbrıs devletinin meşru temsilcisi olduklarını iddia etmişler, uluslararası arenada da bu şekilde kabul görmüşlerdir. Türkiye ve Kıbrıs Türk toplumu ise bunu kabul etmemiş, davalarını dünya devletlerine anlatma gayretlerini sürdürmüşlerdir. Kıbrıs Rum tarafının tek taraflı olarak Avrupa birliği üyesi olmasıyla Rumlar kendi konumlarının haklı olduğunu düşünerek Kıbrıs sorununa kalıcı çözüm çabalarına olumlu katkı vermemekte, Ada'da ki Türk askerini işgalci olarak görmektedir.[15]

Diğer taraftan iletişim araçlarının gelişmesi, ulaşım imkânlarının artması, Türkiye'den göç eden Türklerle aynı yerleşim yerlerinde veya yakın köylerde yaşaması gibi hususlar Türk toplumuyla da ilişkileri artırmıştır. Turizm, sağlık,

[13] İsmet Konur, Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta ki Türk Eserleri, Seyhan Basımevi Adana 1946, s. 69
[14] Rukiye Maden, Dr. Fadıl Küçük ve Kıbrıs, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2014, s. 50-55
[15] www.kibristkd.org.tr/tr/makaleDetay.aspx?hbr=289&yzr=2

eğitim amaçlı karşılıklı gidiş gelişler, ekonomik, kültürel ve sosyal alanda giderek artan işbirliği neticesinde de, Türkiye'ye giderek artan bir ilgi devam etmektedir.

Bütün toplumlarda olduğu gibi Kıbrıs Türk toplumunda da din, toplumun önemli bir kurumudur. Ada'nın İngiltere'ye bir süreliğine bırakılması ve sonrasında İngilizlerin işgali, savaşlar gibi faktörlerin etkisiyle dini kurumları zayıflamıştır. Dini eğitim veren Kur'an Kursu, İmam Hatip Liseleri, İlahiyat Fakülteleri gibi kurumların olmayışı, toplumun dini bilgi kaynaklarını sınırlandırmıştır.

1970'li yılların başında dini eğitimle ilgili bazı kurumların oluşturulması ile ilgili gayretler olmuş ve raporlar hazırlanmış, ama devlet yöneticilerince bir takım gerekçeler öne sürülerek bu gayret sonuçsuz kalmıştır.[16] Son yıllarda açılan İmam Hatip Lisesi dengi okullar ve Türkiye'deki bir İlahiyat Fakültesi'nin desteğiyle öğrenime açılan İlahiyat Fakültesi ise, kurulma aşamasında olup henüz meyvesini verebilmiş ve halkla bütünleşebilmiş değildir. Bütün bu durumlar din eğitiminin ehil olmayan kişilerce verilmesine de neden olmuştur.

Bu saydığımız hususlar Kıbrıs Türk toplumunun sosyal ve dini hayatında önemli etkiler oluşturmaktadır. Kıbrıs Türk toplumunun, eğitim kültür ve din kurumuyla ilgili bilimsel metotlarla elde edilen veriler toplumun dini ve sosyal hayatı ile ilgili değerlendirme ve geleceğe yönelik planlamalarda büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'nin Kıbrıs politikalarında tutarlı ve sağlıklı ilişkiler kurabilmek için dini ve sosyal hayatının tanınması birçok fayda sağlayacaktır. Zira toplumsal dokunun iyi tanınması karşılıklı olarak toplumsal ilişkileri olumlu etkileyecektir. Türkiye'deki Kıbrıs'la ilgili bazı kulaktan dolma ve kişisel gözlemlerle yapılan değerlendirmeler yerine bilimsel bir bakış açısı sunacaktır.

[16] Hüseyin Mehmet Ateşin, s. 371,372

Din sosyolojisi açısından toplumların hayat serüveni, din ve toplum ilişkilerinin araştırılması temel amaçlardandır. Kıbrıs Türk toplumu ile ilgili yapılan bu çalışma da çeşitli faktörlerin etkili olduğu bir toplumun sosyal ve dini hayatının araştırılması bağlamında din sosyolojisi araştırmalarına katkı sayılacağından önem taşımaktadır. Sosyal bilimler için insan ilişkileri, bunları etkileyen faktörler, toplumsal yasa ve kuralların belirlenmesi önemli hususlardandır. Kıbrıs Türk toplumu ile ilgili yapılan bu araştırmada sosyal bilim hayatına bir katkı olabilecektir.

3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Toplum,

Birey ve toplum arasındaki karşılıklı bağımlılık, sosyolojinin odak noktasını oluşturur. Onun anlaşılması geniş bir toplumsal bağlamda kendimizi anlamayı yani geniş bir hayal gücünü gerektirir.[17] İlk sosyologlar ve onlardan önceki sosyal filozoflar toplumu genel olarak incelemişler ve çoğunluklada toplum ile o toplumun siyasal sistemini veya devleti karıştırmışlardır. Modern sosyologlar ise, çalışmalarında temel olarak grubu görmekte ve bunun üzerine yoğunlaşmaktadır.

Statü, rol, örüntü, yapı, ilişki, işlev gibi benzerliklerin gösterilebilmesi toplum teriminin kesin bir şekilde tanımlanabilmesine imkân vermiştir. Toplumu sosyal gereksinimlerini karşılamak için etkileşen ve ortak bir kültürü paylaşan çok sayıdaki insanın oluşturduğu bir birlikteliktir şeklinde tanımlayabiliriz.[18]

[17] Veysel Bozkurt, Değişen Dünyada Sosyoloji, Ekin Yayınları Bursa 2009, s. 6
[18] Joseph Fichter, Sosyoloji Nedir, Çev. Nilgün Çelebi, Anı Yayıncılık, Ankara 2009, s. 85,86

Durkheim'e göre toplum "bireylerin basit bir toplamı değildir. Kendine has nitelikleri olan özgül bir gerçekliği temsil eder."[19] Toplum, kendi kendini korumak ve sürdürmek üzere birçok temel çıkarlarını gerçekleştirmek için işbirliği yapan (bir ölçüde çatışmakla birlikte) insanlardan oluşan, göreli bir sürekliliği olan, genellikle bir coğrafi yer ve ortak kültürü bulunan karmaşık ilişkiler bütünüdür.[20]Sosyologlar, toplumu statik ve dinamik olarak ayırmaktadırlar. Bu ayrım analitik amaçlar için çok önemlidir. Fakat toplumu daha iyi anlamak için her iki tarafında birlikte olduğunu unutmamak gerekir. Bir toplumun yapısı toplumun birimlerinin düzenliliğine, işlev ise dinamik yanına işaret eder. İşlevde sosyal işleyiş, süreç ve etkinlikler bulunur.[21]

3.2. Din

Din, toplum hayatının en temel kurumlarından biridir. İnsanın bulunduğu her yer ve devirde bir fenomen olarak var olan din, onun bio-psişik yapısından ayrılmaz bir unsur olarak, fert, toplum, kültür ve medeniyet üzerinde etkili olan bir faktördür.[22] İnsanlık tarihinin her döneminde toplumda din olgusuna rastlanmış ve toplumların sosyal, kültürel, iktisadi ve siyasi alanlarında, etki oranı değişebilmekle birlikte varlığını hissettirmiştir.[23] Ancak farklı zamanlarda ve toplumlarda dinin yapısı ve şeklinde değişiklikler olabilmiştir.

Dini incelerken karşımıza iki durum çıkmaktadır. Dine dışarıdan biri olarak yaklaşmak, kolayca anlayamayacağımız bazı önemli konular olduğu anlamına gelir.

---

[19] Gordon Marshall, Sosyoloji Sözlüğü, Çevirenler Osman Akınhay& Derya Kömürcü, Bilim-Sanat Yayınları Ankara 1999, s. 732
[20] Özer Ozankaya, Toplumbilime Giriş, Sevinç Matbaası, Ankara 1975, s.1,2
[21] Fichter, s. 90
[22] Bünyamin Solmaz, Dinin Toplum ve Kültür Üzerine Etkileri, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1996, Sayı 6, 125-147, s.1
[23] Kemaleddin Taş, Türk Halkının Gözüyle Diyanet, İz Yayıncılık, İstanbul 2002, s. 48

Ancak bu kural dine içeriden yaklaşanlar için de geçerlidir. Ne dışarıdan bakış ne de içeriden dini bakış din konusunda hakikatin tek ölçüsü değildir. Her iki bakış açısı da kendine özgü bir iç görüye sahiptir. Aslında her ikisi de temel ve önemlidir.[24]

Dinin tanımı konusu, üzerinde çok durulan ve uzlaşılamayan konulardandır. Zira herkes kendi bakış açısına göre dini tanımlamakta bu da, pek çok tanım ortaya çıkarmaktadır. Dinin kaynağı da farklılaşmanın diğer boyutudur. Din, ne karmaşık toplumlarda ne de son derece homojen ilkel toplumlarda herkes için aynı şekilde algılanır. Bizzat aynı dini gelenek içinde değişik anlayışlara rastlanır.[25] Din, üzerinde araştırma yapan ilk sosyolog ve antropologlara göre din birtakım korku, heyecanlar, atalar kültü, tabiat olayları, büyü vb. den türemiştir. Bu sebeplerden dolayı birçok araştırmacı dinin bazı yönlerini öne çıkarmış ve o boyut üzerinden tanımlamışlardır[26]

Baltacıoğlu, bir dinde temelde üç vasfın bulunduğunu zikretmektedir. Ona göre, bir dinde, itikatlar, bunlarla bağlantılı olan ibadetler, bunların bağlı olduğu manevi aile ümmet vardır. İnanç ve ibadetleri olmayan din yoktur. "Din, kutsal şeylere ait ve münakaşası caiz olmayan inançları taşıyan ve bu inançlara bağlı olan, değiştirilmesi caiz olmayan ayinleri yapan insanların vücuda getirdiği manevi birliktir."[27] Tolstoy'a göre din, insanın Allah ile arasındaki bağdır.[28] Hegel'e göre din, inançla sınırlı değildir. Dinin bir gayesi ve kendine özgü örgütlenmesi vardır.[29] Berger'e göre,

[24] Zukerman, s.73
[25] Charles Y. Glock, Dindarlığın Boyutları Üzerine. Din Sosyolojisi Derleyen Yasin Aktay M. Emin Köktaş Vadi Yay. 1998 Ankara s.252
[26] Jean Chevalier, Din Fenomeni, Çeviren: Mehmet Aydın, Din Fenomeni, Derleyen: Mehmet Aydın, Din Bilimleri Yayınları, Konya 1995, s. 21,22
[27] İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Sosyoloji, Sebat Basımevi, İstanbul 1939, s.107,108
[28] Tolstoy Din Nedir? Furkan Yayınları, İstanbul, 1997, s. 15
[29] Robert Nisbet, Sosyolojik Düşünce Geleneği, s. 310

kutsal bir örtü[30] olan din, insan aktivitesiyle kurulan, her şeyi kucaklayan kutsal bir düzen, mevcut kaos karşısında kendini korumasını bilen kutsal kozmos bilimidir.[31]

Durkheim dinin, Tanrı'ya yahut tabiatüstü güçlere inanç gibi tarifi, eleştirisinden sonra sağlam inançlar ve kutsal eşyaya mahsus pratikler sistemi olarak; kilise denilen aynı moral cemaatte, ona bağlı olanları birleştiren inanç ve pratikler olduğunu ifade etmiştir.[32] Durkheim'e göre din, dünyadaki varlıkları kutsal (sacred) ve kutsal dışı (profane) diye ikiye ayırır. Kutsal, insanların saygı ve korku duyduğu toplumsal yaşamın olağanüstü yönlerini ifade eder. Örneğin, cami, sinagog, kilise vb. kutsal yerlerdir. Kutsal dışı ise sıradan kutsal olandan ayrı tutulması gereken yönleridir.[33]

İslam bilginlerinin tanımlarına göre: Din, akıl sahibi insanları kendi tercihleriyle bizzat hayırlı olan şeylere götüren ilahi kanundur. Biz çalışmamızda, dini, İslam bilginlerinin tanımı çerçevesinde kabul edeceğiz.

Bu güne kadar yapılan din tanımlarını Nurettin Topçu, üç başlıkta toplamıştır. 1. Din, doğaüstü ve esrarlı güçlerin varlığına inanmaktır. 2. Din, Tanrının varlığına inanmaktır. 3. Din, zorunlu inançlardır.[34] Dini inancın gerekliliği ile ilgili olarak Tocqueville, "akli melekelerini yitirmedikleri ve hakiki tabiatlarında şiddetli bir tahribatla karşılaşmadıkları sürece, insanlar, dini inançlarını terk edemez karşı konulamaz bir şekilde tekrar dini duyarlılıklara dönerler. İnançsızlık tesadüfî, gelip geçici inanç ise, yegâne daimi insanlık durumudur"[35] demektedir. Freyer'e göre, din, bir yandan ancak belirli vasıflarda birtakım topluluklarda hayat bulur. Diğer yandan

[30] Bryan S. Turner, Sivil Din, Din Sosyolojisi, Der: Yasin Aktay& M. Emin Köktaş, Vadi Yayınları, Ankara 1998, s. 241,246
[31] Peter L. Berger, Dinin Sosyal Gerçekliği, Çeviren Ali Coşkun, İnsan Yayınları, İstanbul 1993, s. 88
[32] Pitirim Alexandrovitch Sorokin, Çağdaş Sosyoloji Teorileri, Çeviren: M. Münir Raşit Öymen, (Yayımcı yok) Ankara 1974, s. 44
[33] Robert Nisbet, Sosyolojik Düşünce Geleneği, Çeviren, Yusuf Kaplan, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2013, s.332,333
[34] Nurettin Topçu, Sosyoloji, Dergâh Yayınları, İstanbul 2001, s.104,105
[35] Robert Nisbet, Sosyolojik Düşünme Geleneği, s.316

bizzat insanlar arasında dini cemaatler, tarikatlar, ruhani cemiyetler gibi muayyen bazı sosyal münasebetlerin ortaya çıkmasını gerektirir.[36]

Max Weber'e göre Protestanlığın Kalvinist şeklinde insanın kendi amaçları için değil, Allah'ın verdiği tabiat intizamını gerçekleştirmek için dünyaya geldiği inancı bu sistem içindeki insanları toplumun rasyonel yönlerini gerçekleştirmeye yöneltmiş ve böylece Pazar mekanizmasının rasyonellik unsurlarını bir Allah görüntüsü olarak kabul edip onları kullanmaya sevk etmiştir.[37] Anlaşılan Weber'in çalışmalarının esası dinin mahiyetinden çok, dinin de ait olduğu sosyal davranışın anlaşılmasıdır.[38]

Anthony Giddens, tüm dinlerdeki ortak özellikleri şöyle sıralamaktadır. Din, bir dizi simge içerir; saygıyla karışık bir korku duygusu uyandıran bu simgeler ayin ya da törenlerle bağlantılıdır. Bu ögelerden her birinin incelikle işlenmesi gereklidir. Bir dinsel inanışta tanrılara yer olmayabilir. Ama korku ve hayranlık uyandıran bir varlık ya da nesne mutlaka vardır. Bazı dinlerde insanlar kişiselleştirilmiş tanrılar yerine "ilahi bir güce" inanır ve saygı gösterirler. Başka bazı dinlerdeyse tanrı olmadıkları halde büyük bir saygıyla ululanmış figürler vardır buda ve Konfiçyüs gibi…[39]

Şüphesiz din konusunda her zaman bazı tartışmalar olagelmiştir. Ama insanlar eskiden şüphe edilecek bir şey olmadığı konusunda ikna edildiklerinde, dine karşı olumsuz tavır takınmayı büyük ölçüde bırakır ve şüphe bile duymazlardı. Modern çağa kadar tartışmalar genellikle hangi dinin daha üstün olduğu konusunda idi[40]

On dokuzuncu yüzyılda sosyal bilimcilerin önemli bir kısmı, modern dünyada dinin etkisinin azalacağı ve onun yerini pozitif bilim anlayışının dolduracağını iddia

---

[36] Hans Freyer, Din Sosyoljisi, s.3
[37] Mardin, s.26
[38] P. Hendrik Vrijhof, Din Sosyolojisi Nedir? Din Sosyolojisi, Derleyen: Yasin Aktay & M. Emin Köktaş, Vadi Yayınları, Ankara 1998, s. 285
[39] Anthony Giddens, Sosyoloji, Yayına Hazırlayan: Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi,(yer,tarih yok)s. 527
[40] Turan Koç, Din Dili, İz Yayınları, İstanbul 1998, s.11

etmiştir. Nitekim daha sonraki yıllarda bazı teologlarında belirttiği şekilde "din, modern kentli toplum ve bireyin yaşamında daha marjinal bir konuma gelmiştir" ve modern dünyada "tanrı ölmüştür" iddiası sıkça dile getirilmiştir. Ancak günümüzdeki gelişmeler toplumsal yaşamda "Tanrının öldüğü" tezini doğrulamamaktadır. Sadece dinin işlevleri farklılaşmıştır. Dinlerin temel metinleri değişmezse bile, toplumsal değişme sürecine paralel mensuplarının metinleri yorumlayış şekli değişmiştir.[41]

Fuerbach'a göre İnsanların kalbindeki Allah inancı, kendi sınırlılığını ideal bir varlıkla karşılaştırma eğiliminden doğan bir projeksiyondur. İnsanların ruhun ölmezliğine inanmaları ve ilahi bir adaletin tecelli edeceğine olan inançları, aynı zamanda insanların adalete susamışlıklarının soyut bir plana aktarılmasıdır.[42]

Dindışı eleştiride, İnsan dini inşa eder, din insanı değil. Fakat insan dünyanın dışında soyut bir varlık değildir. İnsan, insanın dünyası, devleti, toplumudur. Din, bu dünyanın genel teorisidir, insan özünün fantastik gerçekleştirimidir. Bu yüzden dine karşı olan bu savaş, dinin ruhsal bir koku kattığı dünyaya karşı, dolaylı olarak öteki dünyayla olan savaştır. Dinsel ızdırap aynı zamanda gerçek ızdıraba karşı bir protestodur. Din insanın afyonudur."[43] Marx'a göre din eleştirisi, genel bir dünya anlayışına yol açmaktadır. İnsan dindeki aldatmacayı anladığı andan itibaren kendi kendini esir ettiği şartların ortadan kalkması gerektiği zorunluluğunu da anlar.

Bu gün sosyal bilimcilerin hemen hemen tümü toplumda dinin oynadığı rolün değiştiği konusunda mutabıktırlar. Geleneksel toplumlarda din, hayatın her alanında egemen bir otoritedir. Çok az faaliyet dinden etkilenmez. Modern endüstriyelleşmiş

[41] Veysel Bozkurt, s.239,240
[42] Mardin, Din ve İdeoloji, s.30,31
[43]Karl Marks ve Friedrik Engels, Din ve İdeoloji, Derleyen Yasin Aktay- M. Emin Köktaş, Din Sosyolojisi, Vadi Yayınları, Ankara 1998, s.119,120

toplumlarda din uzmanlaşmış kurumlardan birisi haline gelmiştir. Sekülerleşme ile birlikte din birçok fonksiyonunu uzman kurumlara devretmiştir.[44]

3.3. Din - Toplum İlişkisi

Din, kendi başına bir gerçeklik/ varlık olarak anlaşılmamalı ve araştırılmamalıdır. Bilakis onun belirli bir sosyo-kültürel çevre içerisinde olduğu unutulmamalıdır. Dini tecrübeleri ve kurumları belirginleştiren, belirleyen ve şekillendirenler daima sosyal güçler, beşeri kurumlar ve kültürel ürünlerdir. Berger, dini, kendisiyle kutsal bir kozmos'un kurulduğu insani bir girişim olarak görür.[45]

Dinsiz toplum, zaman ve mekân itibariyle mevcut olmamıştır. Dinsiz fertte ender bulunabilir. Kur'an-ı Kerime göre insan ve toplumlar ekseri dinsiz değil müşriktirler. Bir kısmı kâfir kavramıyla anlatılmıştır bu, hakikati örten demektir. Şirk ise, dinsizlik değil çok tanrıcılık inancıdır. İnançların her haliyle fert ve toplum üzerinde tesirleri olduğunu, kültür sistemi ile birlikte bulunduklarını biliyoruz. Yüksek din seviyesinde toplum ile fonksiyonel bağlılık, daha manalı hale gelmiştir. Fert ile sosyal grup arasında bütünleşmenin temelini sağlayan önemli bağı din teşkil eder.[46] Bir toplumun din olmadan da devam edip edemeyeceği tartışılmış ve dinle ilgili olarak, bazıları dinin, hayatın zorluklarından çıktığını ve medeniyet için zorunlu bulunduğunu söylemişlerdir. Buna karşılık özellikle komünist ideoloji mensupları dinin bir kötülük ve halk için bir afyon olduğunu öne sürmüşlerdir[47]

---

[44] Bozkurt, s.254
[45] Berger, Dinin Sosyal Gerçekliği, s. 55
[46] Yumni Sezen, s. 89
[47] Sulhi Dönmezer, Toplumbilim, Beta Yayınları, İstanbul 1994, s.239

Din ve toplum konusu din sosyolojisinin esas alanı ve aynı zamanda en zor konusudur. Toplumsal bir olay olarak din, din sosyolojisi tarafından iki yönden incelenebilir. Birinci yön sosyolojik din teorisi için gösterilen gayretlerle ilgilidir. Bu gayretler E. Durkheim'in öncü çalışmaları ve sosyolojinin bulgularına bağlı olarak yalnız fonksiyonalist olabilir. İkinci olarak dini davranışı, sosyal hayatın belli sektörleri bağlamında çözümleme deneyimleri ile ilgilidir. Bu durumda da bulgular açıklanırken alt yapıların birbirleriyle fonksiyonel bağımlılığına yönelmek gerekir.[48] Mensching'de din sosyolojisinin bu iki yönüne dikkat çekerek, din sosyolojisini, dinin bünyesindeki sosyolojik olayların ve dinin sosyolojik ilişkilerinin incelenmesi alarak tanımlar.[49]

Din ve toplum arasındaki ilişkiler, hem dinin hem de uzun bir süreden beri yaygın olan entelektüel iddialara göre- toplumun doğası için temel ve asli bir nitelik taşır. Gerçekten toplumlar, temsil ettikleri değerler, ilham ettikleri ve yasakladıkları dürtülerle ve kendileriyle inanç, tutum ve davranışların inşa edildiği ve korunduğu ideallerle vasıflandırılırlar. Bunun için din, beşeri ve toplumsal ilişkiler göz önünde bulundurulmaksızın teşhis edilip tanımlanması zor bir fenomendir. Din, toplumsal düzen, bireysel davranış ve kolektif eylem için emirler sunar. Böylece bütün dini gelenekler insan hayatı ve gündelik tutumları için büyük ilgi ve saygı uyandıran hedefler olarak kabul edilip algılanan şeyler arasındaki ilişkiye ifade kazandırırlar.[50]

Dinle toplum arasındaki ilişkinin olumlu mu yoksa olumsuz mu olduğu konusu çoğu kez tartışıla gelen bir konudur. İnsanlar içinde bulundukları şartların da etkisiyle belirli bir tutum geliştirme yoluna gitmektedirler. Bazen bu ilişki temelde

[48] Günter Kehrer, Din Sosyolojisi, Edt. Yasin aktay, M. Emin Köktaş, Din Sosyolojisi Vadi Yay., Ankara 1998, s.70
[49] Gustav Mensching, Dini Sosyoloji, Çeviren: Mehmet Aydın, Tekin Kitabevi, Konya 1994, s. 3
[50] Walter H. Capps, Toplum ve Din, Derleyen ve çeviren Ali Coşkun, Din Toplum ve Kültür, İz Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 23,24

olumlu görülürken bazende toplumdan uzaklaşma gizlilik vb. durumlardan dolayı olumsuz olarak algılanmaktadır. Bu tutumlar dinin yapısı ve insanlar tarafından algılanış şekline göre de değişebilmektedir.[51] Birçok çevrede temel sorun geleneksel dini taleplerin Marksist siyasi teori ve pratikle uyumlu olup olmadıklarını çözmek noktasındadır. Hıristiyanlığın hâkim dini gelenek olduğu -ve tarihi bakımdan sömürgeci güçlerin çıkarlarıyla özdeşleştirildiği- yerlerde bazen sosyal ve siyasal bir devrimi savunan özgürlük ilahiyatlarına karşı bir büyülenme söz konusudur.[52]

Din ve ondan doğan grupların herhangi bir kültür çevresinde bütün etkilerden masun, tecrid edilmiş olarak yaşayamayacakları bir gerçektir. Bilakis kültürel bütünün kısımları, hukuk, iktisadi nizam ve bilhassa cemiyetin umumi yapısı, yani zümreler, sınıflar ve sair sosyal tabakalaşma nevileri ve tabii ki siyasi yapı, yani devlet ile sıkı bir münasebet halinde bulundukları aşikârdır. Bu münasebetlerin karşılıklı olduğunu, yani bir yandan toplum yapısı ve sair kültür sahaları din üzerinde tesir icra ederken, diğer yandan da dinin toplum hayatı ve kültürün diğer sahaları üzerinde tesirler gösterdiğini kabul ve teyit için uzun deliller aramaya ihtiyaç yoktur. Esasen sadece karşılıklı bir takım tesirler mevcuttur. Nitekim maddi âlemde dahi sadece ağır cisimler hafifleri değil, he ikisi de karşılıklı olarak birbirlerini çekerler.[53]

Pekiştirici ya da reddedici, teşvik edici ya da mücadeleci veya övücü ya da yerici biçimde olsun din, her zaman ve her durumda, içinde bulunduğu daha geniş kültürün belirli sosyal normları, değerleri sembolleri ve kurumlarıyla girift bir ilişki içindedir. Din bu ilişkide her zaman etkileyen veya sadece edilgen ortak rolünde değildir. Toplum ya da kültür, çeşitli bileşenlerden oluşan bir pastaya benzetilirse, din daima

[51] Vecdi Bilgin, Sosyal Değişme ve Din, Etüt Yayınları, Samsun 1997, s. 28
[52] Walter H. Capps, Toplum ve Din, s. 48,49
[53] Hans Freyer, Din Sosyoljisi, Çev. Turgut Kalpsüz, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1964, s.64,65

sosyokültürel hamurun ana bileşenidir. Dini hayatı etkileyen ona nüfuz eden sosyal hayatla ilgili olarak, Mormonlara ait bazı inanç ve uygulamaların gelişiminde gözlemlendiği üzere dini hayatı etkileyen ırki meseleler ve feminizmin Amerikan toplumu üzerindeki etkisini örnek verebiliriz.[54]

Nasıl sosyokültürel çevre dini etkilemekteyse din de sosyokültürel çevreyi etkilemektedir. Din, kurumları şekillendirerek, değerleri etkileyip ilişkilere tesir ederek, sosyal fenomenler üzerinde güçlü bir belirleyiciliğe sahip olabilmektedir. O, cinselliği inşa ederek cinsiyetle ilgili ilkeleri belirlemede, ekonomik fenomenleri teşvik edip engelleyerek, helal ve haram tasnifi ile ekonomide materyalin seçilmesi, işlenmesi, istihsal ve değişim şekilleri üzerine etkili olur.[55] Siyasi tartışmaları etkilemede ve ekolojik şartlara, medya güçlerine, aile yapılarına teknolojik gelişmelere ve sanatsal faaliyetlere vs. katkı sağlamada belirleyici rol oynar. Burada diyalektik bir ilişki bulunmaktadır. Sosyal çevrenin dinle ilgili olmayan unsurları kaçınılmaz olarak dini yaşamı etkiler ve dinin de sosyokültürel çevrenin unsurlarının şekillendirilmesinde daimi bir etkisi vardır.[56]

Din, güçlü bir bütünleştiricilik işlevine sahiptir, insanlara yardımlaşma duygusu kazandırarak birbirlerine yardım etmelerinde, sıkıntılı zamanlarda maddi ve manevi yönden destek olmalarına yönelterek toplumun kaynaşması veya bütünleşmesine önemli katkılarda bulunur.[57] Dinin, toplumsal bütünleşmeyi sağlayıcı fonksiyonunun yanı sıra ihtilafa yol açan ve hatta toplumda protesto rolü oynayıcı fonksiyonlarıda bulunmaktadır. Dinin toplum içindeki yapıcı ve birleştirici rolü, ihtilaf yaratıcı ve parçalayıcı fonksiyonunu kat kat aşmakta, her ne kadar toplumdaki birlik ve

[54] Phill Zukerman, Din Sosyolojisine Giriş Birleşik Dağıtım Kitabevi, Ankara 2009, s.134,135
[55] Baltacıoğlu Sosyoloji, s.119,120
[56] Zukerman, s.159
[57] Ejder Okumuş, Toplumsal Değişme ve Din, Din Sosyolojisi el kitabı, edt: Niyazi Akyüz& İhsan Çapçıoğlu, Grafiker Yayınları, Ankara 2012, s.281,282

bütünleşmenin temini dinin niyeti ve asıl gayesi değilse de din, neticede toplumsal bütünleşmeyi gerçekleştirmeye yönelmektedir.[58]Çünkü bir din herhangi bir toplumda yayılıp yerleştiği ve kökleştiği andan itibaren, orada çeşitli inanç, müessese, norm, değer, adet, tavır ve davranış modelleri aracılığı ile hayatiyet bulmakta ve bu şekilde toplum fertlerini dini ve sosyokültürel bütünleştirici bir fonksiyon görmektedir.[59]

Tocqueville için dinin toplumdaki ana fonksiyonu, kişilere dış dünyanın kargaşasını entelektüel düzene dönüştürmeye imkân veren bir inanç çerçevesi sağlamaktır.[60] Durkheim'in din ile toplumsal bütünleşmenin yan yana var olduklarını ileri sürmesinden ve dinde gevşemenin toplumda dayanışma bağlarını da çözerek anomiye yol açtığına işaret etmesinden beri sosyolojik literatürde din hemen herkesçe bir istikrar faktörü olarak değerlendirilmekte, bu nedenle de toplumsal değişime set çeken etkin bir toplumsal güç olarak yer almaktadır.[61]

Din sadece toplumsal bütünleşmeyi sağlayan bir unsur değildir. Aynı zamanda toplumsal değişme aracıdır. Din ile sosyal değişimin karşılıklı ilişkileri, dinin toplumsal değişimi yavaşlatıcı, hatta bazen engelleyici bir etken olarak etkili ve işlevsel olduğu, dinin toplumsal değişimi takviye edici bir etken olarak işlev gördüğü ve dinin toplumsal değişimin temel faktörü olduğu ilişki biçimi şeklinde olabilmektedir. Bunun yanında, toplumsal değişimin dini engelleyici olduğu, toplumsal değişimin dinin lehine işlev gördüğü ilişki biçimleri ve toplumsal değişim ile birlikte dinin kendini değiştirmesi şekillerinde karşımıza çıkmaktadır.

Din muhafazakâr yönünü devreye sokarak mevcut sosyal düzen ve düzenlemeleri koruyabilmekte istikrar unsuru olabilmektedir. Din, istikrarı koruyarak toplum

[58] Joachim Wach, Din Sosyolojisi, s. 451
[59] Ünver Günay, Toplumsal Bütünleşme ve Din, Din Sosyolojisi el kitabı, edt: Niyazi Akyüz& İhsan Çapçıoğlu, Grafiker Yayınları, Ankara 2012, s.458
[60] Robert Nisbet, Sosyolojik Düşünce Geleneği, s.316
[61] Okumuş, Toplumsal Değişme ve Din, s.283

hayatında dengeli bir devamlılık temin edilmesinde etkili rol oynayabilmektedir. Bu devamlılıkta etkili olan faktörlerden bir tanesi kişilerin ahirete inançlarıdır. Böylece insanlar, karşılaştıkları haksızlıkların sonucunu öbür dünyaya bırakarak, kavga ve iç savaş çıkması yoluna gitmemektedirler.[62] Burada dikkat edilmesi gereken dinin ilk ortaya çıktığı ve yeniden şekillendirdiği toplumda bulunduğu meşrulaştırıcı etkisiyle, daha sonra ortaya çıkan ve dinin şekillendirdiği toplum olma vasfını değiştirmiş bir toplumdaki dinin toplumsal durumları meşrulaştırma işlevinin bir birinden ayırt edilmesi gerektiğidir. Eğer din yeni ortaya çıkan ve asli yapıya uymayan durumları meşrulaştırmaya devam ediyorsa din asli amacından uzaklaşmış demektir.[63]

Din ile toplum arasındaki ilişkilerin karşılıklı olmasının, din ile toplumsal bir olay olan sosyal değişme arasındaki ilişkiler konusunda da belirleyici bir rol oynadığını öncelikle belirtmeliyiz. Din-sosyal değişme ilişkilerinde din, bir yönüyle sosyal değişmeye engel, bir başka tarafıyla sosyal değişmenin temel faktörü olarak kendini göstermektedir.[64] Tarihte ve günümüzde dinin toplumsal değişimi takviye edici bir etken olarak rol oynadığı kolayca gözlemlenebilir. Dinler kendilerine karşı olmadıklarını gördükleri durumlarda değişimi desteklemekte, dindarlar değişimi ve değişim aktörlerini takviye etmektedirler.

Din bazen toplumsal değişimin temel etkeni de olabilmektedir. Bu durumda mevcut toplumsal düzeni değiştirmeye yönelik bir hareket meydana getirerek anomi ve sapmaya neden olabilir ve toplumda, bölünmeye, göçe ve devrim denilebilecek köklü yapısal değişimlere yol açabilir. Bu bağlamda İslamiyet'e bakılacak olursa, görülür ki İslam, büyük karizmatik önder olarak Hz. Muhammed'in 23 yıllık

[62] Okumuş, Toplumsal… s. 288
[63] Vejdi Bilgin, Sosyal Çözülme ve Din, s. 33
[64] Wach, Din sosyolojisi, s. 19

peygamberlik yıllarında giriştiği hareketle Medine'de Ashabı ile birlikte inşa ettiği sosyal sistem ve yapıda değişimin temel etkenidir.

Bazen toplumsal değişim, dini olumsuz yönde etkileyebilir. Mesela toplumsal değişim, dindarlar arasında kavga, savaş vs. çıkmasına, dinin toplumsal yapıda zayıflama ve bazı toplumsal alanlardan çekilmesine sebep olabilir. Bu noktada Batı'da Rönesans ile birlikte gelen değişimle ilişkili olarak farklı zamanlarda ortaya çıkan dini çatışma ve savaşları örnek verebiliriz. İslam tarihinde özellikle Hz. Osman zamanında meydana gelen değişimlerin etkisiyle çeşitli fırka ve siyasal hareketlerin, isyanların daha sonraki mezhep ve fırkalaşmaların, parçalanmaların kendini göstermesi de buna örnek verilebilir. Bazende değişim, dinin lehine işlevsel olabilir. Bu bağlamda geçmişten örnek vermek gerekirse Konfüçyanizm'in ortaya çıkıp yerleşmesi, Çin'de hızlı bir sosyal değişim ve çatışma döneminde olmuştur.[65]

Toplumsal değişimle birlikte dinin değişiminden kast edilen, zamanla değişen sosyal şartlar ve toplumun yeni ihtiyaçları karşısında dininin kendini yenileyerek değiştirmesi, yeni bir yorum ve hukuk anlayışıyla vb. ortaya çıkmasıdır. Din ve dinin yorumu, zamanla ve sosyal durumlara göre aynı çizgi üzerinde bir değişime uğrayabileceği gibi, bir birinden çok farklı kollara ayrılabilir. Buna Protestanlığın doğuşu ve daha farklı sivil dinler, kültler ve denominasyonlar vb. örnek verilebilir.[66]

Din ile toplum arasındaki karşılıklı ilişkiye dinin topluma etkisi yönünden baktığımızda karşımıza oldukça zengin bir malzeme çıkmaktadır. Bütün dinler toplumsal yapıyla ilişki halindedir. Bu ilişki sayesinde dinler toplumu etkiler ve değiştirir. Din, ilkel kültürlerden başlayarak aile, kabile, boy, millet gibi tabii birliklerle yakın ilişki içindedir. Din, zihniyet ve örgütlenme açısından bu birlikleri

[65] Okumuş, Toplumsal… s. 288- 290
[66] Okumuş, Toplumsal… s. 292,293

etkiler. Dinler diğer toplumsal kurumlar gibi devleti de çeşitli açılardan etkiler. İlkel topluluklarda karşımıza çıkan hükümdar ilahlar, aziz liderler bunun tipik örneğidir. Çağdaş toplumlarda, özellikle devletin etnik kökeni farklı toplumsal kesimlere dayandığı durumlarda toplumu bütünleştirmek için, dine önemli görevler düşer.[67]

Her din inananlarına yeni bir zihniyet getirir. Dinin getirdiği zihniyet, toplum hayatının din dışında kalan bölümlerinde de etkili olur. Bu nedenle her hangi bir dine özgü zihniyet, sadece tabiata karşı değil, fakat aynı zamanda aile, eğitim, ekonomi ve devlet gibi toplumsal kurumlara ve olgulara karşı da tavır takınmayı gerektirir.[68]

Din toplum ilişkileri açısından din kültür konusuna da değinmemiz gerekir.[69] Toplumların kültürel hayatı aile, eğitim, siyaset ve ekonomi gibi alanlardan oluştuğu için kültürel hayattaki olayları, toplumdaki bireylerden ayrı düşünmemiz mümkün değildir. Kültürel alanları kendi özel içeriklerine göre birbirinden ayırmak mümkünse de, din kişilerde meydana getirdiği bakış açısıyla bütün kültür alanlarına kolayca nüfuz edebilir ve kültürden kolayca ayırt edilemez. Özellikle ilkel kültürlerde bu daha zordur. Kültür seviyesi yükseldikçe kültürel alanlar birbirinden ve dinden uzaklaşmaya başlar. Neticede kültürün dünyevileşmesi ortaya çıkar.[70]

Din sosyolojisini din ile toplum arasındaki karşılıklı ilişkilerin incelenmesi olarak tanımladığımızda bu incelemenin içerisinde dini sebep düşünce ve kurumların, sosyal güçler, teşkilat ve tabakalaşma üzerine olan karşılıklı etkisinin incelenmesini dâhil etmiş farz ediyoruz. Toplumsal yapıları, dinamik süreçleri hesaba katmaksızın

[67] Wach, s. 20,21
[68] Freyer, Din Sosyoljisi, s.71
[69] Niyazi Akyüz& İhsan Çapcıoğlu, Din Toplum İlişkileri, Din Sosyolojisi El Kitabı, edt. Niyazi Akyüz& İhsan Çapcıoğlu, Grafiker Yayınları, Ankara 2012, s.45
[70] Freyer, Din Sosyolojisi, s.76

tahlil etmek mümkün değildir. Bunları inceleyerek bir toplum içerisinde yeni şekil ve müesseselerin ortaya çıkışını anlayabilir, oynadıkları rolü takdir edebiliriz.[71]

Bütün şekilleri altında toplumsal farklılaşma dini nasıl etkileyebilir. İlk önce meşguliyetler, mevki ve mülkiyet gibi sosyal farklılıklardan etkilenenin objektif din olduğunu hatırlatmak gerekir. Bu farklılıklar, doğrudan doğruya subjektif dini etkilemezler. Aynı devirde ve medeniyet içerisinde yaşayan iki kişi, aynı dini cemaat içerisinde mevki, meslek veya zenginlik bakımından farklı olsalar, kutsalın benzer tecrübesine sahip olabilirler, bununla birlikte imanlarını ve aynı şekilde ibadetlerini farklı biçimde ifade edebilir, farklı dini dernek tiplerine mensup olabilirler.[72]

Weber, dini insani anlamlandırmayla ilgili bir eylem olarak tanımlar. Onu iyi ve kötü talihle ilgili teodiseler üreten bir fenomen olarak düşünür. Teodise, evrendeki kötülüğün/şerrin, her şeye gücü yeten Tanrının sınırsız hikmet ve adaleti ile uzlaştırılarak açıklanma girişimidir. Ona göre din, hayatın güçlük ve adaletsizliğine köktenci bir karşılıktır; bu güçlük ve adaletsizlikleri anlamlı hale getirmeye çalışarak insanları bunların üstesinden gelmeye yöneltir. Böylece din, dünyayı anlamlı ve daha düzenli hale getirir. Onun çalışmaları daha çok dini sistemin, dini olmayan alanlara etkilerini belirlemeyi dener. Din sosyolojisi açısından üç temel konusu şunlardır: dini fikirlerin ekonomik davranışa etkileri, sosyal tabaka ile dini fikirler arasındaki ilişkinin tespiti, batı kültürünün kendine özgü özelliklerini tespit ve açıklamak.

Weber, sadece dinin sosyo-ekonomik yapıya değil, sosyo-ekonomik yapının da din üzerinde etkisinin olduğu Protestan ahlakı teziyle ünlenmiştir. Bununla

[71] Jachim Wach, Din Sosyoljisi, Çev. Ünver Günay, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 1990, s. 245,246

[72]Jachim Wach, Din Sosyoljisi, s. 268

birlikte Weber, dine sadece bir olgu olarak bakmış ve kapitalist sistemde dinin marjinalleşeceğini ya da tamamen ortadan kaybolacağını geri kalmamıştır.[73]

Weberci bakış açısına göre din, muhtelif sosyal sınıfların etik ve ideolojik yönelimlerini yansıtır. Sözgelimi Çin'de M.Ö. birkaç asır öncesinden başlayıp 1912 yılına kadar devlet dini olarak tanınan Konfüçyüsçülük âlim, edip, bürokrat, prensler ve imparatorluk ailesinin düşüncelerini; erken Budizm dilenci zahit ve rahiplerin görüşünü, Yahudilik bir azınlık kültürünün fikirlerini temsil eder. Hıristiyanlık geliştikçe, Hıristiyan olmanın hangi anlama geldiğiyle ilgili fikirleri, çok farklı sosyal sınıf türlerinin çıkarlarını yansıtmıştır.[74]

3.4.Kimlik:

Türkçedeki "kimlik" sözcüğünün İngilizcedeki karşılığı "identity'dir. İdentity; mutlak aynılık demektir. İdentity sözcüğünün zihinde uyandırdığı anlam Türkçedeki özdeşlik sözcüğünün anlamına daha yakındır. Çünkü kimlik tekil bir bütünlüğün varlığını çağrıştırırken, özdeşlik birbirinin aynı olan iki bütünlüğün varlığını çağrıştırmaktadır. Bu bütünlüklerden biri ya da diğeri birey, somut bir nesne veya soyut bir kavram olabilir. Önemli olan, en az bir özelliğiyle ile aynı olmalarıdır. Konuya birey açısından bakıldığında, bu birey kendini fiziki özelliği (rengi cinsiyeti) etnik kökeni, dini, dolayısıyla diğer bireyler ve kategorilerle özdeş görebilir.[75]

[73] Abdurrahman Kurt, Din Sosyolojisi, Sentez Yayıncılık İstanbul 2012, s.116,117
[74] Kurt, Din Sosyolojisi, s. 120
[75] Orhan Türkdoğan, Etnik Sosyoloji, Timaş Yayınları, İst., 2006 s.73-75

Kimlik kavramı, doğal bir veri olmayıp sosyolojik olarak oluşturulmuş ve kurulmuş bir karaktere sahiptir.[76] Etnik kimlik dâhil genellikle kimliğin ontolojik, özsel bir gerçekliği yoktur; neredeyse tüm kimlikler, kişiler veya gruplar arası ilişkilerden oluşan bir inşa ürünüdür. Bu yüzden sosyolojik gelenekte kimlik kuramı, sembolik etkileşimcilikle ilişkilendirilir. Buna göre, verili olmayan 'benlik' bir sosyal yapı ürünüdür. Bireysel kimlik duygusunun başlangıcı olarak görülebilecek Cooley'in ayna benliğinin oluşumu da benzer bir sürece işaret eder.[77]

Kimlik diğer tüm etmenlerin yanı sıra bir bireyi diğerlerinden farklı kılan, onu diğerlerinden ayıran olguları ifade eden bir kavramdır. Bu kavramın birbiriyle ilişkili iki farklı boyutu bulunmaktadır. Bunların birincisi olan, kişisel kimlik bir bireyin mevcut dünyaya olan yaklaşımını ve bu dünyadaki konumunu belirleyen inanış ve bağlılıklarını ifade etmektedir. Toplumsal kimlik ise, bireyin kendini tanımlaması ve kendisini bunun ayrılmaz bir parçası olarak görmesine sebep olan ilişkilere tekabül eder. Bireyin belli kimlikleri tartması belli bir kısmına öncelik vermesi, kendi benlik anlayışı ile toplumsal ve siyasi ortamı arasındaki diyalektiğin sonucudur.[78]

En yalın tanımıyla kimlik, kişi ve grupların, toplum ve toplulukların siz kimsiniz kimlerdensiniz? sorusuna verdikleri cevap veya cevaplardır. Bireysel kimlikler, kişiyi ötekilerden ayırdığı için önemli sorun yaratmazlar. Çağımızın kimlik sorunu, kişi grup ve toplulukların resmi-ulusal ve tarihi-kültürel kimliklerinde ortaya çıkıyor. Yani insanları ayırdığımızda değil de birleştirmeye çalıştığımızda görülüyor.[79]

---

[76] Gordon Marshall, Sosyoloji Sözlüğü, çeviren Osman Akınhay& Derya Kömürcü, bilim ve Sanat Yayınları, Anlara 1999, s.405,406

[77] Abdurrahman Kurt, Din Sosyolojisi, Sentez Yayıncılık, İstanbul 2012, s.138

[78] Bhikhu Parekh, Kimliğin Mantığı, Çev. Suat Aksoy, Kimlik Politikaları, Editör: Fırat Mollaer, Doğu- Batı Yayınları, Ankara 2014, s. 53

[79] Bozkurt Güvenç, Türk Kimliği, Boyut Kitapları, İstanbul 2008, s. 3-6

Kavram olarak kimlik, ilk önce psikoloji ve sosyal psikoloji alanında ele alınmış, 1980'lerden itibaren ise kimliğin oluşumunda bireyin kendisiyle birlikte toplumun da etkili olduğunun fark edilmesiyle sosyoloji ve sosyal antropoloji içinde araştırma konusu olmaya başlanmıştır.[80] Sosyologlar, konuya toplumsal ve milli kimlik açısından bakmışlardır.[81] Türk aydını ve düşünürü aslında Gülhane hattı ve Tanzimat fermanından bu yana, en az yüz yıldır kimlik arayışları içinde idi. Sorunun sadece adını koyamamıştı. Aranan kimlik Meşrutiyet, Osmanlıcılık, Hürriyetçilik, Türkçülük, Anadoluculuk, Çağdaşlık, İslamcılık, Batıcılık sloganlarıyla dile getirilmişti. Burada bilinçli ya da simgesel bir kimlik arama çabası vardı.[82] Bu gün gelinen durumda da benzeri kimlik ifadeleri Türk toplumunda yer etmektedir.

Kimlik, sen kimsin? sen nesin? kendini nasıl tanımlıyorsun? türünden soruların cevabıdır. Bu sorulara verilebilecek cevaplar yerine göre bizim bireysel, toplumsal, dini, milli,yerel kimliklerimizi yansıtacaktır. Şüphesiz kimlik duygumu tek parçadan oluşmaz. Kimliğin birbiriyle kesişen bireysel, toplumsal, kollektif ve kamusal ögeleri vardır. Toplumsal cinsiyet ve akrabalığı bir kenara bırakırsak, bir insanın kim olduğu gerçekte tamamıyla toplumsal süreçtir ve bireysel kimlik özünde toplumsaldır.[83]

Her dünya görüşü, arzuladığı insan tipini yetiştirmek üzere, belli başlı unsurların önemine dikkat çeker. Bunlar bir toplumun oluşumunu sağlayan temel yapı taşlarıdır. Sosyo-kültürel yapının temel unsurları olarak bilinen zihniyet, aile, hukuk, ahlak,

[80]Kenan Çayır, Yeni Sosyal Hareketler, Kaknüs Yay., İstanbul 1999 s. 141-144'dan nakleden Abdurrahman Kurt, Din Sosyolojisi, s.137)

[81] Zeki Aslantürk - M. Tayfun Amman, Sosyoloji, Marmara İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1999, s. 43

[82] Güvenç, s. 15

[83]Çayır, Yeni Sosyal Hareketler, Kaknüs Yay., İstanbul 1999 s. 145-149'dan nakleden Abdurrahman Kurt, Din Sosyolojisi, s.137)

iktisat, din, edebi ve estetik durum gibi değer ve kurumlar, sosyal çevreyi de içerisine alarak bireysel ve toplumsal kimliklerin şekillenişinde önemli ölçüde etkilidirler.[84]

Sosyal- psikolojik sonuçları açısından kalkınma ya da yozlaşma, bilimsel adıyla değişme, düzenin ya da dengenin bozulması sürecidir. Her kalkınan toplumda, düzen ve dengelerle birlikte kültürün değişmesine paralel olarak, kimlik bunalımları, kimlik arama çalışmaları görülmüştür.[85]

İşlevsel açıdan bakıldığında kimlikler, kaos'un karşıt anlamını içererek, güvenlik ve istikrar durumlarını ifade eder. Böylelikle bir kimsenin kimliği, sabit bir dayanak noktasını teşkil eder, toplumsal çatışma ve uyum veya toplumsal farklılaşma ve bütünleşme durumlarında bariz bir şekilde ortaya çıkar.[86] Toplumda yaşayan bir birey olarak diğerleri tarafından görülmek, dinlenmek, dikkat edilmek, ilgi görmek var olduğumuzun bilinmesini isteriz. Bazen negatif bir kimliğin bile tercih edilebilmesinin temelinde bu gerçek yatar. "Beni görmezlikten gelmeyin; bana kızın, eleştirin ama hiç olmazsa fark ettiğinizi gösterin," tarzı konuşmalar bunu yansıtır.[87]

Toplumun mutlaka halledilmesi gereken problemlerinden biri, kişilerin şahsiyetlerinin dengesini sağlamaktır. Denge, her şahsın hayatının ilk yıllarından itibaren kendine tedricen bir şahsiyet imal etmesiyle sağlanır. Tam bir kimlik ancak çocukluk ve ergenlik bunalımlarının başarı ile çözülmesiyle ortaya çıkar. Buradan sağlanan başarı, kişinin kimliğine her defasında yeni bir kat ilave eder.[88]

Kimlik ve din ilişkileri, tarihi süreç içerisinde durum ve şartlara göre sürekli değişmiş ve dinin oradaki rolü genelde öteki etmenleri tamamlayıcılık fonksiyonunda toplana gelmiştir. Esasen onun bu tamamlayıcı kimlik belirleme işlevi, dinin toplum

[84] Kurt, Din Sosyolojisi, s.139,140
[85] Güvenç, Türk Kimliği, s. 10
[86] Vahap Taştan, Değişim Sürecinde Kimlik ve Din, s.13,
[87] Nuri Bilgin, Kimlik İnşası, Aşina Kitaplar, İzmir 2007,s. 25,26'dan nakleden Kurt, s.137,138)
[88] Şerif Mardin Din ve İdeoloji, Sevinç Matbaası, Ankara 1969, s.18

hayatı ve kültüründeki etkilerinin sekülarizasyon sonucu giderek azaldığı günümüz modern toplumlarında da bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Hatta belki de modern sınaî kültürün aşırı ayrımlaşma, uzmanlaşma ve ferdiyetçilik eğilimleri çerçevesinde kişilik ve kimlikleri parçalayıcı yönelimleri karşısında dinin kimlik belirlemedeki tamamlayıcı ve birleştirici etkilerinin önemi de artmaktadır.[89]

Kıbrıs Türklerinin kimliği noktasında bir takım ve tezler bulunmakta bunlarda bir yandan etniklik, bölgesel ve kültürel etkiler ön plana çıkarken diğer yandan dini kültürle ilgili yaklaşımlar öne çıkmaktadır. Kısaca kişinin yaklaşım tarzı ve bakış açısına göre bir takım kimlik ifadeleri ve yaklaşımları ortaya çıkmaktadır.

Burada konu ile ilgili bazı Kıbrıslı yazarların görüşlerine bakmak bize yol gösterecektir. Bunlardan Nazım Beratlı: "Bazılarımız, Kıbrıslı Türklerin kimlik kaygısının 1974 sonrasında başladığını ileri sürmeyi alışkanlık haline getirmiş olsalar da ben o düşüncede değilim. Kanımca bizim o arayışımız çok daha eski tarihlere dayanmaktadır. Yine birilerimizin sandığı gibi bu sorun şu veya bu şekilde sona erecekte değildir. Kimilerimizse bu çalışmaları yine yanlış olarak, kimlik bunalımı ya da kimlikten kuşkuya düşme olarak yorumlamaktadırlar ki, en haksız olanlarda onlardır. Evet, bizim kimlik sorunumuz 74'ten sonra değil, çok daha eski bir tarihten beri sürüyor. Unutulmamalıdır ki biz, Türk müyüz? Kıbrıslı mı? Yoksa Kıbrıslı Türk mü? Sorularından çok daha önce, Türk müyüz? Osmanlı mı? Yoksa Müslüman mı? sorularına muhatap olmuş bir toplumuz, bütün Osmanlı Türkleri gibi! 74'ten sonraki tartışma, olsa olsa oluşan ulusal kimliğe evrensel özellikler kazandırma çabasıdır. Bir başka deyişle orta çağdan 70'li yılların başına kadar aranan ulusal kimliktir.

[89] Ünver Günay, Din Sosyolojisi, İnsan Yayınları, İstanbul 1998, s.380

Kimlik kim olduğunuzla ilgili olup, kişisellikten yerelliğe; yerellikten ulusallığa ve ulusallıktan evrenselliğe kadar oldukça geniş bir spektrumu içerir ve kime karşı biçimlendiğini de kapsar. Adınız, aileniz, sokağınız, köyünüz, bölgeniz, kasabanız, ulusunuz birer kimlik ögesidir. Bizim örneğimizde söz konusu olan; önceleri çok sıradan bir şekilde oluşturulmuş ve kurgulanmış ulusal kimliğin, 74 sonrasında karşılaştığı Türkiye kültürü ile arasındaki görece farklılıklardan ötürü tepki duymasıdır. Kimine göre biz Türk'tük ve genel Türk Kültüründen hiç farkımız yoktu, kimine göre ise Kıbrıslı Türk idik ve Türk olmakla çok fazla ilgili değildik."[90]

Bir diğer yazar Hüseyin Mehmet Ateşin şöyle demektedir. "Kıbrıs'ın İslami kimliğinin bir an önce gündeme getirilmesi hayati önem taşımaktadır. Kıbrıs'ın İslami bir kimliği bulunduğu hususu, on dört asırlık ilmi bir hakikati tespit ve ifade etmekten de öteye, günümüzün şartları içerisinde çıkaracağımız dersler açısından da çok büyük önem taşımaktadır. Bizim aydınlarımız hor gördüğü veya doğru bir ifadeyle hor gördürüldüğü Müslüman Türk cemiyetinin meydana getirdiği görkemli dünya medeniyetlerinden birinin şerefli mirasçıları olacak yerde onun en acımasız eleştiricileri ve maalesef yıkıcıları rolüne sahip kılındı, bunun aksini savunanları da hırpaladık, dışladık, aşağıladık. Aydınımız kabul etse de etmese de İslami kimlik hem ülkemizin hem de dünya devletlerinin gündemine getirilecektir. Bunu getirecek olanlar da batı ülkelerinin İslam fobisi ile malul güç merkezleri olacaktır."[91]

Aynı yazar Kıbrıs'ta gayri İslami kimlik arayışları ile ilgili olarakta, 14 Nisan 1992 tarihli Yeni Düzen gazetesinde yayınlanan Kutlu Adalı İmzalı makaleden şunları nakletmektedir: "... Konu Kıbrıslılık oldu mu, her ne halse Türk şovenlerle Rum şovenler ne söz özgürlüğü tanıyorlar, ne demokrasi dinliyorlar, ne insan

[90] Nazım Beratlı, Kıbrıslı Türklerin Tarihi, Galeri Yayınları, Lefkoşa 1999, s. 20,21
[91] Hüseyin Mehmet Ateşin, Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası, Marifet Yayınları, İstanbul 1996, s. 13-15

haklarına, insan görüşlerine değer veriyorlar. Hele Rumlar hem Kıbrıs'ta bölünmüşlüğe karşı çıkıyorlar. Hem de Yunanlılıktan, Yunan bayrağından Yunan ulusal günlerinden kopamıyorlar. Bir insan Kıbrıslıysa her şeyi ile Kıbrıslı kişiliğini ön plana çıkartma zorundadır… Özdeş durum Kıbrıslı şoven Türkler içinde geçerlidir. Onlarda bir türlü Kıbrıslılığı içlerine sindiremiyorlar. Türk bayrağından, Türk marşlarından, Türk ulusal günlerinden vazgeçemiyorlar. Kıbrıslı Rumlar ister Helen olsun ister olmasın, Kıbrıslı Türklerin kökeni de ister Türk olsun ister olmasın. Hepimiz de Kıbrıs'ın insanı değil miyiz? Helence ya da Türkçe konuşuyoruz diye Kıbrıslı olmamızı engelleyen bir insanlık kuralı mı vardır? Binlerce yıl boyunca Akdeniz iklimi, Akdeniz uygarlığı, Akdeniz ve orta Asya insanı bizi tarihiyle kültürüyle, kanıyla, mayalayıp yoğurmuş, bir hamur yapmış Kıbrıslıyı yaratmış; bu tarihsel gerçek karşısında Kıbrıslılık kimliğini yadsımamıza olanak var mıdır?"[92]

Yine "Kıbrıslı Türklerin kimliği" adlı eserinde Ali Nesim bu hususla ilgili şunları söyler: " Bizler Müslüman bir halkız ama hiçbir zaman Müslümanlara benzemeyiz. Türk'üz ama Anadolu'daki Türklerden de ayrılan çok yönümüz var. Rum halkına çok yakın yaşadık ama hiçbir zaman ne onların kültürü içine girdik, ne de onları içerimizde eritmeye çalıştık.. Sırasında çok umursamaz ve tembel, sırasında kendinden hiç beklenmeyen davranış ve başarılar gösterebilen insanlarız. Basit yaşamayı kısa yoldan para kazanmayı severiz… Ama ne hırsızlık ne de dolandırıcılık bizim öz karakterimiz değildir. Yalanı sevmeyiz ama gösterişe bayılırız ve yenilikleri bazen gösteriş derecesinde benimseriz. Her şeye meraklı olduğumuz halde tarihimize

[92] Ateşin, Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası, s. 19,20

mezarlıklarımıza, camilerimize karşı saygımız çok azdır… Kısaca söylemek gerekirse biz kimseye benzemeyen ve sadece kendimize benzeyen bir halkız."[93]

Sabahattin İsmail'de Kıbrıs'ta Türklerin Rumlardan ayrı bir kimliği vardır. Kıbrıs Türk kimliği, köken olarak Anadolu'dan kaynaklanan, kurtuluş savaşından sonra yeniden biçimlenen Türk kimliğine paralel olarak ve aynı süreçleri yaşayarak şekillenen, genel Türk kimliği içinde yer alarak zorlu mücadelelerle oluşan bir kimlik[94] olarak ifade etmektedir.

4. ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI

- Din ve toplum karşılıklı olarak bir birini etkileyen iki unsur olduğuna göre Kıbrıs'ta da din ile toplum arasında karşılıklı etki ve tepkiler vardır.
- Toplumsal ve dini tecrübenin ifade şekillerine yönelik kuramsal yaklaşımın, Kıbrıs Mesarya örneğindeki gündelik dini hayatın anlaşılmasını sağlayacak güçte olduğu kabul edilmiştir.
- Araştırmanın metot ve teknikleri, araştırma problemini çözecek ve amacını gerçekleştirecek güç ve yeterliktedir.
- Araştırma örneklemi, evreni temsil edici niteliktedir.

[93] Ali Nesim Kıbrıslı Türklerin Kimliği, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa 1990, s.138,139'dan nakleden Ateşin, s. 22,23

[94] Sabahattin İsmail, Kıbrıs Üzerine Bildiriler, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (cyrep) Yayınları, Lefkoşa 1998, s.108

5. HİPOTEZLER

- İnsanların içinde bulundukları ortamlar, beraber yaşadıkları insanlar ve sahip olunan sosyo-kültürel değerler onların yaşamlarında önemli etkiler yapabilmektedir. Uzun yıllar ana toplum kesimi olan Türkiye den uzakta ada toplumu içinde yaşayan son bir asırda da birçok sorunla baş etmeye çalışan Kıbrıs Türk toplumunun, dini bilgi ve eğitim alanındaki bazı problemlerin de etkisiyle kendine özgü toplumsal ve dini tutum ve davranışlar geliştireceğini temel varsayım olarak almaktayız. Bunlara ilave olarak,
- Kıbrıs Türk toplumunun sosyal ve kültürel ve dini hayatında eğitim, spor, medya, basın vb. alanların etkileri bulunmaktadır. Bunlar ve din, kimlik oluşumu ve algısını etkileyen faktörlerdendir.
- Kuzey Kıbrıs'ta 1974 sonrasında oluşan toplum yapısında, kendi yerlerinde kalanlar, güneyden göç edip, Rumlardan boşalan kuzeydeki bir yerleşim yerinde toplu olarak yaşayanlar ile güneyden göç edipte Türkiye'den göç eden göçmenlerle karışık yaşayanlar arasında sosyal ve dini yaşam ve kimlik algısı olarak farklılaşmalar bulunmaktadır.
- Cinsiyete göre kadınlar erkeklerden dini inanç ve uygulamalar ve halk inançları ve geleneksel uygulamalar konusunda daha istekli olacaklarını varsayıyoruz.
- Yaş, ibadetleri uygulamada etkili olan bir faktördür. Yaş ilerledikçe ibadetleri yerine getirme davranışında da artışlar olacağını var sayıyoruz.

- Halkın büyük çoğunluğu dini inançları kabul etmekte ancak, ibadetlerle ilgili pratikler genelde uygulanmamaktadır.
- Halkın dini inanç ve ibadetlerle ilgili tutum ve davranışlarında, konum, cinsiyet, yaş, ekonomik durum, eğitim seviyesi, gibi değişkenlerin etkilerinin bulunduğunu var sayıyoruz.
- Dini bilgi kaynakları, genelde okul ve toplumdaki yakın akraba çevresi olmakta kitabi ve kaynaklara bağlı bilgi zayıf kalmaktadır. Dini bir konuda bir sorun ya da bilgi eksikliği ortaya çıktığında daha çok cami imamlarına başvurulmaktadır.
- Halkın dini hayatındaki pratiklerde halk inançları ve dini geleneksel uygulamaların belirgin bir etkinliği bulunmaktadır.

6. METOT

Metot kavramı, bilginin seçilmesi, toplanması ve analiziyle ilgili pratik araştırma tekniklerini ifade eder. Metotlar, araştırma projesinde öne sürülen probleme ışık tutabilmesi açısından kullanılabilir ve teorik çerçeve ile ilintili olmalıdır.[95] İlmi metot deyince de araştırmada aşama aşama kullanılması düşünülen teknikleri, sistematik tarzda düzenlemek akla gelir.[96]Bilimsel yöntem, olgusal nitelikli problem çözmenin, bilim üretmenin bilinen ve belli süreçleri olan güvenilir yol olarak kabul edilir.[97] Bilimsel yöntemin kullanıldığı bilimler gerçek anlamda pozitif bilimlerdir.

[95] Ole Preben Riis, Din Sosyolojisinde Metot, Çeviren, Ahmet Onay, Peter B. Clarke, Din Sosyolojisi Kuram ve Yöntem, Çeviri Editörü, İhsan Çapcıoğlu, İmge Kitabevi Ankara 2012, s. 366
[96] Zeki Arslantürk& E. Hamit Arslantürk, Uygulamalı Sosyal Araştırma SPSS, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2010, s. 59
[97] Niyazi Karasar, Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel Yayın Dağıtım, 11. Baskı, Ankara 2002, s.12

Bu bilimler doğa bilimleri ve toplumsal bilimler olarak ikiye ayrılır. Doğa bilimleri fizik ve biyolojik bilimlerden oluşurken toplumsal bilimlerde toplum içinde yaşayan insanın davranışlarını inceleyerek genel teoriler elde etmeye çalışırlar.[98]

Sosyal bilim terimi insan davranışlarının bilimsel olarak incelenmesini ifade eder, sosyal bilimin amacı insan ve insanın davranışı konusunda açıklayıcı kuram geliştirmektir. İnsan davranışları çok değişik açılardan incelenebilir. Temel sosyal bilimler, aralarında, insan davranışlarını incelemek üzere seçtikleri bakış açısına göre sınıflandırılabilir. Sosyoloji, gruplar ve davranışların sosyal bağlamı ile ilgiliyken, psikoloji tek kişiye odaklanır.[99] Sosyoloji, doğadaki nesnelerden farklı olarak sürekli hareketli olan, toplum ve onu oluşturan bireylerin yinelenen eylemlerini inceler.[100]

Bilimler için geniş planda iki metot söz konusudur. Bunlar genel ve özel metotlar olarak adlandırılabilir. Genel metotlar bütün bilimlerin ortaklaşa kullandıkları metotlardır. Tümden gelim, tüme varım ve andırma (analoji)dir. Özel metotlarda, dokümantasyon metodu, nicel ve nitel metotlardır.[101]

Pozitivizm ilk olarak doğa bilimlerinde daha sonra da sosyal bilimlerde hâkim olmuştur. Pozitivizm terimini ilk kullanan ve sistematik olarak sunan August Comte olmuştur. O'na göre doğa bilimleri pozitivisttir ve sosyolojiyi de pozitivist bir şekilde karakterize etmiştir. Pozitivist epistemolojinin temel sayıltıları şunlardır: 1. Ben bu dış gerçekliği duyularımla bilebilirim, 2. duyularımla elde ettiğim bu veri nesneldir. 3. Sosyal bilimlerin nesneleri doğa bilimlerininki gibi incelenebilir, yani ikisi de aynı metodolojiyi kullanabilir.

---

[98] Halil Seyidoğlu, Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı, Güzem Yayınları İstanbul 1997, s.3
[99] Keith F.Punch, Sosyal Araştırmalara Giriş, Nicel ve Nitel Yaklaşımlar, Çevirenler, Dursun Bayrak, H. Bader Arslan, Zeynep Akyüz, Siyasal Kitabevi, Ankara 2011, s. 11
[100] Anthony Giddens, Sosyoloji, Ayraç Yayınevi, Yayına Hazırlayan Cemal Güzel, (Tarihsiz) s. 628
[101] Arslantürk, s.70

Nicel araştırma teknikleri pozitivizmle uyumludur. Pozitivist metodolojide hipotetik dedüktif akıl yürütme tarzı kullanılır, teoriden çıkarılan hipotezler, sınanmaya başlanır. Ancak sosyal bilimlerdeki kavramların soyut olduğu inancından ötürü operasyonel tanımlar yapma ihtiyacı ortaya çıkar. Ayrıca, her çalışma için hipotez, geliştirilmesi zorunlu olmayıp, araştırma soruları üzerinden de çalışma sürdürülebilmekte elde edilen sonuçlar bu sorular üzerinden değerlendirme konusu yapılabilmektedir.[102] Sosyal bilimlerde ve sosyolojide veri toplama, genellikle survey metoduyla yapılmaktadır. İlk bilimsel survey 1912'de İngiltere'de Bowley tarafından yürütülmüştür.[103] Survey tekniği sayesinde objektif, sınanabilir ve genellenebilir veriler elde edebiliriz. Survey görüşmesi, görüşmecinin önceden hazırlanmış soruları sorduğu görüşülenin cevaplar verdiği amaçlı bir söyleşidir, sorular kapalı uçludur.

Surveyler, anket, mülakat, telefonla görüşme, bilgisayar destekli görüşme vb. şekilde uygulanabilir. En çok uygulanan iki teknikten anket tekniği, cevaplayıcılara önceden hazırlanmış soru kâğıtlarının verilip daha sonra toplanması ve elde edilen verilerin analiz edilip değerlendirilmesidir. Anketin uygulanışı esnasında araştırmacının herhangi bir etkisi söz konusu olmaz. Bu metot, araştırmacı tarafından cevap örüntüsünün kaybedilmesi, çok sayıda kişiye dağıtılmasına rağmen az sayıda motive olmuş kişilerce cevaplanması gibi dezavantajlara sahiptir. Böyle örneklemler ise çoğu zaman temsil kriterini karşılamazlar.

Görüşme Mülakat yöntemi ise soru formu olarak anketle aynı olmasına rağmen soruları bizzat araştırmacı ya da mülakatçının sorduğu ve verilen cevapları kayda geçirmesidir. Bu yöntem, örneklemin sistematik olarak belirlenmesi, cevaplayıcıların

[102] Punch, Sosyal Araştırmalara Giriş, s. 40-41
[103]Elif Kuş, Nicel-Nitel Araştırma teknikleri, ANI Yayıncılık, Ankara 2009, s.38

soru formunu atacak durumda olmamaları, görüşmecilere ayrıntılı veri elde etme imkânı gibi avantaj ve maliyet, görüşmeci yanlılığı gibi dezavantajlara sahiptir.

Pozitivist metodoloji ve nicel araştırma metotlarına karşı anlamacı metodoloji ve nitel yöntemler geliştirilmiştir. Anlamacı, teorinin temsilcilerinden olan Dilthey, bilimin normatif olamayacağını aklın insanın sahip olduğu güçlerden biri olduğunu ancak, diğerlerine kopmaz bir biçimde bağlı olduğunu belirtir ve doğa bilimleri ile tinsel bilimler arasında kesin bir ayrım yapar, O'na göre doğa bilimleri empirik ve açıklayıcı bilimlerdir. Ancak tinsel dünya doğabilimsel açıklama ve nedensellik altında ele alınamaz. Çünkü kültür gerçekliğinde doğabilimsel yasalar yoktur. Bu gerçeklikte insanın kendi yaratısı değer, ilke ve norm, kural vb. yer alır.[104]

Anlamacı teori ile bağlantılı olarak nitel araştırma metotları geliştirilmiştir. Bu metotlar çeşitli yaklaşımlardan meydana gelen bir kategoriye işaret eder.[105] Gözlem, katılımlı gözlem, derinlemesine mülakat başlıca tekniklerdir.[106]

Anlamacı teori ile bağlantılı tekniklerden olan nitel ya da (derin) görüşme, yapılaşmamış görüşme olarak da adlandırılmaktadır. Görüşme tekniğinin belirleyici özelliği de nitel araştırma metotlarıyla uyumlu olacaktır. Bu yolla görüşülenlerin anlam dünyalarını, duygu ve düşüncelerini anlamak ve derin bilgi edinmek esastır. Ayrıca sorular açık uçlu, yapılaşmamış ya da yarı yapılaşmış olmalıdır.[107]

Gözlem kendiliğinden oluşan veya bilinçli olarak hazırlanan olayları belirdikleri sırada sistematik ve amaçlı biçimde incelemektir. Gözlemler denetimsiz ve denetimli gözlemler olarak ikiye ayrılır. Denetimsiz gözlemler, bir tekniğe

[104] Elif Kuş, Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri, ANI Yayıncılık, Ankara 2009, s. 78
[105] Riis, Din Sosyolojisinde Metot, s. 374
[106] Punch, Sosyal Araştırmalara Giriş, 165-180
[107] Kuş., a.g.e., s.90

dayanmayan, yinelenmesi ancak raslantıya bağlı olan gözlemdir.[108] Bu gözlemlerde araç kullanma ve denetimden yararlanma düzeylerine göre çeşitlenmeler gösterir. Bunlar temelde katılımlı gözlem ve katılımsız gözlem olarak ikiye ayrılır.

Katılımlı gözlem gözlemcinin, standart gözlem aracı kullanmadığı gibi gözlem konusu yaptığı olaya doğrudan katılarak gözlemde bulunmasıdır. Bu tür gözlem araştırmacının gözlemci kimliğini saklayabildiği veya kendisini gözlemde bulunduğu topluluğun üyesi olarak kabul ettirebildiği durumlarda söz konusudur.[109] Katılımsız gözlem, bu gözlemde gözlenenin gözleyeni görme imkânı yoktur. Dışarıdan bakan gözlemci içeride olanları gördüğü halde, gözlenenin bundan haberi olmaz. Gözlemcinin varlığı ile gözleneni etkileme tehlikesi en düşüktür.[110]

Sistematik- denetimli gözlem, bu gözlem ilkece katılımsız bir gözlem olduğu gibi, araştırıcının standartlaştırıcı teknikler kullanarak bilgi sağlama yollarını denetim altında bulundurması anlamına gelir. Toplum bilimlerinde denetimli gözlemin ilk ve yalın örneği F.Le Play'in 1855 tarihli Avrupa işçileri monografileridir.[111]

Din sosyolojisi, araştırmalarında din ve toplumla ilgili metotları ortaklaşa kullanabilir.[112] Bir yandan toplumla ilgili meseleleri genel sosyolojinin yöntem ve teknikleriyle değerlendirirken bir yandan da dini alanla ilgili din bilimlerinin metotlarını kullanmaktadır.[113] Burada karşımıza şu durum çıkmaktadır. İlahiyat, çoğunlukla normatif bir bilim olarak adlandırılmaktadır. Çünkü teoloji, belirli bir dini çözümleme yorumlama ve açıklama amacı güder. Sosyoloji ise normatif

---

[108] M. Zeki Arslantürk, M. Tayfun Amman, Sosyoloji, Marmara İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s. 43
[109] Muzaffer Sencer, Toplumbilimlerinde Yöntem, Beta Basın Yayın Dağıtım, 3. Bası, İstanbul 1989, s.64
[110] Niyazi Karasar, s.158
[111] Sencer, s.69
[112] Günter Kehrer, Din Sosyolojisi, Çev. M. Emin Köktaş, Din Sosyolojisi, Derleyen. Yasin Aktay & M. Emin Köktaş, Vadi Yayınları Ankara 1998, s. 24
[113] Ünver Günay, Din Sosyolojisi, s. 61

olmayıp olayları inceler.[114] Ancak din fenemenolojisi, din psikolojisi, dinler tarihi ve din sosyolojisini içine alan dinler bilimi ise deskriptif olup, bütün dinlerin ortaklaşa olan niteliklerini kavramaya çalışır.[115] Sosyal bilimler ise, betimleyici olarak görülür; çünkü onlar insanın gerçekte nasıl davrandığı hakkında bilgi verir.[116]

Din sosyolojisinin güttüğü amaçlar ise, dinle toplum olayları arasındaki ilişki etki ve tepkileri araştırmak ve bu arada dinin başta gelmese bile, çok önemli olan toplumsal görevine dikkati çekmektir. Böylece dinin sade kültürel anlamını değil, aynı zamanda dini tecrübenin çeşitli anlatımları arasındaki ilişkileri de aydınlatmış ve belki de dini tecrübenin çeşitli yönlerini daha iyi anlamış oluruz.[117] Çalışmamızda işlevselci kuramın yöntem, yaklaşım ve açıklamalarını temel yaklaşım tarzı olarak aldık. İşlevselcilik, toplumu hiçbir kısmının bütünden ayrı olarak anlaşılamayacağı ve birbirleriyle ilişkili kısımlardan oluşan bir sistem olarak görerek biyoloji bilimlerindeki organik sistem modeline dayalı olarak geliştirilmiş bir kuram olarak karşımıza çıkmaktadır. Comte, statik sosyoloji incelemesi, toplumsal sistemin farklı kısımlarının eylem ve tepki yasalarının araştırması derken, toplum parçaları arasındaki karşılıklı bağımlılığı ifade etmiş, Spencer'da toplumsal farklılaşma kavramı ile bir başka yönden toplumsal bağımlılığı kastetmiştir. Pareto ise sosyoloji sistemini, biyolojik bir organizmaya benzetme yerine, kısımlar arasında bağımlılık ve düzeltici değişiklik gibi özelliklerde bir psiko-kimyasal sisteme dayandırmıştır.[118]

Sosyolojik işlevselciliğin temel karakteristiği şöyle özetlenebilir: Toplumlar birer bütündür; birbiriyle ilintili yapılardan meydana gelen sistemlerdir. Her parçanın

---

[114] Freyer, Sosyolojiye Giriş, s. 13
[115] Mehmet Taplamacıoğlu, Din Sosyolojisi, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1983, s. 162,163
[116] Inger Furseth- Pal Repstad, Din Sosyolojisine Giriş, Klasik ve Çağdaş Kuramlar, Çeviri: İhsan Çapcıoğlu-Halil Aydınalp, Birleşik Yayınevi, Ankara 2011, s. 35
[117] Taplamacıoğlu, Din Sosyolojisi, s. 166,167
[118] Ruth A. Wallace & Alison Wolf, Çağdaş Sosyoloji Kuramları, Çeviri: Leyla Elburuz& M. Rami Ayas, Punto Yayıncılık, İzmir 2004, s. 22, 24

anlamı yalnızca sistem içinde özel bir işlevi yerine getirdiği, bütünle ilişkisi içinde ortaya çıkar. Toplumsal sistemi meydana getiren tüm ögeler, sistemin ihtiyaçlarıyla ilgili özel işlevleri yerine getirmeleri ölçüsünde vazgeçilmez önem taşımaktadırlar.[119] Toplumsal sistem, Parsons tarafından toplumsal eylemin örgütlendiği üç yoldan biri olarak görülmektedir. Birbiri ile bağlantılı iki eylem sistemi daha vardır. Paylaşılan değer ve sembollerden oluşan kültürel sistem ve bireylerin oluşturduğu kişilik sistemi.[120]Ancak sistemin tüm parçalarının bütünleşmesi asla kusursuz olamaz. Toplumsal sistemlerin temel eğilimi denge bulmaya, çeşitli kurumların arasında uyumlu bir denge kurmaya yöneliktir. Sapma, gerginlik ve gerilmeler kurumsallaşma ya da toplumsal bütünleşme ve denge yönünde çözülme eğilimi sergileyen işlevsiz ögeler olarak vardır.[121]

Toplumu anlamaya yönelik olarak geliştirilen ve toplumu bir bütün olarak ele alan teorilerden biri olan işlevselcilik, toplumun çeşitli parçalarının bütünsel sistemle ilişkili ve olduğunu ileri sürer, din de toplumun bir parçası ve alt kurumu olmasıyla bu kurumun toplumun bütününe olan katkısını anlamaya çalışmaktadır. İşlevselciliğin kurucusu olan Durkheim, dinin toplumda icra ettiği fonksiyonları üç başlık altında toplamaktadır. Ona göre din, toplumda sosyal birliğe ve bağlılığa neden olmakta, bağlıları üzerinde standart davranışlar meydana getirerek sosyal kontrolü sağlamakta ve önemli varoluşsal problemlere cevap üreterek hayata anlam ve amaç katmaktadır. [122]

---

[119] Alan Swingewood, Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi, Çeviren: Osman Akınhay, Bilim Sanat Yayınları, Ankara 1998, s. 272

[120] Poloma, Çağdaş Sosyoloji Kuramları, s.159-165

[121] Alan Swingewood, Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi, Çeviren: Osman Akınhay, Bilim Sanat Yayınları, Ankara 1998, s. 274

[122] Hüsnü Ezber Bodur & İhsan Çapcıoğlu, *Sosyolojik Teori ve Din*, Din Sosyolojisi El Kitabı, Editörler: Niyazi Akyüz & İhsan Çapcıoğlu, Grafiker Yayınları, Ankara 2012, s. 116-119

Kültürel bir sistem olarak dini inançlar sosyal birlik ve dayanışmada önemli rol oynamasının yanı sıra, genel toplumsal değerleri tanımlayıp, güçlendirmek suretiyle hayata anlam vermektedir. Ancak sosyal hayat insanların yaşama yükledikleri anlamları bozacak çelişkilerle doludur. Parsons, tüm yaşanan olumsuzluk ve alt üst oluşları ve bunalımları anlamlı hale getirmesini dinin temel fonksiyonlarından biri olarak görür. Buna göre din, insanın kimi zaman acı çekme problemini bir imtihan olarak görüp karşılığında, ödüllendirileceği inancıyla, bu duruma duygusal ve entelektüel uyum sağlaması şeklinde önemli bir fonksiyonu yerine getirir.[123]

İnsanlar toplu olarak yaşarlarken birbirleriyle ilişki ve iletişim içerisinde bulunurlar ve toplumlar bir takım karakteristikleri ile diğerlerinden farklılaşırlar, bu farklılaşmalarda birçok faktör rol oynamaktadır. Gelenek ve görenekler, fiziki çevre, iklim koşulları, ekonomik faaliyetler, eğitim öğretim durumu, alışkanlıklar, farklı toplum ve topluluklarla ilişki ya da kopukluklar, kültürler arası etkileşimler, dinin algılanış ve yaşamdaki rolü gibi durumlar bunlar arasında sayılabilir.

Din, tarih boyu insan topluluklarının hayatlarında etkin olmuş ve onların ayrılmaz bir parçası olmuştur. Ancak dinlerin her ne kadar kendi ilke ve prensipleri var ise ve bu prensipler toplum yaşamını etkilemekte ise de, gerek anlaşılma ve yorumlanmada gerekse uygulamada içinde bulunduğu toplumların yapısından da etkilendiği göz ardı edilmemesi gereken bir husustur.

Dinin toplumsal yönlerinin incelenmesi peşin yargılara sahip olmaksızın olaylara uygulanan tarafsız ve objektif bir çalışma ister. Araştırmacının kanaatleri, inanç ve değerleri çalışmaya aksettirilmemelidir. Sadece bilimsel bir tarafsızlıkla sosyal bilimlerin genel amaçları ve araştırma teknikleri doğrultusunda analiz edilmelidir.

[123] Bodur & Çapcıoğlu, s. 123

Bütün bu süreçler toplumun yapısını anlamaya yönelik olacağı açıktır. Her şeye rağmen bazı prensiplerin geliştirilmesi gerekir. Zorunlu ilk şart, dini tecrübenin zenginliği ve engin çeşitliliğinin tam hakkını vererek tasdik edilmesidir.[124]

Dini olaylarla ilgili çalışmalarda başarıya ulaşabilmenin temel şartlarından bir tanesi de dini olayların tabiat ve anlamlarının tam olarak anlaşılıp takdir edilmesidir. Araştırıcının kendini konuyla tam bir münasebette hissetmesi eldeki belgelerin sempatik ve kurnazca açıklamasına kalkışmaktan sakınması gerekmektedir.

Wach, dini olayları inceleyen kişiye iki yaklaşım yolunun olduğunu ifade eder. 1. hakikatin orada olduğu kanaati belirlenmiş ve gerekçelendirmiştir. Öteki yol ise hakikat oradadır ifadesinin gerçekliğini inkâr etmemekle birlikte onu kalburdan geçirmek, tenkitçi bir muameleye tabi tutmak, bütünü içine yerleştirmek ve olayı kendi öz tabiatı içerisinde, daha sonra da az önce arka planla ilişkisi içinde açıklamak için belgelerin tamamında istifadeye çalışır.[125]Dini davranışın ölçümünde, sosyal bilimlerdeki gelişmelere göre yeni perspektifler egemen olmaya başlamıştır. Bu yönelimde din sosyolojisinin öteki bilimler ve özellikle psikoloji ve sosyal psikoloji ile olan ilişkileri ve bu bilim dalları arasındaki işbirliğinin payı büyük görünüyor.[126]

Araştırmamızda, temelde tarafsız ve objektif veri elde etme amacıyla anket tekniği kullanılmıştır. Ayrıca, anket tekniğinin bazı sınırlılıkları da dikkate alınarak 25 kişilik örneklemle mülakat tekniği de kullanılmış, böylece dini anlayış ve dine yaklaşımla ilgili daha geniş bilgi edinmeye çalışılmıştır. Bunların yanında beş yıldır Kıbrıs Türk toplumunun içinde bulunmamız dolayısıyla gözlem, katılımlı gözlem tekniklerinden de yararlanılmıştır. Kıbrıs toplumu ile ilgili resmi veriler, raporlar,

[124] Wach, Din Sosyolojisi, s. 6
[125] Wach, s. 7
[126] Ünver Günay, V. Taştan, C. Çelik, Türk din Sosyolojisinde Yöntem Sorunu, Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Yayınları, Çorum 11-13 Haziran 2004, s. 206

kaynak eserlerden yararlanılmıştır. Böylece Kıbrıs Türk toplumunun sosyal ve dini hayatı objektif veriler ışığında değerlendirilip toplumsal yapı, geniş bir perspektiften ele alınıp anlamlandırılmaya gayret edilmiştir.

6. 1. Araştırmanın Evreni ve Örneklem

Evren, (populatıon) araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünüdür. [127] Evren, genel evren ve çalışma evreni diye ikiye ayrılabilir. Bizim genel evrenimiz kendileri ya da ebeveynleri 1974 öncesinde Kıbrıs'ta meskûn olup şimdi de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti içerisinde yaşayan Türklerdir. Evrenin ikinci türü ise çalışma evrenidir. Bu da ulaşılabilen araştırma hedefine uygun olan evrendir. Bizim çalışma evrenimizi 1974 öncesi kendi yaşadıkları yerlerinde kalan; Güneyden göç edip toplu halde bir yerleşim yerinde kalan ve Güneyden göç edip 1974 sonrasında Türkiye'den göç eden göçmenlerle birlikte yaşayan Kıbrıslı Türklerin yaşadığı, Beyarmudu, İnönü, Köprü, Akdoğan, Türkmenköy, Vadili, Çayönü ve Alaniçi köylerinden oluşmaktadır. Araştırma 2013 yılı ve takip eden süreçteki sosyal ve dini hayatı içermektedir.

Örneklem ise en genel anlamıyla bir bütünün, kendi içinden seçilmiş bir parçasıyla temsil edilmesidir.[128] Örneklem iki ana işleme göre çıkarılabilmektedir. Birisi kota örneklemesi yolu, diğeri de tesadüfî örneklemdir.[129] Çalışmamızın örneklemi belli ölçüler içinde sınırlanmış gruplardan rastlantısal[130] olarak seçilen

[127] Karasar, s. 109
[128] Stephen Cole, Sosyolojik Düşünme Yöntemi, Çev. Bekir Demirkol, Vadi Yayınları, Ankara 1999, s. 89
[129] Maurice Duverger, Sosyal Bilimlere Giriş, Bilgi Yayınevi, 4. Basım, Ankara 1990, s. 169
[130] Zeki Arslantürk& E. Hamit Arslantürk, Uygulamalı Sosyal Araştırma SPSS, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2010, s.102

kota örneklemesi yöntemiyle belirlenmiş 340 kişiden oluşmaktadır. Bu amaçla yerleşim birimlerinden her birinin kendi nüfus yoğunluğu dikkate alınarak, örneklem, belirlenmiştir. Bu aşamada yukarıda bahsettiğimiz. Üçlü kategoriden kendi yerinde yaşayanlardan 118, Güney göçmeni ayrı olanlardan 115, Güney göçmeni ve kendi yerinde olup, Türkiye'den 1974 sonrası göç edenlerle birlikte yaşayanlardan 107 kişilik örneklem grubu oluşturulmuştur. Başlangıçta 370 olarak belirlenen örneklem bazı formların eksik dolması, iade edilmemesi vb. sebeplerle 340 kişi olmuştur.

6. 2. Veri Toplama Teknikleri

Araştırmamızda temel olarak anket tekniği kullanılmış, buna ilave olarak katılımlı gözlem ve derinlemesine mülakat tekniğinden de yararlanılmıştır. Kamu kurum ve kuruluşlarının yaptırdığı araştırmaların konumuzla ilgili verileri kullanılmıştır. Karşılaştırma amaçlı Türkiye'de yapılan benzer araştırmaların sonuçlarından istifade edilmiştir. Kıbrıs'ta yapılmış ve bize katkı sağlayabilecek araştırmalar ve basın yayında çıkan değerlendirmelerden de yararlanılmıştır.

Anket tekniği ile toplanılan veriler, bilgisayar ortamına aktarılarak ayrıntılı analizleri yapılmış, sonuçlar diğer bilgi ve verilerle birleştirilerek değerlendirilmiştir.

6. 3. Soru Kâğıdının Hazırlanması ve Anketin Uygulanması

Araştırmanın sonuçları açısından soru kâğıdının mahiyeti, biçimi ve sıralaması büyük önem taşımaktadır.[131] Kaç tane soru olacağı, soruların niteliği, katılımcıların

[131] Duverger, Sosyal Bilimlere Giriş, s. 194

cevaplayabileceği kadar sorunun bulunması vb. aşamalar dikkate alınması gereken hususlardır. Sorular herhangi bir yerden derlenebilir.[132] Aynı zamanda araştırmanın niteliğine göre yeni sorularda oluşturulabilir. Araştırmamızda kullanılan soru formu alanda yapılmış çalışmalarda kullanılan sorulardan yararlanıp, kişisel gözlemlerim ve hocalarımın görüşleri dikkate alınarak oluşturulmuş, ayrıca Kıbrıs toplumu için ek bazı sorular ilave edilerek anketin ilk şekli ortaya konulmuştur. Daha sonra 40 kişilik örneklemle ön uygulama yapılmış, buna göre anlaşılamayan yerler açıklanmış, bazı sorulara ilave şıklar eklenmiş, fazla olan bazı şıkların elenmesi yoluna gidilmiştir. Ön uygulama ve öneriler dikkate alınarak, tarafımızdan yapılan değerlendirmelere göre bazı ek sorularda anket formuna eklenmiştir. Anket uygulaması sonucunda elde edilen verilerden de yararlanarak dini inanç, ibadet, tutum ve kimlikle ilgili, ucu açık tam yapılaşmamış sorularla 25 kişilik örneklemle mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Anketin uygulanması ile ilgili olarak ilk önce araştırma yaptığımız bölge olan Gazimağusa Kaymakamlığına izin için yazılı müracaatta bulunulmuş, Kaymakamlık, yetkisi olmadığı gerekçesiyle, yazıyı içişleri bakanlığına göndermiştir. İçişleri bakanlığı da yaklaşık bir aylık bir inceleme neticesinde, olumlu karar vermiş ve Gazimağusa Kaymakamlığına çalışma takvimimi bildirip, başlamam ifade edilmiştir. Ancak İçişleri Bakanlığında onaylanmış halini gördüğüm ve o gün, Kaymakamlığa sevk edilen yazı, Kaymakamlıkça inceleme için tutulmuş, sonunda da İçişleri Bakanlığının izni olmasına rağmen tarafıma verilmemiştir. Anket uygulamasının 200 tanesi tarafımdan gerçekleştirilmiş, 140'ı da bölgede görev yapan din görevlileri ve bir kısım yüksek tahsilli yerli halk tarafından belirlediğim kurallar ve kendilerine verdiğim bilgiler doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

[132] Punch, Sosyal Araştırmalara Giriş, s. 93

6. 4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Kıbrıs'ın orta bölgesinde bulunan Mesarya bölgesindeki bazı köylerde yaşayan 1974 öncesinde adaya yerleşmiş Türkler ve onların çocukları ile sınırlıdır. Araştırmanın yapıldığı yıllardaki zaman dilimi ile sınırlıdır. Örneklemin sorularımıza verdiği cevapların samimiyeti ve doğru olduğu varsayımı, görüşmelerdeki samimiyet ve kişisel gözlemlerimizle sınırlıdır.

Uygulama esnasında farklı tepkilerle de karşılaşılmıştır. Örneklemin büyük bir bölümü araştırmaya olumlu yaklaşmış ve destek olmuşlar, bunların içinde yüksek tahsilli ve genç olanlar daha yakın destek vermişlerdir. Bazı kişiler, araştırmanın dini bölümünden yüz çevirmiş, açıkça yardımcı olmak istemediklerini ifade etmişler ve tavır koymuşlardır. Yine bazı kişiler araştırmayı Türkiye'de bulunan siyasi iktidarla ilintilendirmiş veya bazı özel amaçlar için veri toplandığı düşüncesiyle olumsuz tavır takınmışlardır. Ancak bu kişilerle birebir görüşüp çalışmanın amacını anlattığımızda çoğunlukla olumlu katkı vermişlerdir.

Ayrıca burada ifade etmemiz gereken bir husus ta kişilerin sorulara büyük bir çoğunlukla içten cevap vermeleridir. Araştırıcının kimliğinden veya konunun özelliğinden dolayı farklı yönlere sapmamalarını memnuniyet verici bir husus olarak belirtmeliyiz. Bunda bizim kendilerine her hangi yönde bir veri, değil asli tutum ve düşüncelerini belirtmelerinin bizim asıl gayemiz olduğunu ifade etmemizin de rolü olduğunu düşünüyoruz.

6. 5. Veri Analizi ve Değerlendirme

Anket formlarından elde edilen veriler, önce numaralandırılmış ve SPSS paket programı aracılığıyla bilgisayara işlenmiştir. Bilgisayara işlenen veriler, sosyal araştırmalarda en çok kullanılan yöntemlerden biri olana Ki-Kare tekniğine göre analiz edilmiştir. Ki- Karenin anlamlı bulunması iki değişken arasında ilişkinin mevcut olduğunu belirtir.[133]

Elde edilen veriler ve ilişki düzeyleri incelenerek, değerlendirilmiş ve zaman zaman bunların sebep ve etkileri ile ilgili olarak da gerek, şahsi gözlemlerimiz, gerekse mülakatlardan elde ettiğimiz bilgiler birleştirilerek sonuçlar açıklanmaya çalışılmıştır.

[133] Zeki Arslantürk& E. Hamit Arslantürk, Uygulamalı Sosyal Araştırma SPSS, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2010, s. 255

BİRİNCİ BÖLÜM

1) Kıbrıs Adası, Tarihi ve Toplumsal Durum

1 a) Jeopolitik Durum

Kıbrıs adası Akdeniz'in Kuzey Doğusunda, 34- 35 kuzey enlemleri ile 32- 34 Doğu boylamları arasındadır. En yakın komşusu Anadoluya uzaklığı 40 mildir.[134] Diğer komşuları olan Suriye ye 70 Mısır'a 260 mil uzaklıktadır. Alanı 3584 mil kare olan Kıbrıs'ın doğu ve batı uçları arasındaki en uzun mesafe 138 mil kuzey ile güney uçları arsındaki en uzun mesafede 60 mildir. Kıbrıs, Sicilya ve Sardunya'dan sonra Akdeniz'in üçüncü büyük adasıdır.[135] Doğu Akdeniz ve onu çevreleyen toprakların bu havzada cereyan eden askeri ve sivil denizcilik faaliyetlerinin ve buradan geçen bütün ticaret yollarının kontrolü[136] ve Güney Anadolu ve Suriye sahillerini kontrol edebilecek bir durumda bulunması önemini artırmaktadır.[137]

Bu durum tarihin eski devirlerinden beri gerek Anadolu gerekse Suriye'ye sahip olan devletlerin, Kıbrıs'ı da kendi topraklarına katmak istemelerine sebep olmuştur. Ada'nın Akdeniz ticaret yolları üzerinde bulunuşu ve Anadolu, Mezopotamya, Mısır, Helen ve Roma gibi medeniyet bölgeleri arasında yer alışı da eskiden beri birçok devletin Kıbrıs'a sahip olmak için teşebbüste bulunmasına yol açmıştır.[138] Kıbrıs'ın

---

[134] M. Tevfik Tarkan, Kıbrıs,(Genel Çizgileriyle), Sevinç Matbaası Ankara 1975, s. 1
[135] Cevat Gürsoy, Coğrafya Bakımından Kıbrıs ve Türkiye, Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi, Türk Heyeti Tebliğleri, (14-19 Nisan 1969) Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1971, s. 41
[136] Nuri Çevikel, Kıbrıs Eyaleti, Doğu Akdeniz Üniversitesi Basımevi, Gazimağusa, 2000 s.5
[137] M. Tevfik Tarkan, Kıbrıs,(Genel Çizgileriyle), Sevinç Matbaası Ankara 1975, s. 36
[138] Afif Erzen, Kıbrıs Tarihine Bir Bakış, Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi, Türk Heyeti Tebliğleri, (14-19 Nisan 1969) Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1971, s. 82

Akdeniz'deki önemini, İngiliz başbakanı şu sözleriyle ifade etmektedir: "Doğuda imparatorluk kurmak isteyen devlet evvela Kıbrıs'a hâkim olmalıdır." işte Kıbrıs'ın birçok istilaya uğramasının sebeplerini, bu noktalarda aramak gerekir.[139]

1 b) Tarihsel süreçte Kıbrıs

Kıbrıs'ta yontma taş dönemine ait eserler bulunamamış ve bu durum cilalı taş devri kültürünü yayan ilk insanların Ada'ya dışarıdan geldiklerini göstermektedir. Bu ilk insanlar Anadolu'dan gelmişlerdir.[140] Kalkolitik, bronz ve demir devirlerine ait kalıntılar Kıbrıs'ta da bulunmuştur. Kıbrıs'ta M.Ö. XV. asırdan itibaren değişik dönemlerde Mısırlıların himaye ve hâkimiyetleri olmuş, ayrıca sırasıyla Hititliler, Akalar, Dorlar, Fenikeliler, Asurlular, Persler, Büyük İskender ve Ptolemeler, Romalılar, Bizanslılar Kıbrıs'a hâkim olmuşlardır.[141] Bizans hâkimiyeti döneminde Müslümanların Kıbrıs'a yönelik akınları da VII. Asrın ortalarından sonra başlamıştır.

Bizanslılardan sonra Ada'da kısa bir süre İngilizler hükümran oldu ve daha sonra üç asır sürecek olan Lüzinyanlar dönemi başladı. Bu dönemde şuan mevcut olan birçok eser meydana getirildi. Bunlardan bazıları şunlardır: Girne Kalesi, St. Hilarion Kalesi, Kantara Kalesi, Bufavento Kalesi, Balabayıs Manastırı, St. Sophia (Ayasofya) Katedrali, bu yapı Osmanlılar tarafından fethin sembolü olarak iki minare eklenip "Selimiye" ismiyle camiye çevrilmiştir. St. Nikola Katedrali'de Mağusa'nın fethinin sembolü olarak Lala Mustafa Paşa Camii ismiyle camiye çevrilmiş her iki yapı da halen cami olarak kullanılmaktadır. Lüzinyan kralı James II.'nin bir Venedik asilzadesinin kızı olan Katerina Kornaro ile evlenmesi, sonrada ölümü sonucunda

[139] Vergi Bedevi, Kıbrıs Tarihi, Kıbrıs Türk Tarih Kurumu Yayınları, Lefkoşa, 1966 s.10
[140] Raymond Furon, Manuel de Prehistoire Generale, s.237'de nakleden Vergi Bedevi, Kıbrıs Tarihi, Kıbrıs Türk Tarih Kurumu Yayınları, Lefkoşa, 1966 s.14
[141] M. Tevfik Tarkan, Kıbrıs,(Genel Çizgileriyle), Sevinç Matbaası Ankara 1975, s. 45

Venedikliler önce Katerina'yı himaye bahanesiyle Ada'ya yerleştiler. Bir süre sonra da Katerina'yı zorlayarak Kıbrıs'ın idaresini kendilerine devrini sağladılar. Bu hâkimiyet Ada'nın Osmanlılar tarafından fethine kadar sürmüştür[142]

2. Kıbrıs'ın İslam'la Tanışması

Kıbrıs'ın Bizans idaresinde bulunduğu esnada Hz. Osman'ın hilafeti döneminde 647-648 yıllarında Kıbrıs'a bir sefer düzenlenmiş[143] sulh yoluyla teslimi reddedilince de yapılan deniz savaşını İslam ordusu kazanmıştır. Bunun üzerine Salamis kuşatılmış ve anlaşma teklifi üzerine barış yapılmıştır.[144]Bu sefere eşi Ubade bin Samit ile birlikte katılan Ummu Haram bint-i Milhan Kitium civarında bindiği hayvandan düşerek ölmüş Larnaka'da tuz gölü yanına defnedilmiş daha sonra bu mezar Osmanlılar zamanında bulunarak buraya Hala Sultan ismi verilen tekke ve camii inşa edilmiştir.[145] Burası Osmanlı döneminde ve günümüzde en çok ziyaret edilen ve saygı duyulan bir mekânların başındadır. Kıbrıs Osmanlılar tarafından fethedilinceye kadar toplam 24 sefer düzenlenmiş zaman zaman Ada'da çeşitli miktarda asker bırakılmış ancak tamamıyla yerleşilmemiştir. Çoğunlukla, Kıbrıs kralları Müslümanların tabiiyetini ve vergi vermeyi kabul etmiştir.

En son Memluklular zamanında Venediklilerle yapılan antlaşma gereğince yıllık 8000 bin altın vergi olarak Memluklülere veriliyordu. Bu antlaşma Osmanlılar

[142] Bedevi, s.25-90
[143] Kıbrıs Türk Kültür Derneği, Kıbrıs'ın Tarihi Gelişimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Yazar ve Yayımcı aynı (Kıbrıs Türk Kültür Derneği) Ulus Ofset, Ankara 1984, s. 4
[144] Bedevi, s. 60,61
[145] Hüseyin Fikret Alasya, Kıbrıs Tarihi ve Kıbrısta Türk Eserleri, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ayyıldız Matbaası Ankara 1964, s.25,26

Mısır'ı fethedinceye kadar devam etmiş, hatta aynı hükme istinaden Venediklilerin Kıbrıs'taki tasarrufları karşılığında 8000 altın Osmanlılara vergi olarak verilmiştir.[146]

3. Kıbrıs'ta Türkler

Kıbrıs'la Türklerin münasebeti Lüzinyanlar döneminde Anadolu Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında Türklerin Antalya'yı zapt etmeleri ile başlar. Kıbrıslılar öteden beri gıda ihtiyaçlarını Antalya sahillerinden karşılamakta idiler. Buraların Türklerin ellerine geçmesi nedeniyle onlarla iyi ilişkiler kurma yoluna gittiler. Kral I. Hugh Anadolu Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykavus'a farklı zamanlarda dostluk mektupları yazmış, ancak bir yandan da onlara karşı girişilen her türlü düşmanca faaliyete destek vermekten geri durmamıştır.

Bu faaliyetler ondan sonraki krallar tarafından da sürdürülmüş ancak Türklerin başarıları karşısında yeniden dostluk isteklerini açıklamış ve antlaşma yapmışlardır. Kıbrıs Kralı Peter I zamanında Antalya ani bir baskınla Kıbrıslıların eline geçti. Bunun sonucunda şehir yağma edilmiş ve pek çok masum kişi kılıçtan geçirilmiştir. Ancak uzun süre burada tutunamamışlardır.[147] Hamitoğullarından Mehmet Bey çetin mücadeleler sonucu Antalya'yı geri aldı(1373). Daha sonra 12 parçalık bir donanma ile Kıbrıs'ın Gemi Konağı yakınındaki Penda bölgesine çıkarma yaparak pek çok esir ve ganimet ele geçirdi. Daha sonra diğer bir Türk donanması da Karpaz bölgesine çıkarma yapmıştır.[148] Böylece Türklerin Kıbrıs'a yönelik akınları da başlamış oldu.

[146] Alasya, s.42
[147] Atalay, a.g.e., s.43
[148] Bedevi, s.74-80

4. Osmanlılar ve Kıbrıs

1517 sonrası başlayan Osmanlı Kıbrıs ilişkileri gittikçe yoğunlaştı. Osmanlı imparatorluğu Anadolu, Suriye ve Mısır'a sahip olması yönüyle, Kıbrıs'ın bu geniş alan içinde tüccar ve korsan bir devletin elinde bulunması, imparatorluk için büyük bir tehlike olabilirdi.[149] Çünkü herhangi bir devlet ile Osmanlı imparatorluğu arasında bir savaş çıkacak olursa, Kıbrıs düşman devletler için bir askeri üs olabilir ve devletin kıyıları kolayca düşman hücumuna uğrayabilirdi.[150]

Ayrıca Mısır Memluklularına tabi iken Ada'nın geliri Mısır sultanları tarafından Mekke ile Medine'nin iaşesine tahsis edildiği için kutsal şehirlere eski gelirlerini iade etmek dini bir vazife sayılıyordu.[151] Bunun yanında Venedikliler Mısır ve Hicaz'a gitmek üzere Kıbrıs civarından geçen Türk gemilerine saldırıyorlar içindeki insanları esir edip mallarını alıyorlardı. Selim II zamanında kendisine Mısır beylerbeyliği tarafından gönderilen hediyeler ve bir müddet sonrada İskenderiye'ye gitmekte olan Mısır Defterdarının gemisindeki mallar Kıbrıs korsanlarınca zapt edilmişti.[152]

4. a) Jeopolitik sebepler: Kıbrıs'ın gerek güney Anadolu gerekse Suriye kıyılarını kontrol edebilecek konumda olması Akdeniz hâkimiyeti kurmak yolundaki Osmanlılar, özellikle kendi kıyılarını kontrol edebilmek ve en önemli rakiplerinden Venediklileri devre dışı bırakmak istemiştir. Haçlı donanmalarınca Kıbrıs'ın Osmanlı devletine karşı üs olarak kullanılması ve ileride de bu ihtimal dâhilinde, Akdeniz'in ortasında Osmanlı ülkesine tehdit oluşturan tek Hıristiyan kalesi konumundaydı.[153] Ayrıca Kıbrıs'ın doğu Akdeniz'deki Osmanlı ülkelerinde çıkması muhtemel bir

[149] M.E.B. İslam Ansiklopedisi, Kıbrıs Maddesi, Milli Eğitim Basımevi, 1977 İstanbul, Cilt 6, s. 674
[150] Alasya, a.g.e.,s.44
[151] M. Tevfik Tarkan, Kıbrıs,(Genel Çizgileriyle), sevinç Matbaası Ankara 1975, s. 51
[152] Konur, a.g.e., s.52
[153] Alasya, age, s45

isyana, karşı Osmanlı donanmasına üs olarak kullanılabilecek olması bir diğer sebepti.[154]

4. b) Ekonomik sebepler: Kıbrıs, Avrupa ile Asya arasındaki önemli ticaret yolunun üzerinde bulunmaktadır. Esasen o dönemde, Akdeniz'de korsanların dolaşmasıının en önemli sebebi zengin ticaret kafilelerinin bu denizden geçmeleridir. Bu korsanlar, Malta, Girit, Rodos, Kıbrıs gibi İslam memleketlerine çok yakın birtakım adalara yerleşmişler ve hiçbir devlete bağlı bulunmuyorlardı. Yapılan anlaşmaların hükümlerinden de etkilenmiyorlar. Kayıt altına alınmıyorlardı.

Bu korsanlar hacı ve ticaret gemilerine saldırıyorlar, Venedikliler ise bunların Mesina ve Malta şövalyeleri olduğunu söylemekle yetiniyorlardı. Dolayısıyla bu tür faaliyetlere son verilemiyordu. Aslında bu mümkün de değildi. Çünkü Kıbrıs kendi kendine yetecek kadar mahsul üretecek durumda değildi. Ancak bu baskınlar sayesinde hayatlarını devam ettirebiliyorlardı.[155] Bu ve benzeri birçok sebep ekonomik güvenlik açısından Osmanlıyı Kıbrıs'ı fethe zorlamaktaydı.

4. c) Dini sebepler: Hacıların Venedikli ve diğer bölgelerdeki korsanların saldırılarına maruz kalması en önemli sebeplerden birisidir. Ayrıca Kıbrıs'ın daha önce Müslümanlarca fethedilip buralar için şehid olmuş on binlerce Müslüman ve birçok sahabenin kabirlerinin ve bu seferlerin en başında şehid olan Ümmü Haram'ın[156] türbesinin Kıbrıs'ta bulunması bir diğer önemli sebeptir. Osmanlı

---

[154] Bedevi, age, s.94

[155] Alasya, age, s.46

[156] Zeynü'd-din Ahmed b. Ahmed b Abdi'l- Latifi'z- Zebidi, Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, Kamil Miras, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Cilt. 8, s.338,340 "Enes İbn-i Malik demiştir ki: Rasulullah teyzem Ümm-i Haram'ın ziyaretine gelirdi de o, kendisine yemek ikram ederdi. O sırada Ümm-i Haram Ubade İbn-i Samit'in nikâhında idi. Yine bir gün Resulullah ziyarete geldi. Teyzem yemek ikram etti. Ve Resulullah'ın başını tarayıp temizledi. Müteakiben Resulullah bir müddet uyudu. Sonra gülümseyerek uyandı. Ümm-i Haram demiştir ki, ben;

-Ya Resulallah! Seni ne güldürüyor? Diye sordum. O: Rüyamda bana ümmetimden bir kısmı, şu (gök) deniz üstünde –padişahların tahtlarına kuruldukları gibi- gemilere kemali ihtişamla binerek Allah

devletinin Mısır'ı fethetmesi sonucu hilafetin Osmanlıya geçmesi, Kıbrıs'ta harabe olan mescid ve medreselerin korunması sorumluluğunu da beraberinde getirmiştir. Bu vb. sebepler üzerine Şeyhülislam Ebussuud efendiden fetih için fetva alınmıştır[157]

4. d) Yerli halkın müracaatları: Ayrıca yerli halkın müracaatları da adaya sefer düzenlenmesi konusunda teşvik edici bir neden sayılabilir. Katolik Venedik idaresinde adeta köleleştirilen ve dini hakları zorla ellerinden alınmak istenen Ortodoks halk, kendilerini Katolikleştirmeye çalışan Venediklilerden şikâyetçiydi. Ayrıca haftanın üç gününde Venediklilerin topraklarında çalışmak zorunda idiler. Bu usul kendi işlerini tamamen aksatmakta idi. Halk, Osmanlı'nın adaletini ve dini serbesti sağlayan idaresini bildiklerinden ötürü fırsat buldukça heyetler gönderiyorlar ve Venediklilerden kendilerini kurtarmalarını istiyorlardı.[158] Bütün bu gerekçeler sonucunda Ada'nın fethedilmesi için Şeyhü'l-İslam Ebussuud Efendi'nin fetvası istendi. Ebussuud Efendi de aşağıdaki fetva ile fetih harekâtının yolunu açtı.

"Bir vilayet eskiden Müslüman mülkünde iken sonradan düşman ele geçirip medrese ve mescitleri harap bir duruma getirir ve mahfillerini küfür ve sapkınlarla doldurur, İslam dinine ihanet amacı ile türlü eylemlere girişip çirkin davranışlarını dört yana duyurursa; dinin sığınağı olan padişah hazretleri, Müslümanlık gayreti gereğince söz

---

yolunda deniz harbine gittikleri halde gösterildiler de ona gülüyorum, buyurdu. Ben: -Ya Resulallah benim de o deniz gazilerinden olmaklığım için dua buyursanız! Diye rica ettim. Resulullah'da dua buyurdu. Sonra Resulullah başını yastığa koyarak bir müddet daha uyudu. Sonra yine gülümseyerek uyandı. Yine ben: Ya Resulallah! Neye gülüyorsunuz? Diye sordum. Resulullah: bu defe da ümmetümden bir kısmının padişahların tahtlarına kuruldukları gibi (kara nakliyeleri üstünde) debdebeli bir mevkib halinde halinde gazaya gittikleri gösterildi, buyurdu. Ben: - Ya Resulallah bunlar arasında bir gazi olarak bulunmaklığıma dua buyursanız! Dedim. Resulullah: - Hayır, sen birincilerdensin (deniz gazilerinden) sin! Diye karşıladı. Enes İbn-i Malik diyor ki: hakikaten Ümm-i Haram, Muaviye İbn-i Ebi Süfyan'ın (Şam valiliği) zamanında ve onun kumandasında tertib edilen bu deniz gazasına iştirak etmiş ve denizden çıkarken bindirildiği hayvandan düşerek gaza yolunda şehiden vefat etmiştir. Ümm-i Haram'ın Rasulullah (s.a.v.) ile akrabalığı konusunda İbn-i Abdi'l-Ber: öyle sanı yorum ki, Ümm-i Haram hz. Peygamberi emzirmiştir. Nasıl ki, kardeşi Ümm-i Süleym de emzirmişti diyor. Yine İbn-i Abdi'l Ber diyorki: meşayıhımızdan sayısız çok kimselerin rivayetlerine göre, Ümm-i Haram Rasulullah'a teyzeleri tarafından hısım oluyordu."

[157] Bedevi, s.95; Alasya, s.47; Atalay, s.45

[158] Bedevi, s.96; Atalay, s.46

konusu vilayeti alçak kâfirler elinden alıp, İslam ülkeleri arasına katmak için harekete geçse; eskiden yapılan barış antlaşması ile aynı kâfirlere bırakılan ülkeler arasında şimdi söz konusu edilen bu vilayetin de bulunması, İslam şeriatına göre antlaşmayı bozmaya engel olur mu? beyan buyrula."

Cevap: "Allah bilir, asla engel olması ihtimali yoktur. İslam Padişahı'nın - yüce Allah zaferlerini aziz kılsın - kâfirlerle barış yapması ancak Müslümanların tümüne yararlı olduğu takdirde şeriata uygun düşmez. Yararlı görülüp sürekli ya da geçici bir barış yapıldıktan sonra elverişli bir zamanda bu barışın bozulmasında büyük yarar görülse, elbette bozmak vacip ve lazım olur. Nitekim peygamberimiz hazretleri (a.s.)hicretin altıncı yılında (M. 627-28) on yıl süre için barış yapmış, Hz. Ali (r.a.) anlaşma belgesini yazarak iş kesinleşmişti. Fakat ertesi yıl antlaşmayı bozmakta büyük yarar görüldüğünden hicretin sekizinci yılında üzerlerine varıp Mekke'yi feth buyurmuşlardır. Âlemlerin sahibi olan Tanrı'nın halifesi hazretleri- yüce Allah onun saltanatının gölgesini Müslümanların üzerinden hiç eksik etmesin mübarek zafer ve uğurlu fetihlerle sağlamlaştırsın- bu davranışında peygamberimiz hazretlerinin mübarek sünnetlerine uymuşlardır."[159](bunu yazan: El-Fakih Ebussuud)

Osmanlı ve diğer İslam devletlerinde savaş açılması için alınması şart olan fetva hususunu tarihçi Hammer tenkit eder ve dinin antlaşmayı bozmaya alet edildiğini savunur. Ayrıca Hammer ve bazı batılı tarihçiler Kıbrıs'ın fethini Selim II.'nin içkiye düşkünlüğü dolayısıyla Kıbrıs'ın şaraplarına kavuşma arzusuna bağlarlar.[160] Tarihçiler bu izahın yerinde olmadığını Kıbrıs'ın fethi ile ilgili hazırlık ve planların XV. Yüzyılın ortalarından itibaren ifade ederek, bu yaklaşımların Türklerin bütün

[159] Peçevi, İbrahim Efendi, Peçevi Tarihi**,** *C.* I**,** Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1992, s**.** 343-344.
[160] Joseph Von Hammer, Osmanlı Tarihi, Çev. Mehmet Ata, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2005, s.123

büyük hareketlerini küçültmeye çalışan birtakım sözde âlimlerin uydurmalarından başka bir şey olmadığını ifade ederler.[161]

Bütün bu sebepler ve alınan fetva gereğince 1570 yılında Kıbrıs adasının fethine başlanmış 1571 yılında da Ada'nın tamamı fethedilerek Kıbrıs Osmanlı ülkesinin parçası haline getirilmiştir. Ancak fetih kolay olmamış bu uğurda on binlerce asker şehit olmuştur. Bu fetih üzerine teşkil edilen haçlı donanması 1571 yılında İnebahtı savaşında Osmanlı donanmasını mağlup etmesine karşılık bir kış içinde kaybedilen gemiden daha fazla gemi yeniden inşa edilerek Akdeniz'e açılmış,[162] bunu gören müttefikler ve Venedik Kıbrıs'ı yeniden alma hülyalarından vazgeçerek Osmanlı devleti ile antlaşma yapmıştır.[163]

5. a) Türklerin Kıbrıs'a Yerleşmeleri

Kıbrıs fethinin tamamlanmasından sonra Ada'da Osmanlı idare teşkilatı kuruldu. Kıbrıs ayrı bir beylerbeylik haline getirilerek İstanbul'a bağlandı ve Beylerbeyliğine Muzaffer Paşa getirildi.[164] Buraya Alaiye, Karaman'dan İç-il, Zülkadir'den Sis ve Halep'ten Tarsus sancakları bağlandı. Lefkoşa Paşa Sancağı, Mağusa, Girne, Baf kazaları ise ona bağlı sancaklar haline getirildiler.[165] Kıbrıs Venedikliler zamanında hayli gerilemiş buna Osmanlının fethi sırasındaki harplerde eklenince birçok yer harap olmuştu. Muzaffer Paşa'dan sonra beylerbeyliğine getirilen Sinan Paşa bütün bunları göz önüne alarak Selim II'e bir mektup gönderdi ve Ada'nın arazi, gelir ve

[161] Alasya, s.49; Bedevi s.97
[162] Yılmaz Öztuna Büyük Türkiye Tarihi, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1983, C.IV. s. 172,73
[163] Alasya, s.75,76; Bedevi, s. 118,119;
[164] Halil İnalcık, Ottomam Policy and Administratıon In Cyprus After the Conquest, Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi, Türk Heyeti Tebliğleri, (14-19 Nisan 1969) Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1971,s. 61,62
[165] Nuri Çevikel, Kıbrıs Eyaleti, Doğu Akdeniz Üniversitesi Basımevi, Gazimağusa, 2000, s.21

nüfus durumlarını izah etti.[166] Venediklilerden boşalan arazinin işlenemediğini, imar içinde yeterli sanatkâr bulunmadığını bildirdi.

Bunun üzerine Selim II Ada'daki Türk nüfusun takviyesi gerekli sanatkâr ve meslek erbabının temini ve imar için Anadolu'nun çeşitli yerlerinden Türk ailelerini Kıbrıs'a göndermeye karar verdi. Bu amaçla bir sürgün hükmü çıkararak Karaman, Rum(Sivas, Tokat ve Amasya) ve Zülkadiriye kadılıklarına gönderdi.[167]

21 Eylül 1571 tarihli iskân emrinde Ada'nın üstün özellikleri anlatılarak Ada'ya gitmeye teşvik edici ifadelere yer verilmekte,[168] Ada'ya götürülecek kişilerin güçlü kuvvetli olması istenmekte gitmek istemeyenlerle ilgili alınması gereken tedbirlerden bahsedilmekteydi. Öncelikle Beyşehir, Seydişehir, Aksaray, Niğde, Develikarahisar, Ürgüp, Koçhisar, Bozkır, Niğde, Bor, Ilgın, Sultandağı ve Akşehir'de her on haneden biri deftere yazılarak toplam 1689 hane zorunlu iskâna tabi tutuldu.

Daha sonra Akdağ ve Bozok'tan da sürgün deftere yazılmıştı. İskâna tabi tutulanların 777'si gönüllü olarak kaydedilmişlerdi. Sürgün yazılan herkesin, ahlaki durumu ve kanuna muhalif fiilleri olmadığına dair iki kefili olması gerekiyordu.[169] Göçmenlerin çeşitli meslek gruplarından olmasına özen gösterildi. Kıbrıs'ın fethi sonrası iskân faaliyetleri sonucu, zamanın usulüne göre 5720 hane, bütün mal ve teçhizatı ile yaklaşık kırk bin kişi, Kıbrıs'a yollanarak Ada'nın Türkleştirilmesi sağlandı.[170] Anadolu'nun çeşitli vilayetlerinden Kıbrıs'a nüfus nakli sonraki yıllarda da devam etmiş ve Konya, Çorum, Kırşehir, Uşak, Aydın, Kayseri, Samsun, Çankırı, Eskişehir, Akşehir, Ankara, Darende,'den Türk aileleri Kıbrıs'a yerleştirilmiştir.

---

[166] Kıbrıs Türk Kültür Derneği, Kıbrıs'ın Tarihi Gelişimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, s. 7
[167] Bedevi, s.119; Alasya, s.78; Çevikel, s.24
[168] Cengiz Orhonlu, Osmanlı Türklerinin Kıbrıs Adasına Yerleşmesi, Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi, Türk Heyeti Tebliğleri, (14-19 Nisan 1969) Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1971, s. 93,94
[169] Çevikel, s.25,26; Bedevi, s.119-125; Alasya, s. 79-82
[170] Alasya, age, s. 55.

Kıbrıs'a gidecekleri kendilerine tebliğ olunduğu halde bazı kimseler yaşadıkları toprakları bırakmak istememişler ve devlet otoritesine karşı gelmişlerdir. Hatta nakil esnasında kaçanlarda olmuştur. Bu durum İstanbul'a bildirilince Kıbrıs'ın iskânına büyük önem veren hükümet emirlere aykırı hareket edenlerin ve nakil esnasında kaçanların idam cezasına çarptırılmaları konusunda fetva yayınlamıştır.[171] Bütün bu gayretlere rağmen Ada'ya nakledilmesi planlananların üçte biri hiç gelmemiştir.[172]

Ada'nın fethi sonrasında idari teşkilatın kurulması ve nüfus göçü ile birlikte arazi teşkilatı ve vergi sistemi de Osmanlının diğer fethedilen yerlerde uyguladığı sistem üzere kuruldu. Askeri teşkilat olarak bin Yeniçeri, bir yeniçeri ağası kethüdası, dört ağa ve yirmi sekiz çorbacıdan ibaret bir kadro ve bunlarla birlikte yaklaşık 4000 kişiden oluşan bir teşkilat kuruldu.[173] Ayrıca bir de polis teşkilatı ihdas edildi. Adli teşkilat olarak, şer'i mahkemeler kuruldu. Bu mahkemelerin yargıçları kadılardı. Şer'i mahkemelerin yanında kazalarda, iki Türk ve iki Rum azadan oluşan Nizami Mahkemeler, Lefkoşa'da, Kadı'nın başkanlığında üç Türk ve üç Rum üyeden oluşan Yargıtay ve Larnaka'da, Mahkeme başkanı, dört Türk iki Rum'dan oluşan yabancılarla ilgili Ticaret Mahkemesi davalara bakmaktaydı.[174]

5. b) Osmanlı Döneminde Gayri Müslimler

Fetihten sonra Ada'nın yerli halkının huzur ve sükûnu ve rahatça iş güçlerin yerine getirebilmeleri için gerekli çalışmalar yapılmış, vergi yükü hafifletilmiş, meskenler sahiplerine iade edilmiş, vergi miktar ve nispetleri tespit edilmiş, dini

[171] Bedevi, s.123,124
[172] Orhonlu, Osmanlı Türklerinin Kıbrıs Adasına Yerleşmesi, s. 97
[173] Çevikel, s.29; Alasya 90-92
[174] Alasya, s.92,93

özgürlükleri[175] ve ibadetlerini serbestçe yerine getirebilme hürriyetleri tanınmıştır. Venedikliler zamanında sürgüne gönderilen Ortodoks Başpiskopos'u sürgünden getirtildi. Ortodoksların en yüksek ruhani lideri olmasının yanında bu cemaatin en büyük temsilcisi de oldu.[176] Başpiskoposların Padişaha kırmızı mürekkeple imzalanmış ve mühürlenmiş arzuhal takdim etmek yetkileri olduğundan çeşitli devirlerde çeşitli konularda görüşmek üzere İstanbul'a gittiler.[177] İdarecileri şikâyet ettiler ve idari değişikliklerin yapılmasına sebep oldular.[178]

Öyle ki bu şikâyetler sonucu bir vali idam edilmiş, bir diğeri de başka yere alınmıştı.[179]Başpiskopos valilerden sonra en büyük nüfuza sahip ikinci kişiydi. Ayrıca vergilerin tarhı ve tahsilinde valilerin yardımcısıydı. Kilise Bizans devri dâhil hiçbir zaman bu kadar yetki ve imtiyaza sahip olmamıştır.[180] Bunların sonucunda kilise isyanlar ve ihanetlerle adından söz ettiren bir kurum haline gelerek öncü rolde yer aldı.[181] Başpiskoposa verilen geniş yetkiler, idari ve vergi konusundaki genel işleyişin bozulmasının başlıca sebepleri arasında zikredilebilir.[182]

Kıbrıslı Rumlar, İlk zamanlarda Venediklilerin gasp ettiği hürriyetlerini ve mallarını kendilerine veren Osmanlı Devletine karşı minnettar davranmışlardır. Sonradan bu durum, kendi iç entrikaları ve Avrupa'daki Hıristiyan devletlerin Osmanlıya karşı giriştikleri kışkırtmalar sebebiyle düşmanlığa dönüşmüştür.[183]

---

[175] M.E. B. İslam Ansiklopedisi, s.675
[176] Şükrü Sina Gürel, Kıbrıs Tarihi, Kaynak Yayınları, Ankara 1984, s.13
[177] Alasya, s.103,104
[178] Bedevi, s.138
[179] Çevikel, s.35
[180] Hüseyin Fikret Alasya, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1987, s.3
[181] M. Tevfik Tarkan, Kıbrıs,(Genel Çizgileriyle), Sevinç Matbaası Ankara 1975, s. 63
[182] Hüseyin Fikret Alasya, Osmanlı Hükümeti Tarafından Ortodoks Kilisesine Verilen İmtiyazlar, Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi, Türk Heyeti Tebliğleri, (14-19 Nisan 1969) Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1971, s. 133
[183] Ateşin, s.69

5. c) 1872'ye Kadar Kıbrıs'ta Genel Durum

Osmanlı idari ve sosyal yapısının Ada'da yerleştirilmeye başlanmasının ardından bir süre sulh ve sükûn devam etmiştir. Ancak zaman içerisinde Osmanlı devletinin içine düştüğü çeşitli buhranlar, gönderilen vali ve müsellimlerin şahsi hırs ve beceriksizlikleri, halka fazladan vergi yüklemeleri bir takım huzursuzluklara sebep olmuştur. Kıbrıs'ta meydana gelen veba, çekirge afeti, kuraklık kıtlık ve depremler neticesinde halkın bir kısmı başka memleketlere dağılmış her yıl nüfus sayımı yapılmadığından dolayı da vergiler artmıştı. Bunlar başkent'e bildirilmiş ve bazı hafifletmeler olmuşsa da daha sonra yeniden bu durumlar devam etmiştir.

Anadolu'dan yeterli göçün sağlanamaması, göç edenlerinde çeşitli sebeplerle Ada'yı terk etmeleri gayri Müslim tebaa'ya ve liderlerine tanınan ayrıcalıkların Müslüman halk'ta meydana getirdiği rahatsızlıklar, Rumların zamanla içeriden ve dış devletlerin kışkırtmaları ile çıkardıkları huzursuzluklar tam bir otoritenin kurulmasını zorlaştırmıştır. Sayılan vd. bazı sebepler neticesinde zaman zaman isyanlar meydana gelmiş, iç karışıklıklar ve idareciler arası güç ve otorite çatışmaları yaşanmıştır. Bazı başarılı valiler zamanında gelişmeler sağlanmış, fakat bunlar kalıcı olamamıştır.[184]

5. d) Kıbrıs'ın İngiltere'ye Devri

İngiltere, on dokuzuncu yüzyılın başlarından beri Doğu Akdeniz, Orta Doğu, Asya ve Hindistan'da giderek artan çıkarlara sahip olmuş ve bu çıkarlarını korumak için elverişli bir üsse ihtiyaç duyuyordu. Tarihte jeopolitik konumu itibariyle

[184] Çevikel, s.30-42

Akdeniz'de hâkimiyet kurma arzusu taşıyan tüm devletler Kıbrıs'a sahip olmak istemişlerdi. Bir İngiliz subayına göre Doğu Akdeniz'in gelecek kaderini etkileyecek Kıbrıs'a sahip olmak, İngiltere'ye Akdeniz'de büyük nüfuz sağlayabilirdi.[185]

Zamanın İngiliz devlet adamlarından olan Benjamin Disraeli, Kıbrıs'ın Yakın Doğu'nun anahtarı olduğu görüşü çerçevesinde, "İngiltere Kıbrıs'ı istemektedir ve alacak…," demektedir. Bu hedefi gerçekleştirmek için yollar ve uygun bir ortam aramaya girişen İngiltere'nin aradığı fırsat, balkan devletlerinin ayaklanması ve bu ayaklanmayı müteakiben Rusların Plevne ve Edirne'yi işgal edip Yeşilköy'e kadar gelmeleriyle ortaya çıktı. Ruslarla 3 Mart 1877'de Ayastefanos anlaşması yapıldı.[186]

Bu antlaşma Osmanlı devletini çok güç bir duruma soktu. Doğuda Batum, Kars ve Ardahan Ruslar tarafından işgal edildi. Batıda Romanya, Sırbistan ve Karadağ Osmanlı devletinden ayrıldı. Bulgaristan ise prenslik haline getirildi.[187] Anlaşma sonucunda Rusların elde ettiği büyük kazanç, menfaatleri zarar gören ve o ana kadar sessiz olan İngilizleri telaşlandırdı.[188]Avusturya ile İstanbul'a bir donanma göndererek Rusları anlaşma şartlarını Berlin'de tekrar görüşmeye zorladılar.[189]

Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü bu durum, İngiltere'ye Kıbrıs hakkındaki planını uygulama fırsatı tanımıştı. İngiliz hükümeti İstanbul'daki büyükelçisi Layard'a gayet gizlilikle içeriği bildirildiği şekilde bir antlaşma yapmasını temin etmesini gerekirse tehdit kullanmasını bildirmiştir. Büyükelçinin teklifi iletmesi sonucu Bab-ı Ali, Ada'nın ne kadar süreyle İngiltere'de kalacağının belirlenmesini istemiştir. Ancak Layard, Berlin kongresinin toplanmayacağı ve diğer Avrupa

[185] M. Tevfik Tarkan, Kıbrıs,(Genel Çizgileriyle), Sevinç Matbaası Ankara 1975, s. 65
[186] Nuri Çevikel, Kıbrıs, Akdeniz'de bir Osmanlı Adası, 47 Numara Yayınları, İstanbul 2006, s.139-142
[187] Alasya, s.106
[188] Zehra (Yalçınkaya) Cerrahoğlu, Birleşmiş Milletler Gözetiminde Kıbrıs Sorunu ile ilgili yapılan görüşmeler 1868-1990, Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, Ankara 1998, s.4
[189] Şükrü Sina Gürel, Kıbrıs Tarihi, s.19

ülkelerinin tekrar Osmanlı Devleti üzerine yürüyeceği tehdidinde bulunmuştu. Osmanlı Devleti, İngilizleri de karşısına almamak için istenildiği şekilde, Büyük Britanya ile 4 Haziran 1878 tarihli "Savunma Anlaşmasını" imzalamıştı.[190]

Buna göre, Eğer Batum, Ardahan, Kars veya aralarından her hangi biri Rusya tarafından ele geçirilir ya da Rusya gelecekte her hangi bir zamanda imparatorluğun Asya'da başka topraklarını ele geçirme girişiminde bulunursa, İngiltere bu toprakları silah gücüyle savunmak için İmparatorluğun güçlerine katılma taahhüt eder.[191] Buna mukabil Osmanlı Sultanı memleketteki Hıristiyan ve diğer tebaayı hüsnü idare ve himayelerine müteallik ilerde iki devlet arasında kararlaştırılacak gerekli ıslahatları yapacağını İngiltere devletine vaad ederek, taahhütlerinin icrası için İngiltere'ye Kıbrıs adasını tahsis ve asker ikamesi ile adayı idaresine muvafakat eder. İki taraf murahhasları bu mukaveleyi tasdik ederek imzalamış ve mühürlemişlerdir.[192]

Bazı ek maddelere göre de, Ada'da bir şer'i mahkeme önceden olduğu gibi oradaki Müslüman ahalinin davalarını görmeye devam edecektir. Evkaf-ı Hümayun Nezareti, İngiliz hükümetince tayin olunacak bir memurla birlikte Ada'daki Camiler, Kabristanlar, Medreseler ve diğer mezheplerin müesseselerini idare edecektir. Rusya, Kars veya Ermenistan'da son savaşta elde ettiği toprakları Devlet-i Ali'ye' iade edecek olursa, Kıbrıs adası da İngiltere tarafından boşaltılacak ve imzalanan antlaşma yürürlükten kalkacaktır.[193] İngiliz güçlerinin 22 Temmuz 1878'de adaya çıkmaları ile Kıbrıs'taki 308 yıllık Osmanlı idaresi fiilen sona ermiş oluyordu.[194]

---

[190] Çevikel, Kıbrıs, s143,144

[191] C.W.J.ORR. İngiliz Egemenliği Altında KIBRIS, Çev. Ali Çakıroğlu, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşe, Mart 2013, Kıbrıs, s.36)

[192] Şükrü Sina Gürel, Kıbrıs Tarihi, s. 24

[193] Alasya, Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri s. 106-109; Orr, s.37,38; Atalay. s. 81,82; Ateşin, s.98,99; Çevikel, Kıbrıs, s. 144

[194] Alasya, s.112

6. İngiliz Dönemi

İngiliz güçlerinin Ada'ya çıkmaları ile başlayan yeni dönem idaresi genel İngiliz sömürge yönetim mantığı içerisinde oluşturuldu. Ancak ilk planda önceden bir hazırlık yapılmadığı için İngiliz vali Türk mutasarrıfın yerini aldı, altı kaza'ya İngiliz kaymakamlar atandı. Büyük bir kuvvetle Larnaka'ya çıkan korgeneral Wolsley yemin ederek yüksek komiserlik görevine başladı. İngilizler Ada'da Türklerin memuriyetini sonlandırarak Rumları bu makamlara getirmeye başladı.[195]

Ayrıca anlaşmaya göre Rusların Kars, Ardahan ve Batum'dan çekilmeleri halinde İngilizlerin Ada'yı boşaltması gerekiyordu fakat bu gerçekleşmemiş dahası 1914 yılında İngilizler Kıbrıs'ı ilhak ettiklerini ilan etmişlerdir. Daha sonraki zamanlarda yapılan anlaşmalarda da bu duruma hukuki nitelik kazandırılmıştır.[196] Lozan antlaşmasının 20. Maddesinde Kıbrıslı Türk halkından Türk veya İngiliz vatandaşlığı arasında tercih yapmaları istenmiş, Türk vatandaşlığını tercih edenler Türkiye'ye göçe başlamışlardır. 1940'lı yıllara kadar süren bu durumda 30 binden fazla Kıbrıs Türk'ü özellikle aydınlar, Anavatan'a göç etmişlerdir.[197] Ada'nın yönetiminin İngilizlere devri Rumlar tarafından Yunanistan'a ilhakı kolaylaştıracağı düşüncesiyle sevinçle karşılandı. Başpiskopos Ada'nın Yunanistan'a ilhak edilmesine İngilizlerin yardım edeceğine inandığını bildirdi.[198] Aslında Rumlar bu heveslerine 1821 isyan girişimi ile başlamışlar ancak bu girişim Vali Küçük Mehmet'in önceden haber

[195] Gürel, Kıbrıs Tarihi, s. 41-46
[196] Hikmet Sami Türk, Kıbrıs Sorunu Çözüm Zamanı, Toplumsal ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı (TESAV) Yayınları, Ankara 2003, s.4,5
[197] Nejat Çoğal, *Kıbrıs'ta Nafile Çözüm Arayışları (Talat-Hristofyas Süreci,)2. Baskı,* Bizim Akademi Yayınları, Ankara 2014, s. 28,29
[198] Alasya, s.113

alması ve yaptığı baskında silahları ele geçirip isyan girişiminin elebaşlarını cezalandırmasıyla son buldu.[199]

Ancak Rumlar ve kilise Yunanistan'la birleşme fikrinden vazgeçmeyerek İngiliz idaresi döneminde bir yandan diplomatik yollardan İngiltere'yi ikna etmeye çalışmış bir yandan da Türklere karşı değişik metotlar kullanarak saldırmaya başlamıştır. İngilizlerden beklediği desteği alamayınca da gösteri ve mitinglerle enosis fikrini sürekli canlı tutmuş, kurtuluş savaşında Yunanistan'a binlerce gönüllü savaşçı göndermiş ve Türklere saldırılarını da sürdürmüştür. Bu saldırılara karşı Türklerde mitingler tertip etmiş kendi haklarını korumaya çalışmıştır. 1919 yılında Türklerce bir isyan girişimi örgütlenir ve Mağusa'da esir bulunan Çanakkale ve diğer cephelerden getirilen Türkleri kurtarıp isyanı genişletme planlanır. Ancak önceden haber alınması sonucu önderler tutuklanıp bu isyan önlenmiştir.[200]

1931 yılında Rumlar Yunanistan'ın desteğiyle bir isyan başlatmışlar vali konağı[201] ve kaymakamlık binaları yakılmış, çevreye hasar verilmiştir. Bunun sonucunda Yunanistan'ın Kıbrıs Konsolosu Kyrou bir daha İngiliz İmparatorluğunun hiçbir yerinde görev almamak üzere Ada'dan uzaklaştırıldı.[202] Kavanin meclisi lağvedildi. Her türlü seçim hakkı geri alındı. Siyasi partiler dağıtıldı. Basına sansür kondu. Milli bayrakların çekilmesi için hükümetten izin alınması şart koşularak bayrak çekilmesi, Türk ve Yunan tarihlerinin okutulması yasaklandı.[203] İsyan eden Rumlar olmasına ve Türklerin hiçbir ilgisinin olmamasına, rağmen en çok baskıyı gören Türkler oldu.[204]

---

[199] Sabahattin İsmail, Kıbrıs Cumhuriyetinin Doğuşu- Çöküşü ve KKTC'nin Kuruluşu, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları-7 İstanbul (tarih yok) s.3,4
[200] İsmail, s.7
[201] Hasan Demirağ, Kıbrıs; Onlar ve Biz, Kıbrıs TMT Derneği Yayınları: I Lefkoşa, (tarih yok) s.37
[202] Aydın Olgun, Kıbrıs'ın Anatomisi, 4Devir 4 Lider, Ağaç- İş Matbaası Ankara 1975, s.11
[203] Cerrahoğlu,s.11
[204] Alasya, s.114,115

1950 yılına gelindiğinde Rodos ve 12 adaların Yunanistan'a ilhakı neticesinde kilisede enosis için bir plebisit yapıldı. Kiliseye konulan defterlere evet imzalarının atılmasıyla Rumların %96'sının enosis'i desteklediği dünyaya duyuruldu. Plebisiti İngiltere ve Türkler kabul etmedi. 1954 yılında bu sonuç Yunanistan'la birlikte BM'ye götürülüp, plebisitin tanınması istendi. Ancak bu teklif BM'de reddedildi.

Bu yolla sonuç alamayan Rumlar Ada'da tedhiş hareketlerini başlatmaya karar verdi. Makarios'un görüşmeleri neticesinde General Grivas Ada'ya geldi ve enosis amacıyla gizli EOKA örgütü kuruldu. Bu örgüt, 1 Nisan 1955'te belli başlı kasabalar ve Lefkoşa'da aynı anda bombalar patlatarak harekete geçti.[205] Önceleri İngilizlere yönelen hareket daha sonra Türklere döndü. Örgüt, karma ve küçük yerleşim yerlerindeki Türkleri göçe zorlamaktaydı. Bu dönemde 200 den fazla Türk katledildi. 33 Türk köyü boşaltıldı. Ada'da EOKA saldırılarının büyük boyutlara ulaşmasıyla Türk halkı, kendini korumak için Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)'yi kurdu. TMT'nin amacı, nefis müdafaası yapmak, EOKA'nın saldırılarına cevap vermek, Türk bölgelerini koruyup, Ada'daki Türk varlığını sürdürmek[206] olarak ifade edildi.

7. Kıbrıs Cumhuriyeti

1958 Aralık ayı ortalarında Paris'te yapılan NATO toplantılarına katılan Türk Yunan ve İngiliz dışişleri bakanları Kıbrıs konusunda görüşmeler yaptılar ve bağımsız Kıbrıs devleti kurulması üzerinde durdular. 5 Şubat tarihinde Zürih'te başbakanların katıldığı görüşmeler 11 Şubat sabahı tam bir mutabakatla sona erdi.[207] İki başbakan konu ile ilgili anlaşmanın İngiltere ve Kıbrıs'taki iki cemaatin

[205] Demirağ, s.166
[206] İsmail, s.10-12; Alasya, s.115-118
[207] Olgun, s.18

temsilcilerinin de katkılarıyla Londra'da imzalanmasına karar verdi. Kıbrıs'ta Türkiye İngiltere ve Yunanistan tarafından garanti edilecek bağımsız bir devletin kurulması esasına dayanan anlaşmalar, 19 Şubat 1959'da imzalandı.[208]

3 Aralık 1959 Tarihinde Dr. Fazıl Küçük'ün Cumhurbaşkanı yardımcılığına seçildi. 14 Aralık 1959'da yapılan seçimler sonunda Başpiskopos Makarios Cumhurbaşkanı seçildi. 199 maddeden oluşan Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası 21 Temmuz 1960 tarihinde imzalandı.[209] 15-16 Ağustos gecesi Kıbrıs Cumhuriyetinin resmi kuruluş törenleri yapıldı. 16 Ağustos sabahı Kıbrıs'ın son İngiliz valisi Sir Hugh Foot Ada'dan ayrıldı ve biraz sonra da anlaşmalar gereği Kıbrıs'a gönderilen 950 Yunan 650 Türk askeri Mağusa limanından karaya çıktılar. Kıbrıs Türkleri Türk askerini büyük törenlerle ve sevgi gösterileri ile karşıladılar kurbanlar kestiler.[210]

Zürih ve Londra anlaşmalarına göre: Kıbrıs, müstakil bir devlet, Cumhurbaşkanı Rum, Yardımcısı Türk olacaktır. Bakanlar kurulu yedi Rum ve üç Türk, meclis 35 Rum ve 15 Türk'ten oluşacaktır. Cumhurbaşkanı ile yardımcısının Bakanlar Kurulu kararları ile Meclis'ten geçen yasaları veto hakları vardı. Her toplumun ayrı yasama meclisi ve kendi ihtiyaçlarını karşılamak için vergi koyma yetkisi olacaktı.[211]

Ayrıca bu meclisler bütün dini, eğitim, kültürel ve öğretim işlerinden de sorumlu olacaktı. İdare yüzde otuz Türk ve yüzde yetmiş Rum'un katılımıyla oluşacaktı. Jandarma ve polis kumandanlarından biri Türk olacaktı. Muavinlerle komutanlar aynı toplumdan olmayacaktı. %60'ı Rum ve %40'ı Türk'ten oluşacak iki bin kişilik

[208] Kıbrıs Türk Kültür Derneği, Kıbrıs'ın Tarihi Gelişimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Yazar ve Yayımcı aynı (Kıbrıs Türk Kültür Derneği) s. 19, 20
[209] Pierre Oberling Bellapais'e Giden Yol, Çev. Mehmet Erdoğan Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1987, s.51
[210] İsmail, s21,23; Alasya, s.162,164
[211] Rukiye Maden, Dr. Fadıl Küçük ve Kıbrıs, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2014, s. 50-52

bir ordu kurulacak, Emniyet kuvvetleri de % 70 Rum ve %30 Türk'ten oluşacaktı. Ceza davalarında mahkeme, suçlunun kendi toplumunun hâkimlerinden oluşacaktı.

Kıbrıs Cumhuriyeti, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'yi konusu ne olursa olsun, her çeşit anlaşma için en ayrıcalıklı ülkeler kabul edecektir. Yunanistan ve Türkiye kendi toplumlarına eğitim, kültür vb. alanlarda her türlü maddi yardım edebilecek, gerekirse öğretim üyesi ve din adamı da gönderebileceklerdi. Büyükşehirlerde ayrı ayrı belediyeler kurulacak,[212] Resmi dil Rumca ve Türkçe olacaktır. Resmi belgeler bu iki dilde yayımlanacak, Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan, Türkiye ve İngiltere arasında, Kıbrıs devletinin istiklalini ülke bütünlüğünü ve anayasayı garanti edecek bir anlaşma imzalanacaktır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye arasında bir askeri ittifak anlaşması da yapılacak, bu iki anlaşma anayasa hükmünden olacaktır.[213]

7 a) Garanti Antlaşması: Kıbrıs Cumhuriyeti, bağımsızlığının toprak bütünlüğü ve güvenliğinin sağlanmasını, aynı zamanda Anayasasına riayet edilmesini sağlamayı taahhüt eder. Kıbrıs'ın herhangi bir devlet ile tamamen veya kısmen birleşmesini, taksimini doğrudan ve dolaylı teşviki yasaklar. Yunanistan, Türkiye ve İngiltere, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı, toprak bütünlüğü, güveni ve anayasanın temel maddeleri ile kurulan nizamı tanır ve garanti eder.[214] "**Bu antlaşmanın hükümlerine bir riayetsizlik halinde, Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık, bu hükümlere riayeti sağlamak için gereken teşebbüsler veya tedbirler hakkında birbirleri ile istişare edeceklerdir. Müşterek veya anlaşarak hareket mümkün olmadığında garanti veren üç devletten her biri, bu antlaşma**

[212] Olgun, s.86; İsmail, s.24
[213] Alasya, s.156-162
[214] Cerrahoğlu, s.181

ile ihdas edilen nizamı tekrar kurmak münhasır maksadı ile harekete geçmek hakkını muhafaza eder."[215]

7 b) İttifak Antlaşması: Taraflar ortak savunmaları için işbirliği yapacaklar. Savunma ile ilgili sorunları aralarında görüşüp, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne yönelen herhangi bir hücuma karşı koyacaklardır.[216] Bu ittifakın amaçları için Kıbrıs Cumhuriyeti topraklarında üçlü karargâh kurulacaktır. Bu karargâha katılacak olan Yunan ve Türk birlikleri sırayla 950 Yunan subay, astsubay ve erden ve 650 Türk subay, astsubay ve erden oluşacaktır.[217] Bahsi geçen Türk ve Yunan subayları Kıbrıs Cumhuriyeti ordusunun talim ve terbiyesini sağlayacaktır.[218]

8. Kıbrıs Cumhuriyetinin Devam Ettiği Yıllar

Bu anlaşmalar neticesinde bağımsız Kıbrıs Devleti kuruldu ve anayasaya göre seçimler yapıldı. Ancak uygulamalar, anayasa hükümlerine göre icradan uzak olarak devam etti. Rumlar sayısal çoğunluklarını kullanarak bir yandan Türklerin anayasal haklarını engellemeye uğraşıyor, bir yandan da enosis için sözle ve fiilen çalışıyordu. Cumhurbaşkanı Makarios EOKA'cıları taltif ederek faaliyetlerini destekliyordu.[219] Kıbrıs Cumhuriyetinin Cumhurbaşkanı olduğu halde farklı tarih ve yerlerde Kıbrıs'ın nihai olarak Yunanistan'la birleşeceğini, şu anda bağımsız bir devlet olan Kıbrıs'ın, mevcut durumunun enosis idealine daha yakın olduğunu söylüyordu.[220]

---

[215] Alasya, s.166-168; İsmail, s. 24,25
[216] Nejat Çoğal, Kıbrıs'ta Nafile Çözüm Arayışları, s. 30,31
[217] İsmail, s.25,26
[218] Olgun, s.87
[219] Alasya, Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri, s.168
[220] Ahmet C.Gazioğlu and Michael Moran, Past masters Of İllegality CYREP Lefkoşa 2000, s. 5,7

Ayrıca, anayasa hükümlerini tadil için İngiltere ve Türkiye nezdinde girişimlerde bulunuyordu. Kıbrıs Cumhuriyetinin yapı ve işleyişi ile ilgili anlaşmazlık konuları bakanlar kurulunun, 7 Rum ve 3 Türk'ten oluşmasıyla alınan kararlarda Rumların çoğunluk avantajını kullanması, Cumhurbaşkanı yardımcısının bakanlar kurulu kararlarını veto hakkının iptal edilmek istenmesiydi. Temsilciler meclisinde 35 Rum 15 Türk üye vardı. burada da Rumlar Türklerle ilgili kanunları engelliyorlardı.

Anayasa mahkemesinin dinlenmemesi, kamu hizmetlerinde 70/30 oranının uygulanmak istenmemesi ordu da 60/40 oranının uygulanmasında eski Eoka'cıların Rum ordusuna yerleştirilmeleri, ayrı belediyeler kurulmasının engellenmesi, vergiler ile ilgili hususlar diğer problemlerdi.[221] Bunlar iki toplum arasında güveni yok etti. Eoka kanunsuz uygulamalarına ve Ada'nın genelinde huzuru bozmaya devam etti. Önceleri Rumları öldüren bu örgüt, daha sonra Türklere karşı önce tehdit sonra da fiili saldırıya geçti. Türk köyleri basıldı. Birçok Türk katledildi. Böylece Akritas planı[222] devreye sokuldu. Bu plan gereğince içte ve dışta yapılması kararlaştırılan işler bir bir uygulamaya konuldu.[223]

Bunun üzerine harekete geçen Türkiye ateşkese uyulmaması halinde bunun Türk silahlı kuvvetlerince sağlanması yönünde bir karar aldı. Hemen sonrasında da Türk savaş uçakları Lefkoşa üzerinde uçuşlar yaptı.[224] İngiltere'nin arabuluculuğunda ateşkes anlaşması yapıldı. Ancak bu sürede Küçük Kaymaklı Rumların eline geçti.

---

[221] Oberling s.57,63

[222] Sabahattin İsmail, s.112 " Akritas planı, 1959 yılında Londra ve Zürih anlaşmalarından hemen sonra AGONİTİS (Mücadeleci) adıyla önce Atina da yayınlanan ve oradan da Kıbrıs'ın çeşitli bölgelerindeki eoka'cılara gönderilen gizli Rum gazetesiyle Türkleri imha planı ilk kez ortaya çıkmıştır. Bu plana göre Türkler ani bir saldırı ile yok edilecekler ve ada Yunanistan'a bağlanacaktı."; Gazioğlu-Moran, s.12 bu planda kıbrıs'ta oturan Türkler ev ev, sokak sokak, köy köy, saptanmış ve hangi Rum'un hangi Türk'ü öldüreceği bile büyük bir titizlikle belirlenmiştir.

[223] Derviş Manizade, Kıbrıs Dün Bugün Yarın, Kıbrıs Türk Kültür Derneği İstanbul Bölgesi Yayınları, Yaylacık Matbaası,İstanbul1975, s.115-126

[224] Olgun, s.24

Hastaneler basıldı hastalar öldürüldü.[225] Evlerinden toplanan sivil insanlar rehin alınarak bilinmeyen yerlere götürüldü sonra da kurşuna dizildi. İngiliz, Türk, Yunan, Kıbrıs Türkleri ve Rum temsilcilerinden oluşan siyasi komite İngilizlerin gözetimi altında bulunacak bir tarafsız bölge saptanmasına ve 31 Aralık 1963'te rehinelerin serbest bırakılmalarına karar verdi.[226] Bu hat yeşil kalemle çizildiği için "YEŞİL HAT" adını aldı ve sonradan bir sınır niteliği kazandı.

Bu anlaşmadan sonra da Rum saldırıları devam etti. Bayraktar Camii bombalandı. Arpalık, Limasol, Baf, Mağusa, Poli Türkleri, Mart ayında Larnaka, Baf, Malya, Yayla, Bozalan, Bağlarbaşı, Kazafana, Gaziveren'e saldırıldı, onlarca şehit verildi. Eokanın kurucusu Grivas 9 Haziran da bir gemi ile Limasol'a çıktı. Kıbrıs Rumlarını düzenli birlikler halinde örgütleyerek bir saldırı ordusu meydana getirdi. Bundan sonra da Erenköy'e saldırdı. Çevredeki tüm bölgeleri ele geçirdi. Bölgedeki Türk halkının Erenköy'e çekilmesinden sonra buraya yoğunlaştı. Ancak 8-9 Ağustos'ta devam eden Türk jetlerinin bombardımanıyla[227] Rumlar geri çekildi.

Bundan sonra da Türk halkı ekonomik abluka yoluyla çökertilme yoluna gidilmiş, yollara kurulan barikatlarla saatlerce sorgulama ve işkencelere maruz kalmıştır. 1965 ten 1967 yılına kadar küçük çaplı saldırılardan başka saldırı olmadı. 1967 Kasım ayı başında aniden Mağusa'ya saldıran Rumlar püskürtüldü. Daha sonra Grivas'ın birlikleri Geçitkale ve Aytotoro'ya saldırdı, Pek çok Türk katledildi.[228] Türkiye tekrar devreye girdi. Bir yandan Yunan sınırına asker yığarken bir yandanda Kıbrıs'a

[225]Oberling, s.71; Kıbrıs Türk Kültür Derneği, Kıbrıs'ın Tarihi Gelişimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Yazar ve Yayımcı aynı (Kıbrıs Türk Kültür Derneği) s. 31,32

[226] Harry Scott Gibbons, Kıbrıs'ta Soykırım, Çeviren: Alparslan Yılmaz& Erol Fehim, Özyurt Matbaası, Ankara 2004, s.154

[227] Hamza Eroğlu, Kıbrıs Türk Federe Devleti Kuruluşu Anayasası ve Bağımsızlığı Türk Devrim Kurumu Yayınları Ankara 1976, s.6

[228] Gazioğlu, Moran, s. 62,63

çıkarma hazırlığına başladı. Bunun üzerine Rum liderliği geri adım atarak[229] İşgal ettiği Türk köylerini boşaltmayı, Grivas'ı Ada'dan almayı, gizlice sokulan 12000 Yunan askerini geri çekme, Türk bölgelerine uygulanan Ablukayı kaldırma, Ada'ya girişine izin verilmeyen Rauf Denktaş ve arkadaşlarının Ada'ya dönmesine izin vermeyi,[230]kabul etmiştir. 1968'de Kıbrıs sorununun çözümü için ikili görüşmelere başlanmış ve 20 Ekim 1971 tarihine kadar devam etmiştir.

Türk tarafı Enosis'i önleme ve eşit statülü kurucu ortağı bulunduğu Kıbrıs Cumhuriyeti'nin garanti edilmesine çalışmıştır. Makarios ise böyle bir formülü reddetmiş ve Rum halkına hitaben yaptığı konuşmalarda sürekli olarak Enosis'ten bahsetmiştir. Rumların ve Yunanistan'ın Ada'yı doğrudan ilhakı ile ilgili gayretleri garantör devletlerden Türkiye'nin kararlı karşı koymasına takılmış, bu durum Atina ile Makarios'un görüş ayrılığına düşmelerine sebep olmuştur. Zira Makarios uzun vadeli mücadele ile sonuca varmayı istiyordu. Bu amaçla da Ada'da yaşayan Türkleri ucuz iş gücü olarak kullanıyor, bu duruma isyan eden Türklerin Ada'dan ayrılmalarını kolaylaştırarak hemen pasaportlarını çıkarıyor, hatta bilet paralarını karşılayarak Kanada, İngiltere özellikle de Avustralya'ya göç etmelerini sağlıyordu.

Bu şekilde zor durumdaki yaklaşık on bin Kıbrıslı Türk göç etmişti. Makarios'un uzun vadede Ada'yı Türklerden arındırarak enosis'e ulaşma taktiği, acilen enosis'i isteyen Yunanlılarca kabul edilmiyordu.[231] Yunanlılar "İFESTOS (Volkan) 1974" isimli yoğun gayretlerle ayrıntılı yeni bir plan hazırlamış ve bu planda Türklerin nasıl yok edilecekleri ayrıntılarıyla anlatılmıştır. Plan gereğince, büyük bir askeri yığınak ve personel Kıbrıs'a nakledilmiş, planda kimin ne görev üstleneceği belirlenmiştir.

[229] Olgun, s. 27
[230] İsmail, s. 112,117
[231] İsmail, s. 335, 336

Bu plan büyük gizlilikle hazırlanmış ve duruma göre yenilenmiştir.[232] Yunan cuntası hazırladığı planda "sorumsuz" bir şahsın Enosis'i ilanını, Makarios ve Cunta'nın bu fiili durumu sözde istemeyerek kabul etmesini öngörüyordu. Nitekim 15 Temmuz 1974'te Makarios'a darbe yapılmış ve Cumhurbaşkanlığı koltuğuna Nikos Sampson oturmuş[233] ve "Kıbrıs Helen Cumhuriyetini" ilan etmiştir.

Bu durum Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasına aykırı olduğundan, illegaldi. Makarios 19 Temmuz 1974'te BM genel kurulunda şöyle demektedir."Yunanlılar Kıbrıs'ı işgal etmişler ve Türklerden çok daha tehlikelidirler. Ada'da çarpışmalar kanlı bir şekilde devam etmektedir. Büyük binalara Yunan bayrakları çekilmiştir. Sokaklarda tanklar dolaşmaktadır. Bu, işgal harekâtı, Kıbrıs'ın bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünü tamamen ortadan kaldırmıştır. Bugün Türk toplumu da tehlike içindedir"[234] Nitekim Nikos Sampson sonradan yaptığı açıklamada" Türkiye müdahale etmeseydi sadece Enosis'i ilan etmekle kalmayacak, Türkleri de imha edecektim" diye itiraf etmiştir.[235]

9) I. Kıbrıs Türk Barış Harekâtı

Makrios'un BM genel kurulundaki açıklamaları ve Nikos Sampson'un başkanlık koltuğuna illegal olarak oturması Türklerin tehlikede olduğunu gösteriyordu. Bu durumu gidermek ve Kıbrıs Cumhuriyetinin anayasal yapısının korunması amacıyla Türkiye diğer garantör devlet olan İngiltere'ye birlikte müdahale teklifi yaptı. Ancak eskiden beri Rum-Yunan politikalarını destekleyen İngiltere teklifi reddetti. Türkiye de Garanti anlaşmasının IV. Maddesindeki "müşterek ve anlaşarak hareket mümkün

[232] Harry Scott Gibbons, Kıbrıs'ta Soykırım, Çeviren: Alparslan Yılmaz & Erol Fehim, Özyurt Matbaası, Ankara 2004, s. 315- 322
[233] Eroğlu, s.8
[234] Gibbons, s.353
[235] Alasya, KKTC Tarihi, s.41,45

olmadığı takdirde garanti veren üç devletten her biri, bu anlaşma ile kurulan düzeni tekrar kurtarmak amacı ile harekete geçmek hakkını saklı tutar." Hükmü gereğince tek başına müdahale kararı vererek 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs Türk Barış Harekâtını başlattı.[236] 20-22 Temmuz tarihlerinde, Türk Silahlı Kuvvetleri, Kıbrıs'ta küçük bir sahanın kontrolünü ele geçirmişti. BM güvenlik konseyi kararıyla 22 Temmuz 1974 saat 17.00'de ateşkes yapıldı. Türk tarafı ateşkese riayet etmiş, Rum-Yunan tarafı ağır silahlarla Türk köylerine saldırıp, bazılarını işgal etti ve pek çok Türk'ü esir aldı.

İngiltere'nin teklifi ABD ve bazı NATO ülkelerinin desteğiyle Kıbrıs konusunun garantör devletler tarafından çözümü fikri BM Güvenlik Konseyinin 20 Temmuz 1974 tarihli ve 353 sayılı kararı ile desteklenmiştir. Garantör Devletler 25 Temmuz 1974 de Cenevre de görüşmelere başlamışlar, zaman zaman ciddi anlaşmazlıklar sonucu dağılma tehlikesine rağmen 30 Temmuz 1974 tarihinde büyük oranda Türkiye'nin tekliflerinin kabul edilmesi neticesinde bir protokol imzalanmıştır. Türkiye Kıbrıs Türk Barış Harekâtı'nın hukuki temellerini bu protokol ile sağlam bir temele oturtmuş ve Kıbrıs'a yeni bir statü verilmesi için mühim bir adım atmıştır.

Anlaşmaya göre bir güvenlik bölgesi kurulacak, Yunan-Rum askerleri tarafından işgal edilen Türk bölgeleri derhal boşaltılacaktır. Gözaltına alınan asker ve sivil personel mübadele edilecek veya serbest bırakılacak, Kıbrıs'ta barışın sağlanması ve anayasa'ya uygun bir hükümeti tekrar kurulmak için görüşmeler devam edecektir.[237]

I. Cenevre konferansı sonunda II. Cenevre konferansının Türk ve Rum temsilcilerinde katılımıyla 8 Ağustos 1974 günü toplanması kararlaştırılmıştı ancak Rum-Yunan tarafı birinci Cenevre konferansının hükümlerini uygulamamış ve

[236] İsmail, s.341,342; Kıbrıs Türk Kültür Derneği, Kıbrıs'ın Tarihi Gelişimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Yazar ve Yayımcı aynı (Kıbrıs Türk Kültür Derneği) s. 51,52

[237] Alasya KKTC Tarihi, s.46-48

ateşkese uymamıştır.[238] Bu menfi atmosfer içerisinde başlayan konferans'ta, Türkiye temsilcisi 5 ağustos 1974'te yaptığı açıklamada, Rum Yunan ikilisinin I. Konferansın sonunda imzalanan protokolü ihlal ettiklerini, Türk toplumunun güvenliğinin sağlanamadığını ve konferansın II. bölümüne geçebilmek için, I. Bölümde alınmış kararların uygulanması gerektiğini ifade etmiştir.Toplantıya katılan Rauf Denktaş Rum yönetimi başkanı G. Klerides'e Nikos Sampson'dan başkanlığı kimin aldığını sormuş ve Türklere karşı işlenmekte olan cinayetlerin durdurulmasını talep etmiş, ancak hiçbir sonuç alınamamıştır. İngiliz ve Yunan dışişleri bakanlarıyla Rum lideri Yunan takviyelerinin Kıbrıs'a intikallerinin sağlanması ve Türk silahlı kuvvetlerine karşı hazır hale gelebilmeleri amacıyla oyalama taktiklerine girişmişlerdir.

10) II. Kıbrıs Barış Harekâtı

II. Cenevre görüşmelerinden bir sonuç alınamayacağını ve oyalama taktiklerini sezen ve Kıbrıs'taki Türk askerini imha tehlikesinden kurtarmak isteyen Türkiye Rum Yunan ikilisinin Kıbrıs'ta giriştikleri katliam haberlerinin de etkisiyle 14 ağustos 1974 tarihinde II. Barış harekâtını başlattı.[239]

Türkiye hükümeti 14 Ağustos 1974 sabahı yayınladığı bildiride II. Barış harekâtının amacı ve sebeplerini açıklamıştır. Buna göre: Yunanistan ve Rumların I. Cenevre konferansında uzlaşılan konulara riayet etmedikleri, Türk toplumunun haklarını çiğneyip onları esir tutmaya devam ettikleri, Türkiye'nin diğer devletlerle birlikte bir çözüm bulmasının Rum ve Yunanlılarca engellendiği ifade edilmiştir. Türkiye, Kıbrıs devletinin varlığının bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün ve Türk

[238] Gibbons, s.389
[239] Gibbons, s. 390

toplumunun haklarının bir daha ihlal edilmeyeceği ve güvenliklerinin korunacağı bir düzeni tesis için tek başına müdahale etmek zorunda kalmıştır. Türk toplumu Ada'da kendisine imtiyaz istememektedir. Türkiye'nin Kıbrıs'a ilişkin toprak talebi yoktur. Bu harekât, Kıbrıs'ta Türk ve Rum toplumlarına barış ve sükûn sağlamaya ve bölgede sürekli bir barışın yerleşmesine yöneliktir denilmiştir.[240]

Böylece bir taraftan Mağusa, diğer taraftan Lefke istikametinde ileri harekâtta bulunan Türk Silahlı Kuvvetleri, 16 Ağustos'ta biten üç günlük bir savaş sonucunda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin bugünkü sınırlarını çizmiştir. Böylece 1955-1974 arasında Rum ve Yunanlıların baskı ve tehdidi altında yaşayan Türk halkı kendine ait olan vatan topraklarına kavuşmuştur.

25-26 Ağustos 1974 tarihleri arasında BM genel Sekreterinin Ada'yı ziyareti sonrasında ikili görüşmeler tekrar başlamış, fakat Rumların uzlaşmaz tutumları nedeniyle ciddi bir ilerleme sağlanamamıştır. Bunda BM'nin 1 Kasım 1974 tarih ve 3212 sayılı kararıyla "bütün yabancı silahlı güçlerin ve yabancı askeri varlık ve personelin Kıbrıs cumhuriyetini hızla terk etmesi ve bütün mültecilerin güven içinde evlerine dönmelerini öneren" kararı[241] alması. Ayrıca ABD Kongresinin 5 Şubat 1975 tarihinde aldığı Türkiye'ye yapılan askeri yardımın kesilme ve silah ambargosu kararı etkili olmuştur. Zira Rumlar bundan cesaret alarak uzlaşmaya yanaşmamıştır. Bu gelişmeler sonrasında Kıbrıs Türk Federe Devletinin kurulduğu ilan edilmiştir.[242]

Daha sonra gerek ikili görüşmelerde gerekse Türkiye ve Yunanistan Dışişleri Bakanlarının katılımıyla yapılan görüşmelerde bir ilerleme sağlanamamış ancak bu görüşmelerin üçüncüsünde Rum tarafı iki bölgeli federasyonu öngören bir harita vermiş ve güneyde kalan Türklerle kuzeyde kalan Rumların gönüllü olarak değişimi

[240] Alasya, KKTC Tarihi, s.50-56
[241] Oberling, s.158
[242] Aydın, s.43; Nejat Çoğal, s. 34

konusunda anlaşmaya varılmıştır. Sonraki görüşmeler değişik aralıklarla yapılmış zaman zaman uzlaşmalar olmuşsa da Kıbrıslı Rumların asıl amacının enosis olması, görüşmeleri bu yolda bir araç olarak görmelerinden nihai bir çözüme varılamamıştır. K.T.F.D.nin verdiği teklifler Rumlar tarafından her defasında farklı gerekçelerle reddedilmiştir. Rumlar, bir önceki görüşmelerde aldıkları tavizleri kazanılmış hak kabul etmiş ve yeni görüşmelerde başka tavizler elde etme gayreti içine girmişlerdir. Çoğu zamanda ikili görüşmelerden değişik gerekçelerle kaçınarak zaman kazanma gayreti içine girmişlerdir. Nihayet bundan sonraki gelişmeler KKTC'nin ilanını gerektirmiştir.[243]

Zira bir taraftan görüşmeler devam ederken Rum-Yunan tarafı görüşmeleri kesip ve Yeni Delhi'de yapılan B.M. toplantısında kendi lehine bir karar çıkartmış ve bu kararı B.M.G.K.'na getirerek 13 Mayıs 1983 tarihli kararı çıkarmıştır. Bu kararın: "Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıs halkının tamamı, toprağının bütünü ile tabii kaynakları üzerinde tam ve etkili egemenlik hakkına sahiptir. Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümetinin bu hakkını kullanılmasını temin için, bütün Hükümetleri destek olmaya ve yardım etmeye çağırır." maddesi K.T.F.D.'nin ortadan kaldırılması ve Ada'nın tümüyle Rum insiyatifine bırakılmasını öngörmüştür. Bu karar Türk tarafınca kabul edilmemiş, Rum – Yunan tarafının tek taraflı olarak aldıkları kararı tatbike kalkışmaları halinde Türk halkının self determinasyon hakkını kullanacağı açıklanmıştır.[244]

[243] Kıbrıs Türk Kültür Derneği, Kıbrıs'ın Tarihi Gelişimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Yazar ve Yayımcı aynı (Kıbrıs Türk Kültür Derneği) Ulus Ofset, Ankara 1984, s. 79

[244] Alasya, KKTC Tarihi, s.56-67

11) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İlanı

Bu gelişmeler sonucunda KKTC'nin ilanına karar verilmiş ve 15 Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti resmen ilan edilmiştir.[245] Bunun üzerine İngiltere öncülüğünde Rum- Yunan tarafı B.M. Güvenlik Konseyine müracaat etmişlerdir. 17 Kasım 1983'te KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş BMGK'da yaptığı konuşmada Kıbrıs meselesinin kısa tarihçesini özetlemiş, gelinen durumdan uzlaşmaz tutumuyls Rum- Yunan tarafının sorumlu olduğunu açıklamıştır. Ayrıca K.K.T.C. bağımsızlık bildirisinde ikili görüşmeler yolu ile eşit statülü, iki bölgeli, iki toplumlu, bağımsız ve bağlantısız Kıbrıs Cumhuriyeti'ne kapıyı açık tutmuştur. Ancak aynı tarihte B.M. 541 sayılı kararıyla K.K.T.C.'nin ilanının geri çekilmesini talep etmiştir.[246]

Bundan sonraki süreçte toplumlar arası görüşmeler devam ettirilmiş iki toplum arasında bir çözüm bulunmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. 1983 öncesi olduğu gibi Rumların uzlaşmaz tutumları devam etmiştir. 2004 yılında BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın hazırladığı çözüm planı Kıbrıslı Türkler aleyhine birçok hükmü barındırmasına rağmen çözüm amacıyla, dünya kamuoyunun yoğun baskısı ve Türkiye'nin de telkinleriyle Türk toplumu tarafından kabul edilmiştir. Ancak Kıbrıslı Rumlar bu planı oylamada reddederek çözümden yana olmadıklarını göstermişlerdir. Çünkü Rumlar temelde bu tarz anlaşmalarla Türk toplumunun anayasal haklara kavuşmalarını nihai hedefleri, enosis'e engel olacağı düşüncesiyle reddetmektedirler.

2004 sonrasında da ikili görüşmelere devam edilmiş belirli konularda ilerlemeler kaydedilmiştir. Ancak Rumlar geleneksel politikalarıyla önce elde edilenleri kazanılmış hak olarak görüp bir sonraki toplantıda yeni taleplerle gelip yeni tavizler

[245] Nejat Çoğal, Kıbrıs'ta Nafile Çözüm Arayışları, s. 35
[246] Alasya, KKTC Tarihi, s.67-70

koparma yolunda gayret sarf edilmektedir. Diğer taraftan daha önce kabul ettikleri hususları sonraki görüşmeciler yok saymakta yeniden müzakereye başlamaktadırlar. Bunun son örneği önceki Rum lider Hristofyas'ın kabul ettiği dönüşümlü başkanlık vb. hususların şimdiki (2016 yılı) Rum lider Anastasiadis'in kabul etmemesi ve varılan uzlaşmaları yok saymasıdır.[247] Bütün bu durumlar Kıbrıs konusunun çözümü ile ilgili umutları çoğu zaman boşa çıkarmaktadır ve birleşik bir Kıbrıs oluşacağı inancında olan birçok kişiyi süküt-u hayale uğratmaktadır.

2014- 15 yıllarında dini liderler arasında görüşmeler yapılmış ve sıcak bir havanın oluştuğu izlenimi oluşmuştur. Dini liderlerin de çözüme katkı sağlayacakları beklentileri dile getirilmektedir. Uluslararası temsilciler de bu hususu dikkate alarak iki toplumdaki dini liderlerle görüşmeler yapmaktadırlar.[248] Ancak 26.06.2015 tarihinde Kıbrıs Ada Tv'de yayınlanan "(Ada Raporu) adlı proğramdaki mülakatta, Rum dini lider Hrisostomos Kıbrıs'a yerleşen Türkiye kökenlilerin Türkiye'ye geri dönmesi gerektiğini ifade etmekte, mülakatçı ise "biz bu gidişle bir 25-30 yıl daha Kıbrıs konusunu tartışacağız anlaşılan" diyerek tepkisini ortaya koymaktadır. Hrisostomos'un görüşmeler yapıp iyi dileklerde bulunduğu KKTC Din İşleri Başkanı Talip ATALAY'da 1975 yılında Ada'ya göç etmiş bir kişidir. Aynı tarihlerde liderler arasında geçen görüşmelerde de Rum tarafından bu istekler dile getirilmiştir. Kıbrıs Türklerinin bazı sivil toplum kuruluşları Hrisostomosun açıklamalarını, KKTC vatandaşlarının arasında ayrım yapılamayacağı gerekçesiyle protesto etmişlerdir.[249]

[247] www.birgun.net/haber-detay/kibris-ta-donusumlu-baskanlik-gerilimi-103173.html
[248] www.haberler.com/kibris-taki-dini-liderler-biraraya-geldi5719435-haberi, 10 Şubat 2016
[249] www.abhaber.com/rum-baspiskoposu-2-hrisostomosun-aciklamaları-protesto-edildi/ 5 Temmuz 2015

12) Kıbrıs Türk ve Rum Toplumları Arasındaki İlişkiler

Siyasi alanda bunlar yaşanırken toplumlar arası ilişkiler de devam etmektedir. Sınır kapılarının açılmasıyla iki toplum arasında yoğun bir gidiş geliş trafiği başlamış her iki toplumdan olan insanlar karşılıklı olarak sınırın diğer tarafına rahatça geçip dolaşmaktadırlar. Yine bu insanlar 1974'te ayrıldıkları evlerini yurtlarını görüp gezebilmekte, önceki dostluklarını devam ettirmektedirler. Karşılıklı olarak düğün vb. özel günlerine birbirlerini davet etmekte ve ziyaretlere gitmektedirler.[250] Çok sınırlı olmakla birlikte iki toplum arasında evliliklerde gözlemlenmektedir.

Sınırların açılmasıyla birlikte ekonomik ilişkilerde bir canlanma gözlenmiş ticari faaliyetler artmıştır. Bu ilişkiler, önceleri Rum tarafının ekonomik olarak daha gelişmiş ve bazı mal ve ürünlerin kuzeye göre daha ucuz olması nedeniyle Rumlar lehine gelişmiştir. Pek çok Türk, Rum kesiminde iş bulmuş, başta inşaat olmak üzere birçok alanda işçi olarak çalışmışlardır. Ayrıca lise düzeyinde birçok öğrenci eğitim kalitesi, yabancı dil vb. nedenlerle Rum kesiminde öğrenim görmektedir.

2008 küresel krizinin sonraki yıllarda Kıbrıs Rum ekonomisini de ciddi olarak etki altına alması ve Rum kesimini batmanın eşiğine getirmiş, Kıbrıslı Türklerin çoğunluğu Rum kesimindeki işlerinden ayrılmak durumunda kalmıştır. Birçok mal ve ürünün teminindeki sıkıntılar Kıbrıslı Rumları kuzeyden alışveriş yapmaya yöneltmiştir. Ancak bankalardaki paraların hükümetin izin verdiğinden fazla çekilememesi ve kuzeyden yapılan alışverişlerin gümrük kapılarında sıkı

[250] Mahmut İslamoğlu& Şevket Öznur, Geleneksel Kıbrıs Türk ve Rum Düğünleri, Gökada Yayınları, Lefkoşa, 2010, s. 140,141

denetime tabi tutulduğu haberlere yansımıştır.[251] Bu hususlar Türk tarafındaki bazı kişilerin Rum kesimine olan imrenme duygularını sekteye uğratmıştır.

Ayrıca Rumların Kıbrıs Devletinin temsilcisi olarak Avrupa Birliğine üye yapılmaları sonucunda AB'nin serbest dolaşım ve diğer bazı avantajlarından yararlanmak isteyen pek çok Türk, Kıbrıs devletinin vatandaşı sayılmaları nedeniyle Rum makamlarına başvurarak Rum pasaportu almıştır. Bu kişiler, Rum kesimindeki hastane ve sağlık imkânlarından da faydalanmaktadırlar.

13) Kıbrıs Türk Toplumu

13 a) Toplumun Etnik Yapısı

Kıbrıs Türk toplumu ilk olarak 1571 yılı sonrasında Ada'ya yerleşen askerler, farklı meslek grupları, zanaatkârlar, çiftçiler,[252] Anadolu'nun belirlenen yerlerinden seçilen her on haneden birinin gönderildiği kitleler, zaman zaman bir takım huzursuzluklar sonucu sürgüne gönderilen kişi ve gruplar vb. toplum kesimlerinden oluşan kişilerden oluşmuştu.[253] Günümüz Kıbrıs toplumu, ise temelde yukarıda zikredilen kişilerin torunları ve çocuklarından oluşmakla birlikte, bunlara 1974 sonrasında Anadolu'nun birçok yerinden nüfus dengesinin korunması amacıyla boş olan yerleşim yerleri ve araziler için göç eden toplum kesimleri de eklenmiştir.

1974 sonrasında güney Kıbrıs'taki yerlerinden göç etmek zorunda kalan Kıbrıs Türklerin bazıları doğrudan bazıları da bir süre Türkiye'de misafir edildikten sonra Rumlardan boşalan yerlere yerleştirilmişlerdir. Türkiye'den göç edenlerde

[251] www.milliyet.com.tr/ver-elini-guney-kibris/ekonomi/detay/2098808/default.htm.08.08.2015
[252] Sabahattin İsmail, Kıbrıs Üzerine Bildiriler, s. 143
[253] Nuri Çevikel, Kıbrıs Eyaleti, 23-28

Rumlardan boşalan yerlere iskân edilmişlerdir. Bu durumda hem güney göçmenleri hem de Türkiye'den göç edenler, bazen bir yerleşim yerinden gelenler topluca, bazen de farklı yerden gelenler aynı yere yerleştirilmişlerdir. Ayrıca 1974 öncesi Rumlarla karışık yerlerde yaşayan Türk köylerine de Rumlardan boşalan yerlere hem Güney Kıbrıs'tan hem de Türkiye'den göç edenler yerleştirilmişlerdir. Bunların sonucunda 74 öncesi Kuzeyde yaşayan ve yerlerinden ayrılmayanların oluşturduğu yerler, 74 sonrası Güney'den göç edip topluca bir yere yerleştirilenler, Türkiye'den göç edip topluca bir yere yerleştirilenler şeklinde bir gruplandırma yapılabilir. Türkiye'den göç edenlerle Güney'den göç eden veya eskiden Rumlarla aynı yerleşim yerini paylaşanların birlikte yaşadığı yerleşim yerleri şeklinde yeni gruplarda oluşmuştur.

Bu gruplar çoğunlukla yerleşik bulundukları yerleri terk ederek, uzak ya da yakın yeni bir mekânda yaşamaya başlamaları nedeniyle bir takım uyum sorunları yaşamışlar. Temelde aynı milletin mensupları olsalar ve aralarında birçok benzerlik bulunsa da[254] zaman içinde Kıbrıs Türkleri ile Türkiye'den göç edenler arasında bir takım sosyo-kültürel farklılıklar ortaya çıkmıştır. Yerli Kıbrıslılar bazen kendilerinin Kıbrıs'ın asıl unsuru, Türkiye'den gelenlerin ise arızi olduklarını sözle veya tavırlarla ortaya koymakta, buna karşın Türkiye'den gelenlerde Türkiye'nin Kıbrıs toplumu için yaptığı birtakım destekleri sahiplenerek ve Kıbrıs'taki birtakım siyasi oluşumlar ve devlet mekanizmalarını yanlarına alarak kendilerine bir alan oluşturmaktadırlar.

Her iki grupta sağlanan imkânlardan yararlanmış ancak, bu imkânların paylaşımı noktasında bazı sıkıntılar olduğu görüşünü dile getirmektedirler.[255] Kıbrıs

[254] Nermin Erdentuğ, Kıbrıs ve Türkiye Türk Toplumlarının Kültür Birliği, Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969) Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1971, s. 115

[255] Ulvi Keser, Kıbrıs'ta Göç Hareketleri ve 1974 Sonrasında Yaşananlar, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırma Dergisi (ÇTTAD), Cilt V. Sayı 12,(2006/ Bahar) s.113

Türk'ü olanlarla Türkiye'den göç edenler arasında yaşam şekli ve standartları bakımından da bir takım farklılıklar mevcuttur. Bu gruplar daha ziyade kendi aralarında daha yoğun ilişki içinde olmakla birlikte kendi dışında olanlarla da aralarında bir kast ilişkisi söz konusu değildir. Özellikle birlikte doğup büyüyen ve aynı okullarda eğitim gören yeni nesil daha yakın bir hayat sürmekte ve aralarında pek çok ortak nokta bulunmaktadır. Bu kesim yaşam şekli ve dünya görüşü olarak ta ileri yaşta olanlara göre daha yakın ilişkiler içindedirler.

13 b) Sosyal Tabakalaşma

Kıbrıs Türk toplumu içerisinde ciddi bir tabakalaşma sistemi gözlemlenmez. Amir, memur işçi, köylü, şehirli, zengin fakir, kendi aralarında, ayrışmaz ve bir birlerinden net çizgilerle ayrılmazlar. Bir meslek ve ticaret erbabı veya memur kendi çevresinden koparak başka yaşam biçimi benimsemez gündüz şehirde veya işinde akşam ise köyünde komşularıyla beraber yaşamını sürdürür. Gerek siyasiler gerekse diğer devlet kademelerinde bulunan kişiler başkaları tarafından ulaşılamaz bir pozisyonda olmayıp herkes birbiriyle iç içe bir yaşam sürmektedir.

13 c) Nüfus

Kıbrıs nüfusu tarihin değişik zamanlarında farklı etmenlerin etkisiyle dalgalanmalar arz etmiştir. Bunlar arasında savaşlar, istilalar, kıtlık, kuraklık, çekirge istilası, veba sayılabilir. Son yüzyılda ise özellikle Türk nüfusu Rumların baskı ve

tazyikleri sonucunda ciddi olarak Kıbrıs'ı terk etmek zorunda kalmıştır.[256] 18. Yüz yıl öncesinde Ada'da gayrimüslim nüfus, Müslüman Türk nüfustan fazlaydı. Ancak 18.Yüz yılda vergi yükü ve diğer sebeplerle zimmî nüfusta ciddi bir azalma olmuştur. Bu dönemde Müslüman nüfus belirgin bir şekilde daha fazlaydı. Bu dönemle ilgili nüfus verilerinde bu durum görülmektedir.

Rum tarihçi Cyprianos Müslüman nüfusu 47000 gayrimüslim nüfusu 37000 olarak vermektedir. İngiltere'nin Halep ve Kıbrıs konsolosu Vezin'de nüfusu 60000 Türk 20000 Rum olarak ifade etmektedir. Çevikel, cizye vs. yıllık vergi defterlerine dayanarak yaptığı hesaplamada 1793 yılı ada nüfusunu 67000 Türk ve 46392 Rum[257] olarak ifade etmektedir. 19. Yüzyılda ise nüfus oranlarında tersine bir gelişme olmuş özellikle Kıbrıs adasının yönetiminin geçici olarak İngilizlere devri ve sonrasında da İngilizlerce ilhakı, dolayısıyla Osmanlı idarecileri ve askerlerinin Ada'dan çekilmesi, İngilizlerin Türkleri memuriyetlerinden uzaklaştırıp yerlerine Rumları getirmeleri etkili olmuştur.

Ayrıca Lozan anlaşmasında Türklerin İngiliz veya Türk vatandaşlığından birini seçme mecburiyeti getiren hüküm gereğince bir kısım Türklerin Türkiye'ye göç etmeleri, yüksek tahsil için Türkiye'ye gelenlerin ücretsiz eğitim için Türk vatandaşlığına geçmeleri ve eğitimleri sonrasında da evlenerek burada kalarak yerleşmeleri diğer etkenlerdendir. Tabii afetler[258] vb. birçok sebeple Türk halkının Ada'dan göçü de bu gelişmelerde başlıca etken olarak görülebilir.

1881 nüfus sayımında 140000 gayrimüslim'e karşın 46 bin Türk 1911 yılı nüfus sayımında ise 216 bin Rum 55 bin Türk[259] bulunuyordu. 1931 yılında ada

[256] Ulvi Keser, Kıbrıs'ta Göç Hareketleri ve 1974 Sonrasında Yaşananlar, s.107,109
[257] Çevikel, Kıbrıs Eyaleti, s.219-224
[258] Hasan Şanlı, Kıbrıs Siyasal toplumsal Değişimler, Güneş Matbaacılık, Ankara 1967, s.61-63
[259] C.W.J. ORR, s.111

nüfusu 276572 Rum 64245 Türk 7142 diğer unsurlar olarak toplam 347249 kişidir.[260] 1960 yılında adadaki Türk nüfus 120.000 kişi iken 1969 yılında ise nüfus ancak 975 kişi artarak 120.975[261] olmuştur. Bu rakamlarda bize Ada'dan gerçekleşen göçü göstermektedir. Nüfusu 2006 genel nüfus sayımına göre 265,100, 2011 Yılında ise bu rakam 286257 olup, yerli Kıbrıs Türkleri ve Türkiye'den gelen göçmenler olmak üzere iki esas zümreden oluşur. Burada 190.494 KKTC vatandaşı, 80.550 kişide sadece Türkiye vatandaşıdır. KKTC vatandaşları içinde de 38.085 Türkiye ve KKTC ortak vatandaşı vardır. [262] Bu zümreler dışında Türkiye'den ve kısmen diğer ülkelerden işçi statüsünde çalışmak üzere gelenler yaşamaktadır. KKTC dışında ise 1920'lerden itibaren başlayıp sayıları gittikçe artan bir nüfus İngiltere'de yaşamaktadır.[263] Gibbons'un tahminine göre bu sayı 120.000,[264] civarındadır. Bu gün bu oranın daha fazla olduğunu söyleyebiliriz. Bunun dışında Avustralya ve birçok ülkeye dağılmış pek çok Kıbrıslı Türk vatanlarından uzakta yaşamaktadır.

13 d) Ekonomi

Bir toplumda mal ve hizmetlerin üretilmesi, dağılımı ve tüketilmesi süreçlerinin tümü o toplumun ekonomisini oluşturur.[265] Sosyologlar, ekonominin toplumu ve toplumsal hayatı nasıl etkilediği ile yoğun bir biçimde ilgilenirler.[266] Toplumsal yaşamın başta gelen belirleyici öğelerinden biri olarak ayırt edilebilen

[260] Konur, Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'taki Türk Eserleri, s. 8,9
[261] Süleyman Oğuz, Kıbrıs Sorunu, Eti Matbaası, Ankara 1973, s.62,63
[262] KKTC Devlet Planlama Örgütü, İstatistik, 2011 nüfus sayım sonuçları
[263] Yakup Coştu, Londra'da Türklere Ait Dini Organizasyonlar, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2009/2, c. 8, sayı: 16, s. 80
[264] Gibbons, s.138
[265] Özer Ozankaya, Tolumbilime Giriş, Sevinç Matbaası, Ankara 1975, s.191
[266] Bozkurt, s. 299

ekonomik etkinliklerin toplum yapısı, başka deyişle toplumsal düzenleniş ve örgütleniş biçimi üzerine etkileri konusunda değişik düşünceler vardır.[267]

Kıbrıs toplumu ekonomik olarak değişik faaliyetlerde bulunmuşlardır. Eski devirlerde genelde tarıma dayalı olarak bir ekonomi geliştirmişlerdir. Kıbrıs bir tarım memleketidir.[268] Topraklarının ziraata müsait olması umumiyetle her devirde ada halkının yarıdan fazlasının ziraatla uğraşmasına yol açmıştır. Kıbrıs'ta ekilen arazinin % 20'si ağaç ürünlerine ayrılmaktadır. İlk çağlarda Ada'nın büyük bir bölümü ormanlarla kaplı idi ancak bakır madenlerinin işletilmesi, gemi inşaatı, yabancı ülkelere yapılan odun ihracatı, yangınlar ve keçilerin sebep olduğu tahribat nedeniyle ormanlar büyük ölçüde azalmıştır. Kıbrıs'ın doğu, batı ve kuzey bölgelerinde bakır krom ve amyant gibi maden yatakları bulunmaktadır. Kıbrıs'ta bakır işlemeciliği çok eski bir maziye sahiptir.[269]

Osmanlı döneminde Kıbrıs'ta Osmanlı toprak mülkiyet sistemi uygulanmış araziler has, zeamet, tımar olarak gruplandırılmış öşür ve haraç vergileri alınmıştır.[270] Yerli halkın üzerine Venediklilerce yüklenmiş olan vergiler hafifletilmiş bir kısmı da tamamen kaldırılmıştır. Böylece halkın hayat seviyesi yükseltilmiştir.[271]

Ada'nın başlıca ürünleri: tahıl ürünleri, harnup, zeytin, pamuk, keten, kenevir, susam, tütün, patates, soğan, turunçgiller, badem, incir, üzüm, elma, armut, şeftali, kayısı, ceviz, ipek, deri ve yündür. Kıbrıs, bir tarım memleketi olmasından dolayı ziraatla ilgili sanayi gelişmiştir. Şarap imalathaneleri, tütün, makarna, un, sabun, ipek pamuk ipliği, düğme, ayakkabı, kibrit ve kiremit fabrikaları başlıca sanayi kollarıdır.

---

[267] Ozankaya, Toplumbilim s. 191
[268] Cevat Gürsoy, Coğrafya Bakımından Kıbrıs ve Türkiye, s.46
[269] Vergi Bedevi Kıbrıs Tarihi, Kıbrıs Türk Tarih Kurumu Yayınları, Lefkoşa 1966, s.11,12
[270] Ahmet Cemal Gazioğlu, Kıbrıs'ta Türkler 1570-1878, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (cyrep), Lefkoşa 2000, s. 150-155
[271] Alasya Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk eserleri, s.87-90; Gazioğlu, Kıbrıs'ta Türkler, s.168-173

Osmanlılar döneminde çoğunlukla Osmanlı ülkesi ve bazı Avrupa devletleri ile gerçekleşen ticaret, İngiliz döneminde, İngiltere, ABD, Türkiye, Belçika, Fransa, Almanya, Yunanistan, Hollanda, İtalya, İspanya ve Mısırla gerçekleşmiştir. Bu ülkelere canlı hayvan, peynir, harnup, arpa, turunçgiller, zeytin, soğan, patates, şarap, üzüm, tütün, amyant, pamuk, deri, ipek, sünger, yün satılmıştır. Dışarıdan fasulye, kahve, un, balık, gazyağı, benzin, pirinç, şeker, kömür, demir, kereste, çimento, pamuklu ve yünlü kumaş, demir-çelik eşya ve otomobil alınmıştır.[272]

Günümüzde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ekonomisinde, tarımsal üretim önemli yer tutmaktadır. Bunlar arasında arpa, patates, soğan, turunçgiller, üzüm, harnup, sebze, incir, nar, sayılabilir. Arpa, patates, soğan, turunçgiller hem iç pazarda tüketilmekte hem de dış ülkelere satılmaktadır. Ancak KKTC'nin tanınmaması ve uygulanan ambargolar nedeniyle yalnızca Türkiye ve Türkiye üzerinden üçüncü ülkelere pazarlanması tarımsal üretimin başındaki en önemli engellerdendir.

Ayrıca büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı profesyonelce yapılmakta ve ülke ekonomisinde önemli yer tutmaktadır. Üretilen et ve süt ürünleri çoğunlukla iç pazarda tüketilmekte, bir bölümü de Türkiye vd. ülkelere ihraç edilerek KKTC ihracatında % 20-25'lik önemli paya ulaşılmaktadır. [273] Bir diğer hayvansal ürün arıcılık ve bal üretimidir. Üretilen ballar çoğunlukla ülke içinde tüketilmektedir.

[272] İsmet Konur, Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'taki Türk Eserleri, s.9,10
[273] Milliyet.com, 24.10.2014

13 e) Eğitim

Eğitim, yürürlükteki değerlerin, bilgilerin ve hünerlerin yetişen kuşaklara iletilmesidir denilebilir. Bu anlamda eğitim ailede başlar, sokakta, okulda, işyerinde sürer. Dernekler, basın, siyasal partiler, vb. kurumlar bu süreç içinde yer alırlar.[274]

Tarih boyunca hep büyük bir öneme sahip olan eğitim, bilgi ve becerilerin kuşaktan kuşağa aktarılması ve bireyde istendik davranışların oluşturulmasıdır. Bir diğer ifade ile eğitim sosyalleşme sürecidir. Aynı zamanda toplumsal tabakalaşmayı etkileyen bir araçtır; toplumda eşitsizlikleri artırabileceği gibi azaltabilir de.

Modern /endüstriyel toplumların gelişimine paralel olarak eğitim, en temel kurumlardan birisi haline gelmiştir. Ülkemizde daha 20-25 yıl öncesine kadar çocuklarını okutmakta isteksiz davranan aileler, bu gün tam tersi bir tavır içindedir. Mevcut eğitim kurumları özellikle yüksek öğretimde talebi karşılayamamaktadır.[275]

Osmanlı idaresinde eğitim öğretim sistemi medreselerden teşekkül etmekte idi. Harici adlı ilköğretimle vazifeli medreseler, Dâhil adlı orta öğretim medreseleri, musıla-i sahn isimli lise tahsili veren medreseler olarak üçe ayrılıyordu.[276] İlkokullar Sıbyan, Vakıf ve Özel okullar olarak üç düzeyde eğitim vermekteydiler. Sıbyan okullarına başlayacak çocuklar, 4 ile 7 yaşlarında merasimle okula başlar buna Besmele veya Âmin alayı denirdi. Okula başlama perşembe veya pazartesi olurdu.

Kıbrıs'ta medreseler fetihten hemen sonra kurulmaya başlanmıştır. Bu medreselerde düzeyine göre, Kur'an-ı Kerim, Din dersi, Matematik, Türkçe, Arapça, farsça, tefsir, hadis, fıkıh, tabiat bilgisi, belağat ve astronomi dersleri okutulmakta idi. Kıbrıs'ta Üniversite eğitimi veren medreseler kurulmamıştır. Bu medreseleri

[274] Özer Ozankaya, Toplumbilim, s. 236
[275] Veysel Bozkurt, s. 278
[276] Şanlı, s.64

bitirenler imparatorluğun değişik yerlerindeki üniversite eğitimi veren medreselere devam edebiliyorlardı. Tanzimat'tan sonra Osmanlı devletinde kurulmaya başlayan ortaokul seviyesindeki Rüştiye ve lise seviyesindeki İdadiler Kıbrıs'ta da kurulmaya başlanmıştır. 1878 yılında 70 adet Türk Okulu bulunmaktaydı.[277] Din dersleri okullara ek olarak camilerde de okutulmakta idi. Bu camilerde namazdan sonra isteyenler kalır ve onlara bir süre ders verilirdi. Bu derslerin sürdürülebilmesi içinde yardım ve bağışlar yapılırdı.[278]

Hıristiyan halk, kilisenin kurduğu ruhban ve cemaat okullarında okumakta, bu okulların müfredat programı kilisece tespit edilmekteydi. Bu uygulamalara bakıldığında görülür ki, dünyanın hiçbir ülkesinde azınlıklara ve değişik dindeki halka bu hak tanınmamıştır. Ancak bu durum daha başından istismar edilmiş ve bu okullarda Yunan emperyalizmi körüklenmiştir.[279]

İngilizler Ada'ya geldiğinde Kıbrıs Türklerinin sıbyan, rüştiye ve medrese olarak üç tip okulu bulunuyordu. 1896 yılında idadi, 1901 yılında Kıbrıslı Türklerin yardımıyla inşa edilen Viktorya kız lisesi açıldı. 1944'te Mağusa, Limasol ve Baf'ta ilkokullara bir yıl ilave edilerek ortaokulların temeli atıldı. 1960'lı yılların sonlarında ilkokul, ortaokul, lise, sanat okulu ve ticaret liseleri ve ziraat koleji bulunmaktaydı. Ünversite tahsili Türkiye ve İngiltere üniversitelerinde yapılmaktaydı.[280]

1974 sonrası ve KKTC'nin kurulmasının peşinden Türkiye'deki eğitim sistemiyle çoğunlukla paralel olan ama bazı farklılıklarında korunduğu bir eğitim şekli geliştirilmiştir. Bu dönemde gerek köylerde gerekse büyük yerleşim yerlerinde ilkokullar açılmış, ortaokul ve liseler nüfusça daha kalabalık olan belirli köy, kasaba

[277] Ali Süha, Kıbrıs'ta Türk Maarifi, Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969) Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1971, s. 224
[278] Ahmet Cemal Gazioğlu, Kıbrıs'ta Türkler, s.262-287
[279] Şanlı s. 65
[280] Ali Süha, Kıbrıs'ta Türk Maarifi, s. 229

ve şehirlerde eğitime devam etmiştir. 1974 yılına kadar mevcut olmayan üniversiteler ise sonraki yıllarda kurulmaya başlanmış, kamu ve özel sektör ortaklığıyla kurulan bu üniversiteler hem Kıbrıs Türk halkına hizmet vermekte hem de Türkiye ve dünyanın değişik ülkelerinden öğrenciler burada öğrenim görmektedir. Her geçen gün sayıları, öğrenci kapasitesi ve kaliteleri yükselmektedir. Ancak öğrenciler için ücretsiz üniversiteler mevcut değildir. Sadece KKTC vatandaşları bu üniversitelerden yaklaşık % 50 indirimle yararlanmakta bir kısım başarılı öğrenciler tam burslu olarak öğrenim görmektedirler. Her yıl birçok Kıbrıslı öğrenci eğitim amacıyla başta Türkiye olmak üzere İngiltere ve diğer ülkelere gitmekte özellikle Türkiye'de ücretsiz okuma ve birçok burstan yararlanma imkânı bulmaktadırlar.

Din eğitimi veren Kuran kursları yasal olarak faaliyet gösterememekte, imam hatip lisesi dengi bir okul 2010'lu yıllardan itibaren eğitime başlamış, iki adette ilahiyat fakültesi son birkaç yılda eğitime başlamıştır. Din eğitimi yaygın olarak son yıllarda bir aylık yaz dönemi dini bilgiler kurslarında verilmekte,[281] buralara devam eden yerli Kıbrıslı Türk öğrenci sayısı da ilerideki bölümlerde sebeplerinden bahsedileceği üzere son derece az olmaktadır.

13 f) Turizm

Kuzey Kıbrıs'ın en büyük gelirlerinden biri olan turizmin ülkede büyük bir yeri vardır. Ülke iklimi tüm yıl boyunca tatil için olanaklar sağlar. Yağışlar Aralık ve Ocak aylarında yoğunlaşıp ortalama deniz sıcaklığı altı ayı aşkın bir süre 20 °Cdir. Kuzey Kıbrıs bahar aylarında saran yabani çiçekleriyle ve havayı dolduran portakal,

[281] Talip Atalay, *K.K.T.C'de Yaygın Din Eğitimi Alanında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri,* Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu,(30 mart-1 Nisan 2102) Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2013, I. Cilt, s. 540-542

limon ve greyfurt çiçeği kokularıyla ünlüdür. Kuzey Kıbrıs sahilleri yüzmek için Akdeniz'in elverişli ve güvenli, mekânlarındandır. Çoğu tatil tesislerinin modern yüzme havuzları yanında, doğu Akdeniz'in serin suları için güzel sahilleri bulunur.

Adanın iç kesiminde, Beşparmak Dağları, güneyinde, geniş Mesarya Ovası, Ercan Havaalanı ve ülkenin başkenti Lefkoşa bulunmaktadır. Lefkoşa şehrinin tarihi merkezi etrafı 5,5 km uzunluğunda şehir duvarı ile çevrili olup bu duvar hâlâ sağlamdır. Girişteki kapı Osmanlılar tarafından yapılmıştır. Doğu sahili boyunca tarihî, gelişmiş Gazimağusa kenti ve onun yanında Salamis Antik Kenti yer alır.

Adanın en büyük yarımadası olan Karpaz Yarımadası, Yeşil kaplumbağaların yumurtlama mekânıdır. Kıbrıs'ta gezilecek yerler arasında Lefkoşa, Venedik Sütunu, Girne Kapısı, Selimiye Camii, Yeşil Hat, Girne Eski Kalesi, Girne Kalesi, Bellapais Manastırı, St. Hilarion Kalesi, Gazimağusa, St. Barnabas Manastırı, Kertikli Hamamı, Namık Kemal Müzesi, Salamis Harabeleri, Othello Kalesi, Lala Mustafa Paşa Camii ve Karpaz yer alır. Egzotik Kıbrıs mutfağı, kendi tarihî ve deniz kültürünü yansıtması yanında, doğu ve batı kültürünün de ortak bir sentezidir.

Ülkede 2009 yılı itibarı ile 119 turistik, 15 diğer konaklama tesisi,144 turizm ve seyahat acentesi, 25 gazino ve 250 turistik restoran bulunmaktadır. Ülkedeki rehber sayısı 1192'dir. Toplam 9224 kişi turizm sektöründe çalışmaktadır.[282] Buralardan başta Türkiye olmak üzere diğer bazı ülke vatandaşları yararlanmaktadır.

13 g) Müftülük

Kıbrısta, müftü halk tarafından seçilen bir din reisidir. Seçimle iş başına geldiğinden gerektiğinden kendisini seçen cemaatin temsilcisi görevini de görüyordu.

[282] Turim İstatistikleri Yıllığı, KKTC Turizm Örgütü, 2009, s. 43-46

Müftülerin seçimi, adayları destekleyen kimselerin Halifeye hitaben birer Arz-ı Mazhar imzalamaları, bunları halifenin incelemesi ve en fazla destekçisi olan kişiyi müftü tayin etmesiyle gerçekleşirdi. Müftünün maaşı devlet tarafından karşılanırdı. İbadet vakitlerini tayin, sadaka ve zekâtların fukaraya dağıtımı, vaaz etme ve vaizlere icazet verme, adayı dolaşarak dert ve istekleri tespit etme, dini eserlerin inşası için vakıf yapana müsaade verme, vakıf mütevellilerine vakfiyede belirtilen meblağdan fazla para sarfı için salahiyet verme gibi yetki ve sorumlulukları vardı.[283]

İngilizler, ilk zamanlar müftülük makamına tepki çekmemek için çok fazla müdahale etmemişler, seçimlerin kendi halinde devamına ses çıkarmamışlardır. 1927 yılında müftü olan Hacı Hafız Efendi emekli olunca Türkiye'de halifelik kaldırıldığı için arzı mazhar gönderilememişti. Müftü ahali tarafından seçilecek yerde İngiliz vali tarafından tayin edilmiş daha sonra da 1931 yılında müftülük kaldırılarak[284] Fetva Emini adında bir makam kurulmuştur.[285]

1952 yılında Türk halkının yoğun gayretleri sonucunda Türk halkının müftüsünü seçmesiyle ilgili müftülük seçim kanunu kabul edilmiş, önce Türkiye'den bir müftü getirilmiş, sonra da Kıbrıs'tan bir müftü seçimle iş başına getirilmiştir. Ancak bir yandan da müftüyü ve çalışmalarını dizayn çabası devam etmiştir.[286] Daha sonraki yıllarda bu makamda kaldırılarak vakıflar örgütü içerisinde konumlanan bu günkü Din İşleri Dairesi kuruldu. Bu daire gerek personel gerekse eğitimli eleman eksikliği nedeniyle toplumun dini ihtiyaçlarına cevap verme ve önderlik etme konumundan çok uzakta kaldı. Uzun yıllar vekâlet yoluyla idare edilen, bir kanunu olmayan kurum, personel alma ve yetiştirme imkânlarından yoksun kalmıştır. Bu

[283] Şanlı, s.69,70
[284] Rukiye Maden, Dr. Fadıl Küçük ve Kıbrıs, s. 124
[285] Şanlı, 76,77
[286] Rukiye Maden, Dr. Fadıl Küçük ve Kıbrıs, s. 125

kurum 2000'li yılların başında sözleşmeli ve hiçbir iş güvencesi olmayan imam, müezzin ve kayyumlarla personel açığını kapatmaya çalışsa da görevlilerin alımında Din İşleri Dairesinin etkin olamayışı, siyasi ve diğer faktörlerin ön planda olması ve liyakatle ilgili belirli kıstas konulmaması daha sonra ciddi sıkıntılara sebep olmuştur.

Bu personel sonraki yıllarda birçok hizmetiçi eğitimden geçirilmiş ve kalite artırılmaya çalışılmıştır.[287] Ancak bu eğitimlerde çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Bundan sonra da bu güne kadar personel alımı yapılamamıştır. Sadece 2013 yılında İmam Hatip Lisesi İlahiyat Ön Lisans ve İlahiyat mezunlarından belirli bir grup Türkiye'de diyanet İşleri Başkanlığının Bolu Eğitim Merkezinde 9 aylık ciddi bir eğitimden geçtikten sonra Kıbrıs'ta göreve başlamıştır. Ancak bu görevliler de her hangi bir iş güvencesine ve yasal statüye sahip değillerdir.

2014 yılında ise İlahiyat Fakültesi Mezunu olan yedi kişilik bir grup Türkiye'de Diyanet İşleri Başkanlığı Bünyesinde faaliyet gösteren otuz üç ay süreli dini yüksek ihtisas eğitimine başlamış ve Türkiye'den sağlanan burslarla eğitim görmektedirler. Bunlarında eğitim sonunda Kıbrıs'a dönüp dönmeyeceği, dönerse ne görev alacağı kesin belli değildir. KKTC'de son birkaç yılda İHL mezunu personelden birçoğu önce ön lisans sonra da Din İşleri Başkanlığı ve Türkiye'deki bazı üniversitelerin anlaşmaları ile sağlanan kontenjanla İlahiyat Fakültesini tamamlamış veya devam etmektedirler. Bu kontenjandan KKTC'de görev yapan diyanet personeli de yararlanmaktadır.

Son yıllarda asaleten atanan başkanlar kurumun sağlam bir yapıya oturtulması sağlıklı personel rejimi ve hizmette kaliteyi artırma yolunda çaba sarf etmektedirler. Ancak, yasal dayanak ve tek başına karar alma imkânının olmaması, kalifiye eleman

[287] www.mihraphaber.com/mobil/haber/kktc-din-isleri-baskanlığından-hizmetiçi-eğitim-atağı-22298.html

yetersizliği vb. sebeplerle hızlı gelişme sağlanamamaktadır. Bununla birlikte bir kurum olarak toplum nezdinde varlığının daha biliniyor olması, kamuoyunda daha ön planda ve saygın bir duruş sergilenmeye çalışılması, ilerisi için ümit verici gelişmeler olarak görülmektedir. Ayrıca temsil anlamında, devlet kademelerinde ve uluslararası arenada etkin duruş ve kabul,[288] kurum imajını daha etkin hale getirmektedir.

2011 yılından itibaren ilçelerde açılan temsilcilikler de fakto bir yapı olarak ortaya çıkmış, giderek daha kurumsal bir yapıya doğru evrilmektedir. Bu yapılar, Türkiye'deki ilçe Müftülükleriyle imkân ve yasal statü olarak kıyaslanamayacak düzeyde olsalar da yine de belirli işlevleri yerine getirmeye çalışmakta, merkezin iş yükünü biraz hafifletmektedir. Din İşleri Başkanlığı merkez kurum, temsilciliklerde taşra teşkilatına doğru bir kurumsallaşmaya gitmektedirler.

13 h) Kıbrıs'ta Camiler

Cami İslam toplumlarında dini ibadet ve uygulamaların gerçekleştirildiği, insanların birtakım işlerini hallettikleri, bir araya geldikleri ve farklı yerlerde şekil ve fonksiyon olarak birçok özelliği kendisinde barındırmakla birlikte, temel fonksiyonu ibadet merkezi olan bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.[289] Bundan dolayı da Müslümanların hayatlarında önemli yer tutmaktadır. Kuşkusuz Kıbrıs Türk toplumu için de cami aynı özellikleri taşımaktadır. Kıbrıs'ın İslam'la tanışmasından bu yana camiler Müslümanların ortak mekânı olmuş, özellikle Osmanlıların fethini müteakip birçok cami yapılmıştır.

---

[288] www.kktcdinisleri.com/yeni/?p=8036; www.haberler.com/ kibris-taki-dini-liderler-biraraya- geldi-5719435-haberi

[289] Hasan Yavuzer, Diyanet İşleri Başkanlığının Kurumsal yapılanması İçinde Cami hizmetlerine Sosyolojik Bir Bakış, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Sayı 12, Eylül 2008, s. 176-182

1870 yılında yapılan bir sayıma göre Kıbrıs'ta 195 Cami, 13 Tekke, bulunmaktaydı.[290]Yani her yerleşim yerinde bir cami bulunuyordu diyebiliriz. Ancak 1974 sonrasında birçok Kıbrıslı Türk eski yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmış, yeni geldikleri yerlerden birçoğu da Rumlardan kaldığı için camileri, olmamıştır. Buna da bir çözüm üretilmiş, ya Rumlardan kalan kiliseler, cami olarak kullanılmış, ya da her hangi bir bina mescid olarak işlev görmüştür. Ancak gerek, eski yurtlarını terk etme, gerekse İngilizler zamanında uygulanan politikalar sonucu cami ile arada belirli bir mesafe oluşmuştur. İnsanlar camiye olumsuz bakmamakta, ancak çoğunlukla yakın ilişkiye de girememektedirler.

1990'lı yılların başlarında KKTC'de 192 yerleşim merkezi bulunmasına rağmen bunların 149 tanesinde cami bulunmaktaydı.[291] 1990'lı yılların ortalarından başlayarak Türkiye Cumhuriyeti Lefkoşa Büyükelçiliği Yardım Heyeti kanalıyla yeni camiler inşasına başlanmış ve her geçen yıl artarak devam etmiştir. Halen de bu şekilde cami inşaatları devam etmektedir. Bunun yanında Türkiye Diyanet Vakfının da yaptırdığı camiler bulunmaktadır.[292] Bu yollarla bir yandan camisi olmayan köylere yeni cami yapılmakta, bir yandan da eskiden kilise olan mekânlarda ibadetlerini yapan yerlere cami inşa edilmektedir. Günümüzde camisi olmayan yerleşim yeri yok denilebilir. Ancak mevcut camilerin bir kısmı kiliseden çevrilmedir.

[290] Şanlı, 75
[291] Talip Atalay, Geçmişten Günümüze Kıbrıs İdari Yapılanma ve Din Eğitimi, s. 220
[292] www.gundemkibris.com-lefkosa-hala-sultan-camisinin-temeli-atildi-68049h.html.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

1) Örneklemin Kişisel Özellikler

a) Konum

Araştırmamızın üzerinde şekillendiği, evrenimizi ve örneklemimizi oluşturan üç kesim bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, olan "karışık" olarak ifade ettiğimiz grup, Türkiye'den 1974 sonrasında göç etmiş ve daha önceden yerleşen Kıbrıslı Türklerle birlikte aynı köy veya kasabaya yerleşen Türkiyeli Türklerden oluşmaktadır. İkincisi, daha önceden uzun yıllar topluca birlikte yaşadıkları yerlerde 1974 sonrasında da ikamet etmeye devam eden ve Türkiye'den göç edenlerle karışık olarak yaşamayan Kıbrıs Türklerinden oluşmaktadır. Bunları da "kendi yerinde" olarak ifade ettik. Üçüncüsü ise güney Kıbrıs'ta ki yerlerinden göç edip kuzey de Rumlardan boşalmış köylerde yaşayan ve Türkiye göçmenleriyle karışık yaşamayan Kıbrıs Türkleridir. Bunları da "güney göçmeni ayrı" olarak ifade ettik.

Türkiyelilerle birlikte yaşamayanlar veya eski yerlerinde topluca yaşayanlardan bahsederken onların ayrı bir alanda yaşadıkları, Türkiye'den gelenlerle ve diğer toplumsal unsurlarla hiç karışmadıkları ve içlerinde bunların hiç bulunmadıklarını kastetmiyoruz. Çünkü hemen her yerleşim yerinde başta işçilik, ticaret vb. birçok nedenle karışmalar olmaktadır ve kimsenin de böyle saf bir toplum oluşturma çabası söz konusu değildir. Ancak biz burada hâkim olan görüntüyü ele almaktayız.

Tablo 1: Konum

	Sayı	Yüzde
Karışık	107	31,5
Kendi yerinde	118	34,7
Güney göçmeni Türkiyelilerden ayrı	115	33,8
Toplam	340	100,0

Tablo 1: deki verilerde görüldüğü üzere birbirine yakın bir konumsal bir oran görülmektedir. Bu şekildeki birbirine yakın oranla konumun insanların kişisel, sosyo-ekonomik yapı ve alışkanlıklar, dini inanç ve pratiklerle ilgili tutum ve davranışlar üzerinde etkisinin olup olmadığını araştırmak istiyoruz. Bu etkileşimin olup olmadığını ilerleyen bölümlerdeki çapraz tablolarda ortaya koyacağız.

b) Yaş, Cinsiyet ve Medeni Durum

Tablo 2: yaş, cinsiyet ve medeni durum

Yaş			Cinsiyet			Medeni Durum		
	Sayı	Yüzde		Sayı	Yüzde		Sayı	Yüzde
18-25	45	13,2	Kadın	165	48,5	evli	252	74,1
26-35	81	23,8	Erkek	175	51,5	bekar	64	18,8
36-50	109	32,1	Toplam	340	100,0	Dul ve boşanmış	24	7,1
51ve üzeri	105	30,9				Toplam	340	100,0
Toplam	340	100,0						

Tablo 2 deki örneklemimizin yaş durumuna göre dağılımına baktığımızda 18-25 yaş arası % 13,2; 26-30 yaş arası 23,8; 36-50 yaşları arası % 32,1; 51 ve üzeri yaşta olanların ise % 30,9 olduğunu görüyoruz. Araştırmamız esnasında genç ve orta yaşlı olarak ifade edilebilecek kişilerin daha eleştirel ve olumlu katkı sağlamaya açık olduklarını özellikle tahsil durumu yüksek olanların daha da pozitif bir yaklaşım içine girdiklerini gözlemledik. Araştırmanın şekil ve üslubunu beğenseler de beğenmeseler de temelde böyle bir araştırmadan hoşnut olduklarını gözlemledik.

Tabloda görüldüğü üzere erkeklerle kadınların birbirine yakın oranlarda yüzde 48,5ve 51,5 oranlarında temsil edilmektedir. Erkeklerin küçük oranda da olsa fazla

temsil ediliyor olması biraz daha bu tarz anketlere meyilli olmaları ile açıklanabilirse de temelde kadınlarında böyle bir araştırmaya karşı çok çekingen olmadıklarını hatta zaman zaman daha istekli olduklarını araştırmamız boyunca gözlemledik.

Örneklemin medeni durumuna baktığımızda tabloda da görüldüğü üzere %74 ile evliler en büyük oranı oluşturmakta bunları yaklaşık %19 ile bekârlar ve % 7,1 ile dul ve boşanmış olanlar izlemektedir. Bu durum bize aile kurumunun Kıbrıs Türkleri arasında halen önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Ayrıca bu oranlar Türkiye de değişik yerlerde yapılan farklı araştırmalarla da önemli bir benzerlik göstermektedir.

c) Meslek ve öğrenim durumu

Tablo 3: meslek ve öğrenim durumu

Meslek			Öğrenim Durumu		
	Sayı	Yüzde		Sayı	Yüzde
İşçi	49	14,4	ilkokul	84	24,7
Memur	62	18,2	ortaokul	31	9,1
Ev hanımı	69	20,3	lise	138	40,6
Öğrenci	22	6,5	üniversite	87	25,6
Hayvancılık	9	2,6	Toplam	340	100,0
Ticaret	35	10,3			
Emekli	44	12,9			
Diğer(belirtiniz)	50	14,7			
Toplam	340	100,0			

Ekonomik faaliyetler gerçekleştirilirken devrede olan toplumsal değişkenler ve bunların sosyal yansımaları sosyolojik incelemenin konusudur.[293] Emek piyasalarının büyümesinin bir sonucu olarak ev eksenli işlerden ayrılan iktisadi bir rol[294] olarak

[293] Niyazi Usta, Ekonomi ve Din, Din Sosyolojisi El Kitabı, Editör. Niyazi Akyüz İhsan Çapçıoğlu, Grafiker Yayınları Ankara 2012, s. 577

[294] Gordon Marshall, Sosyoloji Sözlüğü, Çevirenler Osman Akınhay& Derya Kömürcü, Bilim-Sanat Yayınları Ankara 1999, s.491

tarif edilen meslek, kişinin yaptığı işle bütünleşip ondan haz almasıyla ve geliri ile ilgili olduğu gibi onun sosyal statüsü ve yaşamın diğer alanlarıyla da ilgilidir.

Tablo 3'te örneklemin %14,4'ü nün işçi, % 18,2'sinin memur, %20,3'ünün ev hanımı, %6,5'inin öğrenci, %2,6'sının hayvancılık, %10,3'ünün ticaret, %12,9'unun emekli ve %14,7'sinin diğer seçeneklerini belirttiklerini görmekteyiz. Verilerde dikkat çeken hususlardan bir tanesi araştırma yaptığımız yerleşim yerleri köy ve kasaba statüsünde olan yerler olmasına rağmen memur oranının Türkiye'de şehir merkezlerinde yapılan araştırmalardaki memur oranlarından hayli yüksek (Akyüz % 11,9 Çelik % 11,8) olmasıdır.[295] Bu oran kamu sektöründe duyulan ihtiyaç bazen fazlaca istihdamla açıklanabileceği gibi memurların şehirlerde çalışmalarına rağmen kendi köy ve kasabalarında ikamet etmeleriyle de ilgili bulunmaktadır.

Bizim gözlemlerimizde bu hususu doğrulamaktadır. Zira devlet kademesinin üst kademelerinde görev yapan kişiler bile kendi beldesinde ikamet etmekte ve işyerine gidip gelmektedir. Bir diğer hususta kadınların içerisinde ev hanımı şıkkını işaretleyenlerin %20,3 ile toplam kadın örneklemin yarıdan azını oluşturmaları diğer bir ifade ile kadınların yarıdan fazlasının iş güç meslek ve kazanç sağlayan işlerle uğraşmaları kadınların toplumdaki yerini ortaya koymaktadır. Bizim gözlemlerimize göre de kadınlar gerek devlet dairelerinde gerekse değişik birçok işkolunda, siyasette etkin bir konum elde etmişler ve toplumsal hayata katılmışlardır.

Küçük yerleşim yerleri olmasına rağmen tarım ve hayvancılıkla uğraşanların oranının çok düşük olması ayrı bir husustur. Bu faaliyetler genelde profesyonelce yapılmakta ve büyük işletmeler şeklinde ortaya çıkmakta diğer taraftan başka bir mesleği olan bazen üst düzey makamlarda da olabilen insanların bir yandan da kendi

[295] Niyazi Akyüz, Gecekondularda Dini Hayat ve Kentlileşme, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 2007, s.72; Celalettin Çelik, Şehirleşme ve Din, Çizgi Kitabevi, Konya 2002, s.175

arazisini ekip biçmesi ve hayvanlarına bakmaktadırlar. Ancak bunlar bu işleri asıl meslek olarak yapmamaktadırlar. Diğer seçeneğini işaretleyenlerin bir kısmı belirli kamu görevlerini, çobanlık, özel zanaatlar, bazı tarımsal faaliyetleri işaretlemişlerdir.

Öğrenim durumuna baktığımızda ilkokul mezunlarının oranı %24,7; ortaokul mezunları %9,1; Lise mezunları % 40,6 ve üniversite mezunları % 25,6 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum bize öğrenim düzeyinin özellikle lise ve üniversite düzeyinde yüksek olduğunu göstermektedir. Kıbrıs'ta ilkokullar hemen her yerleşim yerinde bulunmaktadır. Ancak günümüzde nüfusun yetersizliği doğum oranlarının azlığı vb. sebeplerle küçük yerleşim yerlerinde ilkokulların kapandığını ve taşımalı sistemle yakındaki büyük köylere öğrencilerin taşındığını gözlemlemekteyiz. Yine bazı ortaokulların da benzer şekillerde kapandığını gözlemledik. Liseler ise belirli merkezlerde toplanmış ve varlıklarını devam ettirmektedirler.

Burada önemli bir hususta üniversite eğitimi alanların sayılarındaki yükselikliktir. 1974 öncesi Kıbrıs'ta üniversite eğitimi veren okulların olmadığını da göz önüne alarak mevcut duruma baktığımızda bu sonucun öne çıkan temel nedenlerinden birisi Kıbrıs'ta açılan kamu özel sektör ve ortak olarak açılan ve uluslararası eğitim veren üniversitelerdir. Son yıllarda Türkiye de faaliyet gösteren bazı üniversitelerin de kampüs açtıkları görülmektedir. Bu üniversitelere KKTC vatandaşı olan öğrenciler yarı fiyatına veya başarı durumuna göre tam burslu olarak devam etmekte, ayrıca Türkiye de faaliyet gösteren üniversitelerde oluşturulan kontenjanlara sınavla yerleşmektedirler. Burada yaş durumunun öğrenim düzeyi ile ilişkisinin irdelenmesi gerektiğini düşünüyoruz.

d) Okunan veya Okumayı Düşünülen Üniversitenin Konumu

Tablo 4: okunan veya okunması düşünülen üniversite

	Sayı	Yüzde
KKTC	95	27,9
Türkiye	49	14,4
İngiltere,Rum ve diğer ülkeler	21	6,2
Cevapsız	175	51,5
Toplam	340	100,0

Üniversite eğitimi insanların geleceği ile ilgili çok önemli süreçlerin şekillendiği ve hayatın diğer dönemlerine ışık tutan bir dönemdir. Bu dönemde yalnızca belirli bir branşta öğrenim görülüp uzmanlaşılmaz. Aynı zamanda o üniversitenin gelenekleri, bulunduğu şehrin ya da ülkenin tarihi ve kültürel öğeleri ile sosyal yapısı da kişinin ruh dünyası ve hayata bakışında kalıcı tesirler bırakmaktadır. Tablo 4te Örnekleme sorduğumuz okudukları ya da okumayı düşündükleri üniversite ile ilgili % 48,5 cevap vermiş, bunlarında % 57,6'sı KKTC, % 29,7'si Türkiye, %12,7' ise İngiltere, Rum kesimi ve diğer yabancı ülkeler şıklarını işaretlemişlerdir.

Görüldüğü üzere insanlar öncelikli olarak kendi yaşadıkları ülkede eğitim görmek istemekte veya görmektedir. Bir diğer husus'ta KKTC'den sonra en fazla okunan veya okunmak istenen ülkenin Türkiye olmasıdır. Bunda Türkiye'nin sunduğu imkânlar ve duyulan yakınlık hissinin etkili olduğu söylenebilir. Diğer yabancı ülkeler şıkkında ise Kıbrıs'ı yaklaşık bir asır işgali altında bulunduran ve Türk kesiminin hemen yanı başında bulunan Rum kesimi üniversiteleri ve diğer ülkelerde okuduğunu veya okumak istediğini söyleyenler çok daha düşük kalmış bunlar içinde de en az tercih edilen Rum üniversiteleri olarak ifade edilmiştir. Bu durum iki kesim arasında gerçekleşmiş olumsuz olay ve savaşlarla ilgili olabileceği gibi uzun yıllar kapıların kapalı olmasıyla da izah edilebilir.

X^2 analizinde yaş ile üniversite tercihi arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür. KKTC ve Türkiye bağlamında değerlendirdiğimizde, yaş arttıkça KKTC üniversiteleri diyenlerin oranı düşmekte; Türkiye diyenlerin oranı ise ters orantılı olarak yükselmektedir. Bu sonuç bize ileri yaştakilerin kendi ülkelerinde bu imkânlara kolay kavuşamadığı, yeni neslin ise ülkelerindeki mevcut durumdan faydalandığını göstermektedir. Türkiye ye daha özel amaçlarla gidildiğini, (daha kaliteli eğitim, burs ve ücretsiz öğrenim, KKTC'de bulunmayan bölümler vd. sebepler) yaptığımız gözlemler ve mülakatlardan öğrenmekteyiz.

e) Gelir Durumu

İnsanların elde ettiği gelirler onların yaptıkları işlerle ilgili olabildiği gibi içinde bulundukları toplumsal çevre ile de ilgili olabilir. Araştırmamızda insanların gelir durumlarını sorarken alt gelir olarak KKTC'de ki asgari ücret miktarını esas aldık. Diğer gelir gruplarını bunun üzerine ekledik. Sorularımız cevaplandırılırken gözlemlediğimiz bir husus kişiler gelirlerini belirtirken genelde elde ettikleri sabit gelirleri dikkate alarak cevaplar vermekte diğer türlü elde ettikleri gelirleri ifade etmemektedirler. Ayrıca işsizim bir gelirim yok diyenlerin önemli bir kısmını ev hanımı olanlar ve öğrenci vb. durumda olanlar oluşturmaktadırlar.

Tablo 5: Gelir durumu

	Sayı	Yüzde
1400 TL'den az	80	23,5
1400-2490TL arası	123	36,2
2500-3990 TL arası	68	20,0
4000 TL ve üzeri	17	5,0
İşsizim gelirim yok	49	14,4
Cevapsız	3	,9
Toplam	340	100,0

Tabloya baktığımızda gelirini 1400 TL'den az olarak ifade edenler % 23,5; 1400-2490 arası olarak ifade edenler %36,2; 2500-3990 olarak ifade edenler %20; 4000 ve üzeri olarak ifade edenler %5 ve işsizim gelirim yok diyenler ise %14,4'tür. Bu oranlar bize örneklemin yaklaşık % 60'ının orta ve ortanın altı diye nitelenelebilecek gelire sahip olduğunu göstermektedir. İfade etmemiz gereken bir hususta halkın çoğunluğunun yalnızca elde ettiği sabit geliri beklemeyip ek olarak çeşitli tarımsal faaliyetler, hayvancılık ve süt ürünleri üretim ve ticareti, farklı ticari işletmeler, sanat ve spor faaliyetleri vb. birçok alanda faaliyetlerde bulunmakta, birçok ailede eşler de çalışma hayatının içinde bulunmaktadır. Bütün bu durumlar belirli bir refah meydana getirmekte özellikle dışarıdan bakanlar bu durumu farklı şekillerde ve olumsuz bazı yaklaşımlarla yorumlayabilmektedir. Bu tarz yorumları haklı çıkarabilecek örnekler bulmak mümkün olmakla birlikte bunu genelleme imkânı söz konusu değildir.

f) Aile İle İlgili Bulgular

Toplumsal hayatın en temel birimi, sosyal yapının çekirdeği olan aile, insanlık tarihiyle yaşıt bir kurumdur. İki cinsin birbirine ilgi duyması yaradılışın gereği ve nesillerin devamının ön şartıdır.[296] "Ey insanlar sizi tek bir candan yaratan, ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üreten Rabbinize karşı saygılı olun."[297] "İçinizden kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratıp aranızda sevgi ve rahmet var etmesi Onun varlığının belgelerindendir, Bunda düşünen toplum için dersler vardır."[298] Ayetleri bu kurumun önemini ortaya koymaktadır.

[296] İsmail Hakkı Ünal, Kur'an'da Aile Kurumu, Diyanet İlmi Dergi, Cilt 40, Sayı 2, 2004, s.8
[297] Nisa Suresi 4/ 1
[298] Rum Suresi 30/21

Kuşkusuz aile, hem kavram, hem de kurum olarak insanlık tarihi kadar eskidir. Böyle olunca da insanlığın tarihindeki gelişmelere paralel olarak ailede değişmiş ve farklı tarif edilir olmuştur.[299] Bu müessese bütün kavim ve kültürlerde varlığına rastlanacak kadar genel olmasına mukabil şekilleri çok çeşitlidir.[300] Örneğin modern ve geleneksel toplumun aile kavramı birbirinden farklıdır. Modern toplumlarda aile konusunda büyük bir çeşitlilik vardır. Genel olarak aile kan, evlilik ve evlat edinme yoluyla ilişkili olan ve genellikle ortak bir mekânı paylaşan toplumsal birimdir.[301]

Aile, içinde insanın ürediği, topluma hazırlanma sürecinin belli ölçüde ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği, eşler, ana-baba ve çocuklar arasında belli ölçüde içten, güven verici ilişkilerin kurulduğu. İçinde bulunulan topluma göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok yer aldığı toplumsal kurumdur. Bu tanımın gösterdiği üzere her kurum gibi aile de belli bir toplumsal düzenin parçasıdır. Toplum düzeni tarih içinde nasıl köklü nitelik değişmesinden geçmiş ise, ailede ona bağlı olarak değişimden geçmiştir.[302]

Aile fonksiyonları dikkate alındığında, değer oluşturma ve aktarma fonksiyonları onun doğasını da oluşturan iki görev olarak görülür. Değerler, literatürde davranışsal eylemlere dönüşen her tür nihai ideal olarak tanımlanmaktadır. Bu durumda değerler iyiliğin kıymet biçmenin veya güzelliğin düzeylerini belirlemek için kullanılan ölçütleri ifade ederler. Tabi aile içerisinde değerlerin oluşmasında ve aktarılmasında, kültürlere göre farklılıklar olduğu bilinmektedir. Ancak kişinin sorumluluk bilincinin oluşumu, benlik saygısı, ahlaki-evrensel değerler ilk olarak ailede öğrenilmektedir.[303]

---

[299] İhsan Sezal, Toplum ve Aile, Sosyolojiye Giriş, Editör: İhsan Sezal, Martı Yayınları, Ankara 2002, s.533

[300] Hans Freyer, Din Sosyoljisi, Çev. Turgut Kalpsüz, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1964 s.40

[301] Veysel Bozkurt, Değişen Dünyada Sosyoloji, Ekin Yayınları Bursa 2009, s. 259, 260

[302] Özer Ozankaya toplumbilim, s.203

[303] Yurdagül Mehmedoğlu, Değer Oluşturucu ve Aktarıcı Konumuyla Aile, Diyanet İlmi Dergi, Cilt 40, Sayı 2, 2004, s.31,37

Ailenin fonksiyonları içinde psikolojik fonksiyonu en etkili ve sürekli olanıdır. Aile, kişiye yalnızca biyolojik varlığını değil, insan olmanın bütün niteliklerini kazandırır. Birey benlik algısını ve mensubiyet duygusunu aileden alır. Eşlerin duygusal ve cinsel ihtiyaçlarının yasal ve meşru yollardan karşılandığı yer olduğu gibi, çocukların beslenip büyütüldüğü ve eğitildiği yerdir. Kişilik bu ortamda gelişir. Aile, insan ilişkilerinin her yönüyle sergilendiği bir sahne gibidir[304]

Ailede insanlar birçok rol içerisinde bulunur bunlar kısaca eş olma, ev kadınlığı, mesleki rol, annelik, babalık, ebeveynlik, çocukluk, akrabalık, vatandaşlık, kendini gerçekleştirme olarak ifade edilebilir. Ayrıca ailenin çocukların yetiştirilmesi, kültürlendirme ve bunlara ek olarak eğitim, sağlık, ekonomik faaliyetler, toplumsal denetim, eğlenme, dinlenme, güvenlik gibi fonksiyonları sayılabilir.[305]

Evrensel olarak kabul edilen dinlerde din ve aile ilişkileri önemli yer tutar. Konfüçyanizm ve Budizm'den ilahi dinlere kadar bütün büyük dinler, çocuğun ilk kalıcı tesirlere maruz kaldığı ailenin sağlam temeller üzerine kurulması için gayret etmişlerdir. Bundan dolayıdır ki, tüm dinlerin, dünyevi konular içinde en çok ailenin kutsallığı ile ilgilendiği söylenebilir.[306]Freyer'e göre aile çocukların doğup evliliğin akdedildiği, insanların ölüp ve gömüldüğü yerlerdir. Bütün bu olaylar muayyen dini merasimle dairesinde cereyan eder. Aile bu hususlara taalluk ettiği nispette de dini merasim ve ayinlerin tabii suret içerisinde cereyan ettiği yer olarak görülmektedir.[307]

[304] Hayati Hökelekli, Aile Psikolojisi ve Aile İçi İletişim, Diyanet İlmi dergi, Cilt. 40,Sayı 2, 2004, s.42-44
[305] Sezal, Toplum ve Aile, s.172-177
[306] Abdurrahman Kurt, Toplum ve Din, Sosyolojiye Giriş, editör: İhsan Sezal, Martı Ayınları, Ankara 2002, s.533
[307] Freyer, Din Sosyolojisi, s.43

g) Ailede Bulunan Otomobil Sayısı

Tablo 6: ailede bulunan otomobil sayısı

	Sayı	Yüzde
3 ve üzeri	50	14,7
2 adet	145	42,6
1 adet	123	36,2
Hiç yok	20	5,9
Cevapsız	2	,6
Toplam	340	100,0

Araştırmalarda aile de bulunan birtakım tüketim maddelerinin ve bunların sağladığı konfor durumunun genelde evde bulunan eşyalarla ilgili yönü üzerinde durulmaktadır. Ancak günümüzde bu tarz eşyalara sahip olmanın artık bir lüks ve konfor durumunda olmaması ve bunlara erişimin kolaylaşıp aşağı yukarı her evde sabit bulunuyor olması dolayısıyla biz bunları sormak yerine sadece sahip olunan araba ve bunların sayısını öğrenme yoluna gittik. Tabloya göre: örneklemin %14,7'si ailede üç ve üzeri; % 42,6'sı 2 adet; % 36,2 si bir adet otomobil bulunduğunu, % 5,9'u ise hiç otomobil bulunmadığını ifade etmiştir.

Bu durum KKTC Toplumunda gelir imkânlarının nispeten daha iyi olması ve araç maliyetlerinin özellikle ikinci el araçlarda daha düşük olması nedeniyle daha kolay sahip olunabilmesi, toplu ulaşım sisteminin çok gelişmiş olmaması, yakıt fiyatlarının Türkiye ye göre daha düşük olması gibi nedenlerle izah edilebilir. 2002 yılında Konya kent merkezinde yapılan bir araştırmada[308] benzer bir soruya verilen cevaba baktığımızda örneklemin %33,9'unun araç sahibi olduğu % 66,1'inin ise hiç aracının olmadığını görüyoruz. Tabi bu durum 2002 yılına göre Türkiye'de de hayli değişikliğe uğramıştır. Bunu da göz önünde bulundurmak gerekir.

[308] Celalettin Çelik, Şehirleşme ve Din, s. 182

h) Oturulan Ev

İnsanın barınma ihtiyacı tarihin her döneminde önemini korumuş bu amaçla tarih boyunca değişik yol ve yöntemler geliştirilmiştir. Barınaklar yapı ve şekil olarak tarihsel gelişme, ekonomik imkânlar, coğrafi çevre ve eldeki doğal imkânlar ve yapı malzemesi gibi faktörlerin etkisiyle farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. İlk dönemlerde mağara vb. doğal barınaklarda bu amaçla kullanılmıştır. Günümüzde yapı malzeme ve şekilleri bir takım farklılıklar gösterse de daha benzeşen yapılarda insanlar oturmaktadır. Kıbrıs'ta da durum bu şekildedir.

Tablo 7: oturulan evin mülkiyeti

	Sayı	Yüzde
Bizim	317	93,2
Kiracıyız	22	6,5
Toplam	339	99,7
Cevapsız	1	,3
Toplam	340	100,0

Tablo da, Kişilerin oturdukları evlerle ilgili duruma baktığımızda örneklemin %93,2'sinin kendi evinde oturduğunu; % 6,5'inin de kiracı olduğunu görmekteyiz. Bu durum bir yönüyle insanların kırsal kesimde kendi evlerini inşa edip orada oturmalarıyla izah edilebilirse de bir başka yönden göç eden insanların Rumlardan boşalan evlere yerleştirilmeleri nedeniyle olduğu tarafımızdan gözlemlenmiştir. Ayrıca yeni evlenen çiftler için daha düğün öncesi genellikle evleri inşa edilmekte veya onlar mevcut eve yerleşmekte ve ebeveynler için yanına daha küçük bir ev yapılmaktadır. Ayrıca ev tamiri veya inşası ile ilgili Türkiye Büyük Elçiliği kanalıyla yapılan hibe şeklinde destek veya faizsiz kredilerde bu durumda etkili olmaktadır.

ı) Evde Birlikte Kalınan Kişiler

Toplumların değişme süreci içinde klan ve/ veya aşiret topluluklarından, yerleşik tarım toplumuna, ondan da ticaret ve sanayi toplumuna gelinceye kadar aile yapısı açısından denebilir ki, sadece bir önceki aile kavramı önem kazanmaktadır. Sanayileşmenin henüz tamamlanmadığı toplumlarda aile, kavram olarak geniş aile şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Oldukça ilgi çekicidir ki, bu kavram asli yapı özellikleriyle bütün coğrafyalardaki toplumların tamamında geçerli olmuştur. Sanayileşme ile birlikte, evlenen eşlerin ön plana çıktıkları karı-koca ailesi karşımıza çıkmakta ve aile tarifi buna göre yapılmaktadır. Sanayileşmenin tamamlanmış batı toplumlarının istisnasız hemen hepsinde görülen bağımsız çekirdek aileyi, aynı çatı altında bir arada yaşayan eşler ve çocukları şeklinde tarif edebiliriz. [309]

Evde birlikte ikamet edilen kişiler genelde aile efradı olmaktadır. Ancak bu kişilerin sayısı ve kimleri kapsadığı hususu bir takım farklılıklar oluşturmaktadır. Bu durum ülke ve toplumlara göre birtakım değişikliklerde gösterebilmektedir. Tabi bu farklılaşmalar ailenin fonksiyonlarında da bazı değişiklikler meydana getirmekte, geleneksel ailenin üslendiği birçok fonksiyon profesyonel kurumlara bırakılmaktadır.

Tablo 8: evde birlikte kalınan kişiler

	Sayı	Yüzde
Eşim ve çocuklarımla	241	70,9
Anne babam ve kardeşlerimle	63	18,5
Dedem-ninem, anne-babam ve Kardeşlerimle	5	1,5
Anne-bebam, eşim ve çocuklarımla	11	3,2
Yalnız başıma	19	5,6
Cevapsız	1	,3
Toplam	340	100,0

[309] İhsan Sezal, Toplum ve Aile, Sosyolojiye Giriş, editör: İhsan Sezal, Martı Ayınları, Ankara 2002, s.164-167

Tablo 8'de evde kimlerle birlikte kaldıkları ile ilgili sorumuza katılımcıların % 71'i eşim ve çocuklarımla; % 18,5'i anne –babam ve kardeşlerimle; % 1,5'i dedem-ninem, anne babam ve kardeşlerimle; % 3,2'si Anne babam eşim ve çocuklarımla; %5,6'sı ise yalnız başıma cevabını vermiştir. Bu verilere bakarak toplumun çok büyük bir bölümünün çekirdek aile şeklinde yaşadığını söyleyebiliriz. Çünkü bu soruyu cevaplayanların % 95,3'ü çekirdek aile şeklinde yaşadığını belirtmiş, yalnızca % 4,7'si geniş aile yapısına göre yaşadıklarını ifade etmiştir.

Bu durum bize insanların yaşadığı alan her ne kadar kırsal alan olsa da modern yaşamın şekillerinin büyük oranda benimsendiğini göstermektedir. Yalnız yaşadığını belirten %5,6' lık kesimin bir kısmının eşlerinin vefatı gibi sebeplerle ayrı yaşayan yaşları daha ilerlemiş kesim olduğunu söyleyebiliriz. Diğerlerinin de farklı sebeplerle ayrı yaşadıklarını söyleyebiliriz. Burada değinilmesi gereken önemli bir husus ta insanların eşlerinin ölümünden sonra genelde evlenmeme yönünde bir tavır aldıklarını gözlemledik. Bu durum kadınlar bağlamında farklı sebeplerle Türkiye'de de görülmekle birlikte, erkeklerin de genel bir tavır olarak evlenmemeleri hatta genç yaşta bile bu tavırda olmaları dikkatimizi çeken bir husustur.

i) Evde Bulunan Kişi Sayısı

Aile yapısı ve modern toplum anlayışı ile birlikte ortaya çıkan bir başka hususta insanların daha az çocuk sahibi olma yönündeki tutumlarıdır. Geleneksel toplumda iş gücüne duyulan ihtiyaç, korunma, güç alameti, hastalık ve çocuk ölüm oranlarındaki sıklık, savaş ve diğer sebeplerle çok çocuk sahibi olunmaktadır. Modern toplumda ise çekirdek aile yapısının etkisiyle daha iyi imkânlar sunabilme, yaşanılan mekânın,

iş gücüne ihtiyaç duyulmaması ve diğer sebeplerle daha az çocuk sahibi olma eğilimi bulunmaktadır. Bu amaçla evde kaç kişi bulunduğu sorusunu yönelttik.

Tablo 9: oturulan evdeki kişi sayısı

	Sayı	Yüzde
5 ve üzeri	54	15,9
4 kişi	108	31,8
3 kişi	88	25,9
2 kişi	68	20,0
1 kişi	22	6,5
Toplam	340	100,0

Tabloda 9'da: Görüldüğü üzere evde 5 ve üzeri kişi olduğunu söyleyenlerin oranı %15,9; 4 Kişi diyenlerin oranı % 31,8; üç kişi diyenlerin oranı %25,9; iki kişi diyenlerin oranı ise % 20; bir kişi diyenlerin oranı ise % 6,5 olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum bize ailelerin bir veya iki çocuk sahibi olma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Nüfus verileri de bunları doğrulamaktadır. Ancak gözlemlerimiz de orta yaş üstü kişilerin daha çok çocuk sahibi olduklarını göstermektedir. Bu durum önceleri yaygın anlayış ve geleneksel toplumun özelliği olarak açıklanabilir.

j) Evlenecek Kişinin Hangi Toplumdan Olacağı İle İlgili Düşünceler

Evlilik insanın hayatının en önemli hususlarından birisidir. Kişinin evlendiği insan, ömür boyu birlikte olma düşüncesiyle bir karar aldığı ve ondan sonraki süreçte bireyin hayatında olumlu yahut olumsuz birçok durumlara sebep olacak kişidir. Bunun için evlenilecek kişinin iyi seçilmesi gerekmektedir. Eş seçimi ile ilgili her toplumda farklı yöntemler bulunmakta, eş adayının farklı özellikleri ön plana çıkmaktadır. Genellikle insanlar yaşadıkları çevreden, örf, adet ve inançlarına

uygun, hayata bakışları benzer olan ve tanıdıkları kişilerden eşlerini seçmektedirler. Bu durum hayatta daha mutlu olmayı beraberinde getirmektedir.

Tablo 10: evlenilecek kişinin toplumu ile ilgili tercihler

	Sayı	Yüzde
Rum	6	1,8
İngiliz	9	2,6
Kıbrıs Türkü	151	44,4
Türkiyeli	23	6,8
Farketmez	151	44,4
Toplam	340	100,0

Biz Kıbrıs'ta hem yerli Kıbrıs Türkleri hem de Türkiye'den 1974 sonrası göç etmiş Türkler bir arada yaşadıkları, ayrıca yanı başlarında bulunan Rumlarla ilişkileri ve çok yakın ilişki içinde oldukları İngilizleri göz önüne alarak evlenecekleri insanların hangi toplumdan olması gerektiği ile ilgili kanaatlerini sorduk. Tablo 13'te görüldüğü üzere, Bu sorumuza % 1,8 Rum; %2,6 İngiliz; % 44,4 Kıbrıs Türkü; % 6,8 Türkiyeli, % 44,4'ü ise fark etmez cevabı verilmiştir. Bu verilere göre Kıbrıs Türklerinin İngiliz ve Rumlarla evliliğe çok sıcak bakmadığı, Kıbrıs Türkleri ile evliliğe ise daha çok önem verdiklerini söyleyebiliriz.

Türkiyelilerle ilgili oranın da düşük olmasını temelde insanların daha yakın geçmiş ve kültür bağlarıyla ilişkili oldukları insanlarla evlenmeye meyilli olmaları, her ne kadar aynı kökenden olsalar da Türkiyeli göçmenlerle bir takım kültürel ve sosyal farklılıklarının bulunmasına bağlayabiliriz. Ancak aynı toplumda doğup büyüyen ve aynı eğitim içerisinde yetişen yeni neslin daha birbirine yakın olduklarını da söylemeliyiz. Dikkat çeken bir diğer hususta fark etmez seçeneğini işaretleyen kişilerin oranlarının Kıbrıs Türkü diyenlerle aynı olması yani %44,4 olmasıdır. Fark etmez diyenler genelde bize Türk ve Müslüman olsunda fark etmez, bir bölümü Türk olsunda fark etmez derken çok az bir bölümü de önemli olan insanlığıdır. Dili dini

fark etmez demişlerdir. Elif Kuş tarafından Ankara'da üniversite öğrencisi olan Kıbrıs Türkü bir grupla yapılan araştırmada benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu araştırmaya göre katılımcılar evlenmek istedikleri kişi tercihi olarak % 56,6 oranında Kıbrıslı olmasını % 43,3 oranında ise önemli olan sevgi ve anlaşmadır.[310] Şeklinde cevap vermişlerdir.

k) Evlenilecek Kişinin Özellikleri

Eş seçimi, evliliğin ve ailenin geleceği, hiç tartışmasız, bu birliği meydana getiren eşlerin tutumlarına bağlıdır. Tutumu belirleyen ve dolayısıyla ailenin kaderini tayin eden faktör ise, böyle bir seçimin nasıl yapıldığı noktasında düğümlenmektedir. Eş seçimi aile olduğundan beri, aile ile ilgili bu en hassas konu olarak tartışıla gelmiştir. Günümüz Türkiye'sinde eş seçimi genelde, görücü usulü, yumuşatılmış görücü usulü (evlenecek kız ve erkeğin evlilik öncesi birbirini görüp tanıdığı şekil) evlilik ve tanıyarak eş seçme şeklinde yapılmaktadır.[311] Kişiler evlenecekleri eş adayının birtakım kişisel özelliklerini ön plana çıkararak seçimde bulunma eğilimindedirler. Bu özellikler toplumsal kabullere, kişinin huy ve karakterine, fikri ve ideolojik yaklaşımına vb. sebeplere göre farklılık gösterebilmektedir. Bu bağlamda dinlerin de bazı önerileri bulunmaktadır. Mesela, Hz. Muhammed (as) "kadın dört özelliğinden dolayı nikâhlanır. Malından, soyundan, güzelliğinden veya dindarlığından dolayı, eli bereketlenesice sen dindar olanını tercih et."[312] diyerek eş seçiminde nelere dikkat edileceğini ve insanların temelde neleri göz önüne aldıklarını ifade etmiştir.

[310] Elif Kuş, Nicel- Nitel Araştırma Teknikleri, Anı Yayıncılık, Ankara 2009, s. 142
[311] İhsan Sezal, Toplum ve Aile, Sosyolojiye Giriş, editör: İhsan Sezal, Martı Ayınları, Ankara 2002, s.179-180
[312] Müslim, Rada, 53,II, 1086.

Tablo 11: evlenilecek kişinin özellikleri

	Sayı	Yüzde
Güzellik/Yakışıklılık	15	4,4
Zenginlik	6	1,8
Asalet	11	3,2
Dindarlık	25	7,4
Görgü, beceri ve dürüstlük	274	80,6
Diğer	7	2,1
Cevapsız	2	,6
Toplam	340	100,0

Tabloda 11'de, görüldüğü üzere örneklemin %4,4'ü güzellik/ yakışıklılık; % 1,8'i zenginlik; %3,2'si asalet; %7,4'ü dindarlık; %80,6'sı görgü beceri ve dürüstlük; % 2,1'i ise diğer seçeneğini belirtmiştir. Bu durum bize görgü beceri ve dürüstlükle ilgili ciddi bir hassasiyetin olduğunu, diğer taraftan da bu alanlarda hissedilen bir takım yoksunlukların veya olumsuz örneklerin olabileceğini düşündürmektedir.

l) Nikâhla İlgili Düşünceler

İnsanlar yaradılışları gereği kadın ve erkek olarak bir birlerine yakınlık duymakta, nesiller bu yakınlık neticesinde meydana gelmektedir. Kadın erkek ilişkisi birçok şekilde cereyan etmekle birlikte hemen her toplumda ortak olan husus eşlerin birbirleriyle toplumca meşru kabul edilen ve karşılıklı hak ve görevler yükleyen bir nikâh akdi üzerinde şekillenmektedir. Ancak bunun şekli ve içeriği toplumlara göre farklılık göstermektedir. Aile ve ev çocukların doğduğu, evlenmenin akdedildiği, insanların öldüğü ve gömüldüğü yerlerdir. Bütün bu hadiseler muayyen dini merasim ve ayinler dairesinde cereyan eder.[313]

[313] Freyer, Din Sosyolojisi, s.43

Bu merasimler ile ilgili dinlerde kendi müntesiplerine bunun şekliyle ilgili bir takım emir ve tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu bağlamda Türkiye de medeni kanun kabulü üzerine nikâh merasimi resmi kurumlar eliyle yapılmaya başlanmıştır. Bu durum insanları resmi nikâhın yanında birde "imam nikâhı" olarak nitelendirilen dini merasim yapma yoluna yöneltmiştir. Bazı bölgelerde ve kırsal kesimde de sadece imam nikâhı ile yetinme tarzında bir tutum geliştirilmiştir.[314] Biz bu durumla ilgili olarak Kıbrıs Türk toplumunun genel olarak nikâhla ilgili yaklaşımı dini ve resmi nikâhla ve nikâhın zamanı ile ilgili düşüncelerini öğrenmek istedik.

Tablo 12: Evlilikte nikâhla ilgili düşünceler

	Sayı	Yüzde
Düğünle birlikte resmi nikâh yapılmalı	222	65,3
Nişanlanınca resmi nikâh yapılmalı	25	7,4
Resmi nikâhın yanında dini nikahta yapılmalı	69	20,3
Nikâhın bir anlamı yok	22	6,5
Cevapsız	2	,6
Toplam	340	100,0

Tablo 12'ye, göre örneklemin % 65,3'ü düğünle birlikte resmi nikâh yapılmalı; % 7,4'ü nişanlanınca resmi nikâh yapılmalı; %20,3'ü resmi nikâhın yanında dini nikâhta yapılmalı; % 6,5'i ise nikâhın bir anlamı yok ifadesini kullanmıştır. Buna göre örneklemin nikâhla ilgili lehte yaklaşım sergileyenlerin tamamının resmi nikâha vurgu yaptığını bunların yaklaşık beşte birinin ise bunun yanında dini nikâhta olmalı diye düşündüğünü görüyoruz. Burada nikâhın düğünle birlikte mi yoksa nişanla birlikte mi olacağı ile ilgili husus ayrışmaktadır. Kıbrıs'ta genelde nişan yapıldıktan sonra kişiler birlikte yaşamakta, birbirinin ailesine gidip birlikte kalabilmektedirler. Bu husus toplum tarafından da yadırganmamakta nişanlılık dolayısıyla bir meşruiyet atfedilmektedir. Bir diğer husus bazı kişilerin resmen evlenip uzun süre evli

[314] Ozankaya Toplumbilim, s. 211, 234

kalmaları ve çoluk çocukları hatta torunları olmasına rağmen geçmişte dini nikâh yaptırmamalarından dolayı bir eksiklik olduğu düşüncesiyle sonradan köy imamına başvurup dini nikâh yaptıranların bulunduğunu gözlemledik. Bununla ilgili tarafımızdan tespit edilen birkaç örnek mevcuttur.

m) Boş Zamanları Değerlendirme Durumu

Bu günkü anlamda endüstrileşmenin kapitalizmin aşır uzmanlaşmanın, iş bölümünün bireysel hayat tarzının tüketmek ve kazanmak için durmamacasına çalışmanın, daha genel anlamıyla modernizmin bir armağanı olarak hayatımızda büyük bir yer işgal eden modern boş zamanlar, gündelik hayat gerçekliğimizin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.[315] Bu durum boş zamanların nasıl değerlendirileceği hususunu da beraberinde getirmiştir

Boş zamanın çeşitli özellikleri dikkate alınarak boş zamanın eylem ve tipolojisi geliştirilebilir. Her insan ve toplum boş zamanlarını farklı şekillerde kullanabilir.[316] Her kişinin, grubun veya toplumun boş zamanını kullanma şekli, kişisel özellikleri, içinde yaşadığı çevre, içinde bulunduğu coğrafi şartlar, tabi olduğu kültürel değerler, inanç/ inançlar, düşünceler, vb. durumlara göre değişir. Yaş, kültür seviyesi, aile durumu mesleği, zevk anlayışı, konut durumu ekonomik imkânları, olaylara bakış açısı, boş zamanı değerlendirme noktasında önemli etkenlerdir.[317]

Kuşkusuz, bu zaman dilimini geçirmekle ilgili pek çok alan bulunmaktadır. Boş zaman etkinliklerinden bazıları eve yönelik ve bireysel olabildiği gibi bir kısmı da

[315] Ejder Okumuş, Zamanın Toplumsal Gerçekliği, ARK Kitapları Özgü, Yay., İstanbul 2011, s. 289
[316] Mustafa Aydın, Toplumsal Yapı ve Kurumlar, Sosyoloji'ye Giriş, Editörler: İhsan Çapcıoğlu-Hayati Beşirli, Grafiker Yayınları, Ankara 2013, s.130
[317] Okumuş, Zamanın Toplumsal Gerçekliği, s.308

topluluğa yönelik olabilir.[318] Bu aktivitelerin bazıları aktif (spor, müzik, ibadet icra etme) bazıları da pasif (radyo dinleme, televizyon izleme vs. gibi) olabilir.[319] Gelişmiş ülkelerde boş zaman değerlendirmekle ilgili birçok seçenek geliştirilmiş özellikle büyük alışveriş kompleksleri insanların zamanlarını geçirdiği alanlar haline gelmiştir. Kıbrıs, bu tarz imkânlar konusunda daha mütevazı sayılabilecek bir konumdadır. Burada daha ziyade iletişim araçları, spor, gazete ve kitap okuma, kahvehaneye gitme, komşu ziyaretleri vb. faaliyetler ön plana çıkmaktadır.

Boş zaman geçirmekle ilgili olarak sorup ve birden çok şık işaretleyebileceklerini söylediğimiz sorumuza örneklemin % 31'i kitap okuduğunu belirtmiştir. %21,4'ü kahve haneye giderim, % 32,6'sı komşulara kahve içmeye giderim, % 43'ü gazete okurum, % 30,9'u internet'e girerim, %30,3'ü spor yaparım, % 32,1'i arkadaşlarımla gezinti yaparım, % 11,6'sı ise hepsi cevabını vermiştir.

Bu cevaplar ışığında bizim gözlemlerimizle de durumu değerlendirirsek kitap okumakla ilgili olarak verilen cevapların bizim gözlemlerimizle tam uyuşmadığını söyleyebiliriz. Gerek ev ziyaretlerinde evlerdeki kitap miktarı ve diğer araç gereç oranlarının gerekse toplumsal alanlarda insanların kitapla ilişkilerinin çok ileri düzeyde olmadığını gördük bu oranda okunan bazı dergilerin veya arada bir okunan kitaplar ve ders içerikli kitapların etkili olduğunu düşünmekteyiz. Bununla ilgili olarak araştırma yaptığımız bir yerleşim yerindeki büyük sayılabilecek ve birçok alandan kitapların bulunabildiği bir kütüphanenin görevlilerine kitapların okunma ve ödünç kitap alma ile ilgili yönelttiğim soruya görevliler, orta ve lise öğrencilerinin ders yapma amacıyla ve bazı dışarıdan gelen kişilerin geldiklerini belirtmişlerdir. Bu durumda kitapla ilişkinin çok fazla olmadığını söyleyebiliriz.

[318] Mahmut Tezcan, Boş Zamanlar Sosyolojisi, Doğan Matbaası, Ankara 1977, s. 101-132
[319] Okumuş, Zamanın Toplumsal Gerçekliği, s.309

Kahvehaneye gitme konusu genel olarak erkeklerin hayatlarının en önemli parçalarından birisidir. İnsanlar günün her saatinde buralarda toplanır ve sohbet ederler. Genelde Türk kahvesi tüketilir ve sabahları erken saatlerden başlayarak buralarda toplanırlar. Bazı kahveler güneş doğmadan 1-1,5 saat öncesinden açılır ama akşam olurken kapanır bazıları ise daha geç açılır ama gece yarısından sonrasına kadar açık kalırlar. Buralardaki temel faaliyet kâğıt, iskambil vb. olmayıp sohbet yönünde ve gazete okuma Tv'de haber yahut maç seyretme şekli daha ağır basar.

Komşulara kahveye gitme ise daha ziyade kadınlar arasında yaygın olan bir durumdur. Kadınlar genel olarak erken saatlerde kalkar ve ev işlerini erkenden bitirip, bir komşularına gider veya komşuları onlara gelir ve yaklaşık yarım saat veya bir saat sonra dağılırlar. Burada Türk kahvesinin konumundan bahsetmek yerinde olur. Kıbrıslılar için kahve hayatın çok önemli bir parçasıdır. Herkes evinde günlük hayatında bir veya birçok fincan kahve tüketir. Misafirlere çay vs. değil, kahveniz nasıl olsun ve hangi marka kahve tükettikleri sorulur. Kahve markasının önemi de her marka kahvenin tadı ve aromasında ki farklılıktır. Her yörede belirli isimler öne çıkmaktadır. Türkiye'nin aksine Kıbrıs'ta çay çok fazla tüketilmez ve çayla kahvaltı kültürü de çok önemli bir yer tutmaz.

Günlük gazete okumak Kıbrıs Türklerinin hayatlarında vazgeçilmezlerdendir. Birçok kişi ya kendi evlerine gazete alırlar ya da kahve haneye giderek oradan gazeteyi baştan sona tarayarak okurlar. Bu gazetelerde KKTC gazeteleri önceliklidir. Bunlara ilave olarak Türkiye gazeteleri de bazı kişilerce alınmakta veya kahve hanelerde takip edilmektedir. Kıbrıs gazetelerinde büyük bir çeşitlilik olmakla birlikte, Türkiye gazetelerinde belirli gazeteler ön plana çıkmaktadır.

İnternet kullanımı bütün dünyada olduğu gibi Kıbrıs'ta da her geçen artmakta ve hayatın bir parçası haline gelmektedir. Spor faaliyetleri yürüyüş, arkadaşlarla gezinti, genellikle gençler arasında voleybol ve basketbol ve özellikle futbol alanında yoğunlaşır. Futbol KKTC için çok önemli bir alandır. Birçok köyün futbol takımları mevcut olup, bunlar değişik kademelerdeki liglerde mücadele etmektedirler. Yine bu köylerin spor kulüpleri bulunmakta, kulüpler, kahvehane işletmeciliği, tombala geceleri, piyango çekilişleri, köy halkının aidatları, belediye vb. kurumların yardım ve destekleri vb. ile faaliyetlerini sürdürmektedirler. Ancak birçok alanda olduğu gibi ambargonun etkisiyle yurtdışında müsabakalara katılmaları veya yabancı takımların KKTC'de ki takımlarla maç yapmaları engellendiğinden bu durum sporun gelişmesi önündeki en önemli engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

n) Kutlanılan Şeyler

Kutlamalar birçok toplumda var olan bir uygulamadır. İnsanlar değer verdikleri bazı zamanlarda bir takım özel etkinlikler yapma eğilimindedirler. Bu etkinlikler toplumdan topluma değişiklik göstermekle birlikte günümüzde bazıları küreselleşme, medya ve iletişim organlarının etkisiyle dünyanın tamamında kutlanma eğilimine girilmesine yol açmaktadır. Kutlamaların farklı sebepleri vardır. Bunlar arasında dini olarak kutsal sayılan zamanlar, milli kültüre ait olay ve hatıralar, bir takım sebeplerle dış dünyadan etkilenilen ve insanların genel olarak değer verdikleri şeylerin kutlama vesilesi edinilmesi vb. sayılabilir. Özellikle insanların değer verdikleri şeylerle ilgili olarak küresel tarzda bazı kutlamalar temelinde birçok maddi unsuru da barındıran ve ekonomik olarak bir pazar oluşturan etkinlikler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde yaşayan Türk toplumunun kutlama alışkanlıkları ile ilgili gözlemlerimizide göz önüne alarak bu kutlamalarla ilgili tavır ve tutumlarının ne olduğunu sorduk ve katılımcılara birden fazla şık işaretleme imkânı verdik. Örneklemin % 39'u doğum günlerini, % 17,82i evlilik yıldönümünü, % 36'sı anneler babalar gününü, %42,5'i yılbaşı kutladığını, %51,5'i dini bayramları, %17,8'i kandil gecelerini, % 32,6'sı ise hepsini kutladığını belirtmiştir.

Bu durum kutlamaların toplum hayatında büyük yer tuttuğunu göstermektedir. Bu kutlamalarla ilgili şunları söyleyebiliriz. Kuzey Kıbrıs Türk Toplumu kutlama alışkanlıkları bakımından daha yatkın bir görüntü ortaya çıkarmaktadır. Doğum günleri genellikle küçük çocuk ve gençlerin özenle kutladıkları ve bu yaşlarda ciddi bir yoğunlukta kutlanılan bir etkinliktir. İlerleyen yaşlarda ise ya küçük bir pasta ile ya da kutlanmayarak geçirilir. Evlilik yıldönümleri ise doğal olarak evli kişilerin kutladığı bir etkinliktir. Oran olarak biraz düşük çıkması bununla açıklanabilir.

Anneler babalar günü Kıbrıs'ta çok büyük kabul gören bir kutlama etkinliğidir. İnsanlar bu günlerde anne babalarının yaşadıkları yerlere gider onlara hediye alır, o günü birlikte geçirirler. Hatta mezarlar bile ziyaret edilir, oralara çiçekler götürülür. Bu günler adeta bir kutsal gün havasında geçirilir.

Yılbaşı ise çok büyük ve uzun süren bir hazırlık ve sonrasında topluca kutlanılan bir etkinliktir. Günler hatta haftalar öncesinden hazırlıklara başlanır. İşyerleri, evler, alışveriş merkezleri süslenir. Hemen herkes birbirine hediyeler alır. Okullarda öğrenciler kura ile birbirine hediye alır. İşyerleri müşterilerine hediyeler dağıtır. Yılbaşı öncesi okullara belediyelerin yolladığı noel baba kıyafetli kişiler ilkokul öğrencilerine hediyeler dağıtır. Okullarda ve birçok farklı alanda yılbaşı baloları düzenlenir. Yılbaşı akşamı, insanlar maddi durumları iyi ise şehirlerdeki otellerde

ayırttıkları yerlerde eğlence ile geceyi geçirir, biraz daha maddi imkânı az olanlar ya da eğlence mekânlarına gitmek istemeyenler akşamdan mangalları yakar ve evlerinde ve mahallelerinde bu geceyi kutlama yoluna giderler. Gece 24.00'de sevinç sokaklara taşar ve batı ülkelerinde olduğu gibi havai fişek ve konfetiler atılır. Böylece yılbaşı kutlamaları toplumun tamamına yakını tarafından benimsenen ve büyük bir coşkuyla geçirilen etkinlik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dini bayramlar, toplumun tamamına yakını tarafından kutlanan ve ziyaretler yapılan etkinliklerdir. Bu bayramlar, en yüksek oranda kutlanılmasına rağmen toplumsal hayattaki görünürlük ve hazırlıklar açısından yılbaşındaki canlılık ve etkinlik gözlemlenememektedir. Dini bayramlar bazı kesimler içinde örneklerine Türkiye de sıkça rastlamaya başladığımız gibi bir tatil ve turistik seyahat vesilesi olarak görülmektedir. Çocuklar acısından bayramlar, büyüklerinin ziyaret edildiği ve harçlık aldıkları bir sevinç günüdür. Ayrıca bayramlarda geçmişlerde unutulmaz ve kabirleri ziyaret edilir, çiçek bırakılır, Fatihalar okunur, Yasin vb. sureler okunur ya da bilenlere okutturularak geçmişlerin ruhlarına bağışlanır.

Kandil geceleri de dini önem içeren ya da önem atfedilen zamanlardır. Bu geceler, halkın belirli kesimince kutlanılıp bazı etkinlikler yapılan anlardır, bununla ilgili olarak camilerde okunan mevlidlere katılma, oruç tutma, belirli yiyecekleri yapıp dağıtma, kabirleri ziyaretleri, televizyondan kandil programlarını seyretme, Yasin ve diğer sureleri okuma, sayılabilir. Örneklemin yaklaşık üçte birlik oranının hepsini kutladığını söylediğini de göz önüne alırsak ciddi bir kutlama eğiliminin olduğunu bunların sadece, dini ve geleneksel ögelerle sınırlı kalmayıp, uluslararası konum kazanmış kutlamalarında burada çok büyük yer tuttuğunu söyleyebiliriz.

o) Oyun - Eğlence Faaliyetleri ve Alışkanlıklar

Her toplumda olduğu gibi Kıbrıs toplumunda da oyun ve eğlence ile ilgili alışkanlıklar mevcuttur. Ancak dışarıdan bakıldığında özellikle de Türkiye'den yapılan değerlendirmelerde Kıbrıs'ın adeta sadece eğlence vb. bazı alışkanlıklarla özdeşleştirildiği görülür. Ancak özellikle eğlence ve kumarla ilgili durumun gerek işletme gerekse müşteri bağlamında yabancıların ağırlığında olduğunu ve bunların çoğunluğunun da Türkiye vatandaşlarından oluştuğunu gözlemlemiş bulunuyoruz.

Hangi alışkanlıklara sahip olduklarını sorduğumuzda örneklemin % 7,1'i kumar, bett. Şans oyunu oynadığını, % 17,8'i içki, %34,1'i piyango bileti aldığını, % 19,9'u sigara kullandığını, % 22,7'i tombala çekilişine katıldığını, % 26'sı bilgisayar oyunları oynadığını, % 25,3'ü hiç biri, % 1,8'i de hepsi seçeneğini işaretlemişlerdir.

Bu verilere bakarak şunları söyleyebiliriz. Öncelikli olarak kumarhaneler KKTC'de yasal olarak varlıklarını sürdürmekte, birçok otelin altında ya da yanı başında veya bağımsız olarak faaliyetlerini sürdürmekte ve belirli merkezlerde toplanmaktadırlar. Buraların müdavimleri de başta Türkiye ve diğer yabancı ülkelerden gelen kişilerden oluşmakta, bununda belirli bir kısmı KKTC vatandaşlarından oluşmaktadır. Elde edilen verilerde hepsi diyenlerinde eklenmesiyle yaklaşık % 9'luk bir oran kumar bett ve şans oyunları oynadıklarını ifade etmektedir. Bizim gözlemlerimizde bu oranı doğrulamaktadır. Ayrıca bu oranının önemli bir bölümü de bett. Salonlarında yapılan faaliyetleri kapsamaktadır. Bett. Salonları ise bir nevi şans oyunu olan ve kumarhanelere oranla çok daha yaygın olan kurumlardır. Birçok köy ve kasabalara kadar yayılmışlardır. Buralara erişim ile ilgili kısıtlama ise 18 yaşını doldurmak şeklinde konmuştur.

İçki kullanma alışkanlıklarıyla ilgili olarak ortalama % 20'lik bir oran bu alışkanlığının olduğunu ifade etmektedir. İçki ile ilgili soruya yaklaşımda sürekli içki kullanmayanların, ya da düğünde, kutlamada arada bir kullanan ve yaşı rahatsızlığı vb. nedenlerle bırakmış olanların içki kullanmadıklarını ifade ettiklerini gözlemledik. Bunları da katarsak bu oranın daha da yukarda olduğunu söylemek olanaklıdır. Köyde veya kentte birkaç istisna dışında hemen bütün dükkân ve marketlerde bir içki standının bulunması bunun yaygınlığını ortaya koymaktadır. Ayrıca birçok kişi hiç içki içmeyen bir kişi düşünmekte zorlanmaktadırlar. Hatta hocalara bile bu anlamda sorular sormaktadırlar ve hiç içki içmediğine hayret etmektedirler. Cemile Zehra Köroğlu Tarafından İzmir'de yapılan araştırmada alkol kullandığını söyleyenlerin oranı 38,1 olarak[320] belirtilmektedir. Bu veriler de bizim elde ettiğimiz sonuçların temkinle karşılanması gerektiğini göstermektedir.

Örneklemin yaklaşık % 36'sı piyango bileti aldığını ifade etmektedir. Piyango alışkanlığı KKTC'de çok yaygın görülen ve insanların bazen kazanç elde etme bazen de yardım amaçlı olarak katıldıkları bir faaliyettir. Piyango, Türkiye milli piyangosu, KKTC devlet piyangosu, bazı siyasi partilerin, spor kulüplerinin, okulların, engelli ve yardım kuruluşlarının piyangosu gibi çok farklı alanlarda insanların karşısına çıkmakta birçok kişide şu veya bu amaçla bu biletleri almaktadır. Bu biletleri almada birçok etken ön plana çıkmakta hatta geçmişte bazı üst düzey dini idarecilerin bu anlamda teşviklerinin[321] de olduğu ifade edilmektedir.

---

[320] Cemile Zehra Köroğlu, Tüketim Kültürü ve Din, Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, Ankara 2012, s.146

[321] Hüseyin Mehmet Ateşin, Kıbrıs'ta İslami kimlik Davası, s. 381,382, Kıbrıs Müftüsü Dr. R. M. Rifat tarafından 1971 yılı Ramazan ayında bütün din görevlilerine yönelik yayımlanan genelge'de şöyle denilmektedir. " Bayram dolayısıyla vaaz ve hutbenizde şehit, kayıp ve göçmen ailelerine cemaatimizi teşvik etmenizi ve özellile bu maksat için çıkarılan T.C. Milli Piyango biletlerinden her ferdin satın alması hususunda ekteki yazımız gerğince telkinatta bulunmanızı rica ederim." Denilip şöyle devam etmektedir. "…bunu da bugün bu maksatlar için çıkarılmış T.C. Milli Piyango biletlerine ilgi göstermenizle mümkündür. Her aile 150 mil. Tutarındaki bu biletlerden

Sigara kullanımıyla ilgili yaklaşık % 22'lik bir oran karşımıza çıkmaktadır. Sigara kullanımının bu oranların üzerinde olduğunu düşünmekteyiz. Çünkü pek çok alanda sigara kullanımına şahit olunmaktadır. Son zamanlarda Türkiye'yle eş güdümlü olarak çıkarılan yasalarda sigara kullanılan mekânların sınırlandırılması ve bilinçlendirici çalışmalar nispeten azaltmaya yardımcı olmaktadır.

Tombala çekilişine katılma yine oyun ve eğlence yönü olan ve yaz gecelerinde insanların aileleriyle birlikte katıldıkları yemekli, orkestralı olarak açık havada icra edilen, sonunda da çekiliş yapılan ama çekilişten ziyade eğlence fonksiyonu ön planda bir faaliyet olarak göze çarpmaktadır. Pek çok köy ve kasabada gerçekleşen bu etkinlik gece geç saatlere kadar sürmekte, buralardan spor kulüpleri vb. kuruluşlar da kazanç elde etmektedirler. Yaklaşık % 25'lik bir orana ulaşan bu faaliyet halk arasında önemli olarak kabul görmüş bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bilgisayar oyunları son yıllarda dünyanın hemen her yerinde, özellikle de gençler ve çocuklar arasında yaygın olmakla birlikte diğer yaş gruplarıncada oynanan ve gittikçe artan bir oyun çeşididir. Örneklemin % 28'i bu tarz oyunlar oynadığını, %25,3 ü hiç birini yapmadığını ifade etmiştir. Yaklaşık % 2'lik kesim hepsini yaptığını belirmiş bu oran yukarıdaki oranlara eklenerek açıklanmıştır.

ö) Kitap Okuma Alışkanlıkları

Kitap, bir toplumun kültürel hayatının sergilendiği, estetik ve sanat hakkındaki düşüncelerinin aksettirildiği bir araçtır. Ayrıca geçmiş toplum ve kültürlerden

---

çoluğuna çocuğuna alırsa, ödeyeceği bu para önce şehit, kayıp ve göçmen ailelerimizin sıkıntılarını biraz olsun giderecek ve sonra da kendi şansını da deneyerek inşallah 15000 lira kadar yekün bir para kazanabilme fırsatına nail olacaktır. Özellikle bayram münasebetiyle bayram hediyesi olarak kendimize ve aile afradımıza birer piyango bileti alalım. Hem kendimizi hem de toplumumuzu destekleyelim. Dini ve milli görevlerimiz bizden bunu bekliyor."

aktarılan bilgilerin öğrenildiği en önemli kaynaklardandır. Kitaplar, insanların ve toplumların sosyo-ekonomik durumlarına, eğitim ve kültür seviyelerine göre farklı içerikte bulunur. Ayrıca kitapla olan ilişkilerde pek çok faktörün etkisiyle ortaya çıkmaktadır. Gelişmiş toplumlar kitap okuma alışkanlıklarıyla temayüz etmektedir.

Tablo 13: kitap okuma sıklığı

	Sayı	Yüzde
Haftada bir kitap	46	13,5
Ayda bir kitap	72	21,2
Üç ayda bir kitap	59	17,4
Yılda bir kitap	54	15,9
Hiç kitap okumam	106	31,2
Cevapsız	3	,9
Toplam	340	100,0

Tablo 13'de, hangi sıklıkla kitap okursunuz sorumuza örneklemin % 13,5'i haftada bir kitap, % 21,2'si ayda bir kitap, % 17,4'ü üç ayda bir kitap, 15,9'u yılda bir kitap, % 31,2'si ise hiç kitap okumam cevabını vermiştir. Bizim gözlemlerimize göre ve yaptığımız bazı araştırmalara göre kitap okuma oranının çok fazla olmadığını söyleyebiliriz. Kitap okuduğunu söyleyenlerinde önemli bir bölümü ya ders amaçlı olarak okumakta, ya da yüzeysel dergi vs. okumaktadırlar. Zira ziyaret ettiğimiz evlerde kitaplık çok istisna bir durum olarak karşımıza çıkmakta, kütüphaneler çok az kişi tarafından ziyaret edilmekte, hemen her camide bulunan mütevazı de olsa kitaplıklar incelenmemektedir. Sayıları sınırlı olan kitapevleri ise çoğunlukla üniversite ve ortaöğretim ders araç ve gereçleri satışıyla meşgul olmaktadırlar.

Kendilerini ziyaret ettiğim köklü bir kitap evi sahibi ellerinde Türkçe çok az yayın bulunduğunu, fazla talep olmaması ve gümrük vs. hususların maliyetleri artırması nedeniyle de Türkiye den yayın getiremediklerini ifade ederek durumu izah etti. Dini kitap yayını alanında ise daha kısır bir durumdan söz etmek gerekecektir.

Birincisi, dini kültür alanında elde mevcut yayınlar, Yasin kitapları başta olmak üzere, bazı namaz hocası kitapları, Kur'an-ı Kerim Arapça ve Latince baskısı, bazı mealler ve dua kitapları, vb. ile sınırlı bulunmaktadır.

Dini yayıncılık alanında Türkiyede söz sahibi olan Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ise çok az sayıda bulunmakta, bunlarda adeta merdiven altı denebilecek kısıtlı yerlerde satılmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Müşavirliği kanalıyla yayınevi açma girişimlerinde bulunmuş ancak bir türlü bu yayınevi faaliyete geçirilememiştir. Türkiye'de dini ve kültürel alanda etkin olan diğer yayınevi ve kitap satış bürolarınında Kıbrıs'ta büroları bulunmamaktadır. Bütün bu durumlar kitapla yakın ve candan bir ilişkinin kurulamadığını göstermekte, insanlar kültürel hayatlarını gazete ve televizyonlar aracılığıyla geliştirmektedirler.

p) Gazete Okuma Alışkanlıkları

Halk için ilginç olan, halkı ilgilendiren haberleri ve olayları toplama, yazma ve bildirmeyle ilgili[322] bir yayın organı olan gazete, insanların günlük haber ve yorumları takip ettikleri son bir iki yüz yılda toplum hayatında önemli yer işgal eden bir vasıtadır. Devlet gücünden bağımsız ve genel ilgi duyulan konular hakkında bilgi sağlayabilen ve eleştirel yorumlar getirebilen ticari süreli yayınların gelişimi 18. Yüzyıl İngiltere'sinde yeni bir aşamaya girdi.[323] Gazete yayıncılığı, giderek dünyanın her tarafına yaygınlaşarak en önemli ve etkili yayın organlarından biri oldu.

Son zamanlarda televizyonun gelişimi internetin yaygınlaşması insanların gazete ile ilgili tutum ve davranışlarında bazı değişimler getirse de gazete, halen

[322] Erol Mutlu, İletişim Sözlüğü, Sofos Yayınları, Ankara 2012, s. 113
[323] John b. Thompson, Haber Ticareti,David Crowley& Paul Heyer, İletişim Tarihi, Çev. Berkay Ersöz, Phoenix Ankara 2010, s.177

önemini ve geçerliliğini muhafaza etmektedir. KKTC toplumu içinde gazete hayatın önemli bir parçası durumundadır. Hatta bu durum Türkiye de gazete ile olan ilişkinin çok daha üzerindedir denilebilir. İnsanlar günlük olarak gazeteleri takip etmekte ve birçok ülke de olduğu gibi farklı görüş ve ideolojilere sahip olan kişiler kendi görüşleri doğrultusunda yayın yapmakta ve takipçi bulabilmektedirler.

Tablo 14: Gazete okuma durumu

	Sayı	Yüzde
Hergün	204	60,0
Ara-sıra	98	28,8
Nadiren	21	6,2
Hiç okumam	17	5,0
Toplam	340	100,0

Tablo 14'te ne kadar sık gazete okuduklarını sorduğumuzda örneklemin % 60'ı her gün gazete okuduğunu, % 28,8'i ara-sıra, %6,2'si nadiren, %5'i ise hiç okumam cevabını vermiştir. Bu oranlar, halkın gazete okumak konusunda ki ilgi ve isteğini ortaya koymaktadır. Her kes evine gazete almasa da çoğunlukla insanlar, özellikle erkekler, ya iş yerlerinde ya da kahve haneye gidip orada hem kahvesini yudumlamakta, hem sohbet etmekte, hem de mevcut bir veya çoğunlukla daha fazla olan günlük gazeteleri gözden geçirmektedirler.

Gazete okumakla ilgili oranlar Türkiye'de yapılan araştırmalarla kıyaslandığında çok daha ilerde olduğu görülmektedir. Akyüz Tarafından Ankara'da yapılan araştırmada örneklemin %22,9'u her gün % 47,8'i ara sıra, % 13,3'ü nadiren, % 14,6'sı ise hiç gazete okumadığını[324] ifade etmiştir. Yine Çelik Tarafından Konya'da yapılan araştırmada, katılımcıların % 29,1'i her gün gazete aldığını, % 30'u ara sıra gazete aldığını, % 24,6'sı nadiren ya da eline geçtikçe okuduğunu, %

[324] Niyazi Akyüz, Gecekondularda Dini Hayat ve Kentlileşme, gündüz Eğitim ve Yayıncılık Ankara 2007, s.97

16,3'ü ise hemen hemen hiç okumadığı belirttiği ifade edilmiştir. Bu durum KKTC halkının gazete okuma alışkanlıklarının Türkiye halkından daha ilerde olduğunu ortaya koymaktadır. Bizim gözlemlerimizde halkın gazetelerle Türkiye'de olduğundan daha çok ilişkili olduğu yönündedir.

Burada üzerinde durulması gereken bir husus ta gazete okuyan kişilerin hangi gazeteleri ve hangi ülkelerin gazetelerini okudukları hususudur. Zira KKTC toplumu kendi toplumsal yapısı dışında başta Türkiye olmak üzere bir den fazla toplumla ilişki içinde bulunmaktadır.

Tablo 15: okunan gazeteler

	Sayı	Yüzde
KKTC gazeteleri (belirtiniz.....)	164	48,2
Türkiye gazeteleri (belirtiniz.....)	10	2,9
Rum gazeteleri (belirtiniz.....)	1	,3
İngiliz gazeteleri (belirtiniz.....)	1	,3
12	143	42,1
13	2	,6
124	2	,6
1234	2	,6
Cevapsız	15	4,4
Toplam	340	100,0

Tablo 15'e baktığımızda gazete okuyanların % 48,2'sinin KKTC gazeteleri, % 2,9'unun Türkiye gazeteleri, %03 oranla İngiliz ve Rum gazeteleri okuduklarını ifade etmektedirler. Bu tablo ve daha sonraki tablolarda da bazen geleceği üzere iki ve daha çok rakamların yan yana gelmesi birden çok şıkkın işaretlendiği anlamına gelmektedir. Bunlara göre %42,1'inin KKTC ve Türkiye gazeteleri okuduklarını, bunları %06 oranla, KKTC-Rum, KKTC, Türkiye, İngiliz ve Her dört ülkenin gazeteleri izlemektedir. Bu tablo bize öncelikle okunan gazetelerin KKTC gazeteleri olduğunu göstermektedir. Zira örneklemin % 90'dan fazlası KKTC gazetelerini tercih etmekte, % 44'ü ise Türkiye gazetelerini okumaktadır. Diğer ülke gazeteleri

çok fazla tercih edilmemektedir. Bu tabloda insanların kendi yaşamlarından kesitler sunan yayın organlarına daha çok yönelmeleri, bir takım ilan vs. durumları takip etmeleri özellikle vefat ve mevlid ilanları, kendi durumlarıyla ilgili haber, makale ve yorumların bu gazetelerde bulunuyor olması etkili olacağı düşünülmektedir.

Okunan gazetelerin türlerine baktığımızda KKTC gazetelerinden özellikle bir tanesinin ön plana çıktığını, diğer gazetelerinde, fikri bakış açısına göre bir okur kitlesinin olduğunu görüyoruz. Türkiye gazetelerinde ise daha çok seküler yayın yapan gazetelerin ön plana çıktıklarını, ancak dini referansları ön plana çıkaran veya belirli ideolojilerle bağlantılı olan gazetelerin hemen hiç okunmadığını verilen cevaplarda görmekteyiz. Bizim gözlemlerimiz de bu hususu doğrulamaktadır. Buna göre Türkiye basınıyla ilgili ilişkilerin tek yönlü bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz.

r) Televizyon İzleme Alışkanlıkları

Televizyon günümüzde kolay ulaşılabilen, yaygın kullanılan, etkili bir görsel ve işitsel kitle iletişim aracıdır. 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren hayatımıza giren televizyon, gittikçe yaygınlaşmış, yaşam tarzımızı belirleyen, algılarımızı yönlendiren, tutum, değer ve davranışlarımızı etkileyen önemli bir güç; temel toplumsallaşma aracı ve gündelik hayatımızın önemli bir parçası haline gelmiştir. Evin doğal bir üyesi haline gelen televizyon, bir yandan bireyler için, eğlendirme, haber ve bilgi verme, kültür aktarma, eğitme işlevlerin yerine getirirken, diğer taraftan toplumsallaştırmada, sosyal kontrol sağlamada ve sosyal gerçekliğin oluşmasında etkin bir güce ulaşmıştır.[325]

[325] Hasan Hüseyin Taylan, Televizyonla Yetişmek, Çizgi kitabevi, Konya 2011, s.1

Medyanın etkileri konusuna gelince medya mesaj sistemlerinin tüketicilerinde ya da onların sosyal çevreleri ve kültürel değerlerinde, bu mesajlara maruz kalma, işleme ya da bu mesajlara göre hareket etmenin bir sonucu olarak, meydana gelen değişimler kast edilmektedir.[326] Bu etkiler konusunda da uzun ve kısa vadeli etkilerden bahsedilmektedir. Bu araç vesilesiyle insanların uzun vade de pasiflik ve yabancılaşmaya, yöneldikleri iddia edilmiştir. Yine bazılarınca bu araç, kişileri, seyrettikleri konu ve kişilerle, özdeşleştirmeye, gerçek üzerinde hayaller kurmaya ve böylece yeni bir yeni hayal dünyası kurmaya yöneltmiştir. Televizyon, aile, içerisinde birlikte izlenilip birlikte olmayı sağlamakta, ama bir yandan da aile içinde görüşüp anlaşma zamanını daraltmaktadır.

Televizyon sinema, tiyatro, dergiler üzerinde azaltıcı etkilerde bulunmuş, spor faaliyetlerine olan ilgiyi ve evde geçirilen süreyi artırmıştır. Yine reklamcılık ve habercilik anlamında da ciddi gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Ayrıca televizyon etkin bir politik araç olarak ta işlev göre bilmektedir.[327] Kuşkusuz toplumlar bu etkilerle yönlenebilmekte tutum ve kanaatler ve davranışlar değişebilmektedir. İnsanlar izledikleri programlar ve hatta haberlerle belirli yönlere çekilebilmektedirler. Biz televizyonla ilgili bu etkileri de göz önünde bulundurarak daha çok hangi ülke kaynağından geldiğini birincil olarak öğrenmek istedik. Daha sonra da o ülkedeki kanallardan hangilerini takip ettiklerini sorduk. Zira Kıbrıs Türk toplumu başta Türkiye olmak üzere İngiltere ve Kıbrıs Rum kesimi ile ilişki içerisinde bulunmaktadır.

[326] Vedat Çakır& Vesile Çakır, Televizyon Bağımlılığı, Litera Türk Yayınları, Konya 2010, s.19
[327] Sulhi Dönmezer, Toplumbilim, Beta Yayınları, Yenilenmiş 11. Bası, İstanbul, 1994, s. 385-394

Tablo 16: izlenilen Tv'ler

	Sayı	Yüzde
KKTC Tv.'leri(belirtiniz.....)	33	9,7
Türkiye Tv.'leri (belirtiniz.....)	89	26,2
Rum Tv.'leri (belirtiniz.....)	1	,3
İngiliz Tv.'leri (belirtiniz.....)	1	,3
12	193	56,8
13	2	,6
124	13	3,8
1234	6	1,8
Cevapsız	2	,6
Toplam	340	100,0

Tablo 16'da, hangi televizyonları izlediklerini sorduğumuzda katılımcıların % 9,8' KKTC Tv'leri, %26,3'ü Türkiye Tv'leri, %0,3'ü İngiliz Tv'leri, %0,3'ü Rum Tv'leri, % 57,1'i KKTC ve Türkiye Tv'leri, %06'sı, KKTC ve Rum Tv'leri, %3,8'i KKTC, Türkiye ve İngiliz Tv'leri, %1,8'i de hepsini seyrettiğini ifade etmişler. %06'sı cevap vermemiştir. Bu veriler bize temelde medya ve televizyon bağlamında çok açık bir şekilde Türkiye kaynağından beslenildiğini ve bu durumun KKTC Tv'lerinin de önünde olduğunu göstermektedir.

Diğer taraftan KKTC ve Türkiye kanallarını izlediğini söyleyenlerin toplam oranın % 93,2'si gibi çok açık olarak önde olması, diğer ülkelerin Tv'lerini izleyenlerinde aynı zamanda Türkiye ve KKTC Tv'lerini seyretmeleri çok açık bir kültürel birlikteliği ortaya koymaktadır. Yalnızca Rum ve İngiliz Tv'leri diyenler ise % 1'e bile ulaşmamıştır. Bir diğer durumda yabancı Tv'leri izleyenlerin içinde İngiliz Tv'lerinin öne çıkması ve Rum Tv'lerinin daha geride kalmalarıdır. Bu durum bir Çok Kıbrıslı Türkün geçmişte İngiltere'de kalmış veya yakınlarının halen orada olmaları İngilizceyi iyi bir şekilde bilmeleri ile açıklanabilir. Rum Tv'lerinin az izlenmesi ise gerek geçmişte ki olumsuz anılar gerekse yeni neslin dil konusunda kendilerini yabancı hissetmeleri vb. sebeplerle açıklanabilir.

KKTC ve Türkiye Tv'lerini kendi içinde değerlendirdiğimizde Türkiye Tv'lerinin sonuçlarda da görüldüğü üzere daha önemsendiğini görüyoruz. Yaptığımız mülakatlarda da kişiler Türkiye Tv'lerini daha profesyonel bulduklarını ifade etmişlerdir. Ama bu KKTC Tv'lerinin önemsenmediği anlamına gelmemektedir. Zira yine gözlemlerimizde İnsanlar KKTC Tv'lerinin kendilerinden olan mahalli birçok şeyi yayınlıyor olması dolayısıyla bu yayınları istekle izlemektedirler. İzlenilen Tv'lerle Devlet Tv'leri biraz daha ön plana çıkmaktadır. Türkiye Tv'lerinde ise elimizdeki veriler ışığında seküler diyebileceğimiz çizgide yayın yapan belirli yayın gruplarının Tv'lerinin ön plana çıktığını söyleyebiliriz. Bu durum diğer yayın organlarının hiç izlenmediğini değil daha az düzeyde izlendiğini göstermektedir. Yine belirli kişiler Tv'lerde ki dini yayın yapan programları ya da belirli kişilerin ön plana çıktığı dini yayınları izleme eğilimi göstermektedirler. Bu konuda da bayanların ağırlıkta olduğunu gözlemledik.

s) Spor Takımları İle İlişkiler

Spor faaliyetleri son bir veya iki yüz yılın, kitleleri peşinden sürükleyen en önemli aktivitelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu faaliyetler, bir yandan bireylerin daha sağlıklı ve mutlu bir yaşam sürmeleri, zararlı alışkanlıklardan korunma ve boş zamanları aktif verimli değerlendirmeleri açısından önemli görülmekte[328] bu amaçla kullanılabilecek tesisler için ciddi yatırımlar yapılmaktadır. Diğer taraftan ülke tanıtımı, ulusal ve uluslar arası müsabakalar için takımlar kurulmakta ve bunlar için devlet bütçeleri ve spor kulüpleri ciddi imkânlar seferber

[328]Mustafa Aydın, Toplumsal Yapı ve Kurumlar, s.130-133

etmekte bu faaliyetler geniş halk kitlelerince de desteklenmekte ve taraftar grupları oluşturulmaktadır.

Takım taraftarlığı, psikolojik ve sosyolojik birçok yönü içinde barındırmakta aynı zamanda bir kimlik inşası ve dışavurumu özelliğini de giderek ortaya çıkarmaktadır. Çeşitli ülkelerde farklı spor dalları ön plana çıkmakla beraber futbol bunlar arasında dünyanın hemen her yerinde yaygınlaşan ve öne çıkan bir alan olarak karşımıza çıkmakta, ekonomik olarak ta birçok unsuru diğer alanlara göre daha fazla içerisinde barındırmaktadır. Biz kimliksel bağlamını da dikkate alarak hangi ülke takımlarını tuttuklarını ve bunları belirtmelerini istedik. Temelde üç ülkenin takımlarını işaretlemelerini istedik. KKTC takımlarını genel bir taraftarlık bilinci oluşmadığı ve uluslar arası alanda ambargolar nedeniyle mücadele edememelerinden dolayı yerel olarak kaldıkları için sormadık ama diğer seçeneğiyle belirtmek isteyenlere de fırsat verdik. Verilen cevaplar da bizi doğrular nitelikte çıkmıştır.

Tablo 17: takım tutma tercihleri

	Sayı	Yüzde
Galatasray, Fenerbahçe,Beşiktaş	276	81,2
Chelsea	3	,9
Limasol	4	1,2
Diğer	13	3,8
12	8	2,4
13	1	,3
14	3	,9
Cevapsız	32	9,4
Toplam	340	100,0

Tablo 17'deki, Futbol takımları ile ilgili sorumuza cevap verenlerin yaklaşık % 90'ı Türk takımlarını, %1'i İngiliz, %1,3'ü Rum, % 4,2'si diğer seçeneğini işaretlemiş, %2,6'sı Türk ve İngiliz takımlarını, %03'ü Türk ve Rum takımlarını, %1'i de Türkiye ve diğer seçeneğini işaretlemiştir. Bu veriler, büyük bir yoğunlukla

Türkiye takımlarının desteklendiğini ve bunun üzerinden -her ne kadar zaman zaman siyasi ve sosyo-ekonomik sebeplerle bazı gerilimler yaşansa da- Türk kimliğinin belirgin şekilde öne çıkması ve Türkiye ile olan bağların devamını göstermektedir

Futbol takımları ile gözlemlerimize gelince büyük takımların maçlarının birçok evde izlenme imkânı olmakla beraber kahvehanelerde topluca seyredilmesi, önemli maçlar için birçok kişinin İstanbul'a giderek maçları yerinde seyretmeleri, şampiyonluklarda Türkiye de olduğu gibi konvoylarla kutlamalar yapılması, evlere takımların bayraklarının dikilmesi uygulamaları gözlemlendi. Dahası Türkiye de örneklerine çok rastlayamayacağımız. Evlerin komple tutulan takımların renklerine boyanması vb. hususlar çok ileri derecede takım bağlılığını göstermektedir.

ş) Kimlik Olarak Kendini İfade Etme

Tablo 18: kimlik olarak kendini ifade etme durumu

	Sayı	Yüzde
Türk	38	11,2
Kıbrıslı Türk	105	30,9
Kıbrıslı	28	8,2
Müslüman Türk	38	11,2
Kıbrıslı Müslüman Türk	102	30,0
Müslüman	27	7,9
Cevapsız	2	,6
Toplam	340	100,0

Tablo 18'deki verilere göre katılımcılar kendilerini, %11,2'si Türk, % 30,9'u Kıbrıslı Türk, % 8,2'si Kıbrıslı, % 11,2'si Müslüman Türk, % 30'u Kıbrıslı Müslüman Türk, % 7,9'u da Müslüman olarak ifade ettiklerini belirtmişlerdir. Bu tabloya baktığımızda örneklemin yaklaşık % 84'lük bir kısmı Türklüğü içeren bir kimlik tanımlamasında bulunurken, % 49'lu bir kesimde Müslümanlığı içeren bir tanımlama da bulunmaktadır. Bunlardan '11,2'si sadece Türk, %7,9'u da sadece

Müslüman olarak kendini ifade etmiştir. Kimliğini Kıbrıslı olarak ifade edenlerin oranının ise % 8'2 olduğunu görüyoruz. Burada Türk kimliğinin baskın bir şekilde mevcut olduğunu ama bunun Kıbrıslı Türk olarak ifadesinin daha baskın olduğunu görüyoruz. Diğer taraftan Müslümanlığın bir diğer güçlü kimlik unsuru olduğunu ama bununda çoğunlukla Kıbrıslı Türklükle birlikte kullanıldığını görmekteyiz.

Sadece Kıbrıslı olarak kendini ifade etmenin oranı diğerleri kadar olmasa da yine de önemli bir oranda olduğunu ifade etmemiz gerekmektedir. Kıbrıslılık düşüncesi Kıbrıs'ta yaşayan bütün insanların din ve etnik kökenden bağımsız ayrı bir toplum oluşturduğu tezi etrafında gelişen bir anlayış olarak adanın hem Rum hem de Türk kesiminde taraftar bulmaktadır.[329] Bu anlamı göz önünde bulundurarak Kıbrıslı olarak kendini tanıtanların önemli sayılabilecek bir oranda olduklarını söyleyebiliriz.

Akşit ve arkadaşlarının 2011 yılında Türkiye genelinde yaklaşık 1500 kişiyle yaptıkları anket çalışmasında, katılımcıların % 30,4'ü kendini Türk, % 47,1'i Müslüman, % 15,5'i ise T.C. vatandaşı olarak ifade etmişlerdir. Aynı çalışmada daha önce yapılmış iki çalışmadan da bahsedilmiş, 1999da yapılan çalışma da aynı soruya katılımcıların % 20,8'i Türk, %35,7'si Müslüman, % 34,1'i T.C. vatandaşı cevabını vermiş, 2006 yılında ise % 19,4'ü Türk, % 44,6'sı Müslüman, % 29,9'u ise T.C. Vatandaşı cevabını vermişlerdir.[330] Kuş tarafından Kıbrıslı üniversite öğrencileri ile yapılan araştırmada da Müslümanlık ise söylemde kalan bir durum olarak ifade edilmiş,[331] Kıbrıslı Türk kimliği ön plana çıkarılmış, bunda da Kıbrıs'ta doğup büyüme ve ada kültürüne sahip olma etkili olmuştur.[332]

[329] Ateşin, Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası, s.19
[330] Bahattin Akşit vd, Türkiye'de Dindarlık, İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 487
[331] Elif Kuş, s. 172,173
[332] Elif Kuş, s. 179

III. BÖLÜM

DİNİ HAYATLA İLGİLİ BULGULAR

A) Dini Tecrübe ve Onun Anlatımı

Dini inanç ve amel arasındaki münasebetler üzerine pek çok tartışma yapılmıştır. Dini tecrübenin pratik anlatımı, teorisinden önce mi gelmektedir. Yoksa inanç değerleri mi ibadet şekillerini belirlemektedir. Burada en makul olan teori ile ameli olanın bir birine sarılmış olduğunu düşünüp, herhangi birine üstünlük tanımayı reddetmek olarak görülmelidir. İlahi bir fikir olmadan hiçbir takva fiili mevcut olmadığı gibi, ibadetle ilgili anlatım olmaksızın bir din de yaşanamaz.[333]

Dinin insanların yaşamlarında binlerce yıldır güçlü bir yeri olmuş ve şu ya da bu biçimde bilinen tüm insan toplumlarında görülmektedir. Arkeolojik kalıntılarına dayanarak haklarında bilgi sahibi olduğumuz ilk toplumlara ait kayıtlar, açıkça dinsel sembol ve ayin izleri sunmaktadırlar. Sonraki devirlerde de din, içinde yaşadığımız çevreleri nasıl algılayacağımızı ve onlara nasıl tepki vereceğimizi etkileyerek insan yaşamının önemli bir parçası olmayı sürdürmüştür.[334]

1. İnanç Boyutu

Asli dini sezgi veya tecrübede daima cüz'i bir teorik anlatım vardır. Çoğunlukla bu sezgi, düşünce veya doktrin elemanlarını bizzat içeren bir semboller sistemi

[333] Jachim Wach, Din Sosyoljisi, s. 22
[334] Giddens, sosyoloji, s. 526

şeklinde temsil edilir. Dini tecrübenin zihni anlatımı, özel önemde üç konu etrafında döner tanrı, dünya ve insan. Başka bir deyişle teolojik, kozmolojik ve antropolojik anlayışlar, sürekli efsane, inanç ve dogmaya has terimlerle ifade edilmiştir.[335]

Bireylerin inançları çok çeşitlidir; görece bir kavram olmakla beraber hakikatler, batıl inançlar, bazende yanlışlıklar bu inançların içinde bulunur. İnanç birçok etkenin yanında yaş ve tecrübeyle de değişebilir. Fakat topluluklarında ortaklaşa paylaştıkları inançları vardır. Bu hususta, en önemli nokta insanın kend, hakkında edindiği fikirdir nereden gelmiş? nereye gidiyor? kendisini kim yarattı? yaratılışının gayesi nedir? vs. İslam insanın hem beden ve hem ruh olmak üzere iki unsurdan meydana geldiği ve insanın sırf birinin lehine öbürünü tamamen ihmal etmemesi gerektiği gerçeği üzerinde son derece ısrarla durur.[336]

1 a. Allah İnancı

Allah, başta semavi dinler olmak üzere dinlerin çoğunun düşünce merkezinde bulunan odak bir varlık veya insanların zihinlerinde dini yaşantılarının merkezini belirleyen bir kavramdır.[337] Kâinatı yaratan, idare eden, kendisine ibadet edilen tek ve en yüce varlık olan Allah'a iman iman esaslarının birincisi ve temelidir. Bütün ilahi dinlerde Allah'ın varlığı ve birliği (tevhid) en önemli inanç ilkesi olmuştur. Çünkü bütün inanç esasları Allah'a imana ve O'nun birliği esasına dayanmaktadır.[338]

İnsan daima yaratıcısını tanımayı, ona itaat etmeyi aramış gibi görünüyor. Her dönemin, her medeniyetin dini liderleri bu anlamda bazı davranış kuralları

[335] Wach, Din Sosyoljisi, s. 22, 24
[336] Muhammed Hamidullah, İslam'a Giriş, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2001, s. 79
[337] İlahmi Güler, Allah'ın Ahlakiliği Sorunu, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2007, s. 11
[338] İlmihal, Komisyon, İman ve İbadetler, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004, s. 82

koymuşlardır. İlkel insanlar Allah'ın kudretinin ve nimetinin görüntülerine tapınıyor ve bu yolla Onun hoşuna gitmeyi umuyorlardı. Bazı halklar biri iyiliğin diğeri kötülüğün olmak üzere iki ayrı tanrıya inanıyor ve bu iki tanrı arasında bir iç savaş demek olan ayrımın mantıki sonuçlarını göz ardı ediyorlardı. [339]

Tanrının birliği ve tekliği felsefede ve farklı dinlerin ilahiyatlarında farklı şekillerde anlaşılmıştır. Hıristiyanlığın (anlaşılması güç) teslis inancı bir tarafa bırakılırsa, "semavi" diye adlandırılan dinlerde monoteizm hâkimdir. Gerek İslam, gerekse Yahudi ve Hıristiyan fikir tarihlerinde tartışma konusu olan bütün klasik deliller, monoteizme işaret etmektedirler.[340]

İslam Allah'ın mutlak birliğine inanır ve (ilkelliğin ve putçuluğun kalıntıları olarak gördüğü) resimleri ve sembolleri kabul etmeyen bir ibadet şekli emreder.[341] Allah'ın aşkın ve tevhidi bir Tanrı olarak rasyonelleştirilmiş bir yorumunu sunarak, bu dünya görüşünü yeniden yapılandıran bizzat Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberi mesajıydı.[342]

Tarihsel ve arkeolojik belgelerin şahitliğiyle öğreniyoruz ki, değişik isimlerle ifade edilse dahi, tanrı inancına sahip olmayan bir toplum, hiçbir zaman var olmamıştır. Hatta daha da önemlisi, bu tanrı inancı çoğu zaman "Tek Tanrı" inancı biçimindedir. Bu durum putperest olan toplumlar içinde aynen geçerlidir. Çünkü putperest toplumlardaki putla(rla) inançların mahiyetleri araştırıldığında, putların, tek olan tanrıya ulaşmada aracı olan unsurlar olarak kabul edildikleri, yoksa putların Tanrı (Tanrının kendisi) kabul edilmediği görülmektedir. Antropologların genel

[339] Hamidullah, s. 69
[340] Mehmet S. Aydın, Din Felsefesi, İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İzmir 1999, s.137
[341] Hamidullah, s.69
[342] Bryan S. Turner, Max Weber ve İslam, Çev. Yasin Aktay, Vadi Yayınları, Ankara 1997, s.106

tespitlerine göre her kabilede, üstün/yüce varlık inancı bulunmaktadır ve inanç kabile mensuplarının günlük yaşantılarında şu veya bu şekilde etkilidir.[343]

Allah'a inançla ilgili olarak sorduğumuz soruya delilli ve kesin inançla inandıklarını söyleyenlerin oranı % 90,9; inanmakla birlikte bazı şüpheleri olanlar % 4,2; ilgisiz olanlar ve her türlü dogmatik inanca karşıyım diyenler %4,7 oranında cevap vermişlerdir. Bu oranlar Çelik tarafından yapılan araştırmada % 88,6 Kesin inanç, % 6,7 Problemli inanç, % 3 ilgisizlik ve % 1,7 inanmama olarak çıkmaktadır[344] Bizim bulduğumuz oranlarla da benzerlik göstermektedirler. Benzer bir çalışmayı İzmir ve Konya'da yapan Köroğlu Allah'a inananların oranını % 95,8 olarak[345] bulmuştur.

Tarafımızdan 2003 yılında Eskil ilçesinde yapılan araştırmada Allah'ın varlığına kesin olarak inanların oranı %98,9 olarak[346] bulunmuştur. Bütün bu veriler toplumda Allah inancının çok yüksek seviyede olduğunu göstermektedir. İnsanlar yüce bir varlık olan Allah'a inançlarını böylece ortaya koymaktadırlar. Yine başka toplumlarda ki Allah İnancı ile ilgili, Zukerman tarafından verilen bilgilerde Amerikalıların % 82'si bazen tanrının varlığını kesinlikle hissettiğine inanmaktadır. % 58'i ise, tanrıyla düzenli bir ilişki içinde olduğunu düşünmektedir.[347]

Allah inancı/ Yaş ve konum ilişkisine baktığımızda anlamlı bir farklılaşma ortaya çıkmamaktadır. Çelik[348] ve Akyüz[349] tarafından yapılan çalışmalarda da Allah inancı / yaş arasında farklılaşma görülmemiştir.

---

[343] Celalettin Vatandaş, Tevhid ve Değişim, Pınar Yayınları, İstanbul 1992, s. 95
[344] Celalettin Çelik, s. 199
[345] Köroğlu, s. 91
[346] Hacı Ermiş, Eskil İlçesinde Sosyal ve Dini Hayat, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004, s.41
[347] Zukerman, s.32
[348] Celalettin Çelik, s.199
[349] Akyüz, s. 110

Tablo 19: Allah inancı/ cinsiyet ilişkisi

			Allah'a inanç konusundaki düşünceniz nedir?				Toplam
			Hiç bir delile gerek duymadan Allah'a kesin olarak inanıyorum	Alemden bir çok delil bularak Allah'a inanıyorum	Allah'a inanıyorum ancak bazı şüphelerim var	Allah'ın varlığı konusuna ilgi duymuyorum	
Cinsiyetiniz	kadın	Sayı	148	8	6	3	165
		%	89,7%	4,8%	3,6%	1,8%	100,0%
	erkek	Sayı	139	14	9	13	175
		%	79,4%	8,0%	5,1%	7,4%	100,0%
Toplam		Sayı	287	22	15	16	340
		%	84,4%	6,5%	4,4%	4,7%	100,0%
X^2= 8,482; SD: 3; P< 0,05(0,037)							

Tablo 22'de Allah inancı/ Cinsiyet ilişkisine baktığımızda örneklemin delilli ve delile gerek duymadan Allah'a inananların oranı kadınlarda % 94,5; erkeklerde % 87,4; şüpheli inanç kadınlarda %3,6; erkeklerde % 5,1; ilgisizlik ve karşıt olma ise kadınlarda % 1,8; erkeklerde % 7,4 olarak ortaya çıkmaktadır. Bu tablo bize açık bir şekilde kadınlarla erkekler arasında bir farklılaşmanın olduğunu göstermektedir. Bu farklılaşma kadınların daha inanca meyilli olduğunu kabulünü doğrular mahiyettedir. Diyanet işleri başkanlığı tarafından Türkiye genelinde yaptırılan araştırmanın sonuçları da[350] bu yönde sonuçlar ifade etmektedir.

Allah'a inanç/ öğrenim durumu ilişkisine baktığımızda delilli ve delilsiz kesin inanç diyenler ilkokul mezunlarında % 97,7; ortaokul mezunlarında %93,6; lise mezunlarında 88,4; % 87,4; şüpheli inançta olanlar ilkokul mezunlarında %1,2; ortaokul mezunlarında %3,2; lise mezunlarında % 5,8; üniversite mezunlarında % 5,7; olmuştur. İlgisiz ve karşıt olanlar ise ilkokul mezunlarında 1,2; ortaokul mezunlarında 3,2; lise mezunlarında % 5,8; üniversite mezunlarında ise % 6,9 olarak görülmektedir. Bu tablo da bize öğrenim durumu düştükçe inanç durumunun arttığını göstermektedir. Kişilerin tahsillerinin artmasıyla inanç durumlarında düşüş

[350] D.İ.B.Dini Hayat Araştırması s. 11

yaşanması kişilerin değişik akım ve bilgilerin etkisine girmeleri ile izah edilebilir. Benzer sonuçlar Çelik[351] tarafından yapılan araştırmada da elde edilmiştir.

1.b. Meleklere İnanç

Melek inancı İslam'ın temel inançlarından biridir. Yalnızca Allah'a ibadet eden ve O'nun emirlerine kayıtsız şartsız boyun eğen[352] ve verdiği görevleri eksiksiz olarak yerine getiren çok güçlü olan varlıklardır. Melekler, görülmeyen ve duyularla hissedilmeyen yaratıklardır. Onların cismani vücutları yoktur. İnsanlar gibi yemez içmezler, uymazlar, erkeklik ve dişilikleri yoktur. Nefsi istekleri bulunmaz, şehvet hissine sahip değillerdir. Günah ve hata işlemezler. Onlar kendilerine yeten ve insana benzeyen maddi hallerle kesinlikle nitelenmeyen varlıklardır.[353]

Melek inancı ile ilgili sorumuza katılanların % 74'ü, kesin olarak inandığını; % 3,8 şüpheleri olduğunu; % 13,9'ü bilgi sahibi olmadığı için kararsız olduğunu; % 8,3'ü ise meleklere inanmadığını ifade etmiştir. Allah inancı ile ilgili olarak çıkan oranlar melek inancında daha düşük olarak karşımıza çıkmaktadır. Temelde birçok araştırmada görüldüğü üzere insanların büyük çoğunluğu bir tanrı veya yüce varlık inancına sahip olmakta ancak diğer inanç ilkelerinde aynı birliktelik görülmemektedir. Melek inancı ile ilgili veriler Köroğlu tarafından yapılan araştırmada da Allah inancına nazaran daha düşük oranlarda (%84,4)[354] çıkmıştır. Ancak yine de toplumun yaklaşık ¾'ü bu inanca sahip bulunmaktadır.

[351] Çelik, Şehirleşme ve Din, s.201
[352] Tahrim Suresi, 66/6
[353] Şerafeddin Gölcük& Süleyman Toprak, Kelam, Tekin Kitabevi, Konya 1996, s. 383
[354] Cemile Zehra Köroğlu, Tüketim Kültürü ve Din, s. 93

Tablo 20: meleklere inanç/cinsiyet ilişkisi

Crosstab

			Meleklere inançla ilgili düşünceniz nedir?			
			Meleklerin varlığına kesin olarak inanıyorum	Meleklerin varlığı konusunda şüphelerim var.	Melekler konusunda yeterli bilgi sahibi olmadığım için kararsızım	Meleklerin varlığına inanmıyorum	Toplam
Cinsiyetiniz	kadın	Sayı	130	5	24	6	165
		%	78,8	3,0	14,5	3,6	100,0
	erkek	Sayı	121	10	21	22	174
		%	69,5	5,7	12,1	12,6	100,0
Toplam		Sayı	251	15	45	28	339
		%	74,0	4,4	13,3	8,3	100,0
X^2= 11,101; SD: 3; P< 0,05 (0,011)							

Tablo 20'de melek inancı/cinsiyet ilişkisine baktığımızda kadınların erkeklere göre daha fazla inanma eğiliminde olduklarını görmekteyiz. Şüpheli inanç ve bilgisizlik konusunda önemli bir farklılık olmamakla birlikte, inanmayanların erkeklerde daha fazla olduğu görülmektedir. Ki-kare sonuçları da cinsiyet açısından anlamlı bir farklılaşmanın olduğunu göstermektedir.

1 c. Kutsal Kitaplara İnanç

Kutsal kitap inancı ve kutsal metinlere sahip olma birçok dinin ortak özellikleri arasında yer alır. Bu dinler temel inanç ilkelerini ve dine ait birçok hususu bu kitaplara dayanarak ortaya koyarlar. İslam dini de temelde kendi kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerimi hak ve değişmemiş, tahrif edilmemış yegâne kitap olarak kabul etmekle birlikte diğer dinlerden ilahi olanlara ait olan kitaplara da inanmayı, ancak bu kitapların tahrif edildiklerini asli yapılarına inanmanın gerektiğini emretmektedir. İslam inancına göre bu kitaplar, Allah'ın insanlar arasından seçtiği, her bakımdan üstün şahsiyetler olan peygamberlere vahyettiği ilahi metinlerdir. Bunlar peygamberin bulunduğu zaman ve mekân kesitindeki belirli insanlara veya bütün

insanlığa tebliğ edilmek üzere Allah katından gönderilir.[355] Bu inanç çerçevesinde bizde örnekleme kutsal kitaplar hakkında ne düşündüklerini sorduk.

Tablo 21: Diğer kutsal kitaplar ve Kur'an-ı Kerim ile ilgili düşünceler

	Sayı	Yüzde
Hepsi Allahtan gelmiş ve aralarında fark yoktur	133	39,1
Hepsi Allahtan gelmiş ama Kur'an-ı Kerim dışındakiler asli yapısını koruyamamıştır	141	41,5
Kutsal kitaplar hakkında bilgi sahibi değilim	39	11,5
Kutsal kitapların Allah'tan geldiğine inanmıyorum	24	7,1
Cevapsız	3	,9
Toplam	340	100,0

Tablo 21'de diğer kutsal kitaplar ve Kur'an-ı Kerim ile ilgili düşünce ile ilgili sorumuza cevap verenlerin % 39,1; hepsi Allah'tan gelmiş aralarında bir fark yoktur derken %41,5'i Hepsi Allah'tan gelmiş ancak Kur'an-ı Kerim dışındakiler asli yapısını koruyamamıştır, demiştir. % 11,5'i kutsal kitaplar hakkında bilgi sahibi olmadığını, % 7,1'i Kutsal kitapların Allah'tan geldiğine inanmadığını ifade etmiştir. Bu veriler temelde kutsal kitap inancının % 80'in üzerinde olduğunu, ancak Kur'an-ı kerimin ayrıcı vasfının tam olarak kavranamadığını göstermektedir. Bu da insanların genelde Kur'an-ı Kerim'le direk olarak çok fazla ilişki kurmadıkları, ya birilerine okutup ölülere bağışlamak amacı güttükleri ya da manasından uzak kalmaları etkili olabildiği gibi bunun dışında Kur'an ve İslami inanç ve doktrinler hakkında derinlemesine bilgi sahibi olamama gibi unsurlarla izah edilebilir.

1 d. Kur'an-ı Kerim'in Hükümlerine İnanç

Kur'an-ı Kerim İslam dininin temel dini metnidir ve Kur'an'a inanç en temel inanç esaslarındandır. Bu kitapta bulunan hükümler inananlar için her zaman

[355] Ş.Gölcük& S. Toprak, Kelam, s. 323

bağlayıcı niteliktedir. Kur'an-ı Kerim'de inananların vasıfları anlatılırken Hz. Muhammed (s.a.v)'e hitaben "onlar sana indirilene ve senden öncekilere indirilenlere iman ederler"[356] buyrularak Kur'an'a inanmanın imanın asli unsurlarından olduğu ifade edilmektedir. Biz de deneklerimize Kur'an hükümlerinin her devirde geçerli olup olmamasıyla ilgili düşüncelerini sorduk.

Bu soruya örneklemin % 64,1'i kesinlikle inandığını; % 5,6'sı inanmadığını; % 15,7'si bazı hükümlerinin geçerli bazılarının da geldiği dönemle ilgili olduğunu düşündüğünü; %14,5'i yeterli bilgi sahibi olmadığı için kararsız olduğunu ifade etmişlerdir. Çelik tarafından yapılan araştırmada bu oranlar, %89,4 kesin inanç, %7,4 şüpheli inanç %3,4 inanmama olarak çıkmaktadır.[357] Köroğlu'nun araştırmasında ise Kur'an-ı Kerim'in Allah kelamı olup bu güne kadar değişmeden gelip hükümlerinin bu gün de geçerli olduğuna kesinlikle katılıyorum diyenler %85,2; katılıyorum diyenler ise % 7,8'dir. İkisi toplandığında %93 inanma yönünde görüş belirtmekte, kararsız olanlar %5,2; katılmama yönünde görüş belirtenler ise toplamda %1,2'dir.[358]

Bu oranlarla karşılaştırıldığında, Kıbrıs'ta Kur'an-ı Kerim'in hükümleri konusundaki inancın benzer araştırmaların verilerine nazaran hayli düşük seviyede olduğunu göstermektedir. Bu durum yukarıda da değinildiği gibi insanların Kur'an-ı Kerimle ilişkilerinin çok sınırlı olması, ayrıca Kur'an-ı Kerim hakkında bir takım ön yargıların etkisi altında olmaları, ideolojik bazı yaklaşımlarla Kur'an-ı Kerim'e karşı mesafeli duruş gibi hususlarla izah edilebilir.

[356] Bakara Suresi. 2/4
[357] Celalettin Çelik, s. 204
[358] Köroğlu, s. 95

Tablo 22: öğrenim durumu/ Kur'an-ı Kerimin hükümlerinin her devir için geçerli olduğuna inanç

			Kur'an-ı Kerimin hükümlerinin her devir için geçerli olduğuna inanıyor musunuz?				
			Kesinlikle inanıyorum	İnanmı yorum	Bazı hükümlerin geçerli, bazılarının da geldiği dönemle ilgili olduğunu düşünüyorum	Yeterli bilgi sahibi değilim ve kararsızım	Toplam
Öğernim durumunuz	ilkokul	Sayı	66	6	5	6	83
		%	79,5	7,2	6,0	7,2	100,0
	ortaokul	Sayı	24	0	3	4	31
		%	77,4	,0	9,7	12,9	100,0
	lise	Sayı	78	11	23	24	136
		%	57,4	8,1	16,9	17,6	100,0
	üniversite	Sayı	48	4	20	15	87
		%	55,2	4,6	23,0	17,2	100,0
Toplam		Sayı	216	21	51	49	337
		%	64,1	6,2	15,1	14,5	100,0
X^2= 22,614; SD: 9; P< 0,05(0,007)							

Tablo 22'de öğrenim durumu/ Kur'an hükümlerine inanç ilişkisine baktığımızda da anlamlı bir ilişkinin mevcut olduğunu görüyoruz. Tabloya baktığımızda kesinlikle inanıyorum diyenler ilkokul mezunlarında % 79,5, ortaokul mezunlarında %77,4; lise mezunlarında % 57,4; üniversite mezunlarında %55,2 oranında; inanmıyorum diyenler sırasıyla % 7,2; 0; 8,1; 4,6 olmuştur. Bazı hükümleri geçerli bazı hükümlerinde geldiği dönemle ilgili olduğunu düşünüyorum diyenler ilkokul mezunlarında % 6,0; ortaokul mezunlarında %9,7, lise mezunlarında % 16,9; üniversite mezunlarında ise % 23,0; yeterli bilgi sahibi değilim kararsızım diyenlerde ilkokuldan itibaren sırasıyla %7,2; %12,9; %17,6 ve %17,2'dir. Bu verilere baktığımızda şunları söyleyebiliriz. Öğrenim durumu arttıkça kesin inançta bir azalma olduğunu, ama bu durumun öğrenim durumu ile paralel olarak inanmama şeklinde gerçekleşmediğini görmekteyiz.

Bu durumda öğrenim durumu arttıkça insanların daha sorgulayıcı davrandıkları, öğrenim durumu azaldıkça da sorgulamadan geleneksel olarak inanma

yönünün ve daha inanca yönelik tavır aldıklarını söyleyebiliriz. Bazı hükümlerinin geçerli bazılarının da geldiği dönemle ilgili olduğunu düşünüyorum ve yeterli bilgi sahibi değilim kararsızım diyenlerinde oranlarının öğrenim düzeyinin artışı yönünde arttığını görmekteyiz. Bu durum bir yandan bir takım ideolojik etmenlerin ve eğitim ortamının etkisini akla getirdiği gibi, diğer taraftan da öğrenim düzeyinin artışıyla Kur'an-ı Kerim hakkındaki bilgi seviyesinin artmadığını, toplumsal hayattaki ön yargı, bilgi azlığı, dinin materyallere ulaşımın kısıtlı olması, dini kurumlardaki bazı eksiklikler gibi etmenlerle de insanların bu hususta kararsız olmalarının arttığını göstermektedir.

Tablo 23:Aylık gelir durumu /Kur'an-ı Kerimin hükümlerinin her devir için geçerli olduğuna inanç ilişkisi

			Kur'an-ı Kerimin hükümlerinin her devir için geçerli olduğuna inanıyor musunuz?				
			Kesinlikle inanıyorum	İnanmı yorum	Bazı hükümlerin geçerli, bazılarının da geldiği dönemle ilgili olduğunu düşünüyorum	Yeterli bilgi sahibi değilim ve kararsızım	Toplam
Aylık gelir durumunuz Nedir?	1400 TL'den az	Sayı	86	7	10	24	127
		%	67,7%	5,5%	7,9%	18,9%	100,0%
	1400-2490TL arası	Sayı	83	11	14	15	123
		%	67,5%	8,9%	11,4%	12,2%	100,0%
	2500-3990 TL arası	Sayı	37	3	20	8	68
		%	54,4%	4,4%	29,4%	11,8%	100,0%
	4000 TL ve üzeri	Sayı	8	0	7	2	17
		% A	47,1%	,0%	41,2%	11,8%	100,0%
Toplam		Sayı	214	21	51	49	335
		%	63,9%	6,3%	15,2%	14,6%	100,0%
x^2 = 29,977, SD: 9, P< 005(000)							

Tablo 23'te, Kur'an hükümlerine inanç/ aylık gelir ilişkisine baktığımızda kesin inançta olanların gelir durumu arttıkça azaldığını görmekteyiz, yine bazı hükümlerin geçerli bazılarının da geldiği dönemle ilişkili olduğunu düşünüyorum diyenlerinde gelir durumuna paralel olarak artış gösterdiğini görmekteyiz. Yine dikkat çekici bir husus en üst gelir grubunda hiç kimsenin Kur'an hükümlerini kabul

etmediğini belirtmemesidir. Yeterli bilgi sahibi olmadığını söyleyenlerin içinde en yüksek oranın alt gelir grubunda olanlarda görülmesi onların bir takım imkânlardan mahrum olmasıyla açıklanabilir. Yukarıda geçen Kur'an hükümlerine kesin inanç konusunda gelir artışı ile inanma oranının düşmesi ve bazı hükümlerin geldiği dönemle ilgili olduğu inancının da gelir durumunun artışı ile artması, refah arttıkça dini değerlerde de bir zayıflama olacağı öngörüsünü desteklemektedir. Yaş ve konum itibariyle yapılan değerlendirmelerde anlamlı farklılaşmalar bulunamamıştır.

1 e. Peygamberlere İnanç

Peygamberlere itaatin tevhidin gereği olması, peygamberlerin Allahın elçisi olması nedenine dayanır[359] . Çünkü onlar kendilerine emanet edilen ilahi bilgiyi korur,[360]bu bilgiye kendiliğinden bir şey ilave etmezler.[361] İslam inancına göre peygamberler, gerek iç hayatlarında gerekse dış hayatlarında örnek kişilerdir. Günah işlemezler, yalan söylemezler, emanete hıyanet etmezler. Allah'tan aldıklarını olduğu gibi insanlara bildirirler.[362] Biz araştırmamıza katılanların peygamberlik inancı ile ilgili düşünce ve inançlarının ne olduğu ile ilgili olarak sorumuzu yönelttik.

Tablo 24: Peygamberlerle ilgili inanç ve düşünceler

	Sayı	Yüzde
Peygamberlerin Allah tarafından insanlara yol gösterici olarak gönderildiğine inanıyorum	292	85,9
Peygamberler yalnızca üstün zekâlı kişilerdir; Allah tarafından gönderilmemiştir.	21	6,2
Peygamberlerde sıradan insanlardır; daha sonraları bu sıfatları insanlar uydurmuşlardır.	16	4,7
Peygamberlere inanmıyorum	9	2,6
Cevapsız	2	,6
Toplam	340	100,0

[359] Celalettin Vatandaş, s.74
[360] Al-i İmran, 3/ 161
[361] 69/44-47
[362] Mehmet Aydın, Dinler Tarihi, Tekin Kitabevi, Konya 1996, s. 131,132

Tablo 24'te, katılanların % 85,9'u Peygamberlerin Allah tarafından insanlara yol gösterici olarak gönderildiğine inanıyorum; % 6,2'si Peygamberler yalnızca üstün zekâlı kişilerdir; Allah tarafından gönderilmemiştir. % 4,7'si Peygamberlerde sıradan insanlardır; daha sonraları bu sıfatları insanlar uydurmuşlardır. % 2,6'sı Peygamberlere inanmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Peygamber inancı ile ilgili olarak Akyüz yaptığı araştırmada inananların oranını %97,9 olarak bulmuş[363] ancak ayrıntıya girmemiştir. Bizim araştırmamızda Peygamberlerin Allah tarafından insanlara yol gösterici olarak gönderildiğine inanıyorum diyenlerin oranının yaklaşık % 86 olması ve inanmayanların oranının %2,6 olması bu oranların benzeştiğini gösterir. Bunu tamamlayıcı olarak katılımcılara Hz. Muhammed (s.a.v)'in peygamberliğine inançla ilgili inanç ve düşüncelerini sorduk.

Tablo 25: Hz. Muhammed'in peygamberliğine inanç

	Sayı	Yüzde
Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna kesin olarak inanıyorum	286	84,1
Hz Muhammed'i büyük bir insan olarak kabul ediyorum	33	9,7
Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna inanmıyorum	8	2,4
Peygamber olarak böyle bir kişinin yaşadığından emin değilim	12	3,5
Cevapsız	1	,3
Toplam	340	100,0

Tablo 25'de, Katılımcıların % 84,1'i Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna kesin olarak inanıyorum % 9,7'si Hz Muhammed'i büyük bir insan olarak kabul ediyorum; % 2,4'ü Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna inanmıyorum, % 3,5'i Peygamber olarak böyle bir kişinin yaşadığından emin değilim şeklinde cevap vermişlerdir. Çelik tarafından yapılan araştırmada katılımcıların %88,4'ü kesin inanç, % 4,9'u insan olarak görme, %4,2'si yönetici komutan, % 2,5'i ise inanmama

[363] Niyazi Akyüz, Gecekondularda Dini Hayat ve Kentlileşme, s.112

olarak bulunmuştur.[364] Bu veriler bizim bulduğumuz verileri destekler niteliktedir. Yine dikkat çeken bir husus genel olarak peygamberlik inancı ile Hz. Muhammed (s.a.v)'in peygamberliğine inanma oranlarının birbirini destekler oranda olmasıdır. Araştırmamız esnasında dikkatimizi çeken bir hususta Hz Muhammed'i büyük bir insan olarak kabul ediyorum diyenlerin bir kısmının onun peygamberliğine inanmama değil peygamber olarak büyük bir insan olarak görme eğiliminde olmalarıdır.

1 f. Ahiret'e İnanç

İslam'ın koyduğu iman esaslarının en önemlilerinden birisi ahiret gününe imandır. İslam'ın bu telkinine göre insan, öldükten sonra tekrar dirilecek, dünya hayatında islediklerinden hesaba çekilecektir. Dünya hayatını Allah'ın emirlerine göre geçirenler, mükâfatlandırılacaklar. Uymayanlar ise cezalandırılacaklardır.[365] İnsanların bu dünyadaki birçok iş ve eyleminde bu inanca sahip olmak ya da olmamak pratik olarak etkide bulunmaktadır. Gerek Kur'an-ı Kerim'de gerekse hadis-i şerifler de ahirete imanın mü'minlerin ayrılmaz[366] bir vasfı olduğu ve önemi üzerinde durulmaktadır. Herkesin bu dünyada yaptıklarının karşılığını eksiksiz olarak orada bulacağı ifade edilir.[367]Ancak bu inançla ilgili farklı değerlendirmelerde bulunmaktadır. Fuerbach'a göre, Dünya ötesi bir insani isteğin şekil değiştirmesinden başka bir şey değildir.[368]

[364] Çelik, s. 203
[365] Mehmet Aydın, dinler Tarihi, s. 132
[366] Bakara Suresi, 2/4
[367] Zilzal Suresi, 99/7-8
[368] Mardin Din ve İdeoloji, s.31

Katılımcılara öldükten sonra dirilme ve yeni bir hayat inancı olan ahirete inançla ilgili düşünceleriniz nelerdir? diye sorduğumuzda % 65'i kesin olarak inandığını, % 9,5' ahiret günü ile ilgili şüpheleri olduğunu; % 11,6'sı Ahiret gününe inanmadığını, % 13,9'u ise ahiret günü ile ilgili yeterince bilgi sahibi olmadığını ifade etmişlerdir. Görüldüğü üzere ahirete inançla ilgili sonuçlar, diğer inanç esaslarına inanma oranlarından daha düşük çıkmaktadır.

Bu durum ahiret inancının kişilerin bu dünyadaki iş ve hareketlerini de etkilemesi yönüyle ilgili olabilir. Ahiret inancı ile bağlantılı olarak ibadet ve gündelik dini hayatın işleyişinin de etkilendiğini ileride ibadetler ile ilgili sonuçlarda göreceğiz. Ayrıca bu veriler, pozitivist yaklaşımlarla elle tutulan gözle görülenlerin dışındaki şeylere inanmama tutumunun etkisiyle açıklanabilir. Yaptığımız mülakatlarda ve gözlemlerimizde gidip gelen var mı? kim görmüş ki gibi yaklaşımların bulunduğunu gördük. Benzer çalışmalarda bu oranlar hayli yüksek çıkmasına rağmen Kıbrıs özelinde bu oranların düşük olması da üzerinde durulması gereken bir durumdur. Amerika'da yapılan bir araştırmaya göre, Amerikalıların yaklaşık % 80'i ölümden sonraki yaşama inanmaktadır.[369]

Ahiret inancı/konum ilişkisine baktığımızda kesin inananlar Türkiye göçmenleriyle karışık olanlarda % 71,4; Kendi yerinde olanlarda % 63,2; güney göçmeni ayrı olanlarda % 60,9'dur. Şüpheli olanlar sırasıyla % 7,6; 9,4 ve 11,3'tür. İnanmayanlar sırasıyla % 9,5; 14,5; 10,4'tür. Yeterince bilgi sahibi olamayanlar ise yine sırasıyla 11,4; 12,8; 17,4'tür. Bu durum bize konumun Ahiret inancı üzerinde etkili olan faktörlerden biri olduğunu göstermektedir. Bu ilişkide dikkati çeken temel hususlar karışık yaşayanların ahirete kesin inanma oranlarının belirgin bir şekilde

[369] Zukerman, s. 29

daha fazla olması kendi yerinde olanların bunların peşinden gelmeleri ve güney göçmeni ayrı olanlarında en düşük seviyede olmasıdır. Güney göçmeni ayrı olanların eski yerlerinden kopup yeni yerleştikleri yerlerde de uzun yıllar cami ve imam bulunmaması dini telkin ve uygulamalardan uzak kalınmasının bu sonuca etki eden unsurlardan olduğu söylenebilir.

Tablo 26: cinsiyet/ ahirete inanç ilişkisi

			Öldüktensonra dirilme ve yeni bir hayat inancı olan "Ahiret'e inançla" ilgili düşünceleriniz nelerdir?				
			Ahiret gününe kesin olarak inanıyorum	Ahiret günüyle ilgili şüphelerim var	Ahiret gününe inanmıyorum	Ahiret günü ile ilgili yeterince bilgi sahibi değilim	Toplam
Cinsiyetiniz	kadın	Sayı	116	13	11	24	164
		%	70,7%	7,9%	6,7%	14,6%	100,0%
	erkek	Sayı	103	19	28	23	173
		%	59,5%	11,0%	16,2%	13,3%	100,0%
Toplam		Sayı	219	32	39	47	337
		%	65,0%	9,5%	11,6%	13,9%	100,0%
X^2= 9,094; SD: 3; P< 0,05(0,028)							

Tablo 26'da, Ahiret inancı/ cinsiyet ilişkisine baktığımızda tabloda görüldüğü üzere kadınların erkeklere oranla daha çok inanma eğiliminde oldukları, ahiretle ilgili daha az şüphe duydukları, yine inanmayanların oranının erkeklerden daha düşük olduğu görülmektedir. Sadece ahret günü ile ilgili yeterince bilgi sahibi değilim diyenler erkeklere oranla biraz yüksektir. Burada cinsiyetle Ahiret inancı arasında açık bir ilişkinin var olduğunu söyleyebiliriz. Bu veriler kadınların genel olarak inanç değerlerine daha düşkün olmaları ve dini bilgi anlamında Kıbrıs özelinde, erkeklere göre dini bilgi kaynakları ile daha içli dışlı olmaları ile açıklanabilir.

Tablo 27: öğrenim durumu/ ahirete inanç ilişkisi

	Öldüktensonra dirilme ve yeni bir hayat inancı olan "Ahiret'e inançla" ilgili düşünceleriniz nelerdir?			
	Ahiret gününe kesin olarak inanıyorum	Ahiret gününe inanmıyorum	Ahiret günü ile ilgili yeterince bilgi sahibi değilim şüphelerim var	Toplam

Öğernim durumunuz	İlkokul	Sayı	61	4	18	83
		%	73,5	4,8	21,7	100,0
	Ortaokul	Sayı	19	1	11	31
		%	61,3	3,2	35,5	100,0
	Lise	Sayı	87	20	30	137
		%	63,5	14,6	21,9	100,0
	Üniversite	Sayı	52	14	20	86
		%	60,5	16,3	23,3	100,0
Toplam		Sayı	219	39	79	337
		%	65,0	11,6	23,4	100,0
X^2= 11,341; SD: 6; P> 0,05 (078)						

Tablo 27'de,öğrenim durumu/ ahiret inancı arasındaki ilişkiye baktığımızda kesin inanç olarak en yüksek oranın ilkokul mezunlarında en düşük oranın da üniversite mezunlarında olduğunu görüyoruz. Ahirete inanmayanların en düşük ortaokul peşinden de ilkokul mezunlarında olduğu, lise ve üniversite mezunlarında ise artarak devam ettiği görülmektedir. Bu tablo bize öğrenim durumunun ahirete inancı etkileyen faktörlerden biri olduğunu ve ahirete inanıp/ inanmamanın genelde öğrenim durumuyla ters orantılı olarak bir seyir gösterdiğini ifade etmektedir. Akyüz tarafından yapılan araştırmada da bu durum kendini göstermektedir. Akyüz'ün ulaştığı sonuçlar, inanma bakımından okul bitirmeyenler %97,3; ilkokul mezunları, %95,2; Ortaöğrenim mezunları % 94,4; Yükseköğrenim mezunları % 78,6'dır.[370] Tablodaki ilişki anlamlı farklılaşma düzeyinde olmamasına rağmen, inanma ve inanmama değeri açısından konunun önemine binaen bu tabloyu ve verileri buraya almış bulunuyoruz.

1 g. Cennete Girebilmek İçin Müslüman Olmanın Gerekliliği İnancı

Birçok din ve dini gelenekte ahiret inancıyla bağlantılı olarak, inananlarına bu dünyada yaptıkları, iyilikler ve ibadetleri karşısında ulaşacakları içerisinde pek çok

[370] Akyüz, s. 113

güzelliklerin bulunan cennet, kötülük ve günah işleyen insanlar için cehennem vardır.

İslam dini de inananlara yaptıkları ibadet ve iyiliklere karşılık olarak cennetin verileceğini belirtip, cennetin vasıflarını birçok ayeti kerimede tasvir eder.[371] Burada temel ölçüt bu nimetlere kavuşabilmek için Müslüman olmak ve bu iman üzere ölmek olarak haber verilir. Aksi durumda diğer inanç sahiplerinden İslam'dan sonra herhangi bir dinin kabul olunmayacağı haber verilir.[372]

Araştırmamıza katılanlara Cennete girebilmek için Müslüman olmak gerekli midir? sorusunu yönelttik ve bu hususstaki inanç ve düşüncelerini sorduk. Katılımcıların % 26,4'ü kesinlikle gereklidir demiştir bu sonuç bize cennete girebilmek için Müslüman olmak gereklidir inancının düşük olduğunu göstermektedir. %11,6'sı gerekli değildir diyerek cennete girebilmek için Müslümanlığı şart görmemiştir. %59,1'i önemli olan kalbin temiz olması ve dürüst olmaktır, diyerek kalp temizliğini ön plana çıkarmıştır % 3'ü de yardımcı olabilir seçeneğini işaretlemişlerdir. Arıklı tarafından yapılan ankette de hangi dinden olursa olsun Allah'a inanan herkes cennete girecektir. İnancında olan kişilerin oranı %59'dur.[373]

Bütün bu veriler değerlendirildiğinde bir yandan dini bilgi ve kültürün çok içselleşmediğini ve çevrede ilişkide bulunulan ve ciddi dostluklarında kurulduğu diğer dinlerdeki insanlara ve onların inançlarına duyulan hoşgörü ve onlara öykünmenin etkili olduğunu söyleyebiliriz.

---

[371] Muhammed Suresi 47/15; İnsan Suresi 76/18; Mutaffifin Suresi 83/25-26
[372] Al-i İmran Suresi, 3/85
[373] Erhan Arıklı. "*Bugünkü* Kıbrıs'ta *Dini, Siyasi ve* İctima'i Yaşayış" Ankara ilahiyat Fakültesi Lisans Tezi, (basılmamış), Ankara 1985, s. 32

Diğer taraftan özellikle dini pratiklerdeki bir takım eksiklikler ve toplumda görülen bazı aksaklıklardan dolayı da kalp temizliği ve dürüstlüğün ön plana çıkarıldığını söyleyebiliriz. Bizim gözlemlerimiz ve yaptığımız mülakatlarda da iki husus ön plana çıkmaktadır: Bunlar kalp temizliğine yapılan güçlü vurgu ve diğer din ve toplum mensuplarına karşı beslenilen sıcak ilgi olarak ifade edilebilir.

Tablo 28: cinsiyet/ cennete girmek için müslüman olmanın gerekliliği inancı

			Cennete girebilmek için Müslüman olmak gerekli midir?			
			Kesinlikle gereklidir	Gerekli değildir.	Önemli olan kalbin temiz olması ve dürüst olmaktır	Toplam
Cinsiyetiniz	Kadın	Sayı	48	12	103	163
		%	29,4%	7,4%	63,2%	100,0%
	Erkek	Sayı	41	27	106	174
		%	23,6%	15,5%	60,9%	100,0%
Toplam		Sayı	89	39	209	337
		%	26,4%	11,6%	62,0%	100,0%
$X^2 = 6{,}010$; SD: 2; $P < 0{,}05$ (0,05)						

Tablo 28'de cinsiyet / müslüman olmanın cennete girmede etkisi inancı arasındaki ilişkiye baktığımızda kadınların erkeklere göre daha fazla oranda cennete girmek için Müslüman olmanın gerektiğine inandığını görmekteyiz. Kalp temizliğinin önemli olduğunu vurgulayanlarında kadınlarda biraz daha fazla ama çok fark olmadığı görülmektedir. Bu durum kadınların dini değerlerle daha yakından ilişkili olmaları ve mevlütler, yasin okuma, bazı dua kitapları vb etkisiyle dini kültür olarak ta erkeklerden daha avantajlı olmaları ile açıklanabilir.

Tablo 29: Öğrenim durumu/ cennete girebilmek için müslüman olmanın gerekliliği inancı

			Cennete girebilmek için Müslüman olmak gerekli midir?			
			Kesinlikle gereklidir	Gerekli değildir.	Önemli olan kalbin temiz olması ve dürüst olmaktır	Toplam
Öğrenim durumu	ilkokul	Sayı	39	6	39	84
		%	46,4	7,1	46,4	100,0

	ortaokul	Sayı	9	1	20	30
		%	30,0	3,3	66,7	100,0
	lise	Sayı	27	22	88	137
		%	19,7	16,1	64,2	100,0
	üniversite	Sayı	14	10	62	86
		%	16,3	11,6	72,1	100,0
Toplam		Sayı	89	39	209	337
		%	26,4	11,6	62,0	100,0
X^2= 29,044; SD:6; p< 0,05 (000)						

Tablo 29'da, öğrenim durumu / müslüman olmanın cennete girmede etkisi inancı ilişkisine baktığımızda öğrenim durumu arttıkça cennete girmede müslüman olmanın gerekliliği inancının kademeli olarak düştüğünü görmekteyiz. Yine gerekli değildir diyenlerinde ilkokul ve ortaokul mezunlarında düşük iken lise ve üniversite mezunlarında daha yüksek olduğu görülmektedir. Önemli olan kalp temizliği inancında olanlarında öğrenim durumunun artışı ile doğru orantılı olarak arttığını görmekteyiz. Bu veriler bize öğrenim durumu ile cennete girmede Müslüman olmanın etkisi arasında anlamlı bir farklılaşma olduğunu göstermektedir. Bu farklılaşma kişilerin öğrenim durumu arttıkça bir yandan geleneksel inanç ve kültür yapılarından uzaklaşmaları, bir yandan da öğrenim durumunun seküler yapısının etkisi sonucu olarak insanların dini değerlerden uzaklaşmaları ile açıklanabilir.

1 h. Kaza Kader İnancı

İmanın şartlarından birisiside kaza ve kadere inanmaktır. Kaza ve Kader kelimelerinin üzerinde tam bir anlaşma olmayıp[374] İslam mezheplerine göre çeşitli anlamlar yüklenmektedir. Kader, Allah'ın ezelden ebede kadar olacak şeylerin zaman, yer, nitelik ve özelliklerini önceden bilmesi ve takdir etmesi demektir. Kaza

[374] Şerafettin Gölcük& Süleyman Toprak, Kelam, s. 262

ise, Allah'ın ezelde takdir buyurduğu şeyleri zamanı gelince takdir ettiği şekilde yaratması demektir.[375] Biz de katılımcıların kaza ve kaderle ilgili olarak inanç ve tutumlarını öğrenmek amacıyla kaza ve kadere inançla ilgili düşüncelerini sorduk. Bu sorumuza %82,8'i kaza ve kadere kesin olarak inanıyorum; %5,9'u kaza ve kadere inanmıyorum; %5,9'u kaza kaderle ilgili şüphelerim var; %5,3'ü kaza kaderle ilgili yeterince bilgi sahibi değilim şeklinde cevap vermişlerdir.

Görüldüğü gibi kaza kadere olan inanç yüksek düzeydedir. Ancak yukarıda ifade edildiği gibi kaza ve kaderin tarifi üzerinde kesin bir uzlaşma mevcut değildir. Biz de araştırmamız esnasında bu hususu gözlemledik ve insanlar bu soruya cevap verirken genelde bilgi temelli değil daha ziyade toplumsal genel kabul çerçevesinde veya kişisel algılarıyla cevap vermektedirler. Benzer araştırmalarda da bu durumun çok farklı olmadığı kanaatindeyiz. Akyüz tarafından yapılan araştırmada bulunan oranlar. Kadere inanıyorum diyenler % 91,2; inanmıyorum diyenler %3,6; kararsızım diyenler %5,2'dir.[376] Çelik tarafından yapılan araştırmada ise inanıyorum % 88,2; kararsızım diyenler % 7,6; inanmıyorum diyenler ise % 4,2 olarak hesaplanmıştır.[377]

Tablo 30: cinsiyet/ kaza-kader ilişkisi

			Kaza ve Kadere inançla ilgili düşünceleriniz nelerdir?				
			Kaza ve Kadere kesin olarak inanıyorum	Kaza ve Kadere inanmıyorum	Kaza ve kaderle ilgili şüphelerim var.	Kaza ve Kaderle ilgili yeterince bilgi sahibi değilim.	Toplam
Cinsiyetiniz	kadın	Sayı	145	2	10	7	164
		%	88,4	1,2	6,1	4,3	100,0
	erkek	Sayı	135	18	10	11	174
		%	77,6	10,3	5,7	6,3	100,0
Toplam		Sayı	280	20	20	18	338
		%	82,8	5,9	5,9	5,3	100,0
X^2= 13,762; SD: 3; P< 0,05(0,003)							

[375] Lütfi Şentürk& Seyfettin Yazıcı, İslam İlmihali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 11. Baskı, Ankara 2004, s. 59
[376] Akyüz, s.119
[377] Çelik, s. 209

Tablo 30'da, Kaza kader inancı/ Cinsiyet ilişkisine baktığımızda kesin olarak inanıyorum diyenlerin kadınlarda erkeklere oranla daha yüksek, inanmayanların ise kadınlarda erkeklere oranla çok daha düşük olduğu görülüyor. Şüpheli inanç konusunda aşağı yukarı aynı oran varken, bilgi sahibi olmadığını söyleyenler kadınlarda erkeklere göre daha azdır. Bu durum kadınların erkeklere oranla daha çok kaza kadere inanma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Kaza kader inancıyla cinsiyet arasında ilişkinin mevcut olduğunu söyleyebiliriz.

1 ı. Alın Yazısı İnancı

Kadere inançla ilgili hususlardan bir tanesi de alın yazısı inancıdır. Bu inanca göre insanlar alınlarına yazılan ne ise sonraki yaşamlarında onlarla karşılaşırlar. Bu inançla ilgilide farklı yaklaşımlar mevcuttur. Katılımcılara bir kimsenin alın yazısını değiştirmeye imkân yoktur ifadesiyle ilgili düşünceniz nedir? sorusunu yönelttik örneklemin % 66,0' alın yazısı kesindir değiştirilemez; %7,1'i alın yazısı diye bir şey yoktur; % 21,6'sı Alın yazısını insan kendi oluşturur; ancak Allah'ın istediği anda müdahalesi olabilir; % 5,3'ü Alın yazısı ile ilgili yeterli bilgi sahibi değilim, kararsızım şeklinde cevaplar vermişlerdir. Bu durum katılımcıların kaza kader inancıyla ilgili yaklaşımlarını da bir ölçüde açmaktadır.

Alın yazısı kesindir değiştirilemez diyenlerin oranı kadere inananların oranından daha düşük çıkmakta ancak alın yazısı diye bir şey yoktur diyenlerin oranı ile kaza-kadere inanmıyorum diyenlerin oranları bir birine çok yakın çıkmaktadır. Bu durumun izahı alınyazısını insan kendi oluşturur; ancak Allah'ın istediği anda müdahalesi olabilir seçeneğine verilen cevap oranında görülmektedir. İnsanlar kader inançlarını bir kadercilik anlayışı üzerinde değil daha ziyade insanın bireysel

çabasıyla da ilişkilendirerek anlama yoluna gitmektedirler. Konu ile ilgili olarak Mehmet Akgül tarafından gerçekleştirilen araştırmada bir kimse ne kadar çabalarsa çabalasın alnına yazılan yazıyı değiştiremez görüşüne katılıyor musunuz? sorusu sorulmuş katılımcılardan % 80,3'ü evet; % 7,6'sı kısmen; % 11,1'i ise hayır cevabını vermiştir.[378]

Tablo 31: yaş/ alınyazısı ilişkisi

		Bir kimsenin alınyazısını değiştirmeye imkan yoktur ifadesiyle ilgili düşünceniz nedir?				
		Alın yazısı kesindir değiştirilemez.	Alın yazısı diye bir şey yoktur	Alın yazısını insan kendi oluşturur; ancak Allah'ın istediği anda müdahalesi olabilir.	Alın yazısı ile ilgili yeterli bilgi sahibi değilim, kararsızım	Toplam
Yaş 18-25	Sayı	23	2	14	6	45
	%	51,1%	4,4%	31,1%	13,3%	100,0%
26-35	Sayı	47	11	23	0	81
	%	58,0%	13,6%	28,4%	,0%	100,0%
36-50	Sayı	76	7	19	5	107
	%	71,0%	6,5%	17,8%	4,7%	100,0%
51ve üzeri	Sayı	77	4	17	7	105
	%	73,3%	3,8%	16,2%	6,7%	100,0%
Toplam	Sayı	223	24	73	18	338
	%	66,0%	7,1%	21,6%	5,3%	100,0%
X^2= 26,387; SD: 9; P< 0,05(0,002)						

Tablo 31'de, alınyazısı / yaş ilişkisine baktığımızda alınyazısı kesindir değiştirilemez diyenlerin oranları yaşla paralel olarak artmakta, alınyazısı diye bir şey yoktur diyenlerin oranları, 26-35 yaşından itibaren yaş attıkça kademeli olarak düşmektedir. Sadece 18-25 yaş aralığında en düşük ikinci oran ortaya çıkmaktadır. Bu durum en alt yaş grubunun belirli bilgiler edinmiş olabileceği ve kalıplaşmış bakış açılarına sahip olmamalarıyla, en üst yaş grubunda ise geleneksel bilgi ve inançlarla açıklanabilir. Alın yazısını insan kendi oluşturur; ancak Allah'ın istediği anda müdahalesi olabilir diyenler de yaşla ters orantılı olarak artmaktadır. Bu

[378] Mehmet Akgül, Sanayileşme ve Din, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 1991, s.82

durumda yaşın düşüşüyle ile birlikte insanların daha rasyonel düşünme eğiliminde oldukları ve alınan eğitimin bir sonucu olarak ta değerlendirilebilir.

Tablo 32: cinsiyet / alın yazısı ilişkisi

			Bir kimsenin alın yazısını değiştirmeye imkan yoktur ifadesiyle ilgili düşünceniz nedir?				
			Alın yazısı kesindir değiştirilemez.	Alın yazısı diye bir şey yoktur	Alın yazısını insan kendi oluşturur; ancak Allah'ın istediği anda müdahalesi olabilir.	Alın yazısı ile ilgili yeterli bilgi sahibi değilim, kararsızım	Toplam
Cinsiyetiniz	kadın	Sayı	116	3	37	8	164
		%	70,7	1,8	22,6	4,9	100,0
	erkek	Sayı	107	21	36	10	174
		%	61,5	12,1	20,7	5,7	100,0
Toplam		Sayı	223	24	73	18	338
		%	66,0	7,1	21,6	5,3	100,0
X^2= 13,815; SD: 3; P< 0,05(0,003)							

Tablo 32'de, alın yazısı / cinsiyet İlişkisine baktığımızda alınyazısının kesin olup değiştirilemeyeceği inancının kadınlarda erkeklerden daha yüksek olduğunu görüyoruz. Alınyazısına inanmayanların erkeklerde kadınlara oranla çok daha yüksek olması, kadınların kaderci anlayışa daha yatkın bir tutum içerisinde davrandıklarını göstermektedir. Diğer iki hususla ilgili her iki grup arasında büyük farklılıklar ortaya çıkmamıştır. Ancak her iki grupta da alınyazısını insan kendi oluşturur; ancak Allah istediği anda müdahale edebilir düşüncesinin önemli bir yer tuttuğunu söyleyebiliriz.

Tablo 33: Alınyazısı/ öğrenim durumu ilişkisi

			Bir kimsenin alın yazısını değiştirmeye imkân yoktur ifadesiyle ilgili düşünceniz nedir?				
			Alın yazısı kesindir değiştirilemez.	Alın yazısı diye bir şey yoktur	Alın yazısını insan kendi oluşturur; ancak Allah'ın istediği anda müdahalesi olabilir.	Alın yazısı ile ilgili yeterli bilgi sahibi değilim, kararsızım	Toplam
Öğrenim durumunuz	İlkokul	Sayı	70	2	9	3	84
		%	83,3%	2,4%	10,7%	3,6%	100,0%
	Ortaokul	Sayı	20	1	8	2	31
		%	64,5%	3,2%	25,8%	6,5%	100,0%
	Lise	Sayı	92	13	24	9	138
		%	66,7%	9,4%	17,4%	6,5%	100,0%
	Üniversite	Sayı	41	8	32	4	85
		%	48,2%	9,4%	37,6%	4,7%	100,0%

Toplam	Sayı	223	24	73	18	338
	%	66,0%	7,1%	21,6%	5,3%	100,0%
X^2= 30,007; SD: 9; P< 0,05(0,000)						

Tablo 33'te, alınyazısı / öğrenim durumu ilişkisine baktığımızda alınyazısı kesindir değiştirilemez inancı öğrenim durumunun artışıyla birlikte düşmektedir. Alın yazısı yoktur diyenler ise eğitim düzeyi yükseldikçe artış göstermekte, lise ve üniversite mezunlarında aynı oranda çıkmaktadır. Alınyazısını insan kendi oluşturur ancak Allah'ın istediği anda müdahalesi olabilir diyenler ise eğitim durumu yükseldikçe artmakta ilkokul ve üniversite mezunları arasında birkaç katına ulaşmaktadır. Sadece ortaokul mezunları lise mezunlarından daha yüksek bir orana ulaşmaktadır.

Bütün bu durumlar öğrenim durumu ile alın yazısı inancı arasında bir ilişkinin mevcut olduğunu göstermektedir. Çoğunlukla öğrenim durumu arttıkça alın yazısı inancının azalma gösterdiği ve inanmama oranının da azaldığı görülmektedir. Bu alınan eğitimin bakış açısıyla ilişkilendirilebilir. Ayrıca eğitim durumuyla ilişkili olarak insanlar farklı bakış açılarına sahip olabilmektedirler. Öğrenim durumunun kader ve alınyazısı üzerindeki etkisi Akyüz, tarafından da dile getirilmekte ve bu etkinin üniversite mezunlarında daha belirgin olduğu ifade edilmektedir.[379]

2. Dini Tecrübenin Pratik İfadesi İbadetler

Dini tecrübenin anlatımının ikinci kategorisi olan ibadetle inanç değerlerinin gayet sıkı ilişkide olduğu açıktır. İmanın tasdikinde ifade edilen şey, din tarafından ilham edilen fiillerle yerine getirilir. Daha geniş bir anlatımda dini tecrübeden hâsıl

[379] Akyüz, s.120

olan ve onun tarafından belirlenen bütün ameller, dinin pratik anlatımıymış (ibadet) gibi kabul edilmek durumundadır. İbadet fiiliyatta dinle o kadar içten birleşmiştir ki dinin onsuz devam etmesi şüphelidir. Bütün dinlerde kutsalın tecrübesi, bir efsane veya akide terimleriyle belirlenen yüce veya aşkın bir varlığa saygı ve bağlılığı ifade eden fiillerde ortaya çıkar.[380]

Ritüel, dini tasavvurların gerçeğe uygun ve dini emirlerin mükemmel oldukları yönündeki kanaatin bir şekilde üretilmiş olduğu yer ritüel yani mukaddes davranıştır. Kutsal sembollerin insanlarda teşvik ettiği ruh halleri ve motivasyonlar ile onların insanlar için formüle ettikleri varoluşun düzeni hakkındaki tasavvurlar bir çeşit seremonik form içerisinde bir birleriyle buluşup birbirlerini takviye ederler.[381]

Dinle ilgili törenler, çok çeşitlidir. Ayinler dua etmeyi, şarkı ya da ilahi söylemeyi, belli yiyecekleri yemeyi ya da belli yiyeceklerden uzak durmayı, belli günlerde perhiz yapmayı vs. içerir. Ayinler, dinsel simgelere yönelik olduğu için sıradan yaşamın alışkanlıklarından oldukça farklı görünür. Bir tanrı için yakılan mum, bir odayı aydınlatmak amacıyla yakılan mumdan tamamen farklı bir anlam taşır. Dini ayinleri çoğunlukla bireyler yalnız başlarına gerçekleştirirler, ancak bütün dinlerde ortaklaşa gerçekleştirilen törenlerde vardır. Düzenli olarak yapılan törenler, belirli mekânlarda yapılır.[382]

Tablo 34: ibadetler ile ilgili düşünceler

	Sayı	Yüzde
Her Müslüman mutlaka Allah'a ibadet etmelidir.	155	45,6
Önemli olan ibadet değil kalp temizliğidir.	95	27,9
Herkes kendi durumuna göre ibadet etmeli belirli şekillere zorlanmamalı.	71	20,9
Çalışmakta bir ibadet olduğundan çalışan kimsenin ibadete ihtiyacı yoktur.	12	3,5
İbadet etmek günahkârlara gereklidir.	6	1,8

[380] Joachim Wach, Din Sosyolojisi, s. 26
[381] Cifford Geertz, Kültürel Bir Sistem Olarak Din, Din Sosyolojisi, edt. Yasin aktay, M. Emin Köktaş, Vadi Yay., Ankara 1998, s. 188
[382] Giddens, s. 527

Cevapsız	1	,3
Toplam	340	100,0

Biz öncelikli olarak katılımcılara ibadetle ilgili bilinç ve düşüncelerini öğrenmek amacıyla bir soru sorduk. Tablo 34'e göre, katılımcıların %45,6'sı her müslüman mutlaka Allah'a ibadet etmelidir; % 27,9'u önemli olan ibadet değil kalp temizliğidir; % 20,9'u herkes kendi durumuna göre ibadet etmeli belirli şekillere zorlanmamalı; % 3,5'i çalışmakta bir ibadet olduğundan çalışan kimsenin ibadete ihtiyacı yoktur; %1,8'i ibadet etmek günahkârlara gereklidir. Şeklinde cevap vermişlerdir. Verilen cevaplara baktığımızda örneklemin yarısına yakın bir oranı Müslüman kişilerin ibadet etmesi gerektiği inanç ve düşüncesinde olduğu, yapmasa bile bunun bir gereklilik olduğunu kabul ettiği anlamına gelmektedir.

Bundan hemen sonra gelen ise kalp temizliğinin önemine yapılan vurgu da karşımıza çıkmaktadır. Kalp temizliği dinin temel doktrinlerinden olmakla birlikte burada daha ziyade yapılmayan ibadetler konusunda bir çıkış yolu ve savunma mekanizması olarak görülebilir. Ayrıca ibadet yapanlarla ilgili bazı olumsuz gözlemlerinde etkisinden söz edilebilir. Kalp temizliği hususu daha önce cennete girebilmek için Müslüman olup olmama hususunda da % 60 oranında kabul edildiğini görmüştük.

Herkesin dilediği gibi ibadet etmesi belirli şekillere zorlanmaması düşüncesi de önemli oranda kabul edilmektedir. Bu husus toplumda ibadetle ilgili şekillerle ilgili belirli beklentilerin bulunması ve bunlara uyulmayınca da kişisel bir refleks tavrı olarak değerlendirilebilir. Çalışan kişinin ibadete ihtiyacının olmadığı ve ibadetin günahkârlara gerektiği düşüncesi ise çok fazla benimsenmemektedir.

2 a. Bedenle Yapılan İbadetler

2 a 1.Namaz İbadeti

İslam dininin temel ibadetlerinden biri ve en önde geleni namaz ibadetidir. İslam yeryüzünde Allah'ın hükümranlık atmosferini oluşturmak kaygısıyla, her gün beş vakit namaz kılınmasını emretmiştir: sabahleyin, güneş doğmadan önce, öğleyin ikindi vaktinde, akşamleyin ve gece yatmadan evvel.[383] Günde beş vakit olarak kılınan bu namaz ibadeti vesilesiyle insan sürekli Rabbiyle ilişki halinde bulunur. Bunun neticesinde de kendisini bir takım kötülüklerden alıkoyma iradesini gösterir. Namazın bireyin günlük yaşantısındaki etkisiyle ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de "Muhakkak ki, namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar."[384] buyrulmaktadır.

Namaz ibadeti, insanların hayatlarının tamamını kuşatan temel ibadetlerin başında gelmektedir. Bundan dolayı ergenlik çağına gelmiş her Müslüman'a farz kılınmıştır.[385] Biz örneklemimize namaz kılmakla ilgili durumunuz aşağıdakilerden hangisine uygundur? diye bir soru yönelterek genel olarak namaz kılma alışkanlık veya tutumlarının neler olduğunu öğrenmeyi amaçladık. Bu sorumuza katılımcıların % 8,8'i beş vakit namazımı kılıyorum; % 12'3ü ara-sıra namaz kılıyorum; %2,7'si sadece Cuma namazını kılıyorum; % 21,2'si sadece bayram namazını kılıyorum; % 54,3'ü ise hiç namaz kılmıyorum şeklinde cevap vermiştir. Bu verilere baktığımızda beş vakit namaz kılma ve diğer namazlara katılma oranlarının benzer araştırmalara göre çok düşük olduğunu ve hiç namaz kılmayanların oranlarının da çok yüksek olduğunu görüyoruz. Akyüz tarafından yapılan araştırmaya göre katılımcıların %

[383] Hamidullah, s.102
[384] Ankebut Suresi, 29/45
[385] Vehbe Zuhayli, İslam Fıkhı Ansiklopedisi, çeviri, komisyon, Risale Yayınları, İstanbul 1994, s.384

35,6'sı beş vakit namaz kıldığını; % 30,4'ü ise ara-sıra kıldığını; %7,7'si ramazan'da kıldığını; % 26,3'ü ise hiç namaz kılmadığını ifade etmiştir.[386]

Çelik tarafından yapılan araştırmada da beş vakit namaz kılanların oranı %35,6; günlük namazların bazılarını kılıyorum diyenler %32,5; sadece Cuma ve bayram namazlarını kılıyorum diyenler % 9,4; ara-sıra vakit, cuma ve bayram namazlarını kılıyorum diyenler % 9,1; hiç namaz kılmıyorum diyenler ise % 24,1olarak hesaplanmıştır.[387] Erdoğan Güçbilmez tarafından Ankara Yenimahalle ve Kayadibi semtlerinde yapılan araştırmada ise cuma namazına katılımın düzenli olarak kılanlar ile arada sırada kılanlar toplandığında % 95'lik bir orana ulaştığı hesaplanmıştır.[388] Yine Akyüz'ün araştırmasında hiç namaz kılmadıklarını ifade edenlerin özellikle bayram namazlarına katılımlarını bunun dışında tuttukları ve bayram namazına katılımın %90'ların üzerine çıktığı görülmektedir. Akyüz bayram namazlarına sürekli katılanların % 90,7; bazen kılanların da % 5,9 olduğunu bulmuştur.[389]

Beş vakit namaz kılma alışkanlıkları ile ilgili olarak oranların yukarıda belirtildiği gibi çok düşük olduğunu görüyoruz. Cuma ve bayram namazları ise cemaatle birlikte kılınan ve özellikle erkeklerin katıldığı ve kadınlarında isteğe bağlı olarak katılabildiği namazlardır. İslam toplumlarında bu namazlar haftalık kılınan cuma namazı ve yılda iki kez kılınan bayram namazları olarak büyük kabul ve katılımla kılınan namazlardır. Yukarıdaki verilerde bunu durumu doğrulamaktadır. Ancak Kıbrıs Türk toplumunda bu namazlara katılım durumunun tam olarak gerçekleşmediğini görüyoruz. Eldeki veriler, bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.

---

[386] Akyüz, s. 123
[387] Çelik, s.223
[388]Erdoğan Güçbilmez, Yeni Mahalle ve Kayadibi Karşılaştırmalı Köy Araştırması, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası Ankara 1972, s. 250
[389] Akyüz, s.130

Cuma namazı ile ilgili gözlemlerimizde gördüğümüz tablo önemli nüfus yoğunluğuna sahip yerleşim merkezlerinde bu namaza gelenlerin oranlarının çok düşük olduğudur. Örnek vermek gerekirse 200-300 hanelik bir yerleşim merkezinde cuma cemaatinin bir kişiye kadar düştüğünü iki kişi olarak bu durumun birkaç kez tekrar ettiğini ve on kişinin üzerine çıkan cemaat sayısının çok sınırlı olduğunu yıllar boyu gözlemledik. Yine 50 hane civarında olan bazı köylerde Cuma cemaatinin oluşmaması nedeniyle cuma namazının istisnai olarak kılındığını, cami imamının cuma namazı kılabilmek için zaman zaman başka yerlere gittiğini bilmekteyiz.

Bayram namazı ile ilgili olarak ise kuşkusuz verilerde de görüldüğü üzere daha yoğun bir katılım gözlemlenmektedir. Ancak bu katılımda benzer araştırmalara oranla çok sınırlı kalmaktadır. Birçok kişi bu namaza katılmayı bir gereklilik olarak görüp bunu varlığının dini ve toplumsal sorumluluğunun bir parçası olarak değerlendirmekte ve bayram namazına katılmaktadır. Ama önemli bir kesim buna duyarsız davranmakta ve böyle bir namaza katılımı gereksiz görmekte veya önem vermemektedir. Bizim gözlemlerimize göre bazı yerleşim yerlerinde bayram namazlarına katılımda yerleşim yerinde yaşayan insanların dörtte biri beşte biri gibi oranlarda olmaktadır. Bazı ailelere mensup kişiler topluca büyük küçük katılmamakta, bazı aileler ise topluca katılmaktadır. Yine bazı kişiler ise namaz vaktinde hayvanlarıyla meşgul olmaları vb. meşguliyetleri dolayısıyla katılamadıklarını aslında katılmak istediklerini dile getirmektedirler.

Bu tablonun oluşmasında kuşkusuz birçok etkenden bahsedilebilir. Bunlardan olmak üzere din eğitiminde oluşan aksamalar, mevcut kültürel ortamdan kopup yeni ortamlarla karşılaşma, uzun yıllar cami atmosferinden uzaklık, din görevlilerinin donanım olarak yetersizliği, toplumun kendi içinden din görevlisi yetişmemesi

sayılabilir. Gerek Türkiye'den gelen gerekse aslen Türkiye kökenli olup, KKTC görevlisi olan çok az sayıda da olsa bazı imamların bir takım olumsuz yaklaşımları özellikle bayram vaazlarında dışlayıcı üslup kullanmaları neticesinde insanların camilerden uzaklaşmaları zikredilebilecek hususlardandır. Ancak bu durumu sadece birkaç faktöre göre değerlendirmek yanlış sonuçlara götürecektir.

Tablo 35: konum / namaz kılma durumu ilişkisi

			Namaz kılmakla ilgili durumunuz aşağıdakilerden hangisine uygundur?				
			Beş vakit namazımı kılıyorum	Ara-sıra Cuma ve diğer namaz kılıyorum	Sadece bayram namazını kılıyorum	Hiç namaz kılmıyorum	Toplam
Konum	Karışık	Sayı	12	19	27	48	106
		%	11,3%	17,9%	25,5%	45,3%	100,0%
	Kendi yerinde	Sayı	4	14	27	73	118
		%	3,4%	11,9%	22,9%	61,9%	100,0%
	Güney göçmeni ayrı	Sayı	12	22	18	63	115
		%	10,4%	19,1%	15,7%	54,8%	100,0%
Toplam		Sayı	28	55	72	184	339
		%	8,3%	16,2%	21,2%	54,3%	100,0%
X^2= 12,990; SD: 6; P< 0,05(0,043)							

Tablo 35'de, Konum / namaz kılma ilişkisine baktığımızda beş vakit namaz kılanların en çok karışık olanlarda, onlardan sonrada güney göçmeni ayrı olanlarda olduğunu, en az kendi yerinde olanlarda olduğunu görüyoruz. Ara-sıra namaz kılanlar güney göçmenlerinde en fazla, karışıklarda ise az farkla ikinci sırada, kendi yerinde olanlarda an az olmaktadır. Sadece bayram namazlarını kılanlar en az güney göçmenlerinde görülürken en fazla karışık olanlarda bulunmaktadır.

Hiç namaz kılmayanlar ise en az karışık olanlarda en fazla kendi yerinde olanlardadır. Bu verilerde dikkat çeken husus beş vakit namaz kılanlarda en yüksek, hiç namaz kılmayanlarda ise en düşük oran karışık olanlarda çıkmaktadır. Kendi yerinde olanlarda ise bunun tam tersi bir durum görülmektedir. Bu da konumun namaz kılma davranışında belirgin bir etkisinin olduğunu bize göstermektedir.

Tablo 36: yaş/ namaz kılma ilişkisi

Crosstab

			Namaz kılmakla ilgili durumunuz aşağıdakilerden hangisine uygundur?				
			Beş vakit namazımı kılıyorum	Ara-sıra Cuma ve diğer namaz kılıyorum	Sadece bayram namazını kılıyorum	Hiç namaz kılmıyorum	Toplam
Yaş	18-25	Sayı	1	7	10	27	45
		%	2,2%	15,6%	22,2%	60,0%	100,0%
	26-35	Sayı	9	8	14	50	81
		%	11,1%	9,9%	17,3%	61,7%	100,0%
	36-50	Sayı	5	21	21	61	108
		%	4,6%	19,4%	19,4%	56,5%	100,0%
	51ve üzeri	Sayı	13	19	27	46	105
		%	12,4%	18,1%	25,7%	43,8%	100,0%
Toplam		Sayı	28	55	72	184	339
		%	8,3%	16,2%	21,2%	54,3%	100,0%
X^2= 14,694; SD: 9; P> 0,05(0,100)							

Tablo 36'da, namaz kılma / yaş ilişkisine baktığımızda beş vakit namaz kılanların en az; hiç namaz kılmayanların ise en çok olanlarından birisinin 18-25yaş grubunda olduğu görülüyor. 26-35 yaş grubunda ise beş vakit namaz kılanların oranının en yüksek ikinci grup olduğu buna karşın hiç namaz kılmayanlarında en fazla bu grupta yer aldığını görüyoruz. Beş vakit namaz kılanların oranının yüksek olması bu gruptaki kişilerin bir takım farklı kesim –üniversite ortamı vs. - ve dini bilgi kaynaklarıyla daha rahat ilişki kurabilmiş olmasıyla açıklanabilir.

Beş vakit namazı kılma oranının en düşük 36-50 yaş grubunda, hiç namaz kılmama oranının da alt yaş gruplarına göre daha düşük olduğu görülmektedir. 51 ve üzerinde ise en yüksek beş vakit kılma oranı ve en düşük hiç kılmama oranını görmekteyiz. Bu verilerde bize yaşla namaz kılma oranları arasında ters orantılı bir ilişkinin varlığını göstermektedir. Akyüz ve Çelik tarafından yapılan araştırmaların verilerinde de benzer bulgular elde edilmiş, yaş grupları düştükçe beş vakit namaz

kılma oranın düşmesi, yükseldikçe de artması tespit edilmiş hiç namaz kılmayanların yaşla ters orantılı içinde olması bizim verilerimizle uyumlu olarak bulunmuştur.[390]

Tablo 37: cinsiyet / namaz kılma ilişkisi

			Namaz kılmakla ilgili durumunuz aşağıdakilerden hangisine uygundur?				
			Beş vakit namazımı kılıyorum	Ara-sıra Cuma ve diğer namaz kılıyorum	Sadece bayram namazını kılıyorum	Hiç namaz kılmıyorum	Toplam
Cinsiyetiniz	kadın	Sayı	14	26	6	118	164
		%	8,5%	15,9%	3,7%	72,0%	100,0%
	erkek	Sayı	14	29	66	66	175
		%	8,0%	16,6%	37,7%	37,7%	100,0%
Toplam		Sayı	28	55	72	184	339
		%	8,3%	16,2%	21,2%	54,3%	100,0%
X^2= 64,570; SD: 3; P< 0,05(0,00)							

Tablo 37'de, namaz kılma/cinsiyet ilişkisine baktığımızda kadınların çok az da olsa erkeklerden beş vakit namazı daha fazla kıldığını, ara-sıra cuma ve diğer namaz kılıyorum diyenlerin ise az farkla erkeklerde fazla çıktığını görüyoruz. Bu durum erkeklerin cuma namazına gitmeleri kadınların ise gitmekle yükümlü olmamaları ile açıklanabilir. Ayrıca bu veriden erkeklerin cuma namazına katılımının da çok sınırlı olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Sadece bayram namazına gidiyorum diyenler erkeklerde kadınlara oranla hayli yüksek çıkmakta bu durumda kadınların istisnalar dışında bayram namazlarına katılmamalarıyla açıklanabilecek bir husustur. Hiç namaz kılmayanların oranlarında kadınların yaklaşık erkeklerin iki katı olduğunu görüyoruz. Bu durum erkeklerin bayram namazına katılıp kadınların katılmaması ile açıklanabilecek bir durum olarak görülmelidir. Bayram namazı dışında her iki grubunda yaklaşık %75 oranında hiç namaz kılmadığı görülmektedir. Bu verilere bakarak az da olsa kadınların erkeklerden namaz kılmaya daha meyilli olduklarını

[390] Akyüz, 125; Çelik, s.227

söyleyebiliriz. Güçbilmez'de araştırmasında kadınların erkeklere oranla daha çok namaza bağlı olduklarını ifade etmiştir.[391]

Tablo 38: öğrenim durumu / namaz kılma ilişkisi

			Namaz kılmakla ilgili durumunuz aşağıdakilerden hangisine uygundur?				
			Beş vakit namazımı kılıyorum	Ara-sıra namaz kılıyorum	Sadece bayram namazını kılıyorum	Hiç namaz kılmıyorum	Toplam
Öğrenim durumunuz	ilkokul	Sayı	14	19	11	40	84
		%	16,7%	22,6%	13,1%	47,6%	100,0%
	ortaokul	Sayı	3	4	12	12	31
		%	9,7%	12,9%	38,7%	38,7%	100,0%
	lise	Sayı	4	13	34	86	137
		%	2,9%	9,5%	24,8%	62,8%	100,0%
	üniversite	Sayı	7	19	15	46	87
		%	8,0%	21,8%	17,2%	52,9%	100,0%
Toplam		Sayı	28	55	72	184	339
		%	8,3%	16,2%	21,2%	54,3%	100,0%
X^2= 32,330; SD: 9; P< 0,05(0,000)							

Tablo 38'de, Namaz kılma/ öğrenim durumu ilişkisine baktığımızda beş vakit namazlarını en çok kılanların ilkokul, ondan sonra da ortaokul mezunlarında olduğunu görmekteyiz. İlginç bir husus lise mezunlarının üniversite mezunlarından daha az beş vakit namaz kıldıklarıdır. Bu husus eğitim, iş hayatı vs. ile ilgili olabileceği gibi henüz üniversite okuyan veya okumaya başlama aşamasında olan kişileri de içerdiğinden tahsil durumuyla da ilişkilendirilebilir. Hiç namaz kılmayanlarda en çok lise ve peşinden üniversite mezunlarında görülmekte, en az ise ortaokul ve daha sonrada ilkokul mezunlarında görülmektedir. Bu veriler de bize benzer araştırmalarda bulunan öğrenim durumu ilerledikçe namaz kılma sıklığının düştüğü[392] olgusunun bazı küçük farkları olmakla birlikte bizim araştırmamız içinde geçerli olduğunu ve öğrenim durumu ile namaz kılma sıklığı arasında bir ilişkinin mevcudiyetini göstermektedir.

[391] Erdoğan Güçbilmez, s. 249,250
[392] Akyüz, 124

Tablo 39: aylık gelir durumu/ namaz kılma ilişkisi

Crosstab

			Namaz kılmakla ilgili durumunuz aşağıdakilerden hangisine uygundur?				
			Beş vakit namazımı kılıyorum	Ara-sıra namaz kılıyorum	Sadece bayram namazını kılıyorum	Hiç namaz kılmı yorum	Toplam
Aylık gelir durumunuz Nedir?	1400 TL'den az	Sayı	10	18	7	45	80
		%	12,5%	22,5%	8,8%	56,2%	100,0%
	1400-2490TL arası	Sayı	5	15	35	68	123
		%	4,1%	12,2%	28,5%	55,3%	100,0%
	2500-3990 TL arası	Sayı	6	11	20	31	68
		%	8,8%	16,2%	29,4%	45,6%	100,0%
	4000 TL ve üzeri	Sayı	2	4	5	6	17
		%	11,8%	23,5%	29,4%	35,3%	100,0%
	İşsizim gelirim yok	Sayı	5	6	5	32	48
		%	10,4%	12,5%	10,4%	66,7%	100,0%
Toplam		Sayı	28	54	72	182	336
		%	8,3%	16,1%	21,4%	54,2%	100,0%
X^2= 26,641; SD: 12; P< 0,05(0,009)							

Tablo 39'da, Ekonomik durum / namaz kılma ilişkisine baktığımızda en alt grupta yer alanlarda beş vakit namaz kılma sıklığının en yoğun denebilecek seviyeye çıktığını daha sonra ise ortadan yukarı çıkıldıkça da bu sıklığın artış gösterdiğini görüyoruz. Bu durum insanların en alt gelir gruplarında daha çok namaza yöneldikleri ki burada gözlemlerimize göre gelirim yok diyenlerin önemli bir kısmını bayanların oluşturduğunu da göz önünde bulundurmamız gerekir. Gelir durumu arttıkça da belki şükür amacıyla belki de iş güçten daha fazla zaman bulma imkânlarıyla ilintili olarak namaz kılma durumunda bir artış görülmektedir.

Bu verilerin tersi bir durumu hiç namaz kılmıyorum diyenlerde görmek mümkündür. Zira hiç namaz kılmayanlar gelir durumu azaldıkça belirgin bir durumda artış göstermişlerdir. Bu gruptaki farklılaşma beş vakit namaz kılanların arasındaki farklılaşmaya göre çok daha belirgin bir vaziyettedir. Benzer araştırmalardan birisi olan Çelik'in yaptığı araştırmada gelir düzeyinin artışı ile beş vakit namaz kılmanın ters orantılı olarak düştüğü, hiç namaz kılmayanlarında gelir

düzeyi arttıkça yükseldiği tespiti[393] bizim araştırmamızda tam tersi bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün bu veriler namaz kılma ile gelir durumu arasında bir ilişkinin mevcut bulunduğunu göstermektedir.

2.a.2. Oruç İbadeti

İslam dininin beş şartından biri olan oruç kişinin kendisini imsak'tan iftara kadar, başka bir ifade ile fecri sadığın doğuşundan güneşin batışına kadar, bir amaç uğruna ve bilinçli olarak yeme içme ve cinsi birleşme yapmaktan alıkoymasıdır.[394] Kur'an-ı Kerim'de " Ey iman edenler! Sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de oruç farz kılındı; umulur ki korunasınız"[395] buyrularak orucun farz olduğu, ayrıca öteki dinlerde de bulunduğu belirtilir. İslami kaynaklarda geçmiş ümmetlerin tuttuğu oruçlar ile ilgili birçok rivayet bulunmaktadır.[396]

Örneklemin oruç tutma durumları ile ilgili sorumuza verdiği cevaplara baktığımızda Ramazan ayının tamamında ve dini günlerde oruç tutarım diyenler % 5,3; sadece Ramazan ayında oruç tutarım diyenler % 12,7; Ramazanda ara-sıra oruç tutarım diyenler %13,9'dur. Eskiden tutardım şimdi tutmuyorum diyenler % 32,7; hiç oruç tutmuyorum diyenler ise % 35,4'tür. Bu verilere baktığımızda çok düşük bir oruç tutma oranıyla karşılaşmaktayız. Zira Türkiye'de yapılan benzer araştırmalarda oruç ibadeti katılım olarak en yüksek ibadetlerden hatta en yükseği olduğu görülmektedir. Güçbilmez tarafından yapılan araştırmada % 96 civarında sürekli oruç tutma oranı olduğu; arada sırada tutanlarında % 2 civarında olduğu; % 2'lik

[393] Çelik, s.224 ve 389
[394] İlmihal, Komisyon, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004, Cilt I, s.381
[395] Bakara Suresi, 2/183
[396] Veysel Uysal, Psiko -Sosyal Açıdan Oruç, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1994, s. 10,11

kesiminde cevap vermediği belirtilmektedir. Dikkat çeken bir hususta hiç oruç tutmuyorum diyen hiç kimsenin olmamasıdır.[397]

Çelik tarafından yapılan araştırma da ise katılımcıların % 58,4'ü ramazanın tamamında ve dini günlerde oruç tuttuğunu; %30'u ramazanın tamamında tuttuğunu; %5,4'ü ramazanda ara sıra tuttuğunu; %6,2'si hiç oruç tutmadığını[398] ifade etmiştir. Akyüz tarafından yapılan araştırmada katılımcıların %80,8'i ramazanda her gün; % 9,4'ü bazı günler; % 4,6'sı tutamıyorum; % 5'i ise hiç tutmam demiştir. [399] Yine Uysal tarafından üniversite öğrencileri arasında yapılan çalışmada katılımcıların % 55,8' devamlı; % 24,9'u bazen oruç tuttuğunu; % 19,3'ü ise oruç tutmadığını belirtmiştir. [400]Bu veriler aslında oruç tutma davranışının diğer ibadetler arasında en yoğun olanı olduğunu bize göstermektedir. Ancak bu durum Kıbrıs'ta, yukarıda saydığımız birçok etkenle ilişkili olarak tam manasıyla görülememektedir.

Bütün bu verilere baktığımızda bizim örneklemimizin sürekli veya ara sıra oruç tutanlarının oranı %31,9; tutmayanların oranının ise %68,1'dir. Yukarıda da belirtildiği üzere bu oran benzer araştırmalara göre çok düşüktür. Bu sonuçta dikkat çeken önemli bir hususta eskiden tutup ta şimdi tutmayanların oranıdır. Zira örneklemin yaklaşık üçte birini bu grup oluşturmaktadır. Bu sonucun çıkmasında rahatsızlık, ihtiyarlık gibi faktörlerin yanında, Ramazan ayının yaz dönemine gelmesi de etkili olmaktadır. Ancak tabii ki sadece bunlara bağlamak yeterli olmaz.

Oruç tutma ve ramazan ayı ile ilgili gözlem ve mülakatlarımıza gelince, ramazan ayının gelmesi toplumsal hayatın görünür şeklinde etki bırakmamaktadır. Hayat normal akışında devam etmekte kahvehaneler, lokantalar vb. işletmeler normal

[397] Güçbilmez, s. 252
[398] Çelik, s. 228
[399] Akyüz, s. 135-137
[400] Uysal, s.59

işlemekte ve bunların hedef kitlesinde herhangi bir azalma gözlemlenmemektedir. Toplumsal hayatta güne başlama ve gün sonu ile ilgili ramazan'a özel bir şekil ortada görülmemektedir. Oruç tutan insanlar çok sınırlı olduğu için toplumsal bir etki de söz konusu değildir. Ancak bu durum insanların ramazan ayına büsbütün kayıtsız kaldıkları anlamına da gelmemektedir. Bazı insanlar oruç tutmamalarına rağmen oruçluları iftara davet etmekte ve bunu kendileri için bir manevi kazanç telakki etmektedirler. Geceleri teravih namazına sınırlı da olsa katılım olmakta, bu insanları çoğunlukla evlatları oruç tutmamalarına rağmen getirip götürmekte ama camiye girip namaz da kılmamaktadırlar.

Oruç tutup tutmama toplumda bir gerilim nedeni olmamakta oruç tutanlar tutmayanlara karşı her hangi bir olumsuz tavır ve davranışa girmemekte, tutmayanlarda aynı şekilde tutanlara karşı her hangi bir tavır sergilememektedirler. Bazı insanlar önceden oruca çok bağlı olduklarını ama artık tutmadıklarını ifade etmekte, özellikle genç kuşakta olanlar oruca dayanamayacaklarını bu yüzden tutmadıklarını ifade etmektedirler. Ama bazı gençler sürekli tutmamakla beraber kadir gecesi ve arefe günü gibi belirli günlerde oruç tutmaktadırlar. Mülakat yaptığımız yaşlı sayılabilecek bir kişi geçmişte oruç tuttuğunu ama temmuz sıcağında da oruç tutmanın doğru olmadığını ifade etmektedir.

Oruç tutanlarla diğer kişilerin ilişkileri ile ilgili kendi gözlemlediğim bazı hususlar şunlardır. Ramazan ayında kahvehaneye gittiğimizde bazı kişiler olumsuz bir kasıt taşımadığından emin olduğum bir şekilde bana kahve ikram etmeye çalışmaktadır. Sigara kullanımı ile ilgili olarak dikkatimi çeken iki farklı örnekten birincisinde ramazan ayında bir yakının cenazesini bana haber veren bir kişi kendisi sigarasını yakmakta ve bana da ikram etmeye çalışmaktadır. Kendisini iyi tanıdığım

için emin olduğum husus, bana karşı bir saygısızlık veya karşı çıkış anlamı ve tutumu içerisinde bunu yapmamaktadır.

Bir diğer kişi ise ramazan'da bir iş vesilesiyle iş yerine gittiğim bir esnaf, masasında elinde sigara ile oturmakta, benim girdiğimi görünce elini masanın altına indirmektedir. Birkaç dakika süren konuşmamız boyunca sigarasını bir daha yukarı çıkarmamaktadır. Aradan birkaç ay geçtikten sonra bu olayı kendisine sorduğumda benim oruç tuttuğumu bildiği için, sigara dumanının oruç tutan kişiye rahatsızlık vereceği düşüncesiyle, o anda sigarayı masanın altında söndürdüğünü ifade etmiştir. Bu kişi de oruç tutmadığını gizleme tavrına girmemiş ama oruç tutan birisine karşı içinde bulunması gereken tutumu kendince belirlemiştir.

Tablo 40: konum / oruç tutma ilişkisi

			Oruç tutma durumunuz aşağıdakilerden hangisine uygundur?					Toplam
			Ramazan ayının tamamında ve dini günlerde oruç tutuyor	Sadece Ramazan'da oruç tutuyor	Ramazanda ara-sıra oruç tutarım	Eskiden tutardım şimdi tutmuyorum	Hiç oruç tutmuyorum	
Konum	Karışık	Sayı	5	15	26	35	26	107
		%	4,7%	14,0%	24,3%	32,7%	24,3%	100,0%
	Kendi yerinde	Sayı	6	5	9	44	53	117
		%	5,1%	4,3%	7,7%	37,6%	45,3%	100,0%
	Güney göçmeni ayrı	Sayı	7	23	12	32	41	115
		%	6,1%	20,0%	10,4%	27,8%	35,7%	100,0%
Toplam		Sayı	18	43	47	111	120	339
		%	5,3%	12,7%	13,9%	32,7%	35,4%	100,0%
X^2= 33,001; SD: 8; P< 0,05(0,000)								

Tablo 40'ta, oruç tutma / konum ilişkisine baktığımızda gerek ramazanda ve dini günlerde sürekli tutanlar gerekse ara sıra oruç tutanların toplamında karışık yaşayanların % 43'ünün oruç tuttuğunu; kendi yerinde yaşayanlarda bu oranın % 17,1; güney göçmeni ayrı yaşayanlarda ise % 31,9 olduğunu görüyoruz. Eskiden tutup şimdi tutmayanlar ve hiç tutmayanların toplamında ise karışık olanlarda % 57;

kendi yerinde olanlarda % 82,9; güney göçmeni ayrı olanlarda ise 68,1'lik bir oranla karşılaşıyoruz. Bu veriler bize oruç tutup tutmama durumuyla konum arasında önemli bir ilişkinin mevcut olduğunu göstermektedir.

Tablo 41: yaş / oruç tutma ilişkisi

			Oruç tutma durumunuz aşağıdakilerden hangisine uygundur?					
			Ramazan ayının tamamında ve dini günlerde oruç tutuyor	Sadece Ramazan ayında oruç tutuyor	Ramazanda ara-sıra oruç tutarım	Eskiden tutardım şimdi tutmuyorum	Hiç oruç tutmuyorum	Toplam
Yaş	18-25	Sayı	0	6	14	6	19	45
		%	,0%	13,3%	31,1%	13,3%	42,2%	100,0%
	26-35	Sayı	3	9	9	26	34	81
		%	3,7%	11,1%	11,1%	32,1%	42,0%	100,0%
	36-50	Sayı	5	13	18	37	35	108
		%	4,6%	12,0%	16,7%	34,3%	32,4%	100,0%
	51ve üzeri	Sayı	10	15	6	42	32	105
		%	9,5%	14,3%	5,7%	40,0%	30,5%	100,0%
Toplam		Sayı	18	43	47	111	120	339
		%	5,3%	12,7%	13,9%	32,7%	35,4%	100,0%
X^2= 32,075; SD: 12; P< 0,05(0,001)								

Tablo 41'de, oruç tutma / yaş ilişkisine baktığımızda ramazanın tamamında ve dini günlerde oruç tutarım diyenlerin yaşla birlikte arttığını, yalnızca ramazanda tutarım diyenlerin de genel olarak yaşla birlikte arttığını sadece 18-25 yaş grubunda ise farklı bir durumun ortaya çıktığını görüyoruz. Bu durumda bu grubun diğer dini günlerde hiç oruç tutmaması ve sadece ramazanda tutmasıyla açıklanabilir. Uysal tarafından yapılan araştırmada ise bu durumun tersi yaş küçüldükçe oruç tutma oranlarında bir artış olduğu görülmüştür.[401]Ramazanda ara-sıra oruç tutanların en çok 18-25 yaş grubunda toplanması gençlerin oruçla ilgili merakları ve kendilerinin farklı durumlara daha açık olmaları ile açıklanabilir. Oruç tutmayanları eskiden tutardım şimdi tutmuyorum ve hiç tutmuyorum diyenleri birlikte değerlendirdiğimizde en

[401] Uysal, s. 60

düşük oran 18-25 yaş aralığında bulunmuştur. Daha sonra düşükten yükseğe doğru 36-50; 51 ve üzeri ve en yüksek 26-35 yaş grubu gelmektedir. Bu da bize yaşla oruç tutma davranışı arasında bir ilişkinin mevcut olduğunu göstermektedir.

Tablo 42: cinsiyet / oruç tutma ilişkisi

			Oruç tutma durumunuz aşağıdakilerden hangisine uygundur?					
			Ramazan ayının tamamında ve dini günlerde oruç tutuyorum.	Sadece Ramazan ayında oruç tutuyorum	Ramazanda ara-sıra oruç tutarım	Eskiden tutardım şimdi tutmuyorum	Hiç oruç tutmuyorum	Toplam
Cinsiyetiniz	kadın	Sayı	6	24	22	67	46	165
		%	3,6%	14,5%	13,3%	40,6%	27,9%	100,0%
	erkek	Sayı	12	19	25	44	74	174
		%	6,9%	10,9%	14,4%	25,3%	42,5%	100,0%
Toplam		Sayı	18	43	47	111	120	339
		%	5,3%	12,7%	13,9%	32,7%	35,4%	100,0%
X^2= 13,843; SD: 4; P< 0,05(0,008)								

Tablo 42'de, Oruç tutma / cinsiyet ilişkisine baktığımızda ramazan ve dini günlerde oruç tutanların kadınlarda erkeklere göre daha az ama sadece ramazanda tutanlarında kadınlarda daha fazla, ara sıra oruç tutanlarında erkeklerde biraz fazla olduğunu görüyoruz. Eskiden tutardım şimdi tutmuyorum diyenlerin kadınlarda erkeklere göre daha fazla hiç tutmayanların ise erkeklere nazaran bir hayli düşük olduğunu görüyoruz. Bu durum kadınların oruç ibadetine tamamen kayıtsız kalmalarının erkeklere nazaran daha düşük seviyede olduğunu göstermektedir.

Uysal üniversite öğrencilerinde cinsiyete göre dağılımda kızların erkeklere nazaran daha az oruç tuttuğu, oruç tutmama oranlarının da erkeklerden daha yüksek olduğunu bulmuştur.[402] Ancak bu durumu, Uysal'ın örnekleminin belirli yaş grubu ve öğrenim durumundaki kişilerin oluşturması durumundan bağımsız olarak ele almamak gerekir. Çünkü bu araştırmanın üniversite öğrencileri arasında yapıldığını

[402] Uysal, s. 61

gözden uzak tutmamak gerekir. Bu verilere göre cinsiyetle oruç tutma tutumu arasında da bir ilişkinin var olduğunu görmekteyiz.

2.b. Mal İle Yapılan İbadetler

2.b.1.Ramazan'da Fitre Verme Durumu

Ramazan ayında fitre verme bu aya sağlıkla erişip bayrama ulaşan dinen zengin sayılan varlıklı kişilerin vermesi gereken bir ibadet çeşididir. Bu ibadet ramazan bayramına kavuşan ve temel ihtiyaçlarının dışında belli bir miktar mala sahip olan Müslümanların kendileri ve velayetleri altındaki kişiler için yerine getirmekle yükümlü oldukları mali bir ibadet'tir.[403] Kişilerin Allah-ü Teâlâ'nın kendilerine farz kılmış olduğu önemli bir ibadeti yerine getirmiş olması, Allah'ın kendisi ve çoluk çocuğunu sağ olarak bayrama eriştirmesine[404] bir şükür olarak yerine getirilen bir ibadettir. Oruçlunun ibadetinde oluşan eksikliklerde bu sadaka ile tamamlanır ve yoksulların bayram sevincine katılmalarını sağlar.[405]

Fitre, esasen Ramazan bayramına kavuşmakla kişinin üzerine bir borç olmakla birlikte uygulamada genellikle Ramazan ayı içerisinde verildiğinden, katılımcılara Ramazan ayında fitre vermekle ilgili durumunuz nedir diye sorduk. Bu soruya katılımcıların % 69,5'i her yıl veririm; % 16,6'sı bazen veririm; % 7,1'i maddi durumum iyi olsa verirdim; % 6,8'i ise hiç vermiyorum cevabını vermiştir. Bu veriler bize toplumda fitre verme oranının çok yüksek bir derecede olduğunu göstermektedir. Bu sonuç benzer araştırmalarda da doğrulanmaktadır.[406] Ancak

[403] T.D.V.,İlmihal Komisyon, s. 502
[404] Şah Veliyyulah Dihlevi, Huccetullahi'l- Baliğa, Tercüme Mehmet Erdoğan, İz Yayıncılık, İstanbul 1994, s. 92
[405] Ebu Davud, Zekât, 17
[406] Akyüz, Gecekondularda Dini Hayat, s. 140

benzer araştırmaların ulaştıkları sonuçlar genelde oruç tutma oranıyla benzerlik gösterirken bizim araştırmamızda oruç tutma oranlarıyla çok ciddi bir farklılık göstermektedir. Bu durum insanlar oruç tutmasalar da ramazan'dan nasiplenmek istemeleri, toplumun genelinde kabul görmüş olması nedeniyle bir gereklilik olarak algılanıyor oluşu gibi sebeplerle açıklanabilir.

Tablo 43: yaş / fitre verme durumu ilişkisi

			Ramazan ayında fitre vermekle ilgili durumunuz nedir?				
			Her yıl veririm	Bazen veririm	Maddi durumum iyi olsa verirdim	Hiç vermiyorum	Toplam
Yaş	18-25	Sayı	17	10	8	9	44
		%	38,6%	22,7%	18,2%	20,5%	100,0%
	26-35	Sayı	58	14	5	4	81
		%	71,6%	17,3%	6,2%	4,9%	100,0%
	36-50	Sayı	81	18	7	3	109
		%	74,3%	16,5%	6,4%	2,8%	100,0%
	51ve üzeri	Sayı	79	14	4	7	104
		%	76,0%	13,5%	3,8%	6,7%	100,0%
Toplam		Sayı	235	56	24	23	338
		%	69,5%	16,6%	7,1%	6,8%	100,0%
X^2= 33,129; SD: 9; P< 0,05(0,000)							

Tablo 43', Fitre verme / yaş ilişkisine baktığımızda ise her yıl veririm diyenlerin yaşla birlikte artış gösterdiğini, bazen veririm diyenlerinde yaş düştükçe arttığını görmekteyiz. Maddi durumum iyi olsa verirdim diyenlerinde yine genel hatlarıyla yaşla ters orantılı olarak artış gösterdiğini, hiç vermeyenlerin ise belirgin bir farklılıkla 18-25 yaş aralığında yüksek olduğunu, ikinci olarak ta 51 ve üzeri yaş grubunda olduğunu görmekteyiz ama bu sonuncunun oranı diğer ikisinden çok büyük farklılık arz etmemektedir. Bu veriler bize yaş ile fitre verme durumu arasında anlamlı farklılaşma düzeyinde bir ilişkinin mevcut olduğunu göstermektedir.

Tablo 44: cinsiyet / fitre verme ilişkisi

			Ramazan ayında fitre vermekle ilgili durumunuz nedir?				
			Her yıl veririm	Bazen veririm	Maddi durumum iyi olsa verirdim	Hiç vermiyorum	Toplam
Cinsiyetiniz	kadın	Sayı	122	23	13	6	164
		%	74,4%	14,0%	7,9%	3,7%	100,0%
	erkek	Sayı	113	33	11	17	174
		%	64,9%	19,0%	6,3%	9,8%	100,0%
Toplam		Sayı	235	56	24	23	338
		%	69,5%	16,6%	7,1%	6,8%	100,0%
X^2= 7,268; SD: 3; P> 0,05(0,064)							

Tablo 44'te, Fitre verme / cinsiyet ilişkisinde her yıl fitre veririm diyenlerin kadınlarda erkeklere oranla daha fazla, bazen veririm diyenler ise erkeklerde daha fazla, maddi durumum iyi olsa verirdim diyenlerin kadınlarda biraz fazla olduğunu görüyoruz. Hiç vermem diyenlerin ise erkeklerde kadınlara göre daha fazla olduğunu görüyoruz. Bu durum kadınların fitre verme konusunda erkeklere göre daha istekli olduklarını gösteriyor. Fitre verme ile cinsiyet arasında bir ilişki mevcut olmakla birlikte, bu ilişkinin anlamlı bir farklılaşma düzeyine ulaşamadığını da görmekteyiz. Önemine binaen tabloyu aldık.

Tablo 45'te, Fitre verme / gelir durumu ilişkisine baktığımızda fitre verme oranının gelir durumunun artışına paralel olarak artış gösterdiğini görmekteyiz. Bu durum esasında zengin olanların vermeleri gereken bir yükümlülük olduğunu da hesaba kattığımızda beklenilen bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Dikkat çeken bir hususta en alt gelir grubunda ve hiç geliri olmadığını belirtenlerin, dinen yükümlü olmamalarına rağmen, yarıdan fazlasının fitre verdiklerini belirtmeleridir. Bu durum fitrenin toplumsal yaygınlığı ve genel kabulünün göstergesidir. Hiç fitre vermiyorum diyenler de beklenildiği şekilde alt gelir gruplarında ortaya çıkmıştır. Bu durumu fitrenin toplumsal kabulünün bir diğer göstergesi olarak ta değerlendirebiliriz. X^2 değerlerinde anlamlı bir farklılaşmanın olduğunu görmekteyiz.

Tablo 45: aylık gelir durumu / fitre verme ilişkisi

			Ramazan ayında fitre vermekle ilgili durumunuz nedir?			
			Her yıl veririm	Bazen veririm	Hiç vermiyorum	Toplam
Aylık gelir durumunuz nedir?	1400 TL'den az	Sayı	42	15	23	80
		%	52,5%	18,8%	28,8%	100,0%
	1400-2490TL arası	Sayı	91	19	12	122
		%	74,6%	15,6%	9,8%	100,0%
	2500-3990 TL arası	Sayı	55	10	3	68
		%	80,9%	14,7%	4,4%	100,0%
	4000 TL ve üzeri	Sayı	15	0	2	17
		%	88,2%	,0%	11,8%	100,0%
	İşsizim gelirim yok	Sayı	31	11	6	48
		%	64,6%	22,9%	12,5%	100,0%
Toplam		Sayı	234	55	46	335
		%	69,9%	16,4%	13,7%	100,0%
X^2= 29,395; SD: 8; P< 0,05 (000)						

2.b.2. Zekât İbadeti

İslam dinin temel ibadetlerinden olan zekât ibadeti malla yapılan ibadetlerden birisidir. Zekât, bir yılın tamamında, asli ihtiyaçların ve borcun dışında tam olarak malik olunan nisap miktarı malın sahibi olan, müslüman, hür ve akıl baliğ olmuş kişilerce yerine getirilmesi gereken[407] bir ibadet'tir. Bu ibadete katılımla ilgili olarak kişilere ön bilgi vermeyi de amaçlayan bir şekilde, zengin olanların yılda bir kez malının belirli bir bölümünü vermeleri istenen zekât ibadeti ile ilgili durumunuz nedir? şeklinde bir soru yöneltilmiş, bu soruya katılımcıların % 20,2'si her yıl düzenli olarak verdiğini; % 39,9'u zaman zaman farklı miktarlarda yardım kuruluşlarına yardımda bulunduğunu; % 11,9'u bazı yıllarda verdiğini; % 28'i hiç

[407] El- Mevsıli, İhtiyar, Dar'ul Erkam Yayınları, Beyrut, s.130,131

zekât vermediğini ifade etmişlerdir. Burada dikkatimizi çeken husus benzer bazı araştırmalara göre her yıl zekât veririm diyenlerin oranının daha yüksek olmasıdır.

Bu durum zekât ibadeti denilince neyin anlaşıldığı konusu ile yakından alakalı bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira İslam dininde zekât belirli ölçüleri[408] olan harcanacağı yerler ayrıntılı olarak belirtilmiş bir ibadettir.[409] Hâlbuki kişiler bu soruyu cevaplandırırken farklı şeyleri zekât olarak tasavvur ederek her yıl zekâtlarını verdiklerini ifade etmişlerdir. Benzer bir şekilde Çelik'te yaptığı araştırmada bu hususa dikkati çekmiş ve insanların zekâtlarını verirken gerekli ölçülere riayet etmediklerini belirtmiştir.[410] Bizim araştırmamız ve gözlemlerimizde karşılaştığımız husus ise kişilerin zekât vermek için bir gayret içine girme ve niyette bulunmaksızın geçmişte yapmış oldukları farklı miktarlardaki yardımları ve bazen de Ramazan'da verdikleri fitreleri zekât olarak değerlendirip bu ibadeti yapmış olduklarını ifade etmektedirler.

Zira biz Kıbrıs'ta bulunduğumuz beş yıllık süre içerisinde ben zekâtımı vermek istiyorum bunun miktarı ve ölçüleri nedir? veya ben zekât vermekle mükellef miyim gibi Türkiye toplumunda özelliklede Ramazan ayında çok sık rastlanılan bir soruyla hiç karşılaşmadım. Tabi bu durum hiç kimsenin böyle bir bilgisinin olmadığı veya zekâtı vermediği anlamına gelmez. Yine yaptığımız mülakatlarda zekâtla ilgili bilgi verdiğimiz bazı kişiler bu anlamıyla zekâtı daha önce hiç duymadıklarını ve bu niyet ve anlamı içren bir ibadet olarak vermediklerini ifade etmişlerdir.

Gözlemlerimize dayanarak sorunun şıklarına eklediğimiz zaman zaman farklı miktarlarda yardım kuruluşlarına yardımda bulunurum diyenler en büyük grubu oluşturmaktadırlar. Bu şıkkın önceki şıkla birlikte değerlendirilmesinin daha doğru

[408] Dihlevi, s. 131-135
[409] Tevbe Suresi, 9/ 60
[410] Çelik, s. 236

olacağı kanaatindeyiz. Sadece aralarında birisinin düzenli diğerinin farklı zamanlarda oluşu anlamında bir farklılık vardır. Bazı yıllarda veririm diyenlerin de belirli bir oranı oluşturdukları görülüyor. Hiç zekât vermem diyen ikinci en büyük grup, bir yandan zekât ibadetine veya yardımlaşmaya karşı olabileceği gibi bundan çok daha büyük kısmının ise zekât verecek maddi güce sahip olmaması nedeniyle zaten dinen yükümlü olmadıkları bir ibadeti yapmamalarıyla açıklanabilecek bir husustur.

Gözlemlerimizde dikkatimizi çeken bir hususta Kıbrıs halkının genel olarak yardım konusunda hiçte çekingen olmadıkları, kendi aralarında her hangi bir ihtiyaç sahibi olduğunda ellerinden gelen yardımı yaptıkları, yabancı da olsa muhtaçlara el uzatmaktan geri durmadıklarıdır. Birçok esnaf belirli yardım derneklerine rutin yardımlarda bulunmakta, bunun yanında kişiler spor kulüplerine önemli miktarlarda bağışta bulunmaktadırlar. Ancak yardımlar konusunda çok hassas olunan bir durum yardım toplayanların makbuz karşılığı veya resmi izin belgelerinin olmasıdır. Dini kurum ve kuruluşların yardım toplama faaliyetleri de çok sınırlı olup toplumda bazı olumsuz örnekler üzerinden biraz geri durma tavrı da gözlemlenmektedir.

Tablo 46: konum / zekât verme durumu ilişkisi

			Zengin olanların yılda bir kez malının belirli bir bölümünü vermeleri istenen zekât ibadeti ile ilgili durumunuz nedir?				
			Her yıl düzenli olarak zekâtımı veririm	Zaman zaman farklı miktarlarda yardım kuruluşlarına bağışta bulunurum.	Bazı yıllarda veririm	Hiç zekât vermiyorum	Toplam
Konum	Karışık	Sayı	35	32	14	22	103
		%	34,0%	31,1%	13,6%	21,4%	100,0%
	Kendi yerinde	Sayı	17	52	12	37	118
		%	14,4%	44,1%	10,2%	31,4%	100,0%
	Güney göçmeni ayrı	Sayı	16	50	14	35	115
		%	13,9%	43,5%	12,2%	30,4%	100,0%
Toplam		Sayı	68	134	40	94	336
		%	20,2%	39,9%	11,9%	28,0%	100,0%
X^2= 19,659; SD: 6; P< 0,05(0,003)							

Tablo 46'da, zekât verme / konum ilişkisine baktığımızda her yıl düzenli olarak zekâtlarını verdiklerini ifade edenlerin karışık olanlarda diğerlerine nazaran hayli fazla, kendi yerinde olanlarla güney göçmenlerinin birbirine yakın oldukları görülüyor. Bu durum karışık olanların Türkiye göçmenlerinden bazı etkilenmelerde bulunmuş olabileceği -ki, onların durumuda araştırılarak doğrulanabilir- veya dini bilgi edinme anlamında birtakım imkânlara sahip olabileceklerini düşündürmektedir. Ancak yukarıda da ifade ettiğimiz gibi her yıl düzenli olarak zekâtımı veririm diyenlerin çoğunlukla ramazan ve diğer zamanlarda yaptıkları bazı yardımları ve ramazanda verilen fitreyi anladıklarını ifade etmeliyiz. Yine hiç vermeyenlerin de karışık olanlarda daha az olması durumu da yukarıda bahsedilen hususlarla alakalı olacağı düşünülmektedir. Bu verilere bakarak zekât verme konum arasında bir ilişkinin olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 47: yaş / zekât verme ilişkisi

			Zengin olanların yılda bir kez malının belirli bir bölümünü vermeleri istenen zekât ibadeti ile ilgili durumunuz nedir?				
			Her yıl düzenli olarak zekâtımı veririm	Zaman zaman farklı miktarlarda yardım kuruluşlarına bağışta bulunurum.	Bazı yıllarda veririm	Hiç zekât vermiyorum	Toplam
Yaş	18-25	Sayı	7	10	5	22	44
		%	15,9%	22,7%	11,4%	50,0%	100,0%
	26-35	Sayı	18	31	11	20	80
		%	22,5%	38,8%	13,8%	25,0%	100,0%
	36-50	Sayı	19	44	15	30	108
		%	17,6%	40,7%	13,9%	27,8%	100,0%
	51ve üzeri	Sayı	24	49	9	22	104
		%	23,1%	47,1%	8,7%	21,2%	100,0%
Toplam		Sayı	68	134	40	94	336
		%	20,2%	39,9%	11,9%	28,0%	100,0%
X^2= 17,188; SD: 9; P< 0,05(0,046)							

Tablo 47'de, Zekât verme / yaş ilişkisi ile ilgili duruma baktığımızda 26-35 ve 51 üzeri olanların her yıl düzenli zekât verme oranlarının diğerlerinden daha yüksek olduğunu; zaman zaman farklı miktarlarda veririm diyenlerin ise yaşın artışı

ile doğru orantılı olarak arttığını görüyoruz. Bazı yıllarda veririm diyenler ise en üst yaş grubu ile en alt yaş grubunda olup, diğerlerinin bir birine yakın olduğu görülmektedir. Hiç vermem diyenlerin ise en fazla en alt yaş grubunda olması bu ibadetle ilgili bilinç ve kabullenme düzeyleriyle ve maddi imkân sahibi olup olmamakla ilişkilendirilebilir. Bu verilerde bize yaş ile zekât verme durumu arasında ilişkinin mevcut olduğunu göstermektedir.

Tablo 48: aylık gelir durumu / zekât verme ilişkisi

			Zengin olanların yılda bir kez malının belirli bir bölümünü vermeleri istenen zekât ibadeti ile ilgili durumunuz nedir?				
			Her yıl düzenli olarak zekâtımı veririm	Zaman zaman farklı miktarlarda yardım kuruluşlarına bağışta bulunurum.	Bazı yıllarda veririm	Hiç zekât vermiyorum	Toplam
Aylık gelir durumunuz nedir?	1400 TL'den az	Sayı	12	21	11	34	78
		%	15,4%	26,9%	14,1%	43,6%	100,0%
	1400-2490TL arası	Sayı	27	52	13	31	123
		%	22,0%	42,3%	10,6%	25,2%	100,0%
	2500-3990 TL arası	Sayı	13	37	7	10	67
		%	19,4%	55,2%	10,4%	14,9%	100,0%
	4000 TL ve üzeri	Sayı	7	6	2	2	17
		%	41,2%	35,3%	11,8%	11,8%	100,0%
	İşsizim gelirim yok	Sayı	9	17	7	15	48
		%	18,8%	35,4%	14,6%	31,2%	100,0%
Toplam		Sayı	68	133	40	92	333
		%	20,4%	39,9%	12,0%	27,6%	100,0%
X^2= 26,572; SD: 12; P< 0,05(0,009)							

Tablo 48'de, zekât verme / gelir durumu ilişkisine baktığımızda en alt gelir grubunda olanların her yıl zekât veririm diyenlerde en düşük, orta gruptakilerin de bir birine daha yakın olduklarını, üst gelir grubunda olanların ise en yüksek oranda olduğunu görüyoruz. Zaman zaman veririm diyenler orta grupta daha yüksek oranda, görülmektedir. Bu gruptakiler belirli bir süreyle kayıtlı olamayıp değişik zamanlarda bir şeyler vermekte ve bunu belirtmektedirler. Hiç vermem diyenler ise en çok alt gelir grubunda yer alıp diğerlerinde gelir durumunun artışı ile ters orantılı olarak

düşüş göstermektedir. Doğal olarak gelir arttıkça insanların zekât yükümlülükleri ortaya çıkmakta ve zekât verme oranları artış göstermektedir. Böylece zekât verme ile gelir durumu arasında anlamlı farklılaşma düzeyinde ilişki mevcuttur diyebiliriz.

2.b.3. Kurban İbadeti

Kurban, herhangi bir varlık nesne ya da değeri, Tanrı'ya veya kudsiyete sunmak tarzında evrensel karakter taşıyan bir ibadettir.[411] İslam dininde farz olmayan ama dinen zengin sayılan miktarda malı kurban bayramı günlerinde bulunduran kişilerin belirli şartlara sahip hayvanları, Allah'a yakınlaşmak kastıyla belli usullerle kesmesinden ibaret olan bir ibadet çeşididir.[412] Kurban ibadeti, içerisinde birçok fonksiyonu barındırmaktadır. Bir yönden kişinin ruhi-manevi yönünü ilgilendiren bireysel yön, diğer taraftan toplumsal ve ekonomik boyutu birlikte bulundurmaktadır. Kurban ibadeti sayesinde eş dost ve akrabalar arasında hediyeleşmeler olmakta, et alma imkânından mahrum olan fakir fukara da kurban sayesinde et görmektedirler.

İslami kaynaklarda kurbanın etinin üçe bölünüp bir kısmının evde, bir kısmının gelen gidenlerle tüketilmesi, bir kısmının da fakirlere dağıtılması ideal bir durum olarak zikredilir. Bu durum kurbanın toplumsal yardımlaşma ve dayanışma fonksiyonunu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca ekonomik bakımdan hayvan üreticileri ve tüccarları kurban ibadeti sayesinde hazır bir pazar bulmakta, bu durum da kurbanın ekonomik boyutunu ortaya çıkarmaktadır.

---

411 Şinasi Gündüz, Dinlerde Tanrıya Yakınlaşma Aracı Olarak Kurban, Uluslararası Kurban Sempozyumu,(8-9 Aralık 2007) Bayrampaşa Belediyesi& Diyanet İşleri Başkanlığı, Bayrampaşa Belediyesi Yayınları, İstanbul 2008, s.65

412 Vecdi Akyüz, Fıkhi Açıdan Kurban, Uluslararası Kurban Sempozyumu,(8-9 Aralık 2007) Bayrampaşa Belediyesi& Diyanet İşleri Başkanlığı, Bayrampaşa Belediyesi Yayınları, İstanbul 2008, s. 25-38

Kurban ibadeti ile ilgili verilere baktığımızda katılımcıların % 18'i her yıl kurban kestiğini; % 48,5'i imkânı olsa keseceğini; % 21,9'u kurban kesmek yerine parasının yardım kuruluşlarına verilmesi gerektiğini; %3,8'i kurban kesmenin hayvan katliamı olduğu bu yüzde kesmek istemediğini; % 7,7'si ise hiç kurban kesmediğini ifade etmiştir. Bu veriler bize bu ibadetinde diğer birçok ibadet gibi çok büyük bir uyguma imkânı bulamadığını göstermektedir. Örneklemin yaklaşık yarıya yakını imkânım olursa kesmek isterim şıkkını işaretlemişlerdir. Ancak gerek Kıbrıs'taki ekonomik seviye gerekse bu ibadeti yerine getirme çabası içine girme durumunu göz önüne aldığımızda bu ifadelerin, gerçekten imkânı olmayan önemli bir kesimi dışarıda tutarak, çok isabetli olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü kurban, ibadet ve toplumsal içerikli bir uygulama olarak tam anlamıyla benimsenmemiştir.

Ancak bu ifadeler kurbanın büsbütün toplumsal hayatta etkisiz bir konumda olduğunu da göstermemelidir. Kurban bayramı geldiğinde ramazan ayından daha fazla bir oranda toplumsal hayatta görünürlüğü ortaya çıkmaktadır. Genel nüfusa oranla sayıları az olmakla birlikte birçok kişi kurban almakta, bu kurbanların etleri çevreye dağıtılmakta ve kurbanın manevi atmosferi toplumda belli oranda da olsa hissedilmektedir. Kurban bayramı ve öncesinde Türkiye'nin birçok yerinde gözlemlenebileceği gibi et satımı oranları ve kasapların mesailerinin ciddi olarak azaldığı görülür. Kıbrıs'ta ise aksine kurban bayramı öncesi ve özellikle arefe günü kasaplarda çok yoğun bir mesai karşımıza çıkmaktadır. Çünkü kurban kesmeyen insanlar, çoğu zamanda bir kurban bedeline yakın miktarda parayı vererek et almakta bayram günlerinde kendileri tüketmek ve misafirlerine ikram edebilmek için hazırlık yapmaktadırlar.

Kurban öncesi et almakla ilgili olarak bazı ev hanımlarının kurban kesip onun eti ve benzeri şeylerle uğraşmayı zor bir iş olarak görüp o günü daha farklı değerlendirme isteklerinin bir sonucu olarak kurban yerine bayram öncesi et almayı yeğledikleri gözlemlerimiz arasında bulunmaktadır.

Kurban kesme / konum ilişkisine baktığımızda her yıl kurbanımı keserim diyenlerin güney göçmenlerinde daha ağırlıklı olduğunu aynı grubun imkânım olsa kesmek isterim diyenlerde de daha ağırlıklı ve hiç kesmem diyenlerde de en düşük grubu oluşturduklarını görüyoruz. Karışık olanlarda ise her yıl kurban kesenler ikinci sırada olmakla birlikte, genel olarak kurban kesmeye olumlu bakış yönünden kendi yerinde olanlarda daha düşük bir oran karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 49: öğrenim durumu / kurban kesme ilişkisi

			Kurban bayramında kurban keser misiniz?					
			İmkânım olsa kesmek isterim	Kurban kesmek hayvan katliamıdır, bu yüzden kesmek istemiyorum.	Kurban kesmek yerine parasının yardım kuruluşlarına verilmesi gerektiğine inanıyorum	Her yıl kurbanımı keserim	Hiç kurban kesmem	Toplam
Öğrenim durumu	İlkokul	Sayı	41	2	10	19	11	83
		%	49,4%	2,4%	12,0%	22,9%	13,3%	100,0%
	Ortaokul	Sayı	19	0	2	6	4	31
		%	61,3%	,0%	6,5%	19,4%	12,9%	100,0%
	Lise	Sayı	68	8	32	20	9	137
		%	49,6%	5,8%	23,4%	14,6%	6,6%	100,0%
	Üniversite	Sayı	36	3	30	16	2	87
		%	41,4%	3,4%	34,5%	18,4%	2,3%	100,0%
Toplam		Sayı	164	13	74	61	26	338
		%	48,5%	3,8%	21,9%	18,0%	7,7%	100,0%
X^2= 28,539; SD: 12; P< 0,05(0,005)								

Tablo 49’da, kurban kesme / öğrenim durumu ilişkisine baktığımızda, genel olarak kurban kesme ve kurbana yönelimin öğrenim durumunun düşmesiyle yükseldiğini öğrenim durumu yükseldikçe düşme eğiliminde olduğunu görüyoruz. Kurban kesmek yerine parasının yardım kuruluşlarına verilmesi görüşü lise ve

üniversite mezunlarında diğerlerine göre belirgin bir şekilde daha fazla olmakta, ama en yüksek üniversite mezunlarında görülmektedir. Bu, yüksek tahsilli kişilerin hem dini ibadetlerle ilgili tavırlarını hem de pozitivist ve hümanist bakış açısıyla genelde kurbanın bir ibadet değil toplumsal ve kültürel bir olgu olarak değerlendirilmesi ve ihtiyaç sahiplerine yardımla sınırlandırılması anlamına gelebilir. Hiç kesmem diyenlerde ilginç olarak öğrenim durumu yükseldikçe düşmektedir. Ancak bu durum, diğer şıklara verilen cevaplar göz önüne alındığında daha iyi anlaşılmakta ve hiç kesmeyenlerle ilgili bu veriler kendi başına değerlendirilmemesi gerekmektedir. Temelde öğrenim durumu / kurban ibadeti arasında anlamlı farklılaşma düzeyinde bir ilişkinin mevcut olduğunu bu verilere bakarak söyleyebiliriz.

2.c. Hem Mal Hem Beden İle Yapılan Hac İbadeti

Esasen hemen her dinde ve toplumda mevcut olan ve belirli ritüeller çerçevesinde kutsal sayılan yerlerin ziyaret edilmesi olan hac ibadeti dini hayatın şekillenmesinde önemli bir işleve sahiptir.[413] İslam dinindeki hac ibadeti de İslam'ın şartlarından biri olup, Allah'a ibadet kastıyla belirli zamanda (kurban bayramı arefesi) ihramlı olarak Arafat denilen kutsal mekânda vakfe yapmak, sonra Mekke'de bulunan Beytullah'ı (Kâbe) usulüne uygun olarak ziyaret ve tavaf etmektir.[414] Gerekli şartları taşıyan Müslümanların ömürlerinde bir kez haccetmeleri üzerlerine farzdır. Kur'an-ı Kerim'de yoluna güç yetirenlerin haccetmeleri Allah'ın kulları

[413] Zekiye Demir, Haccın Kadınları Dönüştürücü Etkileri, Diyanet İlmi Dergi, Cilt 50, Sayı 2, Nisan, Mayıs, Haziran 2014, s. 104

[414] Mehmet Bayyiğit, Sosyo-Kültürel Yönleriyle Türkiye'de Hac Olayı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1998, s. 32

üzerinde bir hakkı[415] olarak ifade edilir ve inananlar buna teşvik edilirler. Yine hadisi şeriflerde hacca teşvik edici ifadeler bulunur. Bunlardan bir tanesinde Hz. Peygamber (s.a.v) "Kim Allah için hacceder de (bu esnada, Allah'ın rızâsına uymayan) kötü söz ve davranışlardan ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, (kul hakkı müstesna) annesinin onu doğurduğu günkü gibi (günahlarından arınmış olarak hacdan) döner"[416] buyurmuştur. Hac topyekun bir eylem olarak kabul edildiğinde Müslümanların birliğinin bir göstergesi ve hacdaki eylemler de Müslümanların sosyal hayatının düzenini aksettirmektedir.[417]

Biz örneklemimize İslam'ın beş şartından biri olan hac ibadeti ile ilgili durumunuz nedir? şeklinde bir soru yönelttik. Bu sorumuza katılımcıların %3,3'ü hacca gittim; %59,6'sı imkânım olursa gitmek isterim; %7,7'si hacca gitmek Araplara para yedirmektir; % 5,6'sı hac bir seyahattir; % 23,7'si ise hacca gitmek istemiyorum şeklinde cevap vermiştir. Bu verilere baktığımızda örneklemin hacca gitme oranlarının bazı araştırmalara göre düşük bazılarına göre ise yakın olduğunu görüyoruz. İmkânım olursa hacca gitmek isterim ve hacca gitmek istemiyorum diyenler, benzer araştırmalara göre bir hayli farklılık göstermektedir. Aslında bizim araştırmamızda da hacca gitmek isterim diyenlerin oranları yüksek oranda çıkmıştır. Ancak kurban ibadetinde olduğu gibi bunların ne kadarı gerçekten imkânsızlık ne kadarı sadece bir temenni bunun araştırılması gerekmektedir.

Benzer araştırmalarda bu oran daha da yüksek çıkmaktadır. Çelik'in araştırmasında % 74,1;[418] Akyüz'ün araştırmasında ise % 90,6[419] olarak çıkmaktadır. Burada önemli gördüğümüz bir ayrıntı da imkânım olursa gitmek isterim diyenlerin

[415] Al-i İmran, 3/97
[416] Buharı, Hac, 4; Müslim, Hac, 438
[417] Niyazi Akyüz, Haccın Sosyolojik Yansımaları, Diyanet Aylık Dergi, Ocak 2004, s.16
[418] Çelik, s. 241
[419] Akyüz, Gecekondularda Dini Hayat ve Kentlileşme, s. 144

en azından bir bölümü Türkiye'de bu imkânları oluşturmak için ciddi gayret içerisine girerken, gözlemlediğimize göre Kıbrıs'ta bunun için gayret gösterenlerin çok fazla olmadığı yönündedir.

Zira Türkiye'de son iki yıl yeni kayıt alınmamasına rağmen hacca gitmeyi bekleyen kayıtlı 2016 yılı verilerine göre yaklaşık bir milyon yedi yüz bin kişi varken Kıbrıs'ta mevcut 160 civarında kontenjan doldurulamamakta, gidenlerinde çoğunluğunu Türkiye göçmenleri oluşturmaktadır. Hacca gitmek istemiyorum diyenlerin oranları da benzer araştırmalara göre çok daha yüksek çıkmaktadır. Zira bu araştırmalarda hacca gitmek istemeyenler % 5,8 ve % 8,6 çıkarken bizim araştırmamızda %23,7'dir. Dikkat çeken bir diğer husus'ta hacca gitmek Araplara para yedirmektir ve hac bir seyahattir diyenlerde önemli oranlardadır.

Hac ibadeti, Kıbrıs Türk toplumu içerisinde çok yaygın bir uygulama imkânı bulamazken, toplum büsbütün bu ibadete kayıtsız değildir. Hacla ilgili ilahiler okunurken bayanların gözyaşları döktüklerini, yine hacca gitmek isteyip eşi veya çocuklarından birini kendisiyle gitmeye ikna edemeyen farklı yaşlarda bayanların bulunduğunu gözlemledik. Hac'la ilgili olarak, hacca gidersem sürekli namaz kılmam gerekir veya zemzem suyundan içince bir takım yaptığım işleri yapmamam gerekir gibi bazı düşünceler vardır. Hacca gidenlerin pek çok şeyi bilebileceği ve dolayısıyla onların bir danışma mercii olarak kabul edilmesi düşüncesi de yaygındır.

Tablo 50'de, hacca gitme / cinsiyet ilişkisinde kadınların hacca gitme oranında daha düşük olmalarına rağmen, erkeklere nazaran hacca gitmeye daha istekli olduklarını görüyoruz. Türkiye'de de daha önceki yıllarda kadınların hacca gitme oranları erkeklerden daha yüksek olmasına rağmen[420] 2006 yılından itibaren

[420] Bayyiğit, s.88,89

kadınları oranlarının erkeklerden daha fazla olduğu[421] görülmektedir. Ayrıca hacca gitmek istememe oranında daha yüksek olmalarına rağmen, hacca gitmek Araplara para yedirmektir ve hac bir seyahattir şıklarına erkeklerden hayli düşük oranda cevap vermeleri nedeniylede genel olarak erkeklerden daha az gitmeme eğiliminde oldukları görülmektedir. Gözlemlerimize göre kadınlar hacca gitmeyi daha çok istemekte ve gitmektedirler. Bu durum yukarıda da değindiğimiz gibi aslında kadınların hacca gitmeyi daha çok istedikleri ama kendilerini götürecek birilerinin olmaması ve bu alanda cesaretlendirecek ortamlardan yoksun ya da habersiz oluşları ile açıklanabilir. Zira Kıbrıs'ta insanları hac yolculuğu için teşvik edecek veya bunun reklamını yapacak kurum ve kuruluşlar sınırlı, özel teşebbüs ise neredeyse hiç yok denecek derecededir. Bu verilere bakarak hacca gitme ile cinsiyet arasında bir ilişkinin mevcut olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 50: cinsiyet / hacca gitmekle ilgili düşünce ve tutumlar

			İslam'ın beş şartından biri olan hac ibadeti ile ilgili durumunuz nedir?					
			Haccın üzerimize bir görev olduğunu düşünüyorum imkânım olursa hacca gitmek isterim	Hacca gittim.	Hacca gitmek Araplara para yedirmektir.	Hac bir seyehattir.	Hacca gitmek istemiyorum.	Toplam
Cinsiyetiniz	Kadın	Sayı	109	4	3	7	41	164
		%	66,5%	2,4%	1,8%	4,3%	25,0%	100,0%
	Erkek	Sayı	92	7	23	12	39	173
		%	53,2%	4,0%	13,3%	6,9%	22,5%	100,0%
Toplam		Sayı	201	11	26	19	80	337
		%	59,6%	3,3%	7,7%	5,6%	23,7%	100,0%
X^2= 18,779; SD: 4; P< 0,05(0,001)								

[421] Zekiye Demir, Haccın Kadınları Dönüştürücü Etkileri, s. 106

3.Dini Hayatın Çeşitli Alanlarıyla İlgili Değerlendirme ve Uygulamalar

3.a. Adak Adama

Adak, dinen mükellef olmadığı halde, kişinin farz veya vacip türünden bir ibadeti yapacağına dair Allah'a söz vermesine denir. Adak kişinin arzu ettiğine kavuşmak, korktuğundan sakınmak hususunda Allah'ın yardım ve desteğini sağlamak amacıyla kendiliğinden bir takım dini mükellefiyetler altına girmesi olarak yorumlanabilir. Adak hemen hemen bütün dinlerde ve kültürlerde bulunmaktadır.[422] Özellikle, Çin, Japon, Hint ve İslam öncesi Türk kültüründe adağın önemli bir yer tuttuğu, bu mahiyette birçok davranış ve geleneğin bu toplumlarda yaygınlık kazandığı, benzer davranışlar diğer kültürlerde de görüldüğü bilinen bir hususdur.[423]

İslam dininin başta iki ana kaynağı olan Kur'an- Kerim[424] ve hadis-i şeriflerde[425] adakların yerine getirilmesi ve Allah'a verilen sözün yerine getirilmesi emredilir. Aslında adak adama dinin kişilerden istediği bir husus olmayıp, yukarıda da belirtildiği gibi kişilerin kendiliğinden yükümlülük altına girdikleri bir hususdur. Ancak böyle bir adak yapıldığı zaman onun yerine getirilmesi dinin önemle istediği bir durum olmaktadır. Adak adayan kişiler çoğunlukla bir isteklerinin yerine getirilmesi veya kurtulmak istedikleri bir durumun geçmesi için adakta bulunmaktadırlar. Ancak hadis-i şeriflerde adak adamanın bu anlamda bir etkisinin olmadığı karşılaşılacak durumu lehte veya aleyhte etkilemeyeceği[426] belirtilmektedir.

---

[422] Dini Kavramlar Sözlüğü, Editör, İsmail Karagöz, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007, s. 5
[423] İlmihal, İslam ve Toplum, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004, s.22
[424] Hac Suresi, 22/19; İnsan Suresi, 76/7
[425] Buhari, Eyman, 26-27; Müslim, Nezir, 8; Ebu Davud, Eyman 12
[426] Buhari, Eyman 26; Müslim Nezir, 2

Adak inancı benzer birçok araştırmada, ya halk inançları içerisinde ya da geleneksel dini uygulamalar içerisinde yer alan bir madde olarak ele alınmasına rağmen biz başlı başına bir başlık olarak ele almayı uygun gördük. Bunun nedeni de Kıbrıs Türk toplumu içerisinde adak inancı ve uygulamalarının çok belirgin bir görünürlüğünün ve yerinin olduğunu gözlemlememizdir. Adeta bu inanç toplumda en öne çıkan uygulama olarak görülmektedir.

Kişiler genellikle karşılaştıkları bir hastalık, yakınlarının başına gelen her türlü üzücü hadise, hamile olanların sağlıkla doğum yapabilmeleri, işlerinin yolunda gitmesi için, sınava giren öğrencilerin başarılı olmaları veya istedikleri okulu kazanmalarına yönelik ve burada sayamadığımız birçok hususla ilgili adakta bulunmaktadırlar. Adaklar en belirgin olarak kurban adama, bunun yanında hatim adağı, Yasin, mevlüt adağı, türbelerde kurban kesme ve mum dikme adağı, her hangi bir yiyeceğin yapılıp dağıtılması şekillerinde karşımıza çıkmaktadır. İlginç bir örnek olarak eşi önemli bir ameliyata girecek bir bayanın eşi sağ salim olarak ameliyattan çıkar ve iyileşirse komşulardan para toplayıp kurban kesmeyi adaması zikredilebilir.

Adakla ilgili önemli bir hususta adak adayan kişilerin adadıkları adakları mümkün olan en kısa zamanda yerine getirme eğiliminde olduklarıdır. Adak sayesinde toplumda ciddi bir sosyal ilişki ve dayanışmada ortaya çıkmaktadır. Kişiler kurban olarak kestikleri hayvanın etinin çoğunluğunu veya tamamını fakirlere dağıtmaktadırlar. Bununla ilgili olarak kurban etinin yedi eve dağıtılması inancı mevcuttur. İslami anlayışa göre adak etinin fakirlere dağıtılması ve kesen kişiler ve birinci dereceden yakınlarının o etten yememeleri gerekmektedir. Bununla ilgili olarak kesilen hayvanın etinden kendilerinin yememeleri hususuna genelde riayet

edildiğini ancak fakirler hususunda, verebilecekleri yeterli fakir olmadığı veya bunları bulmakta zorlandıklarını ifade etmektedirler.

Adak olarak kesilen hayvanla ilgili olarak genellikle bir din görevlisi davet edilmekte ve dua etmesi istenmekte, dua ve onun yönlendirmeleri istikametinde kurban kesilmektedir. Dua ile ilginç bir hususta görevli dua ederken çoğunlukla kurban sahibinin ve orada bulunanların duaya iştirak etmedikleri, ancak iştirak etmeleri söylendiğinde de buna itiraz etmeden katıldıkları gözlemlenmiştir. Kesilen kurbanın etinden genelde köy imamına da bir pay ayrılmakta, eğer imam kendisinin zengin olduğu bu vesileyle bu eti kabul edemeyeceğini, bunun dinen doğru olmadığını ifade ederse bu köyde herkes senden zengin şeklinde karşı çıkmaktadırlar.

Adak ile ilgili olarak, örneklemin % 62,5'i adak adadığını ve adağını yerine getirdiğini; % 9,4'ü adak adadığını imkânı olursa hemen yerine getirmek istediğini; % 28'i ise adak adamadığını ve adak inancına da katılmadığını ifade etmiştir. Bu verilere baktığımızda gözlemlerimizi doğrular şekilde bu inancın toplumda çok önemli bir yer edindiğini ve çok büyük bir uygulama alanı bulduğunu görüyoruz. Adak adama ile ilgili benzer araştırmalardan Erdoğan Güçbilmezin yaptığı araştırmada ise veriler, Adak adayanlar % 35; adamayanlar ise % 65'tir.[427]

Katılımcılardan adak adayanların büyük çoğunluğu adağını yerine getirmiş, diğerleri ise en yakın zamanda yerine getirmek istediklerini belirtmişlerdir. Bu durum, adak adayıp isteği gerçekleşen kişilerin adaklarını yerine getirmezlerse bir takım olumsuz durumlarla karşılaşma endişelerinin sonucu olarak ortaya çıkmakta, imkânları kısıtlı bile olsa insanlar adaklarını yerine getirmek için çaba sarf etmektedirler.

[427] Güçbilmez, 258

Tablo 51: yaş / adak adama ilişkisi

Crosstab

			Hiç adak adadınız mı?			
			Evet, adadım ve yerine getirdim	Adadım imkânım olursa hemen yerine getirmek istiyorum.	Adamadım adak inancına katılmıyorum	Toplam
Yaş	18-25	Sayı	20	6	19	45
		%	44,4%	13,3%	42,2%	100,0%
	26-35	Sayı	55	9	16	80
		%	68,8%	11,2%	20,0%	100,0%
	36-50	Sayı	74	12	23	109
		%	67,9%	11,0%	21,1%	100,0%
	51ve üzeri	Sayı	63	5	37	105
		%	60,0%	4,8%	35,2%	100,0%
Toplam		Sayı	212	32	95	339
		%	62,5%	9,4%	28,0%	100,0%
X^2= 16,065; SD: 6; P< 0,05(0,013)						

Adak adamayı yaş faktörüne göre ele aldığımızda, Tablo 54'e göre, adak adamanın en az 18-25 yaş grubunda, ondan sonrada 51 ve üzeri olanlarda; en yüksek 26-35 peşinden de 36-50 yaş gruplarında görüyoruz. Bu durum 18-25 yaş grubunda hem adak inancını çok fazla benimsememe hem de hayatla ilgili çok fazla beklenti içine girmeme, 51 ve üzerinde ise hayata yönelik arzuların ve gelecek beklentilerinin büyük oranda sona doğru ulaşmasıyla açıklanabilir. Diğer grupta olanlar ise hayatın gerçekleri içerisinde hem birçok beklenti hem de sorunla aynı anda hemhal oldukları için daha çok adak adamaya meyyaldirler şeklinde açıklayabiliriz. Bu veriler bize yaş ile adak adama arasında bir ilişkinin mevcut olduğunu göstermektedir.

Tablo 52: cinsiyet / adak adama ilişkisi

			Hiç adak adadınız mı?			
			Evet, adadım ve yerine getirdim	Adadım imkânım olursa hemen yerine getirmek istiyorum.	Adamadım adak inancına katılmıyorum	Toplam
Cinsiyetiniz	Kadın	Sayı	120	18	26	164
		%	73,2%	11,0%	15,9%	100,0%
	Erkek	Sayı	92	14	69	175
		%	52,6%	8,0%	39,4%	100,0%

Toplam	Sayı	212	32	95	339
	%	62,5%	9,4%	28,0%	100,0%
X^2= 23,329; SD: 2; P< 0,05(0,000)					

Cinsiyet insanların bazı tavır ve davranışlarında etkili olabilen bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Tablo 52'ye göre, adak adama davranışında cinsiyetlere göre dağılıma baktığımızda kadınların erkeklere oranla daha fazla adak adadıklarını ve yerine getirdiklerini görüyoruz. Bu durum kadınların olaylardan daha çok etkilenebildikleri, bunlarla başa çıkabilmek için kendilerine bir takım destekler bulma eğiliminde bulunmaları bunun içinde adak adamayı zor durumlarda kendilerine bir dayanak olarak görmeleri ve gelecekle ilgili ümitleri için bir vesile olarak değerlendirme tutumları ile açıklanabilir.

Erkeklerin ise daha rasyonel, farklı çözümler arama eğiliminde olabilecekleri, yapıları gereği meselelere daha soğukkanlı yaklaşmaları nedeniyle adak adama konusunda daha az bir eğilim içinde olabilecekleri akla gelen hususlardandır. Ancak erkeklerin adak adama oranlarının da her ne kadar kadınlar kadar yüksek olmasa da yine de hayli yüksek olduğu görülmektedir. Buna verilere göre cinsiyetle adak adama arasında bir ilişki mevcuttur diyebiliriz. Güçbilmez'in araştırmasının verileri de[428] bizim cinsiyetle ilgili olarak ulaştığımız sonuçları destekler mahiyettedir.

3.b. Sıkıntı Anında Yapılan İşler ve Allah'a Dua Etme

İnsanlar sıkıntılı zamanlarında kendilerini bu durumlarından kurtaracak bir takım çıkış yolları ararlar. Bu durum kişilerin içinde bulundukları şartlara, eğitim durumuna, fikri ve ideolojik yapılarına, psikolojik özelliklerine, dini ve kültürel

[428] Güçbilmez, s.258

durumlarına göre farklılık gösterebilmektedir. Bazen insanlar, bu durumlarını çözebileceğini yahut rahatlatacağına inandıkları kişilerle ilişki kurmakta, bazen maddi imkânlarıyla, sorunları aşmaya çalışmakta, adak adamakta, bazen Allah'a dua etmekte, ya da bunların birden fazlasını veya hepsini aynı anda değerlendirerek sorundan kurtulma yolları aramaktadırlar. Örneklemin sıkıntılı anlarındaki davranış ve tutumlarını öğrenmek için, sıkıntılı bir zamanınızda veya başınıza bir felaket (hastalık, sıkıntı vs.) geldiğinde ne yaparsınız? şeklinde bir soru yönelttik bu soruya verilen cevaplar tabloda görüldüğü şekildedir.

Tablo 53: sıkıntılı zamanlarda ve başa gelen bir felaket(hastalık, sıkıntı vs.) geldiğinde yapılan işler

		Sayı	Yüzde
Geçerli	Bundan kurtulmak için maddi çareler ararım	25	7,4
	Allah'a dua ederim.	236	69,4
	Sıkıntımın geçmesi için adak adarım.	17	5,0
	Dost ve akrabalarımla paylaşarak çözüm için görüşlerini alırım.	41	12,1
	12	5	1,5
	23	8	2,4
	24	5	1,5
	Cevapsız	3	,9
Toplam		340	100,0

Tablo 53'de ki, verilere baktığımızda Allah'a dua ederim diyenlerin çok büyük bir farkla diğerlerinden ayrıldığını görmekteyiz. Esasen insan yapısı itibariyle, zor zamanlarda ve kendisini koruyacak maddi imkânlar bulamadığında duaya sarılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de insanın çaresizlik içinde ve zor şartlarda duaya başvurma şeklindeki genel psikolojik mekanizması üzerinde ısrarla durulmuştur. Bazı ayetlerde dini yöneliş ya da duanın genellikle belirgin veya zayıf hale geldiği durumlar açıklanırken aynı zamanda bu yönelişin insan tabiatında fıtri ve külli bir

motif olarak bulunduğu ortaya konmaktadır.[429] Yunus suresinde " insana bir sıkıntı dokundu mu, gerek yan üstü yatarken, gerek otururken, gerekse ayakta iken (her halinde bu sıkıntıdan kurtulmak için) bize dua eder."[430] Buyrularak bu hususa dikkatimiz çekilir. İkinci olarak ise dost ve akrabalarımla paylaşarak çözüm için görüşlerini alırım şıkkı işaretlenmiştir. İnsanın sevinç ve üzüntülerinde yanında olan ve dost ve akrabalar bir diğer dayanak noktasıdır. Özellikle geleneksel toplumlarda bu hususun daha da yaygın olduğunu ama modern toplumda da belirli ölçüde de olsa yerini koruduğunu söyleyebiliriz.

Sıkıntımın geçmesi için maddi çareler ararım ve sıkıntımın geçmesi için adak adarım diyenlerde diğerlerinden az olmakla birlikte önemli bir orandadırlar. Elbetteki pek çok insan sıkıntılarının maddi çözümü mevcutsa o yöne de yönelmektedir. Diğer taraftan adak adama, Kıbrıs toplumu için çok önemli yeri olan ve özellikle sıkıntılı zamanlarla ilgili bir husustur. İnsanlar çoğunlukla zor durumlar karşısında adeta, tutunacak bir dal aramakta, kendilerince rahatlatıcı bir unsur olarak adak adama davranışına yönelmektedirler. Ama bu durum onların dua etme ve diğer seçenekleri tamamen göz ardı ettiği anlamına gelmemektedir. Tabloda görüldüğü üzere belirli bir kesim birden çok davranışı aynı anda yaptığını ifade etmektedir. Burada dikkat çeken husus birden çok şık işaretleyen herkesin işaretlediği şıklardan bir tanesinin dua etme olduğudur.

Dini tecrübenin subjektif yönü olarak kabul edilebilecek olan dua etme, bilindiği gibi kişilerin psikolojik yapısıyla yakından ilgili bir konudur. Yüce bir varlıktan, değişik şeyler istemek, aslında neredeyse insanın asli unsur ve karakter özelliklerindendir. Zira birçok dini inanç mensupları ibadetlerinin de bir parçası

[429] Selahattin Parladır, Dua Varlığın Özü, İbadetin Ruhu, İslam'a Giriş Ana Konulara Yeni Yaklaşımlar, Editör: Bünyamin Erul, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2007, s. 331
[430] Yunus Suresi, 10/12

olarak dua etme eylemini gerçekleştirirler. İslam dininde de dua kulluk ifadelerinin başında gelen hususlarından biridir. Furkan suresinde "de ki: eğer duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin".[431] ve "bana dua edin, size cevap vereyim"[432] buyrularak bu hususun önemi ortaya konmaktadır. Ayrıca hadis-i şeriflerde de kişiler dua etmeye teşvik edilmekte ve "dua ibadetin özüdür"[433] buyrulmaktadır.

Katılımcılara Allah'a ne zaman dua edersiniz? şeklinde bir soru yönelttik. Örneklemin % 13,9'u özel durumlarda (cenaze, mevlüt vs.) dua ederim; % 10,3'ü sıkıntılı anlarda dua ederim; %9,1'i namazlarda ve diğer zamanlarda dua ederim; %63,1'i her gün birçok kere dua ederim; %3,5'i ise hiç dua etmem demiştir. Bu veriler kişilerin gerek her durumda gerekse özel durumları itibariyle dua etme yönünde güçlü bir tavır içerisinde olduklarını göstermektedir. Akşit vd.'nin yaptığı araştırmada katılımcıların dua ile ilişkileri % 56,6'sı düzenli olarak yaparım; % 20,7'si, sık sık yaparım; % 12,3'ü bazen yaparım; % 2,8'i çok nadir yaparım; %5,7'si hiç yapmam[434] şeklindedir.

Tablo 54: konum / dua etme ilişkisi

			Allah'a ne zaman dua edersiniz?					Toplam
			Özel durumlarda (cenaze, mevlüt vs.) dua ederim	Sıkıntılı anlarda dua ederim.	Namazlarda ve diğer zamanlarda dua ederim.	Her gün birçok kere dua ederim.	Hiç dua etmem.	
konum	karışık	Sayı	22	10	13	58	4	107
		%	20,6%	9,3%	12,1%	54,2%	3,7%	100,0%
	kendi yerinde	Sayı	12	11	1	90	3	117
		%	10,3%	9,4%	,9%	76,9%	2,6%	100,0%
	Güney göçmeni ayrı	Sayı	13	14	17	66	5	115
		%	11,3%	12,2%	14,8%	57,4%	4,3%	100,0%
Toplam		Sayı	47	35	31	214	12	339
		%	13,9%	10,3%	9,1%	63,1%	3,5%	100,0%
X^2= 25,541; SD: 8; P< 0,05(0,001)								

[431] Furkan Suresi, 25/77
[432] Bakara Suresi, 2/186
[433] Tirmizi, Deavat, 1
[434] Akşit vd., Türkiye'de Dindarlık, s. 498

Tablo 54'e göre, konum / dua etme davranışı arasındaki ilişki incelendiğinde, her gün birçok kere dua ederim diyenler en yüksek kendi yerinde olanlarda, en düşük karışık olanlardadır. Namazlarda ve diğer zamanlarda dua ederim diyenlerin ise en çok güney göçmenlerinde olduğu en az ise diğerlerinden belirgin derecede farklı olarak kendi yerinde olanlarda olduğu görülüyor. Sıkıntılı anlarda dua ettiğini söyleyenler en çok güney göçmeni olanlarda, birbirine yakın oranlarda da diğer ikisinde bulunmaktadır. Özel durumlarda dua ederim diyenler ise en çok karışık olanlarda en az ise kendi yerinde olanlarda ortaya çıkmaktadır. Hiç dua etmem diyenler birbirine yakın olmakla birlikte yüksekten düşüğe doğru sırasıyla, güney göçmenleri, karışık ve kendi yerinde olanlarda görülmektedir. Bu durum dua etmenin insanların doğal ihtiyaç ve taleplerinden olduğunu ama dua etme zaman ve yerlerinin kişilere göre değişebildiğini göstermektedir. Konum ile dua etme arasında anlamlı farklılaşma düzeyinde bir ilişkinin mevcut olduğu görülmektedir.

Tablo 55: cinsiyet / dua etme ilişkisi

		Allah'a ne zaman dua edersiniz?					Toplam
		Özel durumlarda (cenaze, mevlüt vs.) dua ederim	Sıkıntılı anlarda dua ederim.	Namazlarda ve diğer zamanlarda dua ederim.	Her gün bir çok kere dua ederim.	Hiç dua etmem.	
Cinsiyetiniz kadın	Sayı	17	17	10	121	0	165
	%	10,3%	10,3%	6,1%	73,3%	,0%	100,0%
erkek	Sayı	30	18	21	93	12	174
	%	17,2%	10,3%	12,1%	53,4%	6,9%	100,0%
Toplam	Sayı	47	35	31	214	12	339
	%	13,9%	10,3%	9,1%	63,1%	3,5%	100,0%
X^2= 22,968; SD: 4; P< 0,05(0,000)							

Tablo 55'te, cinsiyet / dua etme ilişkisini değerlendirdiğimizde her gün birçok kere dua ederim diyenler kadınlarda erkeklere göre belirgin şekilde yüksek sayıdadır. Namazlarda ve diğer zamanlarda dua ederim diyenler ise erkeklerde daha fazla

olduğu görülmektedir. Sıkıntılı zamanlarda dua ederim diyenler her iki grupta eşit, özel durumlarda dua ederim diyenler ise erkeklerde daha fazladır. Hiç dua etmem diyenlerin tamamı erkeklerde olup, kadınlarda bu şıkkı işaretleyen olmamıştır. Buna göre kadınların erkeklere göre daha çok dua ettiğini ve dua etmeme gibi kasti veya doğal bir davranışlarının olmadığını söyleyebiliriz. Ayrıca her iki cinsiyet arasında da dua etme davranışının çok yaygın olduğunu, duanın hayatın bir parçası olduğunu söyleyebiliriz. Cinsiyetle dua etme arasında anlamlı farklılaşma düzeyinde bir ilişkinin mevcut olduğunu görmekteyiz.

3.c. Kur'an-ı Kerim Okuma

Kur'an-ı Kerim, Müslümanlar için hükümleri ile bağlayıcı olduğu gibi, tilavetiyle ibadet edilen ve sevap kazanılan kitap olarak İslam toplumlarında okunan, ezberlenen ve üzerinde tefekkür edilen bir kitaptır. Kıbrıs toplumunda da Kur'an-ı okumak ve anlamak, üzerinde durulan bir hususdur. Kur'an-ı okumak denilince Türkiye toplumunda genel olarak ilk akla gelen husus onun Arapça olan asıl metninden tilavet edilmesidir. Daha sonra diğer şekilde meal ve tefsiri akla gelir.

Biz bu anlamdaki bir ilişkiyi değil Kur'an-ı Kerimle ilgili her türlü uğraşıyı hedefleyerek Kur'an-ı Kerimi okuma durumunuz nedir? şeklinde sorumuzu yönelttik. Bu soruya katılımcıların % 22'si Kur'an-ı Kerimi Türkçe yazılışıyla okurum; % 3,9'u Kur'an-ı Kerim'i Arapçasından okurum; % 9,7'si Türkçe anlamını mealini okurum. % 16,1'i Yasin kitaplarından Türkçe yazılışıyla, Yasin ve diğer sure ve duaları okurum; %33,6'ı hiç okumuyorum; % 15,2'si geçmişlerim için hocaya ve bilenlere okutuyorum şeklinde cevap vermiştir. Biz bu soruyu katılımcıların okuma

sıklıklarını değil genel olarak okuyup okumama durumlarını öğrenmek amacıyla sorduk cevapları bu durumu göz önünde bulundurarak değerlendirmek gerekir.

Bu verileri ayrı ayrı analiz ettiğimizde katılımcıların yaklaşık dörtte birinin Kur'an-ı Kerim-i Türkçe yazılışı ile okurum cevabı verdiklerini görmekteyiz. Buna karşılık Arapçasından okurum diyenler çok küçük bir oranda kalmaktadırlar. Bu durumu biraz irdelersek, Kıbrıs'ta uzun yıllar, Arapça aslından Kur'an eğitimi verilmemiş, ama insanlar Kur'anla ilişkilerini kesmekte istemediklerinden Latin harfleri ile basılmış, Kur'an nüshaları ile bir kesim okumaya devam etmiştir. Aslı üzerinden Kur'an eğitimi imkânı çok uzun yıllar engellenmiş, hiçbir legal okul veya kurs açılamamıştır. Tanışma fırsatı bulduğumuz bazı çok yaşlı kişiler dışında toplumda Kur'an-ı aslından okuyan çok az kişi kalmıştır. Bize geçmişte Kur'an okuyan ancak vefat ettikten sonra, onun mushafını okuyacak kimse kalmadığı için uzun yıllar hiç okunmamış ve yakınları tarafından bir hatıra olarak saklanan birçok Mushaf getirilmiştir.

İlginç olan bir husus toplumda sürekli olarak Arapça aslından Kur'an okumaya karşı olumsuz bir propaganda yapılıp sanki Kur'an okumak, yanlış bir işmiş gibi bir yaklaşımın ciddi olarak yaygınlık kazanmasıdır. İlginç bir örnek olarak şunu zikredebiliriz. 2010 yılı yaz döneminde büyük tartışmalar ardından açılan ve isminin Yaz Kur'an Kursu olması kabul edilmeyen, "Yaz Dönemi Dini Bilgiler Kursu"[435] için, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan, "Dinimizi Öğreniyoruz Yaz Kur'an Kursları Öğrenci Kitabı", içeriğinden değil, sırf başlıkta geçen "Kur'an Kursları" ibaresinden dolayı yasaklanmaya ve dağıtımı engellenmeye çalışılmıştır. Dağıtılan kitaplarda milli eğitim müfettişlerince denetlenmiş ve

[435] Talip Atalay, K.K.T.C'de Yaygın Din Eğitimi Alanında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu,(30 mart 1 Nisan 2102) Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2013, C: I, s. 541

öğreticilere, öğrencilerin bu kitapları evlerinde bırakmaları ve kursa getirmemeleri tembihlenmiştir.

Asıl metinden Kur'an öğrenimi ile ilgili kendileri ile uzun görüşmeler yaptığımız pek çok kişi, bunu öğrenmeye güçlerinin yetmeyeceğini, Türkçe yazı ile okumanın da aynı olduğunu niçin bunun için ısrar edildiğini anlayamadıklarını, geçmişte dedelerinin ninelerinin Arapçasından okuduğunu belirtmişlerdir. Ancak geçmişleri için hatim okutacak bazı kişilerin toplumda hatim okuyan birçok kişi olmasına rağmen Arapça aslından okuduğu gerekçesiyle köy imamından veya Arapça okuyan diğer kişilerden hatim okumasını rica etmektedirler.

Kur'an-ı Kerim'in Türkçe mealini okuyorum diyenler de önemli bir oranda bulunmakta bu durum kişilerin Kur'anla ilişki içerisinde olmaya istekli olduklarını göstermektedir. Bundan daha büyük bir grupta Yasin kitaplarından Türkçe yazılışı ile Yasin ve diğer sure ve duaları okuyorum şeklinde cevap vermiştir. Yasin kitapları Kıbrıs halk dindarlığının en önemli gereçlerindendir. Bu kitaplardan birçok kişinin evinde bir veya birkaç çeşit bulunmakta, çok farklı hayat anlayışlarına sahip kişiler geçmişleri için ve kendi durumları için bu sure ve duaları okumaktadırlar. Türkiye menşeli olan birçok benzeri kitap en çok aranılan ve evlerde bulundurulan dini kitap mahiyetindedir.

Burada dikkat çeken bir veri de hiç Kur'an okumadığını belirten ve toplamın üçte birinden fazla olan gruptur. Bunlara geçmişlerim için hocaya ve bilenlere okutuyorum diyenlerde eklenince topumun yaklaşık olarak yarısının Kur'an-ı Kerimle direk bir ilgisinin olmadığı gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Bu oran benzeri araştırmalara göre çok yüksek bir derecededir. Akyüz'ün araştırmasında, %10,4;[436]

[436] Niyazi Akyüz, Gecekondularda Dini Hayat, s.175

Çelik'in araştırmasında ise toplamda %4,4'tür.[437] Bu durum gerek imkân bulamama, gerekse çevresel faktörlerin etkisi ile kur'an ilişki kurulamaması olarak açıklanabilir.

Ciddi bir oranda geçmişlerim için hoca ve bilenlere okutuyorum diyenlerdir. Bu kişiler bu dünyadan ahirete göç etmiş yakınları için bir şeyler yapabilme ümit ve gayretiyle, Kur'an hatimi ve yasinler okutmakta, böylece vefalarını ortaya koymaya çalışmaktadırlar. Ancak bu durum bir sektörleşmeyi de beraberinde getirmektedir. Belirli kişiler özellikle birazda yaşlı bayanlar hatim ve yasinler okumakta bunu da bekletmekte duasını yapmamaktadırlar. Ne zaman bir cenaze olursa, cenaze yakınları bu bayanlardan hatim ve yasinleri alarak geçmişlerinin ruhuna bağışlamaktadırlar. Bunun karşılığı olarak okuyana belirli bir miktar para vermektedirler. Okuyanlar genelde bir net bir fiyat belirtmemekte, ama bir karşılıkta beklemektedirler. Bazı hocalarda bunun içinde şöyle veya böyle yer almakta en azından ses çıkarmayarak, devam etmesine destek olmaktadır. Bazen de talepte bulunan kişileri kırmamak için isteklerini kabul etmekte, ama ücret almamaktadırlar. Geçmişleri için Kur'an okutma durumu, kendileri derinlemesine dini bilgiye sahip olmayan ama geçmişlerine bir şeyler yapma arzusundaki kişilerin içinde bulunduğu ruh halinin dışa yansımasıdır diyebiliriz. Ölüm yıldönümü, arefe günleri ve kandil geceleri bu taleplerin yoğunlaştığı zamanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 56: konum / Kur'an-ı Kerimi okuma durumu ilişkisi

		Kur'an-ı Kerimi okuma durumunuz nedir?						
		Kur'an-ı Kerimi Türkçe yazılışıyla okurum.	Kur'an-ı Kerimi Arapçasından okuyorum.	Türkçe anlamını mealini okuyorum.	Yasin kitaplarından Türkçe yazılışıyla Yasin ve diğer sure ve duaları okuyorum.	Hiç okumuyorum	Geçmişlerim için hocaya ve bilenlere okutuyorum.	Total
Konum Karışık	Sayı	26	3	13	18	26	20	106

[437] Celalettin Çelik, s. 245

		%	24,5%	2,8%	12,3%	17,0%	24,5%	18,9%	100,0%
	Kendi yerinde	Sayı	17	5	9	16	51	17	115
		%	14,8%	4,3%	7,8%	13,9%	44,3%	14,8%	100,0%
	Güney göçmeni ayrı	Sayı	31	5	9	20	36	14	115
		%	27,0%	4,3%	7,8%	17,4%	31,3%	12,2%	100,0%
Toplam		Sayı	74	13	31	54	113	51	336
		%	22,0%	3,9%	9,2%	16,1%	33,6%	15,2%	100,0%
X^2= 15,174; SD: 10; P> 0,05(0,126)									

Tablo 56'da, Kur'an-ı Kerim okuma / konum ilişkisi analiz edildiğinde genel olarak, metin-meal okuma konusunda, karışık olanların güney göçmenleriyle yakın oranlarda ve geçmişleri için hocaya ve bilenlere okutma anlamında ise daha fazla bir ilgisinin olduğu görülmektedir. Bu alanda en az ilgisi olanlar ise kendi yerinde olanlardır. Hiç okumam diyenler azdan çoğa doğru karışık olanlar, güney göçmenleri ve kendi yerinde olanlardır. Bu sonuçları karışık olanların diğer unsurlarla ilişkileri sonucunda Kur'an-ı Kerimle daha ilişkili oldukları, güney göçmenlerinin ise gerek geçmiş gelenekleri gerekse yeni yerlerinde kurmuş oldukları bir takım ilişkiler ve karşılaştıkları sorunlarında etkisiyle, kendi yerinde olanlara göre daha ilgili olduklarını söyleyebiliriz. Kendi yerinde olanlar ise gerek farklı bakış açılarından uzak olma gerekse birtakım sorunları daha az hissetmeleri ve bazı iç etkilerle Kur'an- Kerimle daha az ilgilenmişlerdir diyebiliriz. Konumla Kur'an-ı Kerim okuma arasında bir ilişki mevcuttur diyebiliriz. Önemine binaen yukarıya aldığımız tabloda bu ilişki anlamlı farklılaşma düzeyinde değildir.

Kur'an okuma / yaş ilişkisini incelediğimizde, Türkçe yazı ve Arapça aslını okuyanların yaşla birlikte artış gösterdiği, 51 ve üzeri yaşta olanların 36-50 yaş grubundan biraz düşük, ama aynı grubun, meal okuma konusunda da belirgin bir şekilde diğerlerinden önde olduğu görülmektedir. Yasin okuma konusunda büyük bir farklılaşma olmamakta, 18-25 ve 51 üzeri diğerlerinden biraz düşük çıkmaktadır. Hiç

okumuyorum diyenler yaş küçüldükçe artmaktadır. Bu durum yaş düştükçe Kur'anla ilişkinin azaldığını göstermektedir. Analiz sonuçlarımıza göre anlamlı bir farklılaşma düzeyinde olmamasına rağmen, Türkçe yazılışı ile okuma ve hiç okumama konusunda, yaşla Kur'an okuma arasında doğrusal bir ilişkiden bahsedebiliriz.

Tablo 57: cinsiyet / Kur'an-ı Kerim okuma ilişkisi

			Kur'an-ı Kerimi okuma durumunuz nedir?						
			Kur'an-ı Kerimi Türkçe yazılışıyla okurum.	Kur'an-ı Kerimi Arapçasından okuyorum	Türkçe anlamını mealini okuyorum	Yasin kitaplarından Türkçe yazılışıyla Yasin, diğer sure ve duaları okuyorum.	Hiç okumu yorum	Geçmişlerim için hocaya ve bilenlere okutuyorum.	Toplam
Cinsiyetiniz	kadın	Sayı	38	6	10	42	36	32	164
		%	23,2%	3,7%	6,1%	25,6%	22,0%	19,5%	100,0%
	erkek	Sayı	36	7	21	12	77	19	172
		%	20,9%	4,1%	12,2%	7,0%	44,8%	11,0%	100,0%
Toplam		Sayı	74	13	31	54	113	51	336
		%	22,0%	3,9%	9,2%	16,1%	33,6%	15,2%	100,0%
X^2= 38,722; SD: 5; P< 0,05(0,000)									

Kur'an okuma/ cinsiyet ilişkisini incelediğimizde tablo 57'ye göre, meal ve Arapçasından okuma konusunda erkeklerin kadınlardan biraz daha fazla okuduğu, Türkçe yazılı Kur'an- Kerimde ise kadınların erkeklere nazaran az farkla önde, ama aralarında çok büyük farklar olmadığı görülmektedir. Yasin kitaplarından okuma ve geçmişleri için başkalarına okutma konusunda kadınların belirgin şekilde daha fazla oldukları görülmektedir. Bu durum gözlemlerimizle de uygunluk göstermektedir. Yasin kitaplarından okuyan bayanlarında çoğunluğunu biraz daha orta yaşın üstünde ve öğrenim seviyesi lisenin altında olan kesimin oluşturduğunu söyleyebiliriz. Hiç okumuyorum diyenler de erkeklerde kadınların iki katı orana çıkmakta, bu durum da gözlemlerimizle uyuşmaktadır. Bu sonuçlara göre kadınlar erkeklere göre Kur'anla daha çok ilgilenmekte ve cinsiyetle Kur'an-ı Kerim okuma arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma görülmektedir.

3.d. Evde Bulunan Dini Kitaplar

Evde bulunan dini kitaplar o ev halkının dini bilgi ile ilişkilerini ve dini bilgilenme kaynaklarına olan yakınlıklarının derecelerini göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Zira kişiler bilgi seviyelerinin ve ihtiyaçlarının bir sonucu olarak kitapları evlerinde bulundurur ve bunlardan istifade ederler. Katılımcılara fazla ayrıntıya girmeden toplumsal gerçekleri ve yapıyı da dikkate alarak, evlerinde listedeki kitaplardan hangilerinin bulunduğunu sorduk. Türkiye'de yapılan araştırmalarda listede çok farklı kitaplar olmasına rağmen bunları almadık. Fakat bu araştırmalarda hemen hiç bulunmayan, ama Kıbrıs Toplumunun bir gerçeği olan Türkçe Yazılı Kur'an-ı Kerimi ayrı bir madde olarak ele aldık, yine çoğunlukla araştırmalarda bulunmayan Yasin kitaplarını listeye alarak bunların bulunma sıklıklarını ölçmeye çalıştık. Tabloda şıkların numaralandırılması sonucu birden çok şıkkı işaretleyenlerin durumu farklı numaralar şeklinde görülmektedir.

Tablo 58: evde bulunan dini kitaplar

	Sayı	Yüzde
Kur'an-ı Kerimin Arapçası	22	6,5
Kur'an-ı Kerimin Türkçesi	38	11,2
Arapça ve Türkçe mealli Kur'an-ı Kerim	37	10,9
Yasin ve Mevlit kitapları	51	15,0
Namaz hocası ve ilmihal kitabı	7	2,1
Hiçbiri	57	16,8
hepsi	22	6,5
12	5	1,5
13	3	,9
14	7	2,1
15	2	,6
23	8	2,4
24	17	5,0
25	3	,9
34	9	2,6
35	2	,6
45	1	,3
124	4	1,2

125	2	,6
134	5	1,5
135	3	,9
145	4	1,2
234	5	1,5
235	1	,3
245	7	2,1
345	6	1,8
1234	1	,3
1345	6	1,8
2345	3	,9
Cevapsız	2	,6
Toplam	340	100,0

Tablo 58'de, görüldüğü üzere katılımcıların %19,1'inin evinde Kur'an-ı Kerimin Arapçası; %27,9'unda Kur'an-ı Kerim'in Türkçesi (Latin harfleriyle yazılı Arapça metin) % 26,3'ünde Türkçe mealli Kur'an-ı Kerim mevcuttur. %37,3'ünde yasin ve mevlid kitapları; % 14'ünde namaz hocası; % 6,5'inde hepsi bulunmakta; %16,8'inde ise hiç biri bulunmamaktadır.

Bu verileri incelediğimizde katılımcıların evlerinde Kur'an-ı Kerim bulunma oranının çok düşük seviyede olduğunu görüyoruz. Ancak evde bulunan Kur'an-ı Kerim'in de çok az bir kısmının okunduğunu, bir önceki bölümdeki verilere bakarak söyleyebiliriz. Bizim gözlemlerimiz ve yaptığımız mülakatlarda da ulaştığımız sonuç aynı yöndedir. Evde bulunan Kur'an-ı Kerimler ya geçmiş büyüklerden miras kalmış ya da din görevlileri tarafından değişik vesilelerle hediye edilmiş ve çoğunlukla hiç okunmayan, kapağı bile açılmamış kitaplardır. Ancak bunlardan çok azı okunuyor diyebiliriz. Bu durumda meselenin bir diğer boyutunu göstermektedir.

Latin harfleri ile yazılı Kuran-ı Kerim ise yine oran olarak düşük olmakla birlikte; En yaygın bulunan ve aranılan çeşit olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu Kur'an-ı Kerimler özellikle yaşı biraz ilerlemiş bayanlar, az da olsa erkekler tarafından yaygın olarak okunmakta diğer yaş gruplarında da özel ilgiye göre çok az

da olsa okunmaktadır. Bunların tercih edilme sebebi, Arap alfabesiyle okumayı bilmeyen kişilerin Kur'an-ı Kerim'den uzak kalmama istekleri olarak görülebilir.

Katılımcıların önemli bir bölümünde de Türkçe mealli Kur'an-ı Kerim bulunmaktadır. Bu Kur'an-ı Kerimler, bir yandan entelektüel olarak ilgilenen yüksek tahsilli kişilerin ilgisi, çok önemli bir bölümü Türkiye'den Diyanet kanalıyla ücretsiz olarak gönderilip din görevlileri tarafından değişik vesilelerle hediye edilen, mealler, olduğu gözlemlerimiz, yaptığımız mülakat ve araştırmalarca ortaya konulmuştur. Bunların ne kadarının okunup okunmadığı ayrı bir konudur.

En yoğun olarak bulunan kitap grubu ise Yasin ve mevlüd kitaplarıdır. Bu kitaplar, Latin harfleriyle basılı özellikleri, içerisinde bulundurdukları bir takım dua vb. şeylerle en çok biraz daha yaşlı kadınlar arasında yaygın olan, ama her yaştaki kadında da bulunabilen kitaplardır. Nadiren erkekler arasında da bulunabilmektedir. Yasin, diğer dualar ve mevlitler, çoğunlukla, cenaze, ölüm yıldönümü, adak, belirli dini gün ve geceler vesilesiyle okunmaktadır.

En az bulunan dini kitap olarak namaz hocaları yer almaktadır. Bu kitaplar, özel ilgi ve çocuklara dini bilgileri verebilmek amacıyla, ya da büyüklerden miras kalma, ziyaret edilen yerlerden hediye mahiyetinde alınan kitaplar olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıları çok az bir bölümünde bu kitapların hepsi bulunmaktadır. Yaklaşık altıda bir oranındaki bir çoğunlukta ise hiçbir dini kitap bulunmamaktadır.

Benzeri araştırmalarla karşılaştırdığımızda bütün alanlarda bulunan dini kitapların oranlarının çok düşük olduğunu görmekteyiz. Çelik tarafından yapılan araştırmada katılımcıların bulundurdukları dini kitapların oranı sırasıyla, Kur'an-ı Kerim ve meali % 90,1; Namaz hocası ve dua kitabı % 81,5'tir. Hiç biri yok diyenler

ise % 1,5'tir.[438] Akyüz'ün araştırmasında da Kur'an-ı Kerim % 81,3; Kur'an-Kerim meali %56,7; namaz hocası ve dua kitapları %81,8'dir. Hiçbiri yok diyen kimse çıkmamıştır.[439]

Bu verilere bakarak dini kitap bulundurma oranlarındaki düşüklüğü değerlendirdiğimizde karşımıza çok boyutlu bir durum çıkmaktadır. Bunlar, dini bilgilenmeye ihtiyaç hissettirici ortamların azlığı, din eğitimindeki kısıtlamaya paralel ilgi ve ihtiyacın az olması olarak ifade edilebilir. Dini kitaplarla ilgi Ada'da bulunan kaynakların ve dini kitap satış yerlerinin çok sınırlı oluşu, bunlarında çoğunlukla çok dar alanlı belirli kitapların dışına çıkamamaları, güçlü bir dini teşkilatın olmaması ve dini yayın imkânlarının neredeyse hiç yokluğu, sayılabilir. Ayrıca toplum yapısı içerisinde bu tarz kitaplara özendirici kişi ve kuruluşlarında çok az olması ilk akla gelen hususlardandır.

3.e. Dini Bilginin Kaynakları

Tablo 59: dini bilginin kaynakları

	Sayı	Yüzde
Dedem ninem ve aile büyüklerimden	115	33,8
Okulda öğretmenlerimden	77	22,6
Kendi kendime araştırarak	42	12,4
Cami İmamından	21	6,2
Mevlütlerde yapılan dini konuşmalardan	11	3,2
12	28	8,2
13	6	1,8
14	2	,6
15	3	,9
23	2	,6
24	4	1,2
34	4	1,2
35	2	,6
123	2	,6

[438] Celalettin Çelik, Şehirleşme ve Din, s.264
[439] Akyüz, Gecekondularda Dini Hayat, s. 173

124	3	,9
125	4	1,2
135	2	,6
234	1	,3
235	1	,3
245	1	,3
1234	1	,3
1245	2	,6
1345	1	,3
12345	5	1,5
Toplam	340	100,0

Araştırmamıza katılan kişilere dini bilgilerini nerelerden ve kimlerden öğrendiklerini de sorduk. Tablo 59'a göre, Bu kişilerin % 51,3'ü dede nine ve aile büyüklerinden; % 38,9'u okulda öğretmenlerden; % 20,5'i kendi kendine araştırarak; 13,4'ü cami imamından; %9,5'i de mevlitlerde yapılan dini konuşmalardan dini bilgilerini öğrendiğini belirtmiştir. Bu verilere baktığımızda dini bilginin en önemli kaynağının aile büyükleri olduğunu görüyoruz. Aile büyükleri gerek geçmişten edindikleri bilgilerini gerekse, tecrübelerini yeni nesillerle paylaşarak dini bilgilerini çocuk ve torunlarına ya da yakınları olan genç nesillere öğretmektedirler. Böylece onların bir nevi dini sosyalleşmelerine katkı sağlamaktadırlar. Bu durum, toplumda dini bilgi konusunda geleneksel bir yaklaşımın hâkim olduğunu göstermektedir. Akyüz tarafından yapılan araştırmada da benzer şekilde dini bilginin en önemli kaynağı aile büyükleridir.[440] Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Türkiye genelinde yaptırılan araştırmada da aile çevresi en önemli bilgi kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır.[441]

İkinci olarak okulda öğretmenler gelmekte ve bunlarda büyük bir yekûn tutmaktadır. Akşit vd., Türkiye genelinde yaptıkları araştırmada da dini bilginin en

[440] Niyazi Akyüz, Gecekondularda Dini Hayat ve Kentlileşme, s.172
[441] Dini Hayat Araştırması, Diyanet İşleri Başkanlığı, s. 113

çok aile büyükleri sonra da okuldan öğrenildiğini ifade etmektedirler.[442] Bu durum okulların dini bilgi vermede öncü konumda olduğunu göstermektedir. Yine Günay'ın Erzurum araştırmasında da[443]okul en önemli dini bilgilenme araçlarından birisi olarak görülmektedir. Töre tarafından Kıbrıs'ta yapılan araştırmada da öğretmenlerin geçmişte birtakım dini fonksiyonları üstlenerek dini bilginin kaynağı oldukları[444] ifade edilmektedir.

Ancak burada KKTC okullarında alınan dini bilginin niteliği ve yeterliliği üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Zira Kıbrıs Türk toplumunda dini bilgi verecek kişilerin yetiştirilmesi ile ilgili bir kurum - son dönemdeki bazı girişimler dışarıda tutulursa- uzun yıllar boyunca bulunmamakta, din eğitimi, din dersleri vesilesiyle bazen din görevlileri eliyle verilmekte, bunlarında çoğu dini yüksek öğrenim görmemiş formasyonu olmayan kişilerden oluşmaktadır. Bazen de ilkokul öğretmenleri vasıtasıyla verilmekte ancak bunlarında dini bilgi düzeyleri herhangi bir dini eğitim almadıklarından son derece düşük seviyede bulunmaktadır. Geçmişte bu derslerin liselerde felsefe grubu öğretmenleri tarafından verildiği de olmuştur.[445]

Sadece son birkaç yıldır din derslerine ortaokul düzeyinde din kültürü öğretmenleri girmekte, bu eğitimi alanlar henüz yaşları küçük olduğu için bizim araştırma evrenimiz dışında kalmaktadır. Liselerde ise seçmeli ders olması nedeniyle din dersleri genelde seçilmemekte böylece fiilen bu eğitim ortadan kalkmaktadır.

---

[442] Akşit vd., s. 515

[443] Ünver Günay, Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat, Erzurum Kitaplığı, Yayınları, İstanbul 1999, s. 257

[444] Elmaziye Töre, Kıbrıs Türk Toplumunda Sosyo-Kültürel Yapının Tanınmasında Öğretmenlerin Rolü, The Journal of International Social Research Volume 2/6 Winter 2009, s. 637

[445] Yusuf Suiçmez, *Kıbrıs'ta Din,* Türk Dünyasının Dini Meseleleri Kutlu Doğum Haftası Sempozyumu, Yayıma Hazırlayan, Ömer Turan, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1998, s.151

Üçüncü sırada, kendi kendine araştırma gelmektedir. Bu durum bize toplumun dini bilgi imkânlarının kısıtlı olması, buralara ulaşamama durumunda kendi başına araştırma yolunda önemli bir gayret içinde olduğunu göstermektedir. Ayrıca toplumda dini bilginin bir ihtiyaç olarak görüldüğü ve kendi başına da olsa bu bilgiden mahrum kalmamak için çaba içerisine girildiği rahatlıkla söylenebilir.

Dördüncü sırada dini bilgi kaynağı olarak karşımıza cami imamları çıkmaktadır. Normalde dini bilginin en önemli kaynağı olması beklenilen cami imamları bizim araştırmamızda en alt sıralarda yer almaktadır. Bunun sebebi olarak insanların cami ile ilişkilerinin çok az olması ve dini bilgilendirme amaçlı açılan kursların çeşitli engellemelerle karşılaşması, açılan kurslara ilgi gösterilmemesi, bazı toplum kesimlerince dini bilgi kurslarıyla ve dini kurumlarla ilgili sürekli olumsuz propaganda yapılması zikredilebilir. Ayrıca ilginin azlığı ile ilgili olarak, din görevlileri ile ilgili bazı olumsuz kanaat ve önyargılar, bazı din görevlilerinin tutum ve davranışlarının oluşturduğu olumsuz kanaatler, güven eksikliği, yeterli iletişimin kurulamaması gösterilebilir. Benzer araştırmalarda din görevlilerinin dini bilgi kaynağı olarak ilk sırada ya da ikinci sırada yer aldıklarını görmekteyiz.[446] Bu durum Kıbrıs toplumu ile Türkiye toplumu arasındaki bir takım yapısal farklılıklardan olabildiği gibi yukarıda da değindiğimiz Kıbrıs'ın bazı özel durumları ile de izah edilebilir.

Mevlütlerde yapılan dini konuşmalar, araştırmada en düşük oranda dini bilgi kaynağı olmasına rağmen yine de önemli bir orandadır. Normalde benzer birçok araştırmada mevlütler dini bilgi kaynağı olarak sorulmazken gözlemlerimiz ve

[446] Celalettin Çelik, Şehirleşme ve Din, s. 260; Akyüz, s.172

toplumdaki yaygınlığına dayanarak, böyle bir şıkkı sorumuza ekledik ve sonuçta da toplumun bilgilenmesinde mevlitlerinde bir kaynak olduğunu tespit etmiş olduk.

3.6. Dini Konuda Danışma Çevresi

Tablo 60: dini konuda danışma çevresi

	Sayı	Yüzde
Cami İmamına	169	49,7
Hacca gitmiş olanlara	10	2,9
Aile büyüklerime	104	30,6
Din işleri başkanlığına	15	4,4
Din Hizmetleri Müşavirliğine	6	1,8
Diğer(belirtiniz)...	34	10,0
Cevapsız	2	,6
Toplam	340	100,0

İnsanlar dini bir soru veya sorunları olduğunda, bir takım mercilere danışarak çözüm bulma yoluna gitmektedirler. Örneklemimize dini bir sorunla karşılaştığınızda kime danışırsınız? şeklinde bir soru yönelttik. Tablo 60'ta görüldüğü üzere, dini sorunlar konusunda en çok din görevlilerini tercih edilmektedir. Bu durum, din görevlilerinin toplumun yanı başında olmaları, kendilerine çabuk ulaşılabilmesi, verdikleri bilgiler konusunda halkın tatmin edilebilmesi gibi hususlarla açıklanabilir. Hâlbuki bir önceki bölümde din görevlileri dini bilgi kaynağı olarak en alt sıralarda bulunmaktaydı. Din görevlilerinin, dini bilgi kaynağı olarak en alt sıralardayken, danışma konusunda en üst sırada olmaları, dini bilgiye ulaşma konusunda yukarıda da izah edildiği gibi birtakım engeller ve farklı yaklaşımların etkisiyle dini eğitimin din görevlileri tarafından çok sınırlı olarak verilebildiğini göstermektedir.

Danışma çevresi olarak ikinci sırada aile büyükleri gelmektedir. Dini bilgi konusunda olduğu gibi burada da aile büyükleri toplumun dini hayatında çok önemli bir yer tutmaktadırlar. Hacca gitmiş olanlar dini yaşamda daha titiz olmalarından

dolayı çevrelerinde dini bilgi kaynağı olarak görülebilmekte, böylece dini sorular kendilerine yöneltilebilmektedir. Gözlemlerimize dayanarak oluşturduğumuz bu seçeneğin toplumda belirli düzeyde yer ettiğini görmekteyiz. Hacca gidenlerin çok sınırlı olması da bu seçeneği değerlendirirken göz önüne alınmalıdır.

Dini kurum olarak KKTC din işleri başkanlığının ve ona destek durumunda olan Türkiye Din Hizmetleri Müşavirliğinin danışma çevresi olarak çok ciddi bir yer edinmediklerini görmekteyiz. Burada bu kurumların yeterince toplumda tanınmaması iletişim araçları açısından imkânların sınırlı olması halkın bu fırsatlardan haberdar olmamaları, Türkiye'deki gibi, Din İşleri Yüksek Kurulu ve son yıllarda uygulamaya konulan her yerden tek bir numara ile uzman kişilere soru sorma gibi fırsatların sunulamamasının önemli etkenlerden olduğunu söyleyebiliriz. Diğer seçeneğini işaretleyenlerde üçüncü sırada yer almakta, bunlar, dini bilgisine güvendiğim hocalara sorarım, kendi kendime kitaplardan araştırırım, internetten araştırırım, dini bir sorunum yok, gibi cevaplar vermişlerdir.

Benzer araştırma verilerine baktığımızda din görevlileri bizim araştırmamızın sonuçlarını destekler mahiyette, en çok danışılan kimseler olmaktadır. Dini kurumlarda yine benzer şekilde daha az yer tutmakta, burada son yıllarda kurulan alo fetva hattı da tam bir yaygınlık sağlayamamış ve araştırmaların çoğunun yapıldığı dönemlerde henüz kurulmamıştı. Bununla ilgili olarak birçok kesim tarafından bu hattın henüz çok fazla tanınmamış olabileceğini söyleyebiliriz. Aile büyüklerinin danışma çevresi olarak tuttuğu yer bizim çalışmamızda çok büyük iken benzer bazı çalışmalarda bu oran görülmemektedir.[447] Ancak, dini hayat araştırmasında yakın çevrenin en önemli danışma çevresi olduğunu görmekteyiz.[448]

[447] Çelik, Şehirleşme ve Din, s.261
[448] Dini Hayat Araştırması, DİB., s.139

3.7. Dini Bilgi Düzeyi

Tablo 61: dini bilgi düzeyi

	Sayı	Yüzde
Çok iyi	25	7,4
İyi	182	53,5
Zayıf	114	33,5
Hiç dini bilgim yok	15	4,4
Cevap	4	1,2
Toplam	340	100,0

Dini bilgi düzeyi kişilerin bakış açıları ve yaklaşım tarzlarına göre farklılık arz eden ve kesin bir ölçü koymanın çokta mümkün olmadığı bir husustur. Bunun için kişiler kendilerini dini bilgi düzeyi olarak nasıl değerlendiriyor buna bakmak lazımdır. Katılımcılara yönelttiğimiz sizce dini bilgi düzeyiniz nasıldır? sorusuna % 7,4'ü çok iyi; %54,2'si iyi; %33,9'u zayıf; %4,5'i hiç dini bilgim yok cevabını vermişlerdir. 1996 yılında yapılan bir araştırmada ise katılımcıların %29'u dini bilgisini yeterli görürken % 67'si ise yetersiz gördüğünü[449] ifade etmişlerdir. Bu araştırmada bizim araştırmamıza göre farklı bir sonuç çıkmış olması aradan geçen zamanda bu alandaki bilgilenmenin artması ile izah edilebileceği gibi, dini bilgiyi algılama ve ona ihtiyaç duyma durumundaki farklılaşma ile ilgili bir durum olarak ta değerlendirilebilir. Zira görüştüğümüz birçok kişi ilk planda dini bilgisinin yeterli olduğunu söylemekle beraber dini konularla ilgili konuşunca çok fazla dini bilgilerinin olmadığını ifade etmektedir. Ancak toplumun genelinin ortalama bilgi düzeyine bakılarak çoğu zaman mevcut dini bilgi yeterli görülebilmektedir.

Tablo 61'de ki, verilere göre halkın önemli bir bölümü dini bilgisini yeterli ve çok iyi olarak görmektedir. Yaklaşık üçte birlik bir kesim ise kendilerinin dini

[449] Mehmet Öztürk, 1878'den Günümüze Kıbrıs Türk Toplumunun Dini Hayatı, (basılmamış yüksek lisans tezi), Ankara 1996, s. 128

bilgilerinin zayıf olduğunu ifade etmektedir. Burada bir noktaya temas etmek gerekmektedir. Dini bilgilerini yeterli görenler, dinin temel bilgi ve ibadetlerle ilgili bilgilerini kuşatıcı olarak bildiklerini değil, kendilerince bilmek gerekli olan şeyleri bildiklerini ifade etmektedirler. Yoksa burada birçok alanda geniş bir bilgi birikiminden bahsetmek doğru bir sonuç olmayacaktır. Dini bilgisini yetersiz görenler çok önemli bir yekûn oluşturmaktadır. Bu kesim yukarıda da belirttiğimiz gibi dini bilgilenme imkânından çeşitli sebeplerle mahrum kalmış ya da yeterince bu alandan istifade edemeyenlerdir diyebiliriz. Hiç dini bilgim yok diyenler en az olan grup olmasına rağmen toplumda bu oranda olmaları azımsanmayacak bir durumdur.

Benzer araştırmaların verilerine baktığımızda, Akyüz tarafından yapılan araştırmada dini bilgim çok iyi diyenler % 7,9; yeterli diyenler % 67,8; yetersiz diyenler, % 19; hiç dini bilgim yok diyenler ise %5,2'dir.[450] Çelik'in araştırmasında ise, çok iyi diyenler % 14; iyi diyenler % 48,3; orta diyenler % 32,8; zayıf % 4,4; hiç dini bilgisi olmayanlar %0,5 olarak bulunmuştur.[451] Bu verilerle bizim verilerimiz arasında dini bilgisini iyi ve çok iyi değerlendirenler arasında benzerlik olmasına karşın dini bilgim zayıf diyenlerin bizim araştırmamızda belirgin şekilde yüksek olduğu görülmektedir. Bu da bizim araştırma evrenimizin ciddi boyutta dini bilgilenme imkânından yoksun olduğunu göstermektedir.

4. Cami İmamları İle İlgili Düşünceler ve İdeal Din Görevlisi

Toplumlar inançlarının gereği, yerine getirmeleri gereken dini pratikleri öğrenmek ve uygulamak için kendilerine uygun sistemler oluşturmuşlar ve bu

[450] Akyüz, s. 171
[451] Çelik, 257

muesseseleri idare edecek insan gücünü yetiştirmeye çalışmışlardır. İslam dininde din adamları diye bir sınıf mevcut olmamakla birlikte zaman içerisinde toplumda din hizmetini ifa eden, toplumu din konusunda aydınlatmakla görevli bir kesim bulunmuştur. Bunlar gerek resmi, gerekse gönüllü olarak faaliyet gösteren ve birçok toplumda farklı şekillerde görev yapan zümrelerdir.[452]

Zaman içerisinde dini kurumlarda değişiklikler göstermiştir. Müslümanlar, dini ihtiyaçlarını karşılamak ve dini hayatlarını sürdürmek üzere, İslami anlayışa ve yaşayışa uygun olarak zaman zaman fevkalade başarılı, bazen de başarısız diyebileceğimiz müesseseler kurmuş ve orada kendilerine önderlik edecek kimseleri yetiştirmişlerdir. Hangi alanda olursa olsun bir meslek sahibi, meslekte başarılı olabilmek için mesleğe başlamadan önce gerekli bilgilerle donanmak zorundadır.[453]

Burada Kıbrıs toplumu açısından din görevlilerinin durumu ve tarihsel serüveninin ortaya konulması konumuzun ve din görevlilerinin toplumda icra ettikleri fonksiyonun anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Gerçi her dönemde din görevlilerinin mesleki yeterlilikleri ile ilgili düşünceler, değerlendirme yapanların bakış açısına göre farklılaşmaktadır.[454]

Osmanlı idaresinin hâkim olduğu dönemlerde din görevlileri Osmanlı ülkesinin genelinde olduğu şekilde medreselerde alınan din eğitimi sonucu din hizmetleri ifa edilmiştir. Ada'nın İngilizlere devrini müteakiben belirli aksamalar yaşansa bile din eğitimi devam etmiş, ama giderek dini kurumlar zayıflamaya ve eğitim verecek kişilerde azalmaya başlanmıştır. Bunun sonucu olarak din

---

[452] Ramazan Buyrukçu, Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008, s.56

[453] Ramazan Buyrukçu, s.108

[454] Mustafa Öcal, Dünden Bugüne Din Görevlileri ve Mesleki Yeterlikleri, Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu(28-29 Mayıs 2002) İlahiyat Bilimleri Vakfı Yayınları, Kayseri 2003, s.45-46

hizmetlerinde ciddi aksamalar meydana çıkmaya başlamış ve birçok cami imamsız kalmış, imam bulunanlar da çoğunlukla ehil olmayanlarca doldurulmuştur.

Bu durumu zamanın Evkaf Müdürü ve din görevlileri Komitesi Başkanı Ahmet Sami başkanlığında bir heyet tarafından hazırlanan ve o güne kadar müstakil olarak dini durum ve din görevlilerini konu alan en kapsamlı ve ciddi rapor olan 5 Şubat 1969 tarihli "Kıbrıs Din Görevlileri Reorganizasyon Raporu" gözler önüne sermektedir. Bu çalışmanın önsözünde, "camilerde dini ayinlerimizi tam manasıyla mükemmel surette yönetecek din görevlilerinin sayısı iki elin parmakları üzerinde sayılabilir. Büyük yerleşim birimlerindeki din görevlilerinin acıklı durumu bir yana, gerek kasabalarda gerekse köylerimizin birçoğunda dini ayinleri idare edecek personel yoktur. Bayramlarda "Bayram Namazı" kıldıracak olanlar mum ile aranırken ezanı bile usule göre okuyanların sayısı her geçen gün azalmaktadır. Dini ibadetleri yerine getirebilecek personelin ortadan kalkmak üzere olduğu özellikle köylerde bu işi yapabilecek kişiler bulunmadığından köy-köy, kasaba-kasaba "Hoca" arandığı" ifade edilmektedir.

Yine aynı raporda Lefkoşa dâhil, hiçbir yerde müderrislik yapabilecek nitelikte din elemanı olmadığı gibi bu yönde tayinli elemanında kalmadığı belirtilmektedir. Diğer taraftan vazifeli olan imam ve müezzinlerin birçoğu yaşlı oldukları gibi, bazıları da vazife yapacak durumda değillerdir. Münhal olan yerler çoktur; birçok yerde de vazifeli olanlar arzu edilen standartlara sahip değildir. Kısaca Kıbrıs Müftülüğü merkez ve taşra mekanizması çökmek üzeredir denilmektedir.[455]

Çok ilginç olan şu olay durumu daha iyi ortaya koymaktadır. 11.2.1972 tarihli Nizam Gazetesinin haberinde Kıbrıs fethinin sembollerinden ve Mağusa'nın en

[455] Kıbrıs Din Görevlileri Reorganizasyon Raporu, 5 Şubat 1969, s. I, II, III'den aktaran Talip Atalay**Geçmişten Günümüze Kıbrıs** İdari Yapılanma ve Din Eğitimi, Konya 2003, s. 146- 149; Hüseyin Mehmet Ateşin, Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası, s. 369

büyük camii olup, kadrolu imamı olmayan Mağusa Lala Mustafa Paşa Camii'nde Bayram namazını kıldıracak imam bulunamadığı, hastalıktan yatağa düşen müezzinin yatağından kaldırılıp namazı kıldırmak zorunda kaldığı, Larnaka'da da benzer bir olayın tekrarlandığı[456] belirtilmektedir.

Hüseyin Mehmet Ateşin'in kitabına aldığı şu örnekte 1940'lı yıllarda Lefkoşa'da fethin diğer sembolü Selimiye camiindendir. Camiin iki adet imamından birisi sabah namazları ve diğer namazlara gelmeyip diğer imam olan Kayyım Mehmet efendiye görev yaptırmakta, kayyım efendinin iki adet hutbesi bulunup, bir hafta birini diğer haftada ikincisini okur, ne amirleri, ne memurlar ne de cemaat bundan şikâyet etmezlerdi. [457]

5. 1974 Sonrası KKTC Din Görevlileri

1974 sonrasında da çok fazla bir değişiklik olmamış ve din görevlisi ihtiyacı devam etmiştir.1990 sonrasında 17 kadrolu, 91 beş vakit görev yapan, 71 adette kısmi görev yapan toplam 149 görevli bulunmaktaydı. Bunların tahsil durumları ise şöyleydi: İlkokul Mezunu 117; Ortaokul Mezunu 14; İmam Hatip Lisesi 4; Lise (Normal) Mezunu 13; Dini Yüksek Okul (İlahiyat) 1[458] 2000'li yıllarda ciddi oranda bir din görevlisi istihdamı yapılmış ve 2007 yılında toplam 272 kişilik bir kadroya ulaşılmıştır. Bu personelin eğitim durumuna bakıldığında şu durum görülmektedir. 103 ilkokul; 38 ortaokul; 46 Lise; 51 İHL; 10 ön lisans; 4 ilahiyat; 18 diğer lisans.

Bu veriler, doksanlı yıllara göre personelin eğitim durumunda biraz gelişme olduğunu göstermekle beraber örgün din eğitimi alan personelin sayısının yine de

[456] Nizam Gazetesi, 11.2.1972, Sayı: 27. Aktaran, Talip Atalay, s.149
[457] Hüseyin Mehmet Ateşin, Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası, s.403
[458] Talip Atalay, Geçmişten Günümüze Kıbrıs İdari Yapılanma ve Din Eğitimi, Konya 2003, s 219

çok düşük olduğu görülmektedir. Normalde Din İşleri Dairesi yasasında imam hatip olarak atanabilmek için imam hatip lisesi veya dengi bir okul bitirmek gerekirken siyasi ve diğer sebeplerle, ehil olmayan birçok kişi de görevlendirilmiştir.[459] Bu dönemlerde atanan iki kişiden bir tanesi bana sınav için komisyona çağrıldığında içeride kendisine dini hiçbir şey sorulmadığını kasa tanışmadan sonra çıktığını, diğeri ise dini eğitimi olmadığı için cami hizmeti olan kayyumluk talep ettiğini ama müezzin olarak atandığını belirtmiştir.

Daha sonraki yıllar olan 2010 yılından bu yana da bir yandan personelin hizmetiçi eğitim yoluyla asgari yeterliliği sağlanmaya çalışılmış,[460] bir yandan da ehliyetli personel alınma gayretleri ortaya konmuştur. Özellikle Türkiye'de ilahiyat fakültesi bitirmiş olanlar istihdam edilmeye çalışılmış, ama personel alım imkânı bulunamadığından Türkiye Diyanet İşleri ve Diyanet Vakfı aracılığıyla belirli sayıda personel alınmış bunların önemli bir bölümü Türkiye'de dokuz aylık bir eğitimden geçirilmiş ondan sonra da görev yerlerine gitmişlerdir. Ayrıca ilk defa 2014 yılı sonuna doğru Türkiye'de müftü ve vaizlerin yetiştirildiği Dini Yüksek İhtisas Merkezlerinden olan Kayseri ve Konya Dini Yüksek İhtisas Merkezlerine ilahiyat mezunu öğrencilerden kaydettirilmiştir.

Burada dikkat çekici hususlardan bir tanesi de daha önce bireysel örnekleri olmakla birlikte, 2010 yılından itibaren Türkiye'deki ilahiyat fakültelerinden alınan kontenjanla birçok din görevlisi ön lisanstan sonra dışarıdan ilahiyat lisans tamamlama imkânına kavuşmuştur. Bu çalışmalar personelin çoğunluğunda bir sinerji ortaya çıkarmış, düşük tahsilli olanlar bir üst diploma almaya, lise mezunları

[459] Talip Atalay, Kuzey Kıbrıs'ta Yaygın Din Eğitimi ve Cami Hizmetleri, s. 137-147
[460] kktcdinişleri.com/yeni/?p=1045

önce ön lisans sonra da ilitam(ilahiyat lisans tamamlama) okumaya başlamış, daha sonra da bir kısmı yüksek lisans yapmış ve yapmaya devam etmektedirler.

Halen çalışan din görevlilerinin çok büyük bir kısmı geçici din görevlisi statüsünde olup herhangi bir iş güvencesi bulunmamaktadır. Bu durum görevlileri tedirgin etmekte ve motivasyonlarını olumsuz etkilemektedir. Hizmet konusuna gelince çoğunluk görev alanında verilen işi yapmakta, bunların arasında çok kaliteli hizmet sunanlarda bulunmaktadır. Bir kesim ise bir iş kapısı olarak gördükleri görevlerini ihmal etmekte, bazıları belirli vakitlerde ve cuma günleri camiye gelmekte, bazıları günlerce camiye hiç uğramamakta,[461] genelde ikinci bir mesleğe sahip olduklarından,[462] kendi özel işlerini takip etmektedirler.

Hatta bunlardan bazıları bazı özel işletmelerde maaşlı çalışmakta, yöneticilik yapmakta, arta kalan zamanlarda da görev yapmaya çalışmaktadırlar. Denetleme imkânı ve bu amaçla kurulmuş bir birim olmadığı için bu durumlar çoğunlukla olduğu gibi devam etmektedir. Ancak şikâyet konusu olursa işlem yapılmakta, burada da çoğu zaman siyaset vb. devreye girmekte ve hal aynen devam etmektedir. Bu durum görevlinin tam olarak kendini mesleğine vermesini engellemekte, sunacağı hizmeti de kaliteden yoksun bırakmaktadır. Ayrıca bu durumlardan haberdar olan halk nezdinde de görevlinin saygınlığı azalmakta, kendisine çok fazla itibar edilmemekte, bütün bu hususlar halkın din ve din adamına karşı olumsuz bakış açısına sahip olmasına neden olmaktadır.[463]

[461] Atalay, a.y. s. 303
[462] Atalay Geçmişten Günümüze Kıbrıs, s.220
[463] Atalay, Kuzey Kıbrıs'ta Yaygın Din Eğitimi ve Cami Hizmetleri, s. 195

6. Türkiye Cumhuriyetinden Gelen Din Görevlileri

KKTC'de din hizmetini sürdüren bir diğer grup Türkiye'den gelen ve Din Hizmetleri Müşavirliği emrinde çalışan görevlilerdir. 1970'li yılların başında müftülük, Türkiye'den özellikle ramazanlarda vaaz edecek eleman istemiştir.[464] Başbakanlığın 13 Eylül 1973 gün ve 88-103/8966 sayılı müsaade yazısı ile 4 resmi din görevlisi ilk defa bir yıllığına Kıbrıs'a gönderilmiştir.[465] Ramazan boyu vaaz edip dönen bu görevlilerden sonra İkinci grup din görevlileri, Kıbrıs Koordinasyon Kurulu'nun 8.7.1975 gün ve 12 sayılı kararına istinaden Kıbrıs İşleri Koordinasyon Komitesi 19.8.1975 gün ve 75/XIII. 1. 1/1255 sayılı yazısı üzerine Devlet Bakanlığı'nın onayı ile görevlendirilmiştir. TC Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı din görevlileri Kıbrıs'ta TC Lefkoşa Büyükelçiliği'nin gözetim ve denetimi altında görev yaparlar. Din görevlileri, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ve 633 Sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluş kanununa ve bu kanunlara dayalı olarak çıkarılan tüzük ve yönetmelikler hükümleri ile KKTC yasalarına göre hizmet ifa etmektedirler.[466]

Bu tarihlerden sonra Türkiye'den sürekli görevli gönderilmiş 2000'li yıllarda bu kişilerin sayısı 64 kişi olarak devam etmekteydi. 2010 yılından sonra ise bu görevlilerin sayısında artışlar olmuş günümüzde görevli sayısı 100'ün üzerine çıkmış, 2015 yılında 115 kişiyi bulmuştur. Bu görevliler KKTC'de başlıca görev olarak cami hizmetinde bulunmakla beraber, bunun yanında son beş altı yıla kadar okullarda din kültürü ve ahlak bilgisi dersi verecek öğretmen bulunmadığından bu derslere girerek öğretmen olarakta görev yapmışlardır. Ancak 2010'dan sonra

[464] Nizam Gazetesi, Lefkoşe, 19 Kasım 1971, s. l, 8.
[465] Sabit Şimşek, Bugüne Kadar Kıbrısa Gönderilen Din Görevlileri Raporu, DİB, Ankara, 1989.
[466] Talip Atalay, Geçmişten Günümüze Kıbrıs İdari Yapılanma ve Din Eğitimi, Mehir VakfıYayınları, Konya,2003,s. 227,228

Türkiye'den gelen Din Kültürü Öğretmenleri bu derslere girmeye başlamış, din görevlerine bu konuda başvurulmamıştır.

Zaman zaman bazı görevliler KKTC Din İşleri Başkanlığının talebi üzerine bölgelerindeki din görevlilerine yönelik hizmet içi eğitim faaliyetlerine katılmakta buralarda ders vermektedirler. Ayrıca toplumun geneline yönelik kutlu doğum haftası gibi etkinliklerde yerel görevlilerle birlikte aktif rol almaktadırlar. Sundukları din hizmetiyle KKTC'de önemli bir boşluğu doldurmakta ve adeta bu hizmeti sırtlanmaktadırlar. Türkiye görevlileri çekilse KKTC'de din hizmetleri tamamen durur şeklinde bir yaklaşım Atalay tarafındanda kabul edilmektedir.[467] Ancak son yıllarda ki gelişimleri dikkate aldığımızda Kıbrıs görevlilerininde hayli mesafe kat etme yolunda olduklarını söyleyebiliriz.

Türkiye görevlileri Türkiye'de imam hatiplik yapma dışında birçok görevden de gelebilmekte, bunlar arasında, müftü, vaiz, murakıp, müdür, öğretmen, Kur'an Kursu öğreticisi, şef, memur gibi farklı alanlarda çalışan ve tecrübe sahibi olan personel bulunmaktadır. Doğal olarak bu kişiler sahip oldukları tecrübelerini, camide ve camidışı hizmetlerde ortaya koymakta bunun sonucunda da takdir görmektedirler. Halk içerisinde de bu görevlilere ilgi ve güven daha fazladır. Bu durum bir yandan beraber çalıştıkları din görevlilerince takdir edilerek onlardan, istifade edilmeye çalışılırken, bazen de kıskançlıklara sebebiyet vermektedir. Bundan dolayı da diyanet görevlilerinin pasifize edilmeleri yönünde gayretler ortaya konulabilmektedir.

Türkiye din görevlilerinin karşılaştıkları sorunlara bir göz atarsak öncelikli olarak her ne kadar ortak birçok yön bulunsada farklı bir toplumsal yapı ile karşılaşmakta, alışık olunan görev anlayışının uymaması gibi zorluklar

[467] Atalay, Kuzey Kıbrıs'ta Yaygın Din Eğitimi ve Cami Hizmetleri, s. 308

görülmektedir. Yerel din görevlilerinin beklentilerden çok farklı bir yapı oluşturmaları neticesinde görev azminde bir gerilemenin görülmesi, yerel görevliler ile bir nevi rekabet ortamının ister istemez ortaya çıkışı malumdur. Ayrıca Türkiye görevlileri kendi asli kurumları olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nca yalnız bırakıldıklarını düşünmektedirler.

Bu sorunların temel nedenlerinden bir tanesi görevlilerin Türkiye'den gönderilmeden önce ciddi bir eğitimden geçmemeleri,[468] gidilecek toplumla ilgili çok yüzeysel bir kurs almalarıdır. Öyle ki gönderilecek personel bir hafta on gün gibi bir süre ile eğitime alınmakta bu sürede de bazen farklı ülkelere gidecek görevliler bir arada bulunmakta, kursiyer günlerce hiçbir ilişkisi olmayan konuları dinlemektedir. Ayrıca dini bilgi olarak belirli seviyede olan kişilere bir günde veya bir iki saatte bilgilerini geliştiremeyecekleri değişik dini konular anlatılmaktadır.

Bunlardan kalan zamanda da KKTC'de daha önce görev yapmış bir din görevlisi alanla ilgili çalışması ve birikimi olup olmadığına bakılmaksızın kurs yerine yakın olan yerden çağrılmakta ve gidilecek yerlerle ilgili bilgilendirme süreci tamamlanmaktadır. Bu kurs sonunda ülkeye giden görevli bir şok geçirmekte ve ortama adapte olana kadar ciddi bir zaman geçmektedir. Karşılaşılan bir diğer sorun ise görevliler bir takım problemlerini veya önerilerini D.İ.B. düzeyinde dile getirememekte veya önerilerden sonuç alınamamaktadır. Bu durumda görevlilerin farklı proje geliştirme, hizmet sunmalarını olumsuz etkilemektedir.

Bu görevlilerin, halkla diyalog ve hizmet sunumunda hem halk çekimser davranmakta hem de görevli belirli süre iletişim kurmakta zorlanmaktadır. Belirli bir zaman sonra ise daha sağlıklı ilişkiler kurulmaktadır. Ancak görevlilerin bir kısmı

[468] Atalay, Kuzey Kıbrıs'ta Yaygın Din Eğitimi ve Cami Hizmetleri, s. 302,303

görev süresi içinde bir veya daha çok yer değiştirmekte bu değişiklikler de hem halk açısından hem de görevli açısından, ister istemez hizmet kalitesini olumsuz etkilemektedir.

Kıbrıs, son yıllarda Türkiye görevlileri için bir eğitim fırsatını da beraberinde getirmiştir. Lisans düzeyinde din eğitimi almayan görevliler, yukarıda da belirtildiği gibi KKTC görevlileri için alınan kontenjanlardan yararlanarak ilitam yoluyla diploma sahibi olmakta, bundan sonrada bunların bir kısmı ile lisans mezunu olan diğer görevlilerin çoğunluğu, KKTC üniversitelerinde yüksek lisans yapmaktadırlar. Bu durum ilk planda personelin eğitim durumunun yükselmesi anlamında olumlu görülürse de birçok görevli görev sürelerinin büyük bir bölümünü bu alanda geçirmekte ve asli gönderiliş amaçları olan hizmet etme konusu az ya da çok ihmal edilmektedir. Bu kişiler farklı proje ve çalışmalar içine giremediklerinden kimseye rahatsızlık vermemekte, böylece işler daha yolunda gözükmekte ancak halka yönelik çalışmalar ve din hizmetinde gerilemeyi de beraberinde getirmektedir.

Türkiye veya Kıbrıs görevlisi ayrımı yapmadan toplumda cami imamları ile ilgili düşüncelerin ne olduğunu öğrenmek amacıyla cami imamları ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? şeklinde bir soru sorduk. Bu sorumuza aşağıdaki tabloda görüleceği üzere katılımcıların % 17,6'sı topluma çok karışmıyorlar dolayısıyla fazla faydalı olamıyorlar; %39,4'ü toplumla iyi bir şekilde bütünleşip görevlerini yapıyorlar; %5'i Maddiyatı öne çıkarıp toplumun inançlarını sömürüyorlar; %27,6'sı topluma güzel örnek olup rehberlik ediyorlar; % 9,1' ise Görevlerini layıkıyla yerine getirmiyorlar, cevabını vermişlerdir.

Tablo 62: cami imamları ile ilgili düşünceler

	Sayı	Yüzde
Topluma çok karışmıyorlar dolayısıyla fazla faydalı olamıyorlar.	60	17,6
Toplumla iyi bir şekilde bütünleşip görevlerini yapıyorlar.	134	39,4
Maddiyatı öne çıkarıp toplumun inançlarını sömürüyorlar.	17	5,0
Topluma güzel örnek olup rehberlik ediyorlar.	94	27,6
Görevlerini layıkıyla yerine getirmiyorlar.	31	9,1
Cevapsız	4	1,2
Toplam	340	100,0

Tablo 62'de ki, sonuçlara baktığımızda toplumun büyük bir kesiminin din görevlilerinin görevlerini yaptıkları ile ilgili olumlu düşünce içinde olduklarını söyleyebiliriz. Günay'ın Erzurum araştırmasında katılımcılar din görevlilerinin topluma faydalı olup rehberlik ettiklerini % 84 gibi bir oranda benimsemektedirler.[469] Yaklaşık üçte bir oranında bir kesiminde din görevlilerinin yaptıkları görevle ilgili olumsuz bir bakış açısına sahip olduklarını görmekteyiz. Olumsuz bakanların yarıdan fazlasını oluşturan grubun din görevlilerinin topluma çok fazla karışmamalarından şikâyet ettiğini dolayısıyla onlardan daha çok beklenti içinde olduğunu görüyoruz. Bu durum din görevlilerinin cami dışında da birçok görevi yapabilme durumuyla da ilgilidir[470]diyebiliriz. Olumsuz bakanların yaklaşık üçte birinin ise din görevlilerinin görevlerini layıkıyla yerine getirmediğini düşündüğünü görüyoruz. Anket formuna kendi görüşünü yazan bazı kişiler görevlinin camiye uğradığını görmediklerinden şikâyet etmektedirler. Bu durum, bazı görevlilerin olumsuz bir kısım örnek ve tutumlarının sonucu olarak görülmektedir.

Olumsuz bakanların yaklaşık altıda birini oluşturan en küçük grup ise, din görevlilerinin halkın inançlarını sömürdüğü inancını ortaya koymaktadır. Bu durum,

[469] Ünver Günay, Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat, Erzurum Kitaplığı, Yayınları, İstanbul 1999, s. 159

[470] Hasan Yavuzer, Diyanet İşleri Başkanlığının Kurumsal yapılanması İçinde Cami hizmetlerine Sosyolojik Bir Bakış, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Sayı 12, Eylül 2008, s.192

sayıları az da olsa bazı görevlilerin cenaze ve mevlitlerde para beklentisi içine girdikleri ve para olmayınca da olumsuz tavır takınmaları ile açıklanabileceği gibi bazı kişilerin dini kişi ve kurumlara karşı olumsuz düşüncesinin sonucu da olabilir. Bize iletilen ve bildiğimiz her iki hususla da ilgili bazı örnekler bulunmaktadır.

Diğer taraftan katılımcılara ideallerinde olan ve olmasını istedikleri din görevlisi tipolojisi ile ilgili olarak Sizce ideal bir din görevlisi nasıl olmalıdır? sorusunu yönelttik. Bu sorumuza katılımcıların % 32,4'ü dini bilgisi ve konuşması iyi olmalıdır; % 23,2'si herkesi ziyaret etmeli toplumun içinde olmalı; % 3,8'i sesi güzel olmalı; % 34,7'si ahlaklı ve gözü tok olmalı, kimsenin parasına ve diğer imkânlarına göz dikmemeli; % 5'i ise diğer şeklinde cevap vermişlerdir.

Tablo 63: ideal din görevlisi imajı

	Sayı	Yüzde
Dini bilgisi ve konuşması iyi olmalıdır.	110	32,4
Herkesi ziyaret etmeli toplumun içinde olmalı	79	23,2
Sesi güzel olmalı	13	3,8
Ahlaklı ve gözü tok olmalı, kimsenin parasına ve diğer imkânlarına göz dikmemeli	118	34,7
Diğer(belirtiniz)…	17	5,0
Cevapsız	3	,9
Toplam	340	100,0

Tablo 63'deki verilere baktığımızda, toplumun bir birine yakın oranlarda iki özelliği ön plana çıkardığını görmekteyiz. Bunlar ahlaki olgunluk, tamahkâr olmama ve dini bilginin yeterli düzeyde olup, bunun ifade edilebilmesidir. Bu durum, din görevlilerinde görülen bazı eksikliklerin dışa vurumu olarak değerlendirilebilir. Ayrıca toplumun bu alanlardaki hassasiyetini belirtmesi açısından önem taşıdığı gibi, din eğitimi ile ilgili sağlam ve güvenilir bilgi kaynağına duyulan ihtiyacıda ortaya koymaktadır.

Bunlardan sonrada görevlinin herkesi ziyaret etmesi ve toplumun içinde olması ile ilgili görüşler gelmektedir. Burada görülen eksiklik bir önceki tabloda da din görevlilerinin topluma fazla karışmayıp yeterince faydalı olamadıkları şeklinde buna benzer şekilde dile getirilmişti, bu sonuçlardan din görevlilerinin topluma daha fazla karışması yönünde bir istek olduğunu söyleyebiliriz. İlginç bir sonuçta din görevlilerinin sesinin güzel olmasına verilen önemin çok düşük bir oranda kalmasıdır.

Normalde mevlüt okumanın çok yaygın olduğu KKTC'de ses güzelliğine daha fazla önem verilmesi beklenirken, bu gerçekleşmemiştir. Bu durum bizce ses güzelliğine önem vermemekten ziyade diğer hususların daha çok önemsenmesi ve bu kadar yaygın bir uygulamada kuşkusuz önemli olan ses güzelliğinin bir kenara bırakılarak önceliğin onlara verilmesi ile ilgilidir. Yüzde beşlik bir kesimin ise diğer seçeneğini işaretlediğini görmekteyiz. Bu kişiler din görevlileri ile ilgili bazı olumsuz kanaatlerini, seçeneklerin birden fazlasını önemseme, topluma karışma ve diyalog kurma, başkalarına saygı duyma, kendi görüş ve kanaatlerini karşıdaki insanlara kabul ettirmeye çalışmama, farklı inanç ve yaşam tarzlarına tahammül etme gibi düşünceleri dile getirmektedirler.

7. Halk İnançları

İnançlar genel olarak temel bir dini öğretiye dayanmakla birlikte, bir de halkın içinde yaşayan, bazen temel dini öğretinin halk arasında evrilmesi ve bazen de geçmiş din ve kültürlerin etkisinin toplum içerisinde devam etmesi neticesinde ortaya çıkan farklı dini inançlar vardır. Bu inançlar genel olarak halk inançları olarak

adlandırılmaktadır. Halk inançları, sadece toplumun alt kültür katmanlarında değil, eğitim seviyesi yüksek zümreler arasında da belirli bir yer tutmaktadır.[471]

Halk arasında yaygın olarak görülen bazı inanışlar, akılcı düşüncenin karşıtı olarak dikkati çekerler. Ancak bu inançlar çeşitli halk katmanlarında önemli yer tutan ve halkın düşüncesini biçimlendiren toplumsal gerçeklerdir.[472] Falcılık, büyü, sihir gibi şeylere inanmak ve bunlarla uğraşmak İslam dininde yasaklanmasına[473] rağmen halk arasında belirli bir yer tutmaktadır.

Tablo 64: halk inançları

	Sayı	Yüzde
Sihir ve büyü	24	7,1
Nazar	257	75,7
Cin çarpması	11	3,3
Fal	16	4,8
Hiçbiri	58	17,1
Hepsi	7	2,1
Denekler birden fazla seçenek işaretlemede serbest bırakılmıştır.		

Tablo 64'te, katılımcıların %7,1'inin sihir ve büyüye; % 75,7'sinin nazara % 3,3'ünün cin çarpmasına; % 4,8'inin fala inandığını görüyoruz. % 17,1'inin hiç birine inanmadığını, % 2,1'inin ise hepsine inandığını görmekteyiz.

Bu inançlardan sihir ve büyü, İslam dini tarafından kesin olarak yasaklanmış ve büyük günahlar arasında sayılmıştır. Büyü yapmada, Allah'ın irade ve kudreti üstünde işler başarabilme iddiası vardır. Ayrıca büyücülerin her şeyi bildiği, başaramadıkları hiçbir iş olmadığı tarzındaki inançlar İslam'da reddedilmekte, böylece büyü ve sihir yasaklanmaktadır.[474] Bizim araştırmamızda büyü ve sihir, nazardan sonra en çok inanılan inanç olmakla birlikte, çok büyük bir oran teşkil

[471] Osman Cilacı, Büyücülük Modern Falcılık ve Astrolji, Diyanet İlmi Dergi, Cilt 33, Sayı 4, s. 30
[472] Erdoğan Güçbilmez, Yeni Mahalle ve Kayadibi Karşılaştırmalı Köy Araştırması, s.255
[473] Araf Suresi, 7/ 116; Zuhruf Suresi 43/30; Buhari, Vesaya 23; Müslim, İman, 144
[474] Dini Kavramlar Sözlüğü, "Büyü" Maddesi, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007, s. 76

etmemektedir. Özellikle büyü ile ilgili olarak gözlemlerimizde, kişiler başlarına gelen bir takım olumsuzluklar, aile içi sorunlar, işlerin istendiği gibi gitmemesi hususlarında kendilerine birilerinin büyü, yaptıklarına inanmakta, bunlarla ilgili bir takım çözüm arayışlarına girişmekte, bazı müneccimlerle irtibat kurmaktadırlar. Cin çarpması ise sonuçlarda da görüleceği üzere çok fazla ilgi uyandırmamaktadır. Halk arasında çok konuşulan bir husus olarak yer bulmamaktadır.

Fal, insanoğlunun tarih boyunca kendisiyle ve çevresiyle ilgili bilinmezleri anlayıp keşfetmeye, istikbalin kendisi için neler getireceğini öğrenme ve kendi kaderine hükmetmeye çalışmasının bir sonucudur. Bununla ilgili olarak çeşitli yöntemler kullanılmıştır.[475] Bizim ulaştığımız verilerde fal, çok fazla bir oran tutmamakla birlikte, özellikle kadınlar arasında, günlük içilen kahvelerden sonra kahve falı şeklinde ciddi bir yaygınlığı bulunmakta, ancak çoğunlukla bir inançtan ziyade eğlence olarak işlev görmektedir.

Nazar inancına gelince, %75,7 ile halk arasında en yaygın inanç olarak karşımıza çıkmaktadır. Nazar özellikle keskin bakışlı kimselerin bir insana hayvana veya güzel bir eşyaya alete vb. bakması ile ona etki etmesi zarar vermesi, insanın hastalanması, eşlerin, ailenin, ortak iş yapanların huzursuz olması, işlerin kötüye gitmesi anlamında kullanılmaktadır.[476] Bu inanç, İslam dini açısından da varlığı kabul edilen[477] ve korunmak için bazı tavsiyelerde bulunulan bir durumdur. Fakat toplumda kabul edilen bazı korunma yöntemleri olan at nalı takma, nazar boncuğu vb. de İslam dini tarafından reddedilmektedir.[478]

---

[475] M. Selim Arık, Hurafe ve Batıl İnançlar Üzerine Bazı Düşünceler, Diyanet İlmi Dergi, Cilt 42, Sayı 2, s. 134

[476] Dini Kavramlar Sözlüğü, Nazar Maddesi, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları Ankara 2007, s.518

[477] Buhari, Tıb 36; Ebu Davud, Tıb 38,79

[478] Nesai, Zinet, 17; İbn-i Mace, Tıb, 39

Araştırmada nazar inancının halk arasında çok büyük bir yer tuttuğunu görmekteyiz. Bu durum dini kültür alanında da kabul edilen nazarın genel bir kabul gördüğünü göstermekte ve geleneksel bakış açısının toplumun hemen her kesiminde yer ettiğini ortaya koymaktadır. Benzer araştırmalarda da nazar en çok inanılan halk inançlarındandır. Güçbilmez'in araştırmasında kayadibinde nazara inanç oranı, % 78,4; büyü, % 7,8; çarpılma 76,5'tir.[479] Akyüz'ün araştırmasında ise büyüye inanç % 25,6; cin çarpmasına inanç % 57; nazar değmesine inanç ta %77,4'tür.[480] Günay'ın Erzurum araştırmasında nazara inanç muskadan hemen sonra % 57,4'tür.[481]

Katılımcıların önemli bir bölümünün bu inançların hiç birine inanmadıklarını görmekteyiz. Bu durum toplumda önemli bir kesimin halk inançlarıyla fazla bir ilişkisinin olmadığını ortaya koymaktadır. Durumu her toplumda yaygın olan nazar inancını dışarıda tutarak değerlendirirsek halk inançları ile ilişkinin çok daha az olduğunu, bu inançların toplum genelinde ciddi bir yer bulamadığını söyleyebiliriz. Bu durum hepsine inanıyorum diyenlerin oranlarının düşüklüğüyle de görülmektedir.

8. Dini Geleneksel Uygulamalar

Halk inançlarıyla da ilişkilendirilebilecek olan, dinin bir emir olarak insanlara yüklemediği ancak toplum tarafından bir değer atfedilerek halk arasında yaygınlığı bulunan birtakım uygulamalar bulunmaktadır. Bu uygulamalar bazen dindarlığın bir dışa vurumu olarak ortaya çıkabilmekte, bazen de bir takım beklenti ve dileklerin yerine gelmesi için vesile yapılabilmektedir. Bu tarz uygulamaların halk arasında

[479] Erdoğan Güçbilmez, s 256
[480] Akyüz Gecekondularda Dini Hayat ve Kentlileşme, s. 185
[481] Ünver Günay, Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat, Erzurum Kitaplığı, Yayınları, İstanbul 1999, s. 233

yaygınlığı ve ne ölçüde yer tuttuğunu öğrenmek için sorulan soruya katılımcıların, % 10,9'u hatim indirmek veya indirtmek; % 58,9'u mevlid okutmak; %3,5'i muska yazdırmak cevabını vermişlerdir. Günay'ın Erzurum ve çevre köylerinde yaptığı araştırmada muskaya inanç oranı % 61 olarak görülmektedir.[482] Bu büyük farklılık dini geleneksel motifin Kıbrıs toplumunda çok etkin olmadığını göstermektedir. Bizim gözlemlerimizde bu durumu doğrulamaktadır. Katılımcıların %31,8'i türbe ziyaret etmek; % 7,1'i ise kurşun döktürmek; %14,4'ü hiçbiri; %2,9'u hepsi demiştir.

Tablo 65: dini geleneksel uygulamalar

	Sayı	Yüzde
Hatim indirmek (veya indirtmek)	37	10,9
Mevlid okumak (veya okutmak)	200	58,9
Muska yazdırmak	12	3,5
Türbe ziyaret etmek	108	31,8
Kurşun döktürmek	24	7,1
Hiçbiri	49	14,4
Hepsi	10	2,9
*Birden çok şık işaretlenmesine izin verilmiştir		

Tablo 65'te, katılımcıların verdiği cevaplara baktığımızda en çok başvurulan iki uygulamanın mevlit ve ondan sonra da türbe ziyaretleri olduğunu görmekteyiz. Burada mevlit hakkındaki şu bilgileri vermek faydalı olur kanaatindeyiz. Arapça kökenli bir kelime olan mevlüd kelimesi herhangi birinin doğum zamanı veya doğum yeri anlamına gelmektedir. Terim olarak Hz. Muhammed (s.a.v)'in doğum yeri ve doğum zamanı ve Hz. Peygamber'in doğumu münasebetiyle yapılan merasimler ve okunan metinler anlamında kullanılmaktadır. İslam dünyasında çok eski devirlerden beri bu amaçla kutlamalar yapılmaktadır. Bu kutlamalar Osmanlı devletinde de ilk devirlerden itibaren icra edilmeye başlanmış özellikle Süleyman Çelebi'nin meşhur

[482] Ünver Günay, Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat, s. 233

mevlidi[483] çok rağbet görmüştür. Kanuni döneminden itibaren de devlet teşrifatında yer almıştır.[484]

Başta mevlid kandili olmak üzere değişik zamanlarda ve farklı vesilelerle bu kutlamalar yapıla gelmiştir. 1910 yılında mevlit kandili resmi tatil ilan edilmesine karşın cumhuriyetin ilanından sonra bu uygulama kaldırılmıştır.[485] Ancak KKTC'de halen Mevlid kandili olduğu gün resmi tatildir. Mevlid kandili dolayısıyla yapılan kutlamalar 1989 Yılından itibaren Diyanet İşleri Başkanlığınca Kutlu Doğum Haftası olarak kutlanmaktadır. Bu kutlamalar son yıllara KKTC'de de icra edilmekte ve ciddi bir ilgi uyandırmaktadır.

Mevlid Kıbrıs Türk toplumunca birçok vesileyle okutulan ve belki de İslam dünyasının hiçbir yerinde olmadığı kadar dini bir uygulama olarak görülmekte ve toplumun çok büyük kesimi tarafından kabul edilmektedir. Özellikle ölüm ile bütünleşmiş bir halde yaşatılmaktadır.[486] Cenazelerden hemen sonra ilk üç gün içinde mutlaka mevlüd okutulur. Daha sonra kırkıncı günü ve yıldönümlerinde de devam ettirilir. Ayrıca bazen doğan çocuk altı aylık olunca kınası yapılır ve mevlüd okutulur. Bazı kişilerde adak olarak mevlid okuturlar. Ayrıca kandil gecelerinde, şehitlerin ve önemli kişilerin ruhları için mevlid okutulur. Cenaze mevlidlerine çok büyük katılımlar olur. İlk mevlidleri genellikle imamlar okumakta, ölüm yıldönümü ve diğer vesilelerle okutulanları ise mevlid okumayı bilen bayanlar da okumaktadır.

Mevlidler bir yandan bir dini tören ve rahatlama amacıyla ifa edilirken bir takım dini bilgilenme ve öğrenim faaliyeti olarak ta işlev görmektedir. Bu mevlidlere daha

[483] A. Necla Pekolcay, Mevlid, Diyanet İslam Ansiklopedisi, C. 29, s.485,486
[484] Mehmet Şeker, Osmanlılarda Mevlid Törenleri, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Mevlid maddesi, C.29, s.479
[485] Âdem Efe, Türk Kültüründe Mevlid Geleneği, Avrupa İslam Üniversitesi İslam Araştırmaları Dergisi, Mayıs 2010, Sayı I, s.19-21
[486] Talip Atalay, Kuzey Kıbrıs'ta Yaygın Din Eğitimi ve Cami Hizmetleri, s.276

çok kadınlar iştirak etmekte, özellikle camide okunan mevlidlere erkekler çok az katılmaktadırlar. Buralarda yapılan dini konuşmalar belirli düzeyde özellikle kadınların dini bilgi düzeyine katkı sağlamaktadır. Özellikle, ihlâs, felak, nas, Fatiha ve elif lam mim gibi sure ve ayetler kadınlar tarafından tekrar edilmekte, çoğunlukla ezberlenilmektedir. Yanlış ve eksik bilinen bazı yerler bu vesileyle düzeltilmektedir.

Ayrıca cenaze ile ilgili yapılması gerekenler ve diğer ahkâmla ilgili pek çok soru da bu mevlidlerde sorulmakta ve cevabı alınmaktadır. Bizzat tarafımızdan okunan mevlidlerde birçok temel dini konu ile ilgili kısa ve özlü bilgiler verilmiş, bu bilgiler büyük bir dikkatle takip edilmiş, hatta bazı kişiler sırf bu konuşmaları dinlemek için geldiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca bu mevlidlerde zaman zaman tartışma ortamı oluşturulmuş, birçok kişi bizim konuşmalarımızdaki konularla ilgili katkı ya da eleştirilerini ifade etmişler ve konu birlikte tartışılabilmiştir. Ancak bu konuşmalar her mevlidde yapılamamakta konuşmacılar ya bu tarz bilgiler vermeyi istememekte veya bilgi yetersizliği nedeniyle konuşmamaktadır.

Zira her mevlid okuyan hoca değil, her hoca da din görevlileri ile ilgili bölümde ifade edildiği gibi yeterli bilgi ve formasyona sahip değildir. Bazen gereğinden fazla uzun konuşmalar yapılmakta böylece katılımcılar sıkılmakta, bazı durumlarda tepki göstermektedirler. Ayrıca bu konuşmalarda kullanılan dil ve üslupla ilgilide çok hassas olunması gerekmekte, dinleyicileri direkt hedef alan, suçlayıcı söz ve tavırlardan şiddetle kaçınmak gerekmektedir. Geçmişte bu tarz konuşmaların yapıldığı ve ciddi tepkilerin ortaya çıktığı, birçok kişi tarafından ifade edilmektedir.

Mevlid, bir kültürel ortam ve geleneklerin yaşatılması işlevini de görmektedir. Bu törenlerde katılımcılara Kıbrıs'a özgü birtakım ikramlarda bulunulmaktadır. Bunlar temelde ölünün, üçüncü, kırkıncı ve ölüm yıldönümlerinde okunan mevlidlerde

ikram edilmektedir. Bazı değişiklikler içerebilmekle birlikte temelde tavuk etiyle ve aşurelik buğdayla yapılan, keşkek türü "herse" isimli sıcak olarak ikram edilen bir yiyecek, "pilavuna" ismi verilen Kıbrıs'a özgü bir nevi poğaça, bademli irmik helvası, Kıbrıs peyniri olan "hellim"le ve zeytinle karışık olarak yapılan "bitta" sayılabilir. Bunlar, çoğunlukla evlerde komşu kadınların yardım ve desteğiyle hazırlanmaktadır. Ancak son yıllarda bazı firmalara, paket usulü ile yaptırılmaya başlanmıştır. Mevcut durum giderek bu yöne doğru kayacağını göstermektedir. Ancak tatlı ve herse gibi birtakım şeyler evlerde yapılmaya devam etmektedir. Kişilerin maddi durumlarına göre bu ikramlar birçok ilave ile bazen ölü için daha çok bir şeyler yapabilme arzusu, bazen de adeta bir maddiyat gösterisine dönüşmekte, bu hususlar, toplumda zaman zaman dile getirilmektedir.

Mevlidlerde göze çarpan bir diğer hususta mevlid okuyanlara bir miktar para verilmesi geleneğidir. Bu gelenek bazı kişilerin eğer ücret verilmez ise mevlidin kabul olmayacağı inancı olduğu ifade edilmektedir. Ancak okuyan kişi açıkça ücret talep etmediğini ifade ettiğinde çoğu zaman insanlar böyle bir şeye gerek duymamaktadırlar. Gözlemlerimize göre bu uygulamaların bir takım inanç ve geleneklerle ilgisi bulunmakla birlikte bazı din görevlileri ve özellikle mahalli mevlid okuyucusu kadınlar ve çok az da olsa bazı mevlid okuyan erkeklerin teşvikiyle olduğu müşahede edilmiştir. Bazı bölgelerde mevlid okumanın bir sektör haline geldiği, bu işin istismara çok açık olduğu ve din görevlilerinin imajlarına olumsuz yansıdığı gözlemlenmiştir. Görüştüğümüz bazı kişiler ücret hususundaki rahatsızlıklarını açıkça ifade etmişlerdir.

İşte Kıbrıs toplumunun dini ve toplumsal yaşantısında önemli yeri olan mevlid okutma geleneği örneklemimiz tarafından en sık başvurulan kültürel uygulama

olmuştur. İkinci sırada başvurulan dini geleneksel uygulama ise türbe ziyaretleridir. Bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz türbe ziyareti Kıbrıs Türk toplumunun en önemli uygulamalarındandır. Bu uygulama çevrede bulunan kutsal sayılan yerleri ziyaret şeklinde kendini göstermektedir.

Bunlardan sonra sırasıyla hatim indirme veya indirtme, kurşun döktürme ve muska yazdırma gelmektedir. Hatim indirme, özellikle cenazeler ile ilgili başvurulan bir uygulamadır. Şöyle ki cenaze yakınları hemen cenazenin olduğu gün veya üçüncü gününde okunacak mevlidden sonra ölüye bir veya birkaç hatim bağışlama, çabasına girmekte, bunun içinde Türkiye'de bazı bölgelerde olduğu gibi hocaların toplanıp kısa sürede hatim indirmeleri şeklinde değil de, daha önce okumuş bazı kişilere müracaat edilmektedir. Genellikle kadınlardan olan ve çoğunlukla Latin harfleriyle yazılı Kur'an-ı Kerim'den okunup, duası yapılmadan bekletilen hatimler alınmakta, cenazeye bağışlanmaktadır. Bu durum, cenazenin kırkıncı günü ve yıldönümünde de devam edebilmektedir. Bazı yaşlı insanların çocuklarına tembih edip Arapça olarak okumasını bilen kişiler veya hocalardan hatim alınması istekleri de gözlemlenmiştir.

Kurşun döktürme, nazarla ilgili ve nazar değmiş kişiyi iyileştirmeye yönelik bir uygulama olarak bilinmekte ama nazar inancıyla aynı yoğunlukta kabul görmemektedir. Bu durum nazar inancının bir inanç olarak kalması kurşun dökmenin ise bir fiili durum olması bunu yapanların da toplumda az olmasıyla açıklanabilir. Muska inancı en düşük grubu oluşturmakta ve çok büyük yer bulmamaktadır. Bizim gözlemlerimizde bunu doğrulamaktadır.

9. Kutsal Sayılan Mekânları Ziyaret

Kutsal mekânlar hemen her toplumda bulunmakta ve insanlar buraları, değişik düşünce ve beklentilerle ziyaret etmektedirler. Kudsiyetin feyz ve bereket menbaları oldukları muhtelif kerametlerle kanıtlanan ziyaret yerleri belli usul, kural ve yasaklar çerçevesinde ve çeşitli amaçlarla insanları kendilerine çekmektedir. Esasen ziyaret yerleri ve genel olarak ziyaret fenomeni bir toplum içerisinde ve belli bir sosyo-kültürel ortamda vücut bulmaktadır. Ziyaret fenomeninin toplumsal bir olay olması ise, onun belli bir ölçüde diğer toplumsal olaylarla karşılıklı etkileşim içerisinde olması demektir.[487]

Bir takım sıfatlar atfedilerek manevi meziyetlerine inanılan kişilerin yattıkları yerlere, belli ihtiyaç, dilek ve isteklerle yapılan ziyaretler ve bu çerçevede oluşan inanç ve uygulamalar karşımıza ziyaret fenomenini çıkarmaktadır. Mübarek kelimesi halk arasında birazda anlam kaymasına uğrayıp kutsala olan atıfla kullanıla gelmiştir ve müslüman olan toplumlarda, oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır.[488] Bu yerler hastalık, doğal afetler gibi bireysel ve toplumsal sıkıntılarla, hayatın evlenme, iş edinme ve çocuk sahibi olma gibi kritik anlarında bir güven ve ümit kaynağı olarak işlev kazanabilmektedir.[489] Kıbrıs farklı dinler için kutsal sayılan ve ziyaret yerleri olan mekânları bağrında bulundurmaktadır.

Hıristiyanlar için Apostolos Andreas, St. Barnabas, Müslümanlar için Hala Sultan Tekkesi, Kutup Osman Tekkesi, Kırklar ve Hz. Ömer Türbeleri bunlardan bazıları ve en önemlileridir. Gözlemlerimizde gördüğümüze göre ziyaret yerlerine

[487] Ünver Günay, vd., Kayseri ve Çevresinde Ziyaret Yerleri, Kaysesi Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kayseri 1989 s. 93
[488] Mustafa Arslan, Türk Popüler Dindarlığı, Dem Yayınları, İstanbul 2004, s. 310
[489] Ünver Günay, vd., Kayseri ve Çevresinde Ziyaret Yerleri, Kaysesi Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kayseri 1989 s. 105-106

gitmek Kıbrıs toplumunda önemli bir yer tutmaktadır. Örnekleme bu yerlerden üçünü belirleyerek buraları ziyaret edip etmediklerini ve bu konudaki görüşlerini sorduk. Tablo 70'e göre, katılımcıların % 84,7'si buraların kutsal mekânlar olduğunu düşünüyorum ve bir kısmını ziyaret ettim; % 2,9'u buralara giderek kurban kestim dilekte bulundum; % 2,6'sı bu yerlere gitmeyi doğru bulmuyorum ama yakınlarımın isteğiyle gittim; % 9,7'si hiç gitmedim, gitmeyi de düşünmüyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Akşit vd. araştırmasına göre katılımcıların % 46'sı türbe ziyaretlerine gittiğini ifade etmiştir.[490]

Tablo 66: kutsal mekânları ziyaret

	Sayı	Yüzde
Buraların kutsal mekânlar olduğunu düşünüyorum ve bir kısmını ziyaret ettim	288	84,7
Buralara giderek kuban kestim dilekte bulundum	10	2,9
Bu yerlere gitmeyi doğru bulmuyorum ama yakınlarımın isteğiyle gittim	9	2,6
Hiç gitmedim, gitmeyi de düşünmüyorum	33	9,7
Toplam	340	100,0

Bu mekânlardan birincisi ve belki de Kıbrıs toplumunda en etkili olanı hala sultan türbesidir. Bu türbe, Hz. Osman zamanında yapılan Kıbrıs Seferine katılarak şehid düşen Ümmü Haram Bint-i Milhan'ın şehid olduğu yerdeki türbesidir. Ümmü Haram, Hz. Muhammed (s.a.v)'in süt teyzesi olması hasebiyle, Müslüman halk tarafından kabri ziyaretgâh haline getirilmiş ve hala sultan diye meşhur olmuştur. Osmanlılar Kıbrıs'ı fethedince buraya bir türbe ve cami yaptırılmıştır. Kıbrıs'ın İngilizlerce ilhakına dek, Osmanlı ticaret ve harp gemileri tuzla açıklarından geçerken Hala sultan hazretlerini bayrak çekerek ve top atışıyla selamlamayı adet edinmişlerdi.[491]Bu türbe bu gün Rum tarafında, Larnaka yakınlarındadır. Kırklar türbesi, sonraki Müslüman akınlarında şehid düşenlerden bir grubunun mezarlarının

[490] Akşit vd., s. 495
[491] Ateşin, Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası, s.43

bulunduğu türbedir. Kuzey Kıbrıs'ta Ercan Havaalanı yakınlarındadır. Hz. Ömer türbesi de Girne yakınlarında, bulunup Kıbrıs akınlarında şehid düşen bir grup Sahabeye ait olduğu ifade edilmektedir.

Bu yerleri ziyaretle ilgili verileri değerlendirdiğimizde, halkın % 90'dan fazlasının buraları ziyaret ettiğini, bunlardan, %87,6'sının hem buraları kutsal mekân olarak kabul ettiği hem de ziyaret ettiğini görmekteyiz. Bu durum türbe ziyaretlerinin toplumda çok büyük yer ettiğini göstermekle birlikte, buralara yönelik bir takım beklentilerin olabileceğini de göstermektedir. İnsanlar bir şekilde buraları ziyaret etmektedirler. Kendisiyle görüştüğüm ve kendini ateist olarak tanıtan bir Kıbrıslı Türk bana Hala Sultanı ziyaret ettiğini ve bunu merakından yaptığını ifade etmiştir. Buraları ziyaret etmeyip, gitmeyi de düşünmediğini söyleyenlerin oranı %10'a ulaşamamaktadır. Benzer araştırmaların verilerine baktığımızda Akyüz'ün araştırmasında türbe ziyaretlerine gidenlerin oranı %68,1[492]; Çelik'in araştırmasında ise %52,5[493] olarak görülmektedir. Bu durum bize Kıbrıs toplumunda türbe ziyaretlerinin çok daha fazla yer ettiğini göstermektedir.

10. Camide Bulunulan His

Katılımcılarımıza camiye girdiklerinde ne hissettiklerini sorduk. Bu sorumuza katılımcıların % 75,9'u huzur buluyorum; % 7,1'i ölümü hatırlıyor uzaklaşmak istiyorum; % 4,1'i ürperti duyuyorum; % 8,5'i camiye hiç girmedim; % 4,4'ü ise diğer seçeneğini işaretlemiştir. Bu veriler temelde caminin halkın çoğunluğu için huzur verici bir mekân olduğunu göstermektedir. İkinci olarak ise önemli bir kesimin

[492] Niyazi Akyüz, Gecekondular'da Dini Hayat ve Kentlileşme, s. 183
[493] Celalettin Çelik, Şehirleşme ve Din, s. 213

camiye hiç girmediğini görüyoruz. Bu da cami ile aradaki mesafeyi göstermesi açısından önem arz etmektedir. Bir diğer husus ise camide ölümün hatırlanmasıdır. Burada Kıbrıs toplumu için önemli şu durumu hatırdan çıkarmamak gerekir. İnsanlar çoğunlukla, özelliklede kadınlar, camiye bir yakınlarını kaybettiklerinde ya da onun mevlidi için gelmekte ve zihin arka planında cami ile ilgili olarak bu üzücü hadiseler yer etmektedir. Başka bir ilişkide kurulamamışsa, o zaman cami ölümün hatırlandığı bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Camide ürperti duyuyorum diyen insanların alışık olmadıkları bir ortamın etkisiyle, bu hisse kapıldıklarını düşünüyoruz. Diğer seçeneğinde ise, hiçbir şey hissetmiyorum, rahatlıyorum gibi cevaplar verilmektedir.

Cami ile ilgili karşılaştığım iki olayı burada zikretmek istiyorum bunlardan bir tanesi görev yaptığım köyde cuma gün bir cenaze oldu ve cuma namazından sonra defnedilecek. Halk cami avlusuna toplandı. Cuma vakti yaklaşınca yağmur yağmaya başladı ve giderek sağanak halini aldı. Namaza başlamadan dışarı çıktım ve insanları namaz kılmasalar da caminin içine girmeye davet ettim. Birkaç kişi dışında kimse içeri girmedi ve yağmurun altında ıslandı. Bu insanların birçoğu bayram namazı, mevlid gibi durumlar dolayısıyla camiye giren insanlardı. Ama orada onları engelleyen grup psikolojisi mi? yoksa başka sebepler miydi? bilemiyorum.

Bir diğeri ise başka köyden bir vesileyle bizim bulunduğumuz köye gelen ve bir süre beklemek durumunda olan bir kişi bekleme amacıyla cami bahçesine gelmiş, bu esnada ben de ikindi namazından sonra camide bulunuyordum. Kapı açıktı. Bu kişi kapıyı açık görünce ürkek bakışlarla başını içeri uzatıyor sonra geri çekiliyordu. Kendisini görünce içeri davet ettim ve geldi sohbet ettik. Kendisinin tavırları sanki başka bir dine ve topluma ait bir mabette bulunur gibiydi. Burasının herkese açık ve

kendisine ait bir mekân olduğunu anlattım. Daha rahat bir hal aldı. Bütün bu durumlar cami ile yakın bir ilişkinin kurulamadığını göstermektedir diyebiliriz.

Camideki his/ konum ilişkisine baktığımızda huzur buluyorum diyenlerin en yüksek güney göçmenlerinde en düşük ise, kendi yerinde olanlarda, ölümü hatırlıyor uzaklaşmak istiyorum diyenlerin, en çok kendi yerinde olanlarda, en az ise güney göçmenlerinde olduğunu görüyoruz. Camiye hiç girmedim diyenler ise en çok karışık olanlarda en az ise güney göçmenlerindedir. Bu verilere baktığımızda karışık olarak yaşayanların camiyle ilişkilerinin en zayıf onların peşinden kendi yerinde olanların geldiğini söyleyebiliriz. Güney göçmenleri ise, diğerlerine göre daha yakın bir ilişki içindedir. Ancak bu sonuçlar ki-kare verilerine göre anlamlı bir farklılaşma düzeyinde değildir.

Camideki his/ öğrenim durumu ilişkisine baktığımızda huzur buluyorum diyenlerin tahsil durumu yükseldikçe düştüğünü, ölümü hatırlıyorum diyenlerin tahsil durumu arttıkça, arttığını görüyoruz. Sadece ortaokul mezunu olanlar lise mezunlarından yüksek çıkmıştır. Camiye hiç girmedim diyenlerde tahsil durumuyla birlikte yükselmekte, üniversite mezunlarında ise ortaokul ve lise mezunlarından daha düşük olarak görülmektedir. Ancak ki-kare testi bağlamında anlamlı farklılaşma düzeyinde sonuçlara ulaşılamamıştır.

11. Dini Hayatla İlgili Değerlendirme

Kişilerin kendi dini hayatlarını subjektif olarak değerlendirmeleri, onların dini hayatlarıyla ilgili kendi bakış açılarından bir değerlendirme imkânını bize verecektir. Bu yolla M. Weber ve ve J. Wach'ın da temsilcilerinden olduğu anlayıcı sosyoloji

geleneği çerçevesinde toplumsal araştırmalarda kullanılan yaklaşıma uygun olarak, fertlerin, kendi dini hayatlarını ve dindarlıkla ilgili görüşlerini ve değerlendirmelerini anlamamız mümkün olacaktır.[494]

Genel olarak baktığımızda katılımcıların %17,2'si inançlıyım ve ibadetlerime çok bağlıyım; % 27,5'i inançlıyım fakat ibadetlerimi biraz aksatıyorum; % 24,9'u inançlıyım fakat ibadetlerimi çok aksatıyorum,%23,4'ü inançlıyım fakat ibadetlerimi hiç yapmıyorum; % 7,1'i de dinle ilgilenmiyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Bu değerlendirmelerde kendilerinin ibadetlerini tam yaptığını düşünenlerin oranı yüzde yirminin altında, biraz aksatıyorum, çok aksatıyorum ve hiç yapmıyorum diyenlerin birbirine yakın oranlarda olduğunu görüyoruz. Dinle ilgilenmeyenler ise yüzde yedi gibi bir oranı bulduğunu görüyoruz. Akyüz tarafından yapılan araştırmada ise bu oranların sırasıyla, % 21,2; 43,6; 25,5; 9 ve 0,7 olduğunu görüyoruz. Bu durum bize ibadetlerini biraz aksatanlar ile hiç yapmayanlar açısından önemli bir farklılığın olduğunu, dine ilgisiz olanlar konusunda ise on kat gibi bir oranda örneklemimizin fazla çıktığını gösteriyor. Buna göre katılımcılar Akyüz'ün örneklemine göre kendilerini ibadetlere bağlılık anlamında daha düşük düzeyde görmektedirler.

Tablo 67: konum/ dini hayatla ilgili değerlendirme

			Aşağıdakilerden hangisi sizin dini hayatınızı daha iyi yansıtır?					Toplam
			İnançlıyım ve ibadetlerime çok bağlıyım	İnançlıyım fakat ibadetlerimi biraz aksatıyorum	İnançlıyım fakat ibadetlerimi çok aksatıyorum	İnançlıyım fakat ibadetlerimi hiç yapmıyorum	Dinle ilgilenmi yorum	
Konum	Karışık	Sayı	18	35	27	19	7	106
		%	17,0	33,0	25,5	17,9	6,6	100,0
	Kendi yerinde	Sayı	13	36	24	37	8	118
		%	11,0	30,5	20,3	31,4	6,8	100,0
	Güney göçmeni ayrı	Sayı	27	22	33	23	9	114
		%	23,7	19,3	28,9	20,2	7,9	100,0
Toplam		Sayı	58	93	84	79	24	338
		%	17,2	27,5	24,9	23,4	7,1	100,0
X^2= 16,744; SD: 8; P< 0,05(0,033)								

[494] Briyan S. Turner, Max Weber ve İslam, Çev. Yasin Aktay, Vadi Yayınları, Ankara, 1991, s.13

Tablo 67'daki verilere baktığımızda ibadetlerine çok bağlı olanlar en çok güney göçmenlerinde, daha sonra karışık ve kendi yerinde olanlardadır. İbadetlerini biraz aksatanlar ise, en çok karışık, sonra kendi yerinde, bundan sonra ise güney göçmenlerindedir. Bu iki veriye baktığımızda toplamda her üç grubunda bir birine yakın oranda olduğunu görüyoruz. İbadetlerini çok aksatanlar en düşük kendi yerinde olanlarda en yüksek ise güney göçmenlerindedir. İbadetlerini hiç yapmayanlar, en düşük karışık olanlarda en yüksek ise kendi yerinde olanlardadır. Ancak burada dikkat çeken husus hiç ibadet yapmadığını söyleyenlerin kendi yerinde olanlarda diğer iki gruba göre açık bir farkla yüksek çıkmasıdır. Bu durum hayatlarında her hangi bir değişim ve yenilik olmayan bu grubun daha çok ibadetlerden uzaklaştığı şeklinde anlaşılabilir. İbadetlerle ilgili olarak daha önce geçen sorularımızda da ibadetleri yerine getirme anlamında kendi yerinde olanların diğer iki gruba göre daha düşük seviyede olduğunu görmekteyiz. Dine ilgisiz olanların ise bazı farklılıklar olmasına rağmen bir birine yakın düzeyde olduğunu görüyoruz. Bu da her grupta ortalama bir kesimin dine ilgisiz kaldığını göstermektedir.

Yaş insanların dini ibadetlerini yerine getirme durumlarıyla ilişkili olan önemli durumlardan biridir. Katılımcıların bu durumlarına baktığımızda, inançlıyım ibadetlerime bağlıyım diyenlerin oranının yaşla doğru orantılı olarak arttığını görüyoruz. İbadetlerimi biraz aksatıyorum diyenlerin 18-25 ve 36-50 yaş aralığında arttığını görüyoruz. İbadetlerini çok aksatan ve hiç ibadet yapmayanları birlikte değerlendirdiğimizde yaşla ters orantılı olarak ibadet aksatmanın ve yapmamanın düştüğünü görüyoruz. Dinle ilgilenmeyenlerin ise 26-35 yaş aralığında bariz olarak yükseldiğini görüyoruz. Bu durum, bu kesimin aldığı eğitim ve din eğitiminden yoksunluğu ile açıklanabildiği gibi iş güç çalışma hayat kaygısıyla daha çok meşgul

olmalarıyla da anlaşılabilir. Akyüz tarafından yapılan araştırmada da bu yaş gurubu dinle en fazla ilgilenmeyen kesimi oluşturmaktadır.[495] Ancak elde edilen sonuçlar ki-kare verilerine göre anlamlı farklılaşma oluşturmamaktadır.

Tablo 68: öğrenim durumu / dini hayatla ilgili değerlendirme

Öğrenim Durumu / Dini Hayatla İlgili Değerlendirme

			Aşağıdakilerden hangisi sizin dini hayatınızı daha iyi yansıtır?					Toplam
			İnançlıyım ve ibadetlerime çok bağlıyım	İnançlıyım fakat ibadetlerimi biraz aksatıyorum	İnançlıyım fakat ibadetlerimi çok aksatıyorum	İnançlıyım fakat ibadetlerimi hiç yapmıyorum	Dinle ilgilen miyorum	
Öğrenim durumunuz	İlkokul	Sayı	23	23	15	21	1	83
		%	27,7	27,7	18,1	25,3	1,2	100,0
	Ortaokul	Sayı	4	14	6	4	3	31
		%	12,9	45,2	19,4	12,9	9,7	100,0
	Lise	Sayı	17	36	36	37	11	137
		%	12,4	26,3	26,3	27,0	8,0	100,0
	Üniversite	Sayı	14	20	27	17	9	87
		%	16,1	23,0	31,0	19,5	10,3	100,0
Toplam		Sayı	58	93	84	79	24	338
		%	17,2	27,5	24,9	23,4	7,1	100,0
X^2= 23,884; SD: 12; P< 0,05(0,021)								

Öğrenim durumu kişilerin dindarlık durumlarında etkili olabilen faktörlerden birisi olarak karşımıza çıkabilmektedir. Tablo 68'de görüldüğü üzere, İlkokul mezunları ibadetlerini tam yerine getirmek anlamında en büyük orana sahip grup olurken, ortaokul ve lise mezunları giderek düşmekte, üniversite mezunları ise bu iki, gruptan biraz daha yüksek oranda ibadet etmektedir. İbadetlerini biraz aksatanlar, ortaokul mezunlarında diğerlerinden bariz şekilde yüksek çıkmaktadır. İbadetlerini çok aksatanlarda eğitim düzeyi arttıkça artmaktadır. İbadetlerini hiç yapmayanların ilkokul ve lise mezunlarında en üst düzeye ulaştığı, dinle ilgilenmeyenlerinde ilkokul mezunlarında diğerlerinden hayli düşük olduğunu, diğer gruplar bir birine yakın olmakla birlikte en yüksek oranın üniversite mezunlarında olduğunu görmekteyiz. Bu veriler temelde ilkokul mezunlarının daha dinle içli dışlı olduğunu, üniversite

[495] Akyüz, Gecekondularda Dini Hayat ve Kentlileşme, s. 190

mezunlarının dine en fazla ilgisiz grup olmakla birlikte, diğer yandan dini ibadetlerle daha çok ilişkili grubu oluşturduğunu görüyoruz. Bu durum üniversite mezunlarının bir yandan aldıkları eğitimle dinden uzaklaşma eğilimi gösterirken bir yandan da dini bilgi ve dinle ilgili alanlarla daha çok ilişki kurduğunu göstermektedir.

12. Dünya – Ahiret Algısı

Kişilerin dini hayatlarını etkileyen en önemli faktörlerden bir tanesi dünya ve ahiretle ilgili bakış açılarıdır. Bilindiği gibi ilahi dinler mensuplarına dünya hayatının geçiciliği ve ileride kavuşulacak ahiret hayatının asıl hayat olduğu ile ilgili bir inanç ilkesi sunarlar. Bu inançla mü'minler, hayatlarını ve işlerini düzenlemeye çalışırlar, İslam dini, Kur'an-ı Kerim'de bu dünya hayatının oyun ve eğlenceden ibaret olduğu ve ahiret yurdunun inananlar için daha hayırlı olduğunu[496] beyan eder. Yine hadis-i şeriflerde de "dünya'da sanki bir garip veya bir yolcu gibi ol"[497] buyrularak ahirete yönelme ve dünyayla gereğinden fazla meşgul olmama istenmiştir.

Tabloda görüleceği üzere, bu dünyada rahat olmak değil, öbür dünyada rahat olmak önemlidir."Sözünü nasıl değerlendiriyorsunuz? Şeklindeki sorumuza katılımcıların % 51'i kesinlikle doğrudur; % 16,6'sı kısmen doğrudur; % 22,8'i bilgi sahibi olmadığım bir alan yorum yapamıyorum; %9,5'i de kesinlikle yanlıştır, cevabını vermiştir. Bu verilere göre örneklemin yarıdan fazlasının kesinlikle bu görüşü benimsediğini önemli bir kısmının kısmen benimsediğini görüyoruz. Yaklaşık dörtte bir oranında bir kesimin bilgi sahibi olmadığı bir alan düşüncesiyle yorum yapamaması kişilerin bu alanda bir bilgi eksikliği nedeniyle hata yapmaktan

[496] En'am Suresi, 6/32; Al-i İmran Suresi 3/185; Nisa Suresi 4/ 77
[497] İbn-i Mace, Zühd 3; Tirmizi, Zühd 25

kaçınması olarak görülebilir. Yaklaşık onda birlik bir kesim ise bu görüşü kesinlikle kabul etmediğini belirtmesi önemli sonuçlardandır. Ama genel olarak bu görüşün benimsendiğini söyleyebiliriz. Koştaş tarafından üniversite öğrencileri üzerine yapılan araştırmada bizim elde ettiğimiz sonuçlardan farklı bulgulara ulaşılmıştır. Bu araştırmada tamamıyla doğru diyenler %7,5; kısmen doğru diyenler %8,2; tamamen yanlış diyenler %79,25; kısmen yanlış diyenler %5,67dir.[498]

Dünya hayatının değil ahiretin önemli olduğu inancının yaş ile ilişkisine baktığımızda, kesinlikle doğru diyenlerin, yaş arttıkça arttığını, kısmen doğrudur diyenlerin yaş arttıkça düştüğünü, sadece 26-35 yaş grubunun küçük bir farkla bu ilişkiyi bozduğunu görüyoruz. Bilgi sahibi değilim diyenler, alt ve üst yaşlarda artmakta, orta yaş gruplarında daha düşük kalmaktadır. Kesinlikle yanlıştır diyenler ise 36-50 yaş grubunda daha düşük diğerlerinde birbirine yakın olarak görülmektedir. Bu farklılaşmalar ki-kare sonuçlarına göre anlamlı farklılaşma düzeyinde değildir.

Tablo 69: öğrenim durumu / Bu dünyada rahat olmak değil, öbür dünyada rahat olmak önemlidir sözüne inanç ilişkisi

			"Bu dünyada rahat olmak değil, öbür dünyada rahat olmak önemlidir."Sözünü nasıl değerlendiriyorsunuz?				
			Kesinlike doğrudur	Kısmen doğrudur.	Bilgi sahibi olmadığım bir alan yorum yapamıyorum	Kesinlikle yanlıştır	Toplam
Öğrenim durumu	İlkokul	Sayı	57	4	17	5	83
		%	68,7	4,8	20,5	6,0	100,0
	Ortaokul	Sayı	14	7	9	1	31
		%	45,2	22,6	29,0	3,2	100,0
	Lise	Sayı	65	20	37	15	137
		%	47,4	14,6	27,0	10,9	100,0
	Üniversite	Sayı	36	25	14	11	86
		%	41,9	29,1	16,3	12,8	100,0
Toplam		Sayı	172	56	77	32	337
		%	51,0	16,6	22,8	9,5	100,0
X^2= 30,019; SD: 9; P< 0,05 (0,000)							

[498] Münir Koştaş, Üniversite Öğrencilerinde Dine Bakış, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s.102

Tablo 69'a göre, Bu dünyada rahat olmak değil, öbür dünyada rahat olmak önemlidir inancı / öğrenim durumu ilişkisine baktığımızda kesinlikle doğrudur diyenlerin genel olarak öğrenim durumu arttıkça düşme eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu durum Akyüz'ün araştırmasının verileriyle de uygunluk göstermektedir.[499]Kısmen doğrudur diyenlerin en yüksek üniversite mezunlarında, en düşükte ilkokul mezunlarında olduğu görülmektedir. Bilgi sahibi olmayıp yorum yapmayanlar ise ortaokul ve lise mezunlarında yoğunlaşmakta, kesinlikle yanlıştır diyenler lise ve üniversite mezunlarında en yüksek orana ulaşmaktadır. Bu verilerde bize öğrenim durumunun dünya ahiret dengesi inancında etkili olan faktörlerden biri olduğunu göstermektedir.

Tablo 70: aylık gelir durumu / Bu dünyada rahat olmak değil, öbür dünyada rahat olmak önemlidir sözüne inanç ilişkisi

"Bu dünyada rahat olmak değil, öbür dünyada rahat olmak önemlidir."Sözü / Aylık gelir durumu ilişkisi

			"Bu dünyada rahat olmak değil, öbür dünyada rahat olmak önemlidir."Sözünü nasıl değerlendiriyorsunuz?				
			Kesinlikle doğrudur	Kısmen doğrudur.	Bilgi sahibi olmadığım bir alan yorum yapamıyorum	Kesinlikle yanlıştır	Toplam
Aylık gelir durumu	1400 TL'den az	Sayı	78	16	22	12	128
		%	60,9%	12,5%	17,2%	9,4%	100,0%
	1400-2490TL arası	Sayı	55	27	31	9	122
		%	45,1%	22,1%	25,4%	7,4%	100,0%
	2500-3990 TL arası	Sayı	36	13	24	11	84
		%	42,9%	15,5%	28,6%	13,1%	100,0%
Toplam		Sayı	169	56	77	32	334
		%	50,6%	16,8%	23,1%	9,6%	100,0%
X^2=13,021; SD: 6; P< 0,05(0,043)							

Ekonomik durum kişilerin inanç ve ibadetlerinde etkili olabilen önemli faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Biz kişilerin aylık gelirleriyle, bu dünyada rahat olmak değil, öbür dünyada rahat olmak önemlidir. İnancı arasındaki ilişkiye baktığımızda, tablo 70'e göre, kesinlikle doğrudur diyenlerin gelir durumu

[499] Akyüz, Gecekondularda Dini Hayat ve Kentlileşme, s. 116

arttıkça düştüğünü, kısmen doğrudur diyenlerin 1400-2490 TL arasında geliri olanlarda en yüksek oranda olduğunu, bilgi sahibi değilim yorum yapamıyorum diyenlerinde gelir durumu arttıkça, artış gösterdiğini görüyoruz. Kesinlikle yanlıştır diyenlerde en fazla 2500-3990TL arası gelir sahibi olanlarda görülmektedir. Bu verilere göre ekonomik durumun etkili olan faktörlerden biri olduğunu söyleyebiliriz.

13. İdeal Müslüman Değerlendirmesi

Kişiler bazen kendileri çeşitli sebeplerle eksik kalsalar veya kendilerinin görmeyi arzuladıkları ve kendileri gibi dindar tipler oluşturmayı ideal olarak görebilir ve bu amaçla bir takım tipolojiler geliştirebilirler. Bizde katılımcılara, size göre bir Müslüman nasıl olmalıdır? sorusunu yönelterek fikirlerini almaya çalıştık.

Tablo 71: ideal müslüman değerlendirmesi

	Sayı	Yüzde
İbadetlerini aksatsa bile, imanlı olmalı	94	27,6
Kalbi temiz, doğru dürüst olmalı	194	57,1
Camiye gitmeli namazında orucunda olmalı	29	8,5
Diğer (belirtiniz).....	14	4,1
12	7	2,1
Cevapsız	2	,6
Toplam	340	100,0

Tablo 71'de görüldüğü üzere sorumuza katılımcıların % 27,8'i İbadetlerini aksatsa bile imanlı olmalı; % 57,4'ü Kalbi temiz, doğru dürüst olmalı; % 8,6'sı Camiye gitmeli namazında orucunda olmalı; % 4,1'i diğer; % 2,1'i ise 1. ve 2. Şıkkı birlikte işaretleyerek cevap vermiştir.

Bu veriler ışığında değerlendirdiğimizde katılımcıların önemli bir kesiminin ibadet olmasa bile imanın gerekliliği inancında olduğu, bu durumda ibadetinde

eksiklik olan kişilerin, buna rağmen imanlı olmaya ve inancın yeterli olabileceği düşüncesine sahip olduklarını söyleyebiliriz. Bununla da ilişkilendirilebilecek bir diğer husus katılımcıların yarıdan fazlasının kalp temizliği ve doğru dürüst olmayı öncelemeleridir. Bu durum bu kişilerin eksikliğini hissettiği özelliklerin dışa vurumu olabildiği gibi, çevredeki bazı dini eğilimli kişilerde görülen eksiklikler konusunda bir yaklaşımı da gösterebilir düşüncesindeyiz. Ayrıca dini ibadet ve uygulamalar konusunda eksikliği olan kişilerin kendilerince bir savunma mekanizması olarak ta değerlendirilebilir. Katılımcıların %8,6'sı camiye gitmeli namazında orucunda olmalı şeklinde cevap vermiştir. Bu durum kişilerin dini ibadetleri önemsemelerinin diğer iki şıkka göre hayli gerilerde kaldığını göstermektedir. Çelik tarafından yapılan araştırmada elde edilen verilere baktığımızda, bizim araştırmamızdaki orandan daha düşük olmasına rağmen (%41,6) kalp temizliği ve doğru dürüst olmanın orada da en yüksek oranlı seçenek olduğu görülüyor. Ancak ibadetlerini aksatmamalı seçeneğinin ikinci sırada ve bizim bulduğumuz oranlardan hayli yüksek %37,2 olduğunu görüyoruz. İbadetlerini aksatsa bile imanlı olmalı seçeneği de bizim bulgularımızdan hayli düşük (% 14,3)[500] çıkmıştır. Bu verileri birlikte değerlendirdiğimizde kalp temizliğinin bir Müslüman'da en çok aranılan özellik olduğu, bununda İslam'ın temel ilkeleriyle uyumlu olduğunu söyleyebiliriz. Bunun yanında birtakım uygulama eksikliklerinin böyle bir yaklaşımla mazur gösterilmesi bir diğer hususdur.

Tablo 72: Medeni durum / İdeal Müslüman değerlendirmesi

			Size göre bir Müslüman Nasıl olmalıdır?				
			İbadetlerini aksatsa bile, imanlı olmalı	Kalbi temiz, doğru dürüst olmalı	Camiye gitmeli namazında orucunda olmalı	Diğer (belirtiniz)...	Total
Medeni durumunuz nedir?	Evli	Sayı	79	140	22	9	250
		%	31,6%	56,0%	8,8%	3,6%	100,0%
	Bekar	Sayı	12	47	2	3	64

[500] Çelik, Şehirleşme ve Din, s.325

		%	18,8%	73,4%	3,1%	4,7%	100,0%
	Dul	Sayı	6	11	5	2	24
		%	25,0%	45,8%	20,8%	8,3%	100,0%
Toplam		Sayı	97	198	29	14	338
		%	28,7%	58,6%	8,6%	4,1%	100,0%
X^2= 14,091; SD:6; P<0,05(0,029)							

Tablo 72'de, İdeal Müslüman / medeni durum ilişkisine baktığımızda, ibadetlerini aksatsa bile imanlı olmalı diyenler evlilerde en yüksek dul olanlarda onlardan sonra gelmektedir. Kalbi temiz doğru dürüst olmalı diyenlerde ise bekâr olanlar çok yüksek, evliler onları takip etmekte, dul olanlar ise daha düşük seviyededir. Camiye gitmeli namazında orucunda olmalı seçeneğinde dul olanların diğer iki gruba göre daha yüksek oranda olduğunu görmekteyiz Bu durum dul olanların yalnızlığın etkisiyle dindarlığa daha meyilli oluşu ile açıklanabildiği, gibi yaş oranlarının yüksekliği ile de açıklanabilir.

14. Dini Hayatın Tipolojik Farklılaşması

Dini hayatı çeşitli boyutlarıyla ele alan sosyolojik çalışmaların bazı soyutlamalara ve genellemelere ulaşmak için, bulgulardan yola çıkarak bir model oluşturmaları ve tipolojik değerlendirmeye gitmeleri gözlenmektedir. Son derece zor olan bu yöntemde, anlayıcı sosyolojik yaklaşımın bir gereği olarak sosyolog, aktörlerin kendi etkinlikleri ile ilgili açıklamalarına dayanarak bir model oluşturmaya çalışmalıdır.[501] Dinin subjektif anlamı ve dindarlık tanımları konusunda birçok farklı yaklaşım bulunmaktadır. Örneğin Subaşı'na göre dindarlık bireyin dinsel yapıyla

[501] Çelik, s.329,330

kurduğu bağlılık düzeyinin subjektif bir ifadesidir.[502] Ünver Günay, çalışmasında dindarlığın şiddetine göre bir takım tipolojiler geliştirmiştir. Çalışma alanının da göz önüne alındığı bu tipolojide şu gruplar yer almaktadır. Ateşli dindarlar, alaca dindarlar, mevsimine göre dindarlar, oportünist (idare-i maslahatçı) dindarlar ve dine karşı ilgisizler.[503] Örnekleme kendilerini dindarlık olarak nasıl değerlendirdiklerini benzer tipolojileştirme yapısı içerisinde sorarak dini yaşantı ile ilgili kendi değerlendirmelerini aldık. Bunun yanında uzun gözlemlerimiz ve yaptığımız bazı mülakatlarla da bunları desteklemeye çalıştık.

Katılımcıların % 3,5'i çok dindar; % 30,9'u dindar; % 48,8'i dinle az ilgili; % 9,4'ü dine ilgisiz; % 2,6'sı dine karşıt olduklarını ifade etmişlerdir. % 4,7'si ise diğer seçeneğini işaretlemişlerdir. Akşit vd, tarafından yapılan araştırmada katılımcılar kendilerini % 62 oranında dindar; % 31 oranında ortada, % 6,05 oranında da dindar değil olarak ifade etmişlerdir.[504] Bizim verilerimizde katılımcıların kendilerini dindar hissetme oranlarının daha düşük ve dinle az ilgili, dine ilgisiz ve dine karşıt olanların ise daha yüksek oranda olduğu görülmektedir. Zaten yaptığımız görüşmelerde kişilerin ifadeleri de bu durumu desteklemektedir.

Dindarlık açısından kendini değerlendirme / konum ilişkisine baktığımızda dindar ve çok dindar kategorisinde olanların toplamda karışık ve güney göçmenlerinde birbirine yakın oranlarda olduğu ve kendi yerinde olanların değerlendirmelerinde dindarlığın diğer iki gruba göre bir hayli düşük olduğunu görüyoruz. Dinle az ilgiliyim diyenlerinde kendi yerinde olanlarda diğer iki gruptan bir hayli yüksek olduğu görülmekte, dine ilgisiz olanlarda aynı şekilde bu grupta

[502] Necdet Subaşı, Gündelik Hayat ve Dinsellik, İz, Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 107'den nakleden Bahattin Akşit vd. Tükiye'de Dindarlık, İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 33
[503] Ünver Günay, Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat, Erzurum Kitaplığı, Yayınları, İstanbul 1999, s. 259, 262
[504] Akşit vd., s. 493

daha yüksek çıkmaktadır. Dine karşıt olanlar ise, kendi yerinde olanlarda diğer iki gruba göre daha düşük çıkmaktadır. Bu verilere göre dini hayatla ilgili kendini değerlendirme / konum arasında bir ilişkinin var olmakla birlikte test sonuçlarımıza göre bu ilişki anlamlı farklılaşma düzeyinde değildir.

Dindarlık açısından kendini değerlendirme / cinsiyet ilişkisine baktığımızda çok dindar ve dindar olarak kendini değerlendirenleri kadınlarda erkeklere göre daha fazla, dinle az ilgili diyenlerde de yine kadınlarda daha yüksek oranda olduğu görülmektedir. Dine ilgisiz olduğunu söyleyenler, az farkla da olsa erkelerde daha yüksek oranda olduğu görülmektedir. Kendini dine karşıt olarak değerlendirenler ise erkeklerde kadınlara göre hayli yüksek çıkmaktadır. Bu sonuçlara göre erkeklere göre kadınların kendilerini daha dindar olarak değerlendirdiklerini söyleyebiliriz. Ancak bu ilişkinin düzeyi de anlamlı farklılaşma düzeyinde değildir. Kadınların dindarlık durumları ile ilgili Ayşegül Gün tarafından yapılan araştırmada katılımcıların %8,2'si çok dindar, % 70'i dindar, %20'si dindar, %1,2'si dine ilgisiz olduğunu söylemiştir.[505] Bizim araştırmamızın genel sonuçlarına bakarak kadınların dindarlık algılarının bu sonuçlara göre daha düşük düzeyde olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 73: yaş / dindarlık açısından kendini değerlendirme ilişkisi

Dindarlık açısından kendini değerlendirme/ Yaş ilişkisi

			Dini inançları ve ibadetleri yerine getirmek bağlamında kendinizi nasıl değerlendirirsiniz?				
			Dindar	Dinle az ilgili	Dine ilgisiz	Diğer(belirtiniz).....	Toplam
Yaş	18-25	Sayı	11	22	8	4	45
		%	24,4	48,9	17,8	8,9	100,0
	26-35	Sayı	21	43	15	2	81
		%	25,9	53,1	18,5	2,5	100,0
	36-50	Sayı	36	57	11	5	109
		%	33,0	52,3	10,1	4,6	100,0

[505] Ayşegül Gün, Yaygın Din Eğitiminin Hedef Kitlesi Olarak Kadınlar, Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2013, C:2, s.389

51ve üzeri	Sayı	49	44	7	5	105
	%	46,7	41,9	6,7	4,8	100,0
Toplam	Sayı	117	166	41	16	340
	%	34,4	48,8	12,1	4,7	100,0
X²= 18,680; SD: 9; P< 0,05(0,028)						

Tablo 73'de, dindarlık açısından kendini değerlendirme / yaş ilişkisine baktığımızda dindar olduğunu söyleyen insanların yaş arttıkça arttığını görmekteyiz. Dine az ilgiliyim diyenlerin orta yaş gruplarında daha çok olduğunu ileri yaşlarda ise daha düşük olduğunu görüyoruz. Dine ilgisiz olanlarda yine yaş arttıkça düşmektedir. Bu verilere bakarak kendini dindar hissetmenin genel anlamda yaş artışı ile paralel olarak arttığını söyleyebiliriz. Ki-kare verileri de anlamlı bir ilişkinin mevcut olduğunu göstermektedir.

Tablo 74: Öğrenim Durumu / dindarlık açısından kendini değerlendirme

Dindarlık açısından kendini değerlendirme/ Öğrenim Durumu ilişkisi

			Dini inançları ve ibadetleri yerine getirmek bağlamında kendinizi nasıl değerlendirirsiniz?				
			Dindar	Dinle az ilgili	Dine ilgisiz	Diğer(belirtiniz).....	Toplam
Öğrenim durumunuz	İlkokul	Sayı	45	34	3	2	84
		%	53,6	40,5	3,6	2,4	100,0
	Orta okul	Sayı	13	13	3	2	31
		%	41,9	41,9	9,7	6,5	100,0
	Lise	Sayı	33	76	22	7	138
		%	23,9	55,1	15,9	5,1	100,0
	Üniversite	Sayı	26	43	13	5	87
		%	29,9	49,4	14,9	5,7	100,0
Toplam		Sayı	117	166	41	16	340
		%	34,4	48,8	12,1	4,7	100,0
X²= 25,914; SD: 9; P<0,05(0,02)							

Tablo 74'de, dindarlık açısından kendini değerlendirme / öğrenim durumu ilişkisine baktığımızda ilkokul mezunlarında dindarım diyenlerin en yüksek, ortaokul mezunlarının da bunları takip ettiğini görüyoruz. Lise mezunlarının en düşük düzeyde oldukları bunlardan biraz yüksek, ama diğer iki gruptan da hayli düşük düzeyde de üniversite mezunlarının geldiğini görüyoruz. Dine ilgisiz olanlarında

düşük öğrenim düzeyinde daha az lise ve üniversite mezunlarında daha düşük düzeyde olduğunu görmekteyiz. Bu veriler bize dindarlık algısında öğrenim durumunun etkili olduğunu göstermektedir. Bu etkide kişilerin aldıkları eğitimde dini motiflerin düşük olması ile açıklanabilir. Ki- kare verilerine baktığımızda dindarlık algısı ile öğrenim durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu görmekteyiz.

Tablo 75: medeni durum / dindarlık açısından kendini değerlendirme

Dindarlık açısından kendini değerlendirme / Medeni durum ilişkisi

			Dini inançları ve ibadetleri yerine getirmek bağlamında kendinizi nasıl değerlendirirsiniz?				
			Dindar	Dinle az ilgili	Dine ilgisiz	Diğer(belirtiniz).....	Toplam
Medeni durumunuz nedir?	Evli	Sayı	84	130	26	12	252
		%	33,3	51,6	10,3	4,8	100,0
	Bekar	Sayı	17	31	12	4	64
		%	26,6	48,4	18,8	6,2	100,0
	Dul	Sayı	16	5	3	0	24
		%	66,7	20,8	12,5	,0	100,0
Toplam		Sayı	117	166	41	16	340
		%	34,4	48,8	12,1	4,7	100,0
X^2= 17,203; SD:6; P< 0,05(0,009)							

Tablo 75'de, dindarlık açısından kendini değerlendirme / medeni durum ilişkisinde kendini dindar olarak niteleyenlerin dul olanlarda en yüksek düzeyde bekâr olanlarda ise en düşük düzeyde olduğunu görmekteyiz. Yine dine ilgisiz olanlarında en çok bekârlarda olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara bakarak evli olanların bekârlara nazaran daha dini değerlerle ilişkili olduğu, ama dul olanların ise hepsinden daha dindar olarak kendilerini değerlendirdiklerini söyleyebiliriz. Dul olanların yüksek oranda dinle ilişkileri yaş olarak daha ileri olabileceği gibi, hayatın birtakım sıkıntıları sebebiyle dini değerlere daha çok sarılmış olabilecekleri şeklinde de açıklanabilir.

DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarihin ilk dönemlerinden itibaren yerleşime konu olan Kıbrıs'ta çok farklı etnik kökenden ve uygarlıktan insan yerleşimine rastlanmıştır. İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren burada İslam'la tanışma başlamış ve bu dönemden itibaren Kıbrıs'ta Müslümanlar var olmaya başlamışlardır. Bu ilişki günümüze kadar farklı yoğunluklarda devam etmiştir. Önceleri otoritenin kabulü ve kısmi İslami yerleşmeler olmasına karşın Osmanlıların Ada'yı fethi ile birlikte tam anlamıyla bir hâkimiyet ve Müslüman Türk nüfusun adaya yerleşip burasını vatan edindiğini görmekteyiz. Zaman zaman nüfus yoğunluğunda dalgalanmalar olsa da bu nüfus varlığını devam ettirmiştir. Osmanlı hâkimiyetinin sona ermesi, akabinde İngiliz dönemi ve Kıbrıs devletinin kurulması ile Müslüman Türk nüfus birtakım hak mahrumiyetlerine muhatap olmuş önemli sıkıntılar yaşanmıştır.

Bir yandan sahip olunan maddi imkânlar gasp edilmeye çalışılmış, diğer taraftan da kültürel anlamda birçok engellemeler ve geriletme çabaları görülmüştür. Eğitim alanında farklı müdahaleler yaşanmış, Türk toplumunun kendi eğitim kurumlarını idare etmesine ve eğiticilerini yetiştirmesine farklı şekillerde engeller çıkarılmıştır. Din alanında da dini kurumların yapısı ile ilgili farkı müdahaleler yapılmış bir yandan müftülüğün yapı ve fonksiyonları ile ilgili değişiklikler yapılmış ve Türk toplumu dini alanda başsız bırakılmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan din eğitimi veren müesseseler ortadan kaldırılmaya başlanmış ve toplum, dini işlerini yürütecek ve kendisini irşad edecek görevlilerden mahrum bırakılmıştır. Böylece birçok cami boş kalmış, zaman zaman basına ve dini hayatla ilgili raporlara da yansıdığı gibi cenazeleri kaldıracak görevli bulmada zorluklar yaşanmıştır.

Kıbrıs devletinin kurulması akabinde, kısa bir barış süreci sonunda Rumlar tarafından adanın Yunanistan'a bağlanması amacını güden faaliyetler kısa sürede çatışmalara yol açmıştır. Bundan 1974 barış harekâtına kadar geçen sürede pek çok Türk hayatını kaybetmiş, birçokları da evlerini ve vatanları terk etmek zorunda kalmışlardır. Bu süreç Kıbrıs Türkleri için ada da var oluş yok oluş mücadelesi şeklinde gerçekleşmiştir. 1974 sonrasında ise gerek savaştan çıkmanın meydana getirdiği birçok tahribat tamir edilmeye çalışılmıştır. Birçok kişi vatanlarını kaybedip önce İngiliz üsleri ve Türkiye'de oluşturulan kamplarda kalmış akabinde de Rumlardan boşalan yerlere yerleştirilmişlerdir. Bütün bu durumlar toplumun hayatında farklı etkiler meydana getirmiştir.

Toplum kendisine yeni bir hayat kurmaya çabalamış, savaşla ilgili anılar bazen unutulmaya çalışılmıştır. Ada'da Türk nüfusun azalması nedeniyle bir yandan da Türkiye'den aileler getirilerek yerleştirilmişlerdir. Böylece Kıbrıs Türkleri yeni oluşan bölgede birçok yenilikle birlikte yeni bir hayat kurma çabasına girişmişler birçok zorluğu da gayretle aşmaya çalışmışlardır. Yeni bir devlet yapılanmasına girişilmiş kurumlar tamir edilmeye çalışılmış, olmayan kurumlarda yeniden inşa edilmişlerdir. Bütün bunlar Türkiye'nin gerek maddi gerek insan gücü alanında etkin desteği ile hayata geçirilmiştir. Ancak ada toplumu olmak, ulaşım ve iletişimin sınırlı olması, uzun yıllar ana bünyeden uzak yaşam ve farklı toplumlardan insanlarla birlikte yaşama durumu iki toplum arasında bir takım farklılıklara sebep olmuştur.

Bu farklılıklar, karşılıklı olarak biri diğerine karşı idealize edilen düşünce ve tasavvurların her zaman uyuşmaması bir takım hayal kırıklıklarına yol açmış bazen tepkiler dile getirilmiştir. Ancak iki toplumunda kahir ekseriyeti karşılıklı birbirlerini tanıdıkça aradaki farklılıkların çok daha cüz'i olduğunu, ortak noktaların ve bağların

ise çok daha güçlü olduğunu görmektedirler. Artan ulaşım ve iletişim imkânları ile görsel medya ve internet kullanımının yaygınlaşması bağları kuvvetlendirmektedir. Son dönemde eğitim amaçlı her iki taraftan da karşılıklı olarak yaşanan öğrenci geçişi gerçekleşmiş, özellikle Türkiye'den birçok öğrenci KKTC üniversitelerine yönelmişler. Öğrencilerin aileleri de değişik vesilelerle Kıbrıs'ı ziyaret imkânına kavuşmuştur. Bütün bu durumlar iki toplumu birbirine daha da yaklaştırmıştır.

Günümüzde dini alanda belirli çalışmalar ivme kazanarak devam etmektedir. Bunları şöylece özetleyebiliriz. 2000'li yılların başından itibaren görevlisi bulunmayan camilere görevli atanması, bunlar her ne kadar belirli kriterlere göre yapılmasa da önemli sayıda görevli istihdam edilmiştir. Türkiye'den gelen görevlilerin daha donanımlı olmaları sağlanmış, 2010 yılından sonra sayılarında da artışa gidilmiştir. Din eğitimi alanında, sayıları henüz yeterli sayıda olmasa da Türkiye'den din kültürü öğretmenleri getirilmiştir. KKTC vatandaşlarından da kadrolu 1 adet din kültürü öğretmeni ataması yapılmıştır. Camilerde yaz dönemi dini bilgiler kursları açılmış bu eğitimin önündeki engeller büyük oranda kaldırılmıştır. Ancak buralara yerli Kıbrıslı ailelerin çocuklarının katılımı henüz çok sınırlı seviyededir. Yine Lefkoşa'da ilahiyat koleji adında ortaokul ve lise eğitimi veren İmam Hatip Lisesi dengi bir eğitim kurumu açılmış ciddi ölçüde rağbet görmektedir.

Yüksek öğrenimde de iki adet İlahiyat Fakültesi açılmış olup, buralara çoğunlukla 1974 sonrasında göç eden KKTC vatandaşı Türklerin çocukları ve Türkiye'den sınavla yerleşen Türk öğrenciler gelmektedirler. Lise ve yüksek öğrenimde Yerli Kıbrıslı Türklerin oranı çok sınırlıdır. Ancak Kıbrıs'ta doğup büyümüş Türkiye kökenli öğrencilerin buralarda eğitim almaları, bütün Kıbrıs Türk halkı açısından önemli sonuçlara vesile olacağı düşünülmektedir. Kıbrıslı Türk

ailelerin çocuklarının buralara devamının sınırlı olmasının sebeplerinden bir tanesinin de bu okulların yoğun tartışmaların akabinde açılması ve buralarla ilgili bir takım ön yargıların henüz yıkılamaması ve mezun olanların toplumda henüz yer alamamaları olarak gösterebiliriz. Zira bu okullar ya hiç mezun vermemiş, ya da henüz ilk mezunlarını vermektedirler.

KKTC'de dini hayatla ilgili halkın önemli bir bölümünün, idari kadronun ve medya organlarının katılımını sağlayan bir dini faaliyet olarak Kutlu Doğum Haftası etkinliklerini gösterebiliriz. Bu etkinlikler, 2006-2007 yıllarından itibaren icra edilmeye başlanmış, 2009 yılından itibaren Ada'nın tamamına yakın bir bölümüne yaygınlaşmıştır. Etkinlikler, bir şölen havasında gerçekleşmekte konferanslar, kermesler, konserler, mehteran gösterileri, çok değişik ikramlar, vb. birçok etkinlikle halkın önemli bir bölümünde bir heyecan ve coşku meydana getirmektedir.

Kendi yerleşim yerlerinde bu faaliyetler yapılan yerli Kıbrıslı Türk halkı bu programları sahiplenmekte her türlü maddi imkânı da sağlamaktadırlar. Halktaki bu teveccüh idarecileri de bu programlara yöneltmekte en üst düzeyden itibaren her kademeden yetkili bu programlara katılmaktadır. Yazılı ve görsel medyada katılarak bazı programlar, canlı yayınla ada geneli ve tüm dünyaya iletilmektedir. Ancak son birkaç yılda bu etkinlikler, büyük merkezlere hasredilmekte bu da genele ulaşma konusunda bazı eksikliklere sebep olmaktadır. Bu programların büyük bir teveccüh bulmasında tepeden organize edilen ve masa başında hazırlanan planların uygulanması değil, dini idarenin de desteğini alarak yereldeki din görevlileri, halk, belediyeler ve muhtarlıkların el ele vererek yaptıkları çalışmaların büyük fonksiyonu olduğunu gözlemledik.

Halkın dini hayatı ile ilgili olarak KKTC Din İşleri Başkanlığı ve Din Hizmetleri Müşavirliği koordinesi ile Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan çok sayıda mealli Kur'an-ı Kerim, siyer ve dini bilgi kitapları ücretsiz olarak dağıtılmakta, halk tarafından da büyük bir teveccüh gösterilmektedir. Ayrıca yaz dönemi dini bilgiler kursu ile ilgili kitaplarda ücretsiz olarak dağıtılmaktadır.

Araştırmamızda Kıbrıs Türk halkını, belirlemiş olduğumuz üç konum şekline göre inceleyerek bir prototip oluşturmaya ve bunların arasında bir farklılaşmanın olup olmadığını da incelemeye gayret ettik. Araştırma sonuçlarına bakarak öncelikle Kıbrıs Türk halkının öğrenim durumu ve okuma yazma oranı olarak çok yüksek oranlara sahip olduklarını ve örneklemin yarıdan fazlasının lise ve yüksek öğrenim gördükleri ortaya çıkmıştır. Aile ile ilgili bulgulara baktığımızda genelde çekirdek aile yapısının hâkim olduğu ve ailede yaşayan bireylerin sayısının da çekirdek aile ile orantılı olarak beşten daha az sayıda olduğu görülmektedir. Yaşları ileri olanların çok daha fazla sayıda çocuklarının olduğu bizim gözlemlerimiz arasında olmasına rağmen çocuklarının evlenip gitmeleri neticesinde onlarda iki veya daha az kişi kalmışlardır. 50 yaş altındaki nesil ise genelde bir ya da iki çocuk yapma eğilimindedir. Evlenilecek kişi genelde Kıbrıs Türkü olarak tercih edilirken bunlara yakın bir oranda Türk ve Müslüman olmak kaydıyla Türkiyeli veya Kıbrıslı fark etmeyeceğini ifade etmektedir. Evlenilecek kişinin dürüst ve güvenilir olması çok büyük bir tercih sebebi olmaktadır. Katılımcıların %90'dan fazlası nikâha önem verirken bunların yaklaşık % 20'si resmi nikâhın yanında dini nikâhında olması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Boş zamanları değerlendirme tutumunda komşularla veya kahvehanede kahve içme, gazete okuma, kitap okuma, arkadaşlarla gezinti, internet ve spor ön plana

çıkmaktadır. Gazete okuyanların büyük bölümü KKTC gazetelerini okumakta bundan sonrada Türkiye gazetelerini okumaktadırlar. Diğer ülke gazeteleri çok sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla fikri planda öncelikle KKTC basınının etkinliğini görmekteyiz. Daha sonra da Türkiye basını etki etmektedir. Televizyonlarda ise Türkiye Tv'lerinin çok daha fazla seyredildiğini bunları KKTC Tv'lerinin izlediğini görüyoruz. Dolayısıyla görsel planda Türkiye medyası daha etkin durumdadır.

Kutlamalar ile ilgili olarak dini bayramlar en çok kutlanılan şey olmasına rağmen yılbaşı, anneler ve babalar günü, evlilik yıldönümü, doğum günü gibi kutlamaların dini bayramlara yakın olarak kutlanmaktadır. Yılbaşı gibi kutlamalar ise toplumsal görünürlük açısından dini bayramları çok geride bırakmaktadır. Dini kandilleri kutlama ise bunlara göre daha sınırlı kalmaktadır.

Bir takım alışkanlıklar ve eğlence ile ilgili olarak ta şu sonuçlar karşımıza çıkmaktadır. En çok piyango bileti alma sonra sırasıyla bilgisayar oyunları, tombala çekilişi, sigara, içki ve kumar gelmekte, katılımcıların yaklaşık dörtte biri de hiçbirini yapmadıklarını ifade etmektedir. Burada bizim gözlemlerimize göre sigara ve içki oranlarının daha yüksek olduğu yönündedir. Ancak insanlar bazen düzenli olarak kullanmadıkları şeyleri kullanmıyor olarak değerlendirmektedir.

Bir aidiyet ve taraftarlık bilinci olarak futbol taraftarlığı ile ilgili olarak katılımcıların durumlarına baktığımızda yüzde doksandan fazla oranda Türkiye takımlarının tutulduğunu görmekteyiz. Bu da bize kimlik ve aidiyet olarak Türkiye ile olan sıkı bağı göstermektedir diyebiliriz. Yine kendilerini nasıl ifade ettiklerine baktığımızda birinci olarak Türk olma vasfı, bunu Kıbrıslı Türk olma ve Kıbrıslı Müslüman Türk olma vasfının izlediğini görmekteyiz ve bunların her biri yarıdan fazla orandaki kişilerce benimsenmektedir. Sadece Kıbrıslı olma ve sadece

Müslüman olarak ifade etme ise birbirine yakın oranda ve yüzde ondan az bir kesimce ifade edilmektedir. Bu durum Türklük ve Müslümanlığın en önemli kimlik ifadesi olma vasfında olduğunu ama bu sıfatlarla bitişik olmak kaydıyla Kıbrıslılığında etkin bir tanımlama öğesi konumunda bulunduğunu göstermektedir.

Dini inançlar ve konum ilişkisinde bir takım farklılaşmalar olsa da bu farklılaşma anlamlı ilişki düzeyinde değildir. İbadetler konum ilişkisinde namazla konum arasında önemli bir ilişki mevcuttur. Beş vakit ve diğer namazları en çok yerine getirenler, karışık olanlarda en az yerine getirenlerde kendi yerinde olanlarda bulunmaktadır. Hiç namaz kılmayanlarda en çok kendi yerinde olanlarda en az da karışık olanlarda görülmektedir. Oruç ibadeti konum ilişkisinde de oruç tutanlar en çok karışık olanlarda, en az ise kendi yerinde olanlarda yer almaktadır. Eskiden tutup şimdi tutmayanlarda çoktan aza doğru kendi yerinde olanlar, karışık ve güney göçmenleri şeklindedir. Hiç tutmayanlar ise kendi yerinde olanlar, güney göçmenleri ve karışık olanlar şeklindedir. Zekât verme konusunda, en fazla karışık olanlar vermekte diğer iki grup birbirine yakın oranlarda bulunmaktadır. Hiç vermeyenler ise en çok kendi yerinde olanlar, ondan sonra sırasıyla güney göçmenleri ve karışık olanlardır. Bu verilere göre ibadetler konusunda karışık olanların daha çok ibadet etme eğiliminde olduğu, kendi yerinde olanlarında en az ibadet etme eğilimde olduğu görülmektedir. Buna göre konum ve birlikte yaşanılan kişilerin birbirini etkileme durumlarının insanların ibadet etme davranışında etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Dua etme konum ilişkisinde değişik vesilelerle dua edenler birbirine yakın olmakla birlikte her gün dua edenlerin en çok kendi yerinde olanlar sonrada sırayla güney göçmenleri ve karışık olanlar olduğunu görmekteyiz. Hiç dua etmeyenler her

grupta çok düşük ve birbirine yakın oranlardadır. Bu durum insanın dua etme ihtiyacının fıtri bir özellik olarak örneklemimizce de ortaya konulmasıdır.

Dini inançları benimseme konum ilişkisine baktığımızda inançlıyım ve ibadetlerime çok bağlıyım diyenler en çok güney göçmeni ayrı olanlarda onlardan sonra karışık olanlar, en az da kendi yerinde olanlarda görülmektedir. İnançlı olup ibadetlerini hiç yapmayanlarda en çok kendi yerinde olanlar, güney göçmenleri ve karışık şeklinde sıralanmaktadır. Bu durum konumla inanç ve ibadet etme arasında bir ilişkinin mevcudiyetini göstermektedir.

Yaş, insanların dünyayı algılamaları inanç ve ibadetle ilgili davranışları konusunda etkili olan bir faktördür. Genel olarak kabul edilen ve bizimde araştırmamızda yaşla dini yaşantı arasında bir ilişkinin var olduğu ve ileri yaşlarda ibadet etme sıklığının artışı konusundaki hipotezimiz araştırma bulgularımızca desteklenmektedir. Yaş ile inanç durumu arasında da farklılaşmalar gözlenmesi beklenilen bir durumdur. Alınyazısı inancı ile yaş arasındaki ilişkiye baktığımızda da yaş ilerledikçe alın yazısının kesin olup değiştirilemeyeceği inancının arttığını görüyoruz. Alın yazısın insanın kendi oluşturduğu ve bazı durumlarda müdahale edebileceği inancının ise yaş azaldıkça yaşla ters orantılı olarak arttığını görmekteyiz. Bu durum gençlerin hayatı şekillendirme anlamında yaşlılardan daha farklı tutumda olduğunu göstermektedir. İbadet etmekle ilgili olarak bazı yaş gruplarında farklılıklar olmasına rağmen genel olarak yaş ilerledikçe ibadete yöneliş artmış genç yaşlarda ise bu davranış daha düşük seviyelerde seyretmiştir. Bu durum bir yandan gençlerin hayatın koşuşturmasına kendilerini daha çok kaptırmaları, diğer taraftan da yaşlıların sahip olduğu bazı bilgilerin ve geleneksel olarak önceki

kuşaklardan aldıkları uygulamaların gençler tarafından bilinememesi veya özümsenememesi ile açıklanabilir.

Cinsiyet, kişinin inanç yapısında ve ibadetlerle ilgili tutumlarında etkili olan faktörlerden bir tanesidir. Cinsiyete göre kadınların genelde inanç ilkelerine daha bağlı ve ibadetleri yerine getirme konusunda erkeklere göre yatkın oldukları varsayımlarımızdandır. Geleneksel uygulamalar ve halk inançları konusunda da kadınların daha yatkın olduğunu düşünmekteyiz. Araştırma bulgularımızda inançlar konusunda varsayımlarımızı desteklemektedir. Allah'a, meleklere, ahiret gününe, kaza- kader ve alın yazısına kadınlar erkeklerden daha fazla inanmaktadırlar. İbadetlerle ilgili davranışlarda ise namaz kılmak, oruç tutmak konusunda erkekler ile yaklaşık oranlardadırlar. Ancak hiç oruç tutmayanların erkeklerde daha yüksek olduğu görülmektedir. Fitre vermeye kadınların daha fazla yöneldikleri görülmektedir. Hacca gitme konusunda da kadınların daha çok gitmek istedikleri ve hac konusunda erkeklerden daha olumlu yaklaştıkları görülmektedir.

Geleneksel dini uygulamalar konusunda da varsayımımızda olduğu gibi kadınların bu davranışlara daha çok yöneldiklerini görmekteyiz. Bunlardan adak adama, günlük olarak dua etme, Kur'an-ı Kerimi Arapçasından veya Türkçe yazılışı ile okuma ya da bazı bölümleri okuma konusuna kadınların daha çok yöneldiklerini görmekteyiz.

Yaş, insanların hayata bakışlarını, inanç ve ibadetlerle ilgili tutumlarını belirleyen hususlardan bir tanesidir. Biz yaşla birlikte insanların inanç ve ibadetlerle ilgili tutum ve davranışlarında bir takım farklılaşmaların olacağını varsaymıştık. Bu varsayımımız bulgularımızca da doğrulanmaktadır. Ancak inançla ilgili konularda Allah inancı ve melek inancı konusunda yaşın artışı ile ters orantılı olarak kesin

inananların oranlarının düştüğünü görmekteyiz. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğine, ahirete, kaza kadere ve alın yazısına inanç konusunda genel olarak yaşın artışıyla doğru orantılı olarak inanma eğiliminin artış eğiliminde olduğunu görmekteyiz. İbadetlerle yaş ilişkisinde ise genel olarak yaş arttıkça ibadet etme eğiliminde de artış gözlenmektedir. Bu durum yaş ilerledikçe insanların bilgi ve tecrübelerinin artışı, hayatın anlamı konusunda edindikleri deneyimler ve toplumsal etki ve insanın kendine daha çok zaman ayırabilmesi gibi etkenlerle izah edilebilir.

Yaşla geleneksel halk inançları arasındaki ilişkiye baktığımızda adak adama tutumunun alt yaş kategorisinde en düşük bundan sonrada üst yaş grubunda düşük olduğunu görüyoruz. En yüksek oranda ise orta yaş gruplarında olduğunu görmekteyiz. Bu durum orta yaş gruplarının hayatın pek çok durumu -hastalık, iş hayatı, gelecek tasavvuru, çocukların geleceği gibi- karşısında alınan bir tavır olarak karşımıza çıkmaktadır diye değerlendirilebilir. Kur'an-ı Kerimi okuma ve ile ilgili davranışının yaşın artışıyla doğru orantılı olarak arttığını görmekteyiz. Kişilerin kendilerini dindarlık olarak değerlendirmelerine baktığımızda yaşın artışı ile paralel olarak dindarlık algısının da arttığını, dine ilgisiz olduğunu ifade edenlerinde yaş arttıkça düştüğünü görmekteyiz. Bu durum, yukarıda da belirttiğimiz gibi yaş arttıkça kişilerin dindarlıkla ilgili algı ve uygulamalarının artışını göstermektedir.

Öğrenim durumu, kişilerin kendileri ve dünya ile ilgili bakış açılarını, etkilemektedir. Kişiler aldıkları eğitimin seviyesi, bilgi kaynakları ve kültürel ortamın etkileriyle farklı davranış ve tutumlar içine girmektedirler. Genel olarak eğitim durumu yükseldikçe geleneksel inanç ve uygulamaların azalacağı buna karşın bilgi eksenli uygulamaların artacağı beklenir. Bizim araştırmamıza katılanların dini inançlarla ilgili tutumlarına baktığımızda, Allah inancı ve Kur'an-ı Kerim

hükümlerinin her devir için geçerli olduğu inancı ve ahiret inancının genel olarak öğrenim durumu arttıkça bir düşüş içerisinde olduğu görülmektedir. Öldükten sonra cennete girebilmek için Müslüman olup olmamanın gerekliliği ile ilgili olarak ta kesinlikle gereklidir diyenler öğrenim durumu arttıkça düşmektedir. Ancak bütün gruplarda yarıdan başlayarak öğrenim durumu ile paralel artan bir şekilde önemli olan kalp temizliği ve dürüstlüktür inancının benimsendiğini görmekteyiz. Alın yazısını değiştirmeye imkân yoktur inancının genel olarak öğrenim durumunun artışı ile düşme eğiliminde olduğunu görmekteyiz. Bu durum bizim varsayımımızı desteklemektedir. Aynı şekilde bu sonucu kişilerin eğitim seviyelerinin artışı ile inanç tutumlarında bir gerileme olarak değerlendirebileceğimiz gibi eğitim ortamı ve eğitimin mantığı ile de ilişkilendirmek gerekir diye düşünüyoruz.

Öğrenim durumu, ibadet tutumları ilişkisine baktığımızda namaz kılma ile ilgili davranışların genelde öğrenim durumu ile ters orantılı bir artış göstermesine rağmen lise mezunlarında üniversite mezunlarından daha az kişinin namaz kıldığını görmekteyiz. Bu durum üniversite mezunlarının içinde bulundukları öğrenim imkânı ve karşılaştıkları farklı tutum ve davranışlardaki kişilerle etkileşimlerinin bir etkisi olarak görülebilir. Kurban kesme konusunda da benzer bir tablo karşımıza çıkmakta, ancak burada da ortaokul mezunlarının kurban kesmeye daha olumlu yaklaştıkları görülmektedir. Fakat uygulamanın bütün gruplarda çok düşük oranlarda olduğu görülmektedir.

Öğrenim durumu / dini hayat hakkında değerlendirme, dünya ahiret algısı, dindarlık hakkında kendini değerlendirme konularına baktığımızda da genel olarak öğrenim durumu arttıkça dini hayat, dindarlık algısı ve bu dünyanın değil ahretin

önemli olduğu inançlarında bir düşüş eğilimi görülmektedir. Ancak üniversite mezunlarında lise mezunlarına göre daha yüksek oranların çıktığını görmekteyiz.

Ekonomik durumları insanların dini hayatlarını inanç ve ibadetlere bağlılığını etkileyen faktörlerden bir tanesidir. Kişiler maddi durumları değiştikçe özellikle ekonomik durumları arttıkça inanç değerlerine bağlılık ve benimseme tutumunda bir takım değişmeler gözlenmektedir. İbadet hayatında da alt gelir gruplarının aksine gelir seviyesi yükseldikçe bir düşüş gözlenmektedir. Kur'an-ı Kerim hükümlerinin her devir için geçerli olup olmadığı inancı gelir durumu ilişkisine baktığımızda gelir durumu arttıkça inanç oranında bir düşüş meydana gelmektedir. Bu durum analiz yöntemimizde anlamlı farklılaşma düzeyinde olmadığı için tablolaştıramadığımız diğer inanç durumları içinde geçerliliğini korumakta ve gelir düzeyi arttıkça inançları benimsemede bir düşüş meydana gelmektedir.

İbadetleri uygulama konusunda namaz ibadetinde gelir düzeyi ile namaz kılma ilişkisinde beş vakit namaz kılma durumunda en alt ve en üst gelir durumlarının birbirine yakın diğerlerinin daha düşük olduğunu, genel olarak namaz kılma durumunda ise gelir artışı ile paralel bir artış olduğunu görüyoruz. Fitre ve zekât verme durumlarında da gelir durumu arttıkça bu ibadetleri benimsemede bir artış görülmektedir. Bu durum gelir durumu ile ilişkilendirilebileceği gibi pek gelir durumu ile birlikte diğer toplumsal ve kültürel etkenlerinde etkili olan bir durumdur.

Dünya ahiret dengesi ile ilgili değerlendirme konusunda da inançlar ile bağlantılı olarak gelir durumu arttıkça önemli olan bu dünyada rahat olmak değil ahrette rahat olmaktır. İnancının gelir durumu arttıkça azalma eğiliminde olduğu görülmektedir.

Dini bilgi kaynakları kişinin dini bilgisinin sağlamlığı ve hangi yönde bilgi elde ettiği ile ilgili ipuçları vermektedir. Kıbrıs Türk toplumunda dini bilgi kaynakları genelde okul, aile çevresi, kendi kendine araştırma ve din görevlileri şeklinde olmakta özellikle okul ve aile büyükleri ön plana çıkmaktadır. Bu durum bizim dini bilginin geleneksel kaynaklardan geldiği varsayımımızı desteklemektedir. Okul aslında kitabi bilgiyi temsil etmekte olmasına rağmen Kıbrıs'taki okullarda alınan dini bilginin haftada bir veya iki saat olan din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde ve çoğu zaman dini eğitimi olmayan ya da yeterli olmayan kişilerce verilmesi bu bilgiyi de geleneksel bir bilgi seviyesinde değerlendirmemize sebep olmaktadır.

Burada din görevlilerinin dini bilgi kaynaklarında sınırlı bir durumda olduğunu görmekteyiz. Dini konularda danışma çevresinde ise din görevlileri başta olmak üzere bunları aile büyükleri takip etmekte, okul ve öğretmenlere müracaat edilmemektedir. Dini kurumlar ise kendilerine soru sorulma oranı olarak çok gerilerde kalmaktadır. Bu sonuçlar din eğitiminde çocukların din görevlilerine çok gönderilmemeleri, buna karşın dini hayatla ilgili sorun ortaya çıkınca da hem rahat ulaşılabilmesi hem de otorite kabul edilmeleri dolayısıyla din görevlilerine yöneldiklerini göstermektedir. Dini kurumların toplumla çok içli dışlı olamamaları da bir diğer husustur.

Halkın dini hayatı aslında birçok toplumda sadece kitabi bilgiye göre şekillenmez. Halkın geçmiş kültürel arka planı, birlikte yaşanılan toplumlar, dini bilgi seviyesi, istek ve ihtiyaçlar kişilerin gündelik dini yaşantılarını etkileyen faktörlerdendir. Bazı durumlarda bu geleneksel dini yaklaşım ve yaşantı kitabi ve asla dayalı inanç ve uygulamaların önüne geçebilmektedir. Kıbrıs Türk toplumunda

da geleneksel dini uygulamalar ve halk inançlarına bağlılık varsaydığımız gibi zaman zaman daha ön plana çıkmaktadır. Bunlara adak adama, nazar inancı, türbe ziyaretleri örnek olarak verilebilir. Bu tarz yaklaşımlar daha önce görüldüğü gibi halkın dini bilgilenmede daha çok kültürel ortamlardan ve dini bilgisi zayıf kesimlerden yararlanması ile açıklanabilmektedir. Bu durumlar kişilerin ideal Müslüman algılarında da kendini göstermekte, ideal Müslüman inanç ve ibadet yönünden çok kalp temizliği doğruluk ve dürüstlük üzerinden tanımlanmaktadır. Dindarlık açısından bakıldığında da toplumun yarıdan fazlası kendini dinle az ilgili ya da dine ilgisiz kategorisinde değerlendirmekte, dindar olduğunu söyleyenler ise katılımcıların yaklaşık üçte birine denk gelmektedir. Ayrıca din görevlilerinin toplumu bilgilendirmede yeterli olamamaları ve özellikle uzun süre farklı nedenlerle toplumun kendi içinden din görevlisi yetiştirememesi böyle bir sonucun ortaya çıkmasında etkili olmuştur denilebilir.

Bu veriler, Kıbrıs Türk toplumunun bir yandan Türkiye toplumu ile kuvvetli bağlar içinde olduğunu, göstermektedir. Ancak ada toplumu olması, zaman zaman ulaşım ve iletişimin sınırlı olması, değişik akımlar, ideolojik yaklaşımlar, birlikte yaşanılan toplumlarla kurulan iletişim ve etkileşimler vb. sebeplerle kendine özgü birtakım toplumsal ve dini yaşam biçimleri geliştirilmiş bunlar araştırmanın muhtelif bölümlerinde ortaya konulmuştur.

Bu veriler işığında ilerdeki çalışmalar ve Kıbrıs Türk toplumu hakkında şunları önerebiliriz: Kıbrıs Türk toplumunun dini ve sosyal yaşamı ile ilgili daha derinlemesine çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu amaçla yapılacak çalışmalar masa başı ve tepeden inmeci bir şekilde değil, toplumun içimde yaşayan kişilerce ön yargılardan uzak bilimsel temellere uygun olarak gerçekleştirilmelidir.

Kıbrıs Türk toplumunun ruh ve gönül dünyasını ortaya çıkarmak için onları bazı yönleri öne çıkararak yargılayıcı ötekileştirici tavırlardan önemle kaçınılmalıdır.

Türkiye ile ilgili araştırma sonuçlarında da görüldüğü üzere çok ciddi sosyo-kültürel ve duygu bağları mevcuttur. Bu bağları geliştirmek için bunlar üzerine yoğunlaşıp ortak noktalardan hareketle toplumsal birlikteliğe yönelik politikalar geliştirilmelidir. Bu noktada basın yayın ve özellikle görsel medyanın çok etkili olacağını düşünmekteyiz.

Dini alanla ilgili olarak, toplumun uzun tarihsel arka planını göz önüne almadan ötekileştirici yaklaşımlar, yerine toplumun geçmişini ve mevcut yapısı göz önüne alınmalıdır. Bire bir ilişkiye dayalı kolaylaştırıp zorlaştırmama, müjdeleyip nefret ettirmeme, ilkesi uyarınca hareket edilmeli ve topluma güven veren, işini çok iyi bilen görevlilerce sağlam bilgiye dayalı bir din eğitimi modeli geliştirilmelidir. Dini hayatla ilgili projeler geliştirilirken mutlaka toplumun kendi içinden kişilerin görüş ve önerileri dikkate alınmalıdır.

Din eğitimi ile ilgili din görevlilerinin aktif olarak kullanılması, din görevlilerinin sürekli toplumun içinde olmaları dolayısıyla önem taşımaktadır. Aynı şekilde Kıbrıs Türk toplumunun yerli olanlarının kendi içinden din eğitimi almış din görevlilerinin yetiştirilmesi, hem toplumun kendileri ile daha yakın iletişim kurması hem de din görevlilerinin topluma daha kolay dini bilgi ve rehberlik yapması açısından önem taşımaktadır.

ÖZET

Kuzey Kıbrıs Türk Toplumunda Sosyal ve Dini Hayat(Mesarya Örneği) 284 s.
Hacı ERMİŞ

Bu tez, Kıbrıs'ın tarihsel sürecini kısaca ele almakta, toplumsal hayatı değişik yönleri ile incelemektedir. Özellikle 1974 sonrası göz önüne alınarak günümüzdeki toplum hayatı incelenmiştir. Kıbrıs Türk toplumunun yaşamı ve Türkiye ile ilişkileri ele alınmıştır. Din, her toplumda olduğu gibi Kıbrıs Türk toplumunda da toplumsal kurumların en önemlilerindendir. Bu araştırmada toplumun dini inanç ve ibadetlerle ilgili tutum ve davranışları konum, yaş, cinsiyet, gelir durumu öğrenim durumu gibi değişkenlerle ilişkileri de ele alınmıştır. Ayrıca geleneksel yaklaşımları, dini bilgilerin kaynağı, halkın dini kurumlara ve din görevlilerine bakışı araştırılmıştır. Kıbrıs Türk toplumunun son yüzyılda yaşadığı birçok durumla ilgili olarak dini ve milli kimlikle ilgili yaklaşımları da incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda, Kıbrıs Türk toplumunun kendine özgü olarak nitelenebilecek birçok durumu bünyesinde barındırdığı görülmüştür. Anavatan olan Türkiye ile arasındaki derin bağlar çoğunlukla devam etmekte dini ve milli kimlik alanında birçok hususta benzerlikler bulunmaktadır. Dini hayatın inanç boyutu Türkiye'de yapılan birçok araştırma sonucu ile benzeşmekte, ahiret, kaza kader cennete girmede Müslüman olmanın gerekliliğine inançta farklılaşmalar bulunmaktadır. İbadet hayatında ise Türkiye'de yapılan araştırmalardan önemli ölçüde ayrışmakta ibadetleri yapma çok düşük oranlarda çıkmaktadır. Dini geleneksel uygulamalar ve türbe ziyaretleri toplumda önemli yer tutmaktadır. Dini hayatla ilgili değerlendirmelerde dindarlık ve dini bilgi konusunda eksiklikler dile getirilmektedir. Toplumsal ve dini hayat alanında Türkiye'den farklılaşmalar mevcuttur.

Anahtar kelimeler: Kıbrıs, din, Kıbrıs Türk Toplumu, sosyal ve dini hayat

ABSTRACT

Social and religious life of Turkish society in northern Cyprus (mesarya example) 284 s.
Hacı ERMİŞ

This thesis addresses the historical process of Cyprus briefly and examines its social life from different aspects. It particularly analyzes in considering the social life of post-1974 and today. The challenges Turkish Cypriot community has faced and their relationship with Turkey have been addressed. Religion is one of the most important of the social institutions in Turkish Cypriot community like in every other community in the world. This study also deals with the society's attitudes and behaviors towards religious beliefs and ways of worship with the variables of position, age, gender, income status, and educational status. It also analyzes its traditional approaches, the source of religious knowledge, and the society's perspective on religious institutions and religious officials. Turkish Cypriot community's attitudes towards religious and national identity have been analyzed with regard to many processes the society has gone through in the last century. As a result of these studies, it was observed that the Turkish Cypriot community has hosted in many cases of the site can be described as unique. Deep ties are being continued and very similar with its motherland Turkey in many aspects like religious and national identity. The faith dimension of religious life is similar to the results of several studies carried out in Turkey, there are variations about in belief in the necessity of being a Muslim, destiny and heaven. About the worship life; it is significantly separated from research conducted in Turkey and worshipping stands out at very low rates. Religious traditional practices and visiting the tombs have an important place in society. About assessment piety and religious knowledge, it is expressed the Religious life is being the lack of. There are some variations in the social and religious life in Turkey.

Keywords: Cyprus, religion, Turkish Cypriot community, social and religious life

BİBLİYOGRAFYA

AKGÜL, Mehmet, *Sanayileşme ve Din*, basılmamış yüksek lisans tezi, Konya 1991

AKŞİT, Bahattin & ŞENTÜRK, Recep & KÜÇÜKÜRAL, Önder & CENGİZ, Kurtuluş, *Türkiye'de Dindarlık,* İletişim Yayınları, İstanbul 2012

AKYÜZ, Niyazi, *Gecekondularda Dini Hayat ve Kentlileşme*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 2007

ALASYA, Hüseyin Fikret, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrısta Türk Eserleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ayyıldız Matbaası Ankara 1964

ALASYA, Hüseyin Fikret, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1987

ARIKLI, Erhan, Bugünkü Kıbrıs'ta Dini, Siyasi ve İctima'i Yaşayış, Ankara Üniversitesi, ilahiyat Fakültesi Lisans Tezi, (basılmamış), Ankara 1985

ARSLAN, Mustafa, *Türk Popüler Dindarlığı*, Dem Yayınları, İstanbul 2004

ARSLANTÜRK, Zeki & ARSLANTÜRK E. Hamit, *Uygulamalı Sosyal Araştırma SPSS,* Çamlıca Yayınları, İstanbul 2010

ASLANTÜRK, Zeki – AMMAN, M. Tayfun, *Sosyoloji,* Marmara İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1999,

ATALAY, Talip, *Geçmişten Günümüze Kıbrıs, İdari Yapılanma ve Din Eğitimi,* Mehir Vakfı Yayınları, Konya,2003

ATALAY, Talip, *Kuzey Kıbrıs'ta Yaygın Din Eğitimi ve Cami Hizmetleri*, Lefkoşa 2003

ATEŞİN, Hüseyin Mehmet, *Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası*, Marifet Yayınları, İstanbul 1996

AYDIN, Mehmet, *Dinler Tarihi*, Din Bilimleri Yayınları, Konya 1996

AYDIN, Mehmet S., *Din Felsefesi,* İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İzmir 1999

BAYYİĞİT, Mehmet, *Sosyo-Kültürel Yönleriyle Türkiye'de Hac Olayı*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1998

BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı, *Sosyoloji,* Sebat Basımevi, İstanbul 1939

BEDEVİ, Vergi, *Kıbrıs Tarihi*, Kıbrıs Türk Tarih Kurumu Yayınları, Lefkoşa, 1966

BERATLI, Nazım, Kıbrıslı Türklerin Tarihi, Galeri Yayınları, Lefkoşa 1999

BERGER, Peter L., Dinin Sosyal Gerçekliği, Çeviren: Ali Coşkun, İnsan Yayınları, İstanbul 1993

BİLGİN, Nuri, *Kimlik İnşası*, Aşina Kitaplar, İzmir 2007,s. 25,26'dan nakleden Kurt,

BİLGİN, Vejdi, Sosyal Çözülme ve Din, Etüt Yayınları, Samsun 1997

BOZKURT, Veysel, *Değişen Dünyada Sosyoloji*, Ekin Yayınları, Bursa 2009

BUHARİ, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, *es-Sahih*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992

BUYRUKÇU, Ramazan, *Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008

CERRAHOĞLU, Zehra (Yalçınkaya), *Birleşmiş Milletler Gözetiminde Kıbrıs Sorunu ile ilgili yapılan görüşmeler 1868-1990*, Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, Ankara 1998

ÇAKIR Vedat & ÇAKIR Vesile, *Televizyon Bağımlılığı,* Litera Türk Yayınları, Konya 2010

ÇAYIR, Kenan, *Yeni Sosyal Hareketler***,** Kaknüs Yay., İstanbul 1999 s. 141-144'dan nakleden Abdurrahman Kurt, Din Sosyolojisi,

ÇELİK, Celalettin, *Şehirleşme ve Din*, Çizgi Kitabevi, Konya 2002

ÇEVİKEL, Nuri, *Kıbrıs Eyaleti,* Doğu Akdeniz Üniversitesi Basımevi, Gazimağusa, 2000

ÇEVİKEL Nuri, *Kıbrıs, Akdeniz'de bir Osmanlı Adası*, 47 Numara Yayınları, İstanbul 2006

DEMİRAĞ, Hasan, *Kıbrıs; Onlar ve Biz,* Kıbrıs TMT Derneği Yayınları: I Lefkoşa, (tarih yok)

DİHLEVİ, Şah Veliyyulah, *Huccetullahi'l- Baliğa*, Tercüme Mehnet Erdoğan, İz Yayıncılık, İstanbul 1994

Dini Kavramlar Sözlüğü, Editör, İsmail Karagöz, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007

DİYANET İşleri Başkanlığı *Dini Hayat Araştırması*, 2014

DİYANET İlmi Dergi, Cilt 40, Sayı 2, 2004

DÖNMEZER, Sulhi, *Toplumbilim*, Beta Yayınları, Yenilenmiş 11. Bası, İstanbul, 1994

DUVERGER, Maurice, *Sosyal Bilimlere Giriş*, Bilgi Yayınevi, 4. Basım, Ankara 1990

EL- MEVSILİ, *İhtiyar*, Dar'ul Erkam Yayınları, Beyrut,

ERMİŞ, Hacı, *Eskil İlçesinde Sosyal ve Dini Hayat*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004

EROĞLU, Hamza, *Kıbrıs Türk Federe Devleti Kuruluşu Anayasası ve Bağımsızlığı*, Türk Devrim Kurumu Yayınları Ankara 1976

FİCHTER, Joseph, *Sosyoloji Nedir*, Çeviren: Nilgün Çelebi, Anı Yayıncılık, Ankara 2009

FURON, Raymond, Manuel de prehistoire generale, s.237'de nakleden Vergi Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, Kıbrıs Türk Tarih Kurumu Yayınları, Lefkoşa, 1966

FREYER, Hans, *Din Sosyoljisi*, Çev. Turgut Kalpsüz, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1964

FREYER, Hans, *Sosyolojiye Giriş,* Çeviren: Nermin Abadan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ajans Türk Matbaası, Ankara 1957

GAZİOĞLU, Ahmet Cemal and MORAN, Michael, *Past masters Of İllegality*, CYREP, Lefkoşa 2000

GAZİOĞLU, Ahmet Cemal, *Kıbrıs'ta Türkler 1570-1878*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (cyrep), Lefkoşa 2000

GİBBONS, Harry Scott, *Kıbrıs'ta Soykırım,* Çeviren: Alparslan Yılmaz& Erol Fehim, Özyurt Matbaası, Ankara 2004

GİDDENS, Anthony, *Sosyoloji*, Yayına hazırlayan: Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi, (basım yeri ve tarihi yok)

GÖLCÜK, Şerafeddin & TOPRAK, Süleyman, *Kelam*, Tekin Kitabevi, Konya 1996

GÜÇBİLMEZ, Erdoğan, *Yeni Mahalle ve Kayadibi Karşılaştırmalı Köy Araştırması*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası Ankara 1972

GÜLER, İlhami, *Allah'ın Ahlakiliği Sorunu*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2007

GÜNAY, Ünver, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat,* Erzurum Kitaplığı, Yayınları, İstanbul 1999,

GÜNAY, Ünver, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yayınları, İstanbul 1998

GÜNAY, Ünver, H.Güngör, V. Ecer, Ş, Kuzgun, H. Sayım, A.V. Taştan, *Kayseri ve Çevresinde Ziyaret Yerleri,* Kaysesi Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kayseri 1989

GÜREL, Şükrü Sina, *Kıbrıs Tarihi*, Kaynak Yayınları, Ankara 1984

GÜVENÇ, Bozkurt, *Türk Kimliği,* Boyut Kitapları, İstanbul 2008

HAMİDULLAH, Muhammed, *İslam'a Giriş*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2001

HAMMER, Joseph Von, *Osmanlı Tarihi,* Çeviren: Mehmet Ata, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2005

İBN-İ MACE, Muhammed b. Yezid el-Kazvînî, *es-Sünen,* Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992

İLMİHAL, Komisyon, İman ve İbadetler, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004

İSMAİL, Sabahattin, *Kıbrıs Cumhuriyetinin Doğuşu-Çöküşü ve KKTC'nin Kuruluşu,* Akdeniz Haber Ajansı Yayınları-7 İstanbul (tarih yok)

İSMAİL, Sabahattin, *Kıbrıs Üzerine Bildiriler*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (cyrep) Yayınları, Lefkoşa 1998,

KARASAR, *Niyazi, Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın Dağıtım, 11. Baskı, Ankara 2002

KIBRIS Din Görevlileri Reorganizasyon Raporu, 5 Şubat 1969, s. I, II, III'den aktaran Talip Atalay, *Geçmişten Günümüze Kıbrıs, İdari Yapılanma ve Din Eğitimi,* Mehir Vakfı Yayınları, Konya,2003

KIBRIS TÜRK KÜLTÜR DERNEĞİ, *Kıbrıs'ın Tarihi Gelişimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti,* Yazar ve Yayımcı aynı (Kıbrıs Türk Kültür Derneği) Ulus Ofset, Ankara 1984

KKTC, *Devlet Planlama Örgütü, İstatistik,* 2011 Nüfus Sayım Sonuçları

KKTC, Turizm Örgütü, *Turizm İstatistikleri Yıllığı,2009*

KOÇ, Turan, *Din Dili*, İz Yayınları, İstanbul 1998

KONUR, İsmet, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'taki Türk Eserleri,* Seyhan Basımevi, Adana 1946

KOŞTAŞ, Münir, *Üniversite Öğrencilerinde Dine Bakış*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995

KÖROĞLU, Cemile Zehra, *Tüketim Kültürü ve Din,* Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, Ankara 2012

KURT, Abdurrahman, *Din Sosyolojisi*, Sentez Yayıncılık İstanbul 2012

KUŞ, Elif, *Nicel-Nitel Araştırma teknikleri*, ANI Yayıncılık, Ankara 2009

MADEN, Rukiye, *Dr. Fadıl Küçük ve Kıbrıs,* Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2014

MANİZADE, Derviş*, Kıbrıs Dün Bugün Yarın,* Kıbrıs Türk Kültür Derneği İstanbul Bölgesi Yayınları, Yaylacık Matbaası, İstanbul1975

MARDİN, Şerif, *Din ve İdeoloji*, Sevinç Matbaası, Ankara 1969

MARSHALL, Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü*, Çevirenler Osman Akınhay & Derya Kömürcü, Bilim-Sanat Yayınları Ankara 1999

M.E.B. *İslam Ansiklopedisi, Kıbrıs Maddesi*, Milli Eğitim Basımevi, 1977 İstanbul, Cilt 6

MENSCHİNG, Gustav, *Dini Sosyoloji*, Çeviren: Mehmet Aydın, Tekin Kitabevi, Konya 1994

MUTLU, Erol*, İletişim Sözlüğü*, Sofos Yayınları, Ankara 2012

MÜSLİM, Ebu'l-HuseynİbnüHaccâc el-Kuşeyrî, *es-Sahih*, Tahkik: Muhammed Fuad Abdulbaki, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992

NESİM, Ali, Kıbrıslı Türklerin Kimliği, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa 1990, s.138,139'dan nakleden Ateşin,

NİSBET, Robert, *Sosyolojik Düşünce Geleneği*, Çeviren, Yusuf Kaplan, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2013

OBERLİNG, Pierre, *Bellapais'e Giden Yol,* Çev. Mehmet Erdoğan Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1987

OĞUZ, Süleyman, *Kıbrıs Sorunu,* Eti Matbaası, Ankara 1973

OKUMUŞ, *Ejder, Zamanın Toplumsal Gerçekliği*, ARK Kitapları Özgü, Yayınları, İstanbul 2011

OLGUN, Aydın, *Kıbrıs'ın Anatomisi*, 4 Devir 4 Lider, Ağaç- İş Matbaası Ankara 1975

ORR., C.W.J., *İngiliz Egemenliği Altında KIBRIS*, Çev. Ali Çakıroğlu, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşe, Mart 2013

OZANKAYA, Özer, *Toplumbilime giriş*, Sevinç Matbaası, Ankara 1975

ÖZTUNA, Yılmaz, *Büyük Türkiye Tarihi*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1983, C.IV.

ÖZTÜRK, Mehmet, *1878'den Günümüze Kıbrıs Türk Toplumunun Dini Hayatı,* (basılmamış yüksek lisans tezi), Ankara 1996

PAREKH, Bhikhu, *Kimliğin Mantığı*, çev. Suat Aksoy, Kimlik Politikaları, Editör: Fırat Mollaer, Doğu- Batı Yayınları, Ankara 2014

PEKOLCAY, A. Necla, *Mevlid, Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 29

POLOMA, Margaret, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları,* Çeviren Hayriye Erbaş, Palme Yayıncılık, Ankara 2012

PUNCH, Keith F., *Sosyal Araştırmalara Giriş, Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, Çevirenler, Dursun Bayrak, H. Bader Arslan, Zeynep Akyüz, Siyasal Kitabevi, Ankara 2011

SENCER, Muzaffer, *Toplumbilimlerinde Yöntem*, Beta Basın Yayın Dağıtım, 3. Bası, İstanbul 1989

SOROKİN, Pitirim Alexandrovitch, *Çağdaş Sosyoloji Teorileri*, Çeviren: M. Münir Raşit Öymen, (Yayımcı yok) Ankara 1974

SWİNGEWOOD, Alan, *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, Çeviren: Osman Akınhay, Bilim Sanat Yayınları, Ankara 1998

ŞANLI, Hasan, *Kıbrıs, Siyasal toplumsal Değişimler*, Güneş Matbaacılık, Ankara 1967

ŞEKER, Mehmet, *Osmanlılarda Mevlid Törenleri*, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Mevlid maddesi, C.29

ŞENTÜRK, Lütfi & YAZICI, Seyfettin, *İslam İlmihali*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 11. Baskı, Ankara 2004

ŞİMŞEK, Sabit, *Bugüne Kadar Kıbrısa Gönderilen Din Görevlileri Raporu*, DİB, Ankara, 1989

TAPLAMACIOĞLU, Mehmet, *Din Sosyolojisi*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1983

TARKAN, M. Tevfik, *Kıbrıs,(Genel Çizgileriyle),* Sevinç Matbaası, Ankara 1975

TAŞ, Kemaleddin, *Türk Halkının Gözüyle Diyanet*, İz Yayıncılık, İstanbul 2002,

TAŞTAN, Vahap, *Değişim Sürecinde Kimlik ve Din*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Yayınları, Kayseri 1996

TAYLAN, Hasan Hüseyin, *Televizyonla Yetişmek*, Çizgi Kitabevi, Konya 2011

TEZCAN, Mahmut, *Boş Zamanlar Sosyolojisi*, Doğan Matbaası, Ankara 1977

TİRMİZİ, Muhammed b. İsa, *es-Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992

THOMPSON, John b., *Haber Ticareti*, Crowley David & Heyer Paul, İletişim Tarihi, Çev. Berkay Ersöz, Phoenix Ankara 2010

TOLSTOY, *Din Nedir?* Furkan Yayınları, İstanbul, 1997

TURNER, Bryan S., *Max Weber ve İslam*, Çev. Yasin Aktay, Vadi Yayınları, Ankara 1997

TÜRK, Hikmet Sami, *Kıbrıs Sorunu Çözüm Zamanı,* Toplumsal ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı (TESAV) Yayınları, Ankara 2003

TÜRKDOĞAN, Orhan, *Etnik Sosyoloji*, Timaş Yayınları, İstanbul 2006

UYSAL, Veysel, *Psiko -Sosyal Açıdan Oruç,* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1994

VATANDAŞ, Celalettin, *Tevhid ve Değişim*, Pınar Yayınları, İstanbul 1992

WACH, Jachim, *Din Sosyoljisi*, Çev. Ünver Günay, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 1990

WALLACE, Ruth A. & WOLF, Alison, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Çev. Leyla Elburuz&M.Ram i Ayas, Punto Yayıncılık İzmir, 2004

ZEBİDİ, Zeynü'd-din Ahmed b. Ahmed b Abdi'l- Latifi, *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, Kamil Miras, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Cilt 8

ZUHAYLİ, Vehbe, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, Çeviri, Komisyon, Risale Yayınları, İstanbul 1994

ZUKERMAN, Phill, *Din Sosyolojisine Giriş*, Birleşik Dağıtım Kitabevi, Ankara 2009

Makaleler

AKYÜZ, Vecdi, Fıkhi Açıdan Kurban, *Uluslararası Kurban Sempozyumu,(8-9 Aralık 2007)* Bayrampaşa Belediyesi& Diyanet İşleri Başkanlığı, Bayrampaşa Belediyesi Yayınları, İstanbul 2008,

AKYÜZ, Niyazi & ÇAPCIOĞLU, İhsan, Din Toplum İlişkileri, *Din Sosyolojisi El Kitabı,* edt. Niyazi Akyüz& İhsan Çapcıoğlu, Grafiker Yayınları, Ankara 2012

AKYÜZ, Niyazi, Haccın Sosyolojik Yansımaları, *Diyanet Aylık Dergi,* Ocak 2004

ALASYA, Hüseyin Fikret, Osmanlı Hükümeti Tarafından Ortodoks Kilisesine Verilen İmtiyazlar, *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi, Türk Heyeti Tebliğleri, (14-19 Nisan 1969)* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1971

ARIK, M. Selim, Hurafe ve Batıl İnançlar Üzerine Bazı Düşünceler, *Diyanet İlmi Dergi*, Cilt 42, Sayı 2

ATALAY, Talip, K.K.T.C'de Yaygın Din Eğitimi Alanında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu,(30 mart-1 Nisan 2102)* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2013

ATAY, Tayfun, Batı'da Bir Nakşî Cemaati, Şeyh Nazım Kıbrisi Örneği, İletişim Yayınları, İstanbul 1996

AYDIN, Mustafa, Toplumsal Yapı ve Kurumlar, *Sosyoloji'ye Giriş*, Editörler: İhsan Çapcıoğlu- Hayati Beşirli, Grafiker Yayınları, Ankara 2013

BODUR, Hüsnü Ezber & ÇAPCIOĞLU, İhsan, *Sosyolojik Teori ve Din, Din Sosyolojisi El Kitabı,* Editörler: Niyazi Akyüz & İhsan Çapcıoğlu, Grafiker Yayınları, Ankara 2012

CAPPS, Walter H., Toplum ve Din, Derleyen ve çeviren Ali Coşkun, *Din Toplum ve Kültür,* İz Yayıncılık, İstanbul 2005

CHEVALİER, Jean, Din Fenomeni, Çeviren: Mehmet Aydın, *Din Fenomeni, Derleyen: Mehmet Aydın, Din Bilimleri Yayınları, Konya 199*5

CİLACI, Osman, Büyücülük Modern Falcılık ve Astrolji, *Diyanet İlmi Dergi,* Cilt 33, Sayı 4

COŞTU Yakup, Londra'da Türklere Ait Dini Organizasyonlar, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 2009/2, c. 8, sayı: 16, s. 80

DEMİR, Zekiye, Haccın Kadınları Dönüştürücü Etkileri, *Diyanet İlmi Dergi,* Cilt 50, Sayı 2, Nisan Mayıs, Haziran 2014

EFE, Âdem, Türk Kültüründe Mevlid Geleneği, *Avrupa İslam Üniversitesi İslam Araştırmaları Dergisi,* Mayıs 2010, Sayı I

ERDENTUĞ, Nermin, Kıbrıs ve Türkiye Türk Toplumlarının Kültür Birliği, *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969)* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1971

ERZEN, Afif, Kıbrıs Tarihine Bir Bakış, *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi,* Türk Heyeti Tebliğleri, (14-19 Nisan 1969) Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1971

GEERTZ, Cifford, Kültürel Bir Sistem Olarak Din, *Din Sosyolojisi,* edt. Yasin aktay, M. Emin Köktaş, Vadi Yayınları, Ankara 1998

GLOCK, Charles Y., Dindarlığın Boyutları Üzerine. Çeviren: Mehmet Emin Köktaş, *Din Sosyolojisi*, Derleyen Yasin Aktay M. Emin Köktaş Vadi Yay. Ankara 1998

GÜN, Ayşegül, Yaygın Din Eğitiminin Hedef Kitlesi Olarak Kadınlar, *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu (30 mart- 1nisan 2012),* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2013

GÜNAY, Ünver, Toplumsal Bütünleşme ve Din, *Din Sosyolojisi el kitabı,* edt: Niyazi Akyüz& İhsan Çapçıoğlu, Grafiker Yayınları, Ankara 2012

GÜNDÜZ, Şinasi, Dinlerde Tanrıya Yakınlaşma Aracı Olarak Kurban, *Uluslararası Kurban Sempozyumu,(8-9 Aralık 2007)* Bayrampaşa Belediyesi& Diyanet İşleri Başkanlığı, Bayrampaşa Belediyesi Yayınları, İstanbul 2008

GÜRSOY, Cevat, Coğrafya Bakımından Kıbrıs ve Türkiye, *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi, Türk Heyeti Tebliğleri, (14-19 Nisan 1969)* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1971

HÖKELEKLİ, Hayati, Aile Psikolojisi ve Aile İçi İletişim, *Diyanet İlmi dergi,* Cilt 40,Sayı 2, 2004, s. 42,44

İNALCIK, Halil, Ottoman Policy and Administratıon ın Cyprus After the Conquest, *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi, Türk Heyeti Tebliğleri, (14-19 Nisan 1969)* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1971

KEHRER, Günter, Din Sosyolojisi, Edtör, Yasin Aktay, M. Emin Köktaş, *Din Sosyolojisi,* Vadi Yayınları, Ankara 1998

KESER, Ulvi, Kıbrıs'ta Göç Hareketleri ve 1974 Sonrasında Yaşananlar, *Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırma Dergisi (ÇTTAD),* Cilt V. Sayı 12,(2006/ Bahar)

KURT, Abdurrahman, Toplum ve Din, *Sosyolojiye Giriş,* Editör: İhsan Sezal, Martı Ayınları, Ankara 2002

MARKS, Karl ve ENGELS, Friedrik, Din ve İdeoloji, Derleyen Yasin Aktay- M. Emin Köktaş, *Din Sosyolojisi,* Vadi Yayınları, Ankara 1998

MEHMEDOĞLU, Yurdagül*, Değer Oluşturucu ve Aktarıcı Konumuyla Aile, Diyanet İlmi Dergi,* Cilt 40, Sayı 2, 2004

OKUMUŞ, Ejder, Toplumsal değişme ve Din, *Din Sosyolojisi el kitabı,* Edt: Niyazi Akyüz& İhsan Çapçıoğlu, Grafiker Yayınları, Ankara 2012

ORHONLU, Cengiz, Osmanlı Türklerinin Kıbrıs Adasına Yerleşmesi, *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi, Türk Heyeti Tebliğleri, (14-19 Nisan 1969)* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1971

ÖCAL, Mustafa, Dünden Bugüne Din Görevlileri ve Mesleki Yeterlikleri, *Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu(28-29 Mayıs 2002)* İlahiyat Bilimleri Vakfı Yayınları, Kayseri 2003,

PARLADIR, Selahattin, Dua Varlığın Özü, İbadetin Ruhu*, İslam'a Giriş Ana Konulara Yeni Yaklaşımlar,* Editör: Bünyamin Erul, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2007

SEZAL, İhsan, Toplum ve Aile, *Sosyolojiye Giriş*, Editör: İhsan Sezal, Martı Ayınları, Ankara 2002

SOLMAZ, Bünyamin, Dinin Toplum ve Kültür Üzerine Etkileri, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 1996, Sayı 6, 125-147

RİİS, Ole Preben, Din Sosyolojisinde Metot, Çeviren, Ahmet Onay, CLARKE, Peter B., Din Sosyolojisi Kuram ve Yöntem, Çeviri Editörü, İhsan Çapcıoğlu, İmge Kitabevi Ankara 2012

SÜHA, Ali, Kıbrıs'ta Türk Maarifi, *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969)* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1971

SUİÇMEZ, Yusuf, Kıbrıs'ta Din, *Türk Dünyasının Dini Meseleleri Kutlu Doğum Haftası Sempozyumu,* Yayıma Hazırlayan, Ömer Turan, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1998

TÖRE, Elmaziye, Kıbrıs Türk Toplumunda Sosyo-Kültürel Yapının Tanınmasında Öğretmenlerin Rolü, *The Journal of International Social Research*, Volume 2/6 Winter 2009

USTA, Niyazi, Ekonomi ve Din, *Din Sosyolojisi El Kitabı,* Editör. Niyazi Akyüz İhsan Çapcıoğlu, Grafiker Yayınları Ankara 2012

ÜNAL, İsmail Hakkı, Kur'an'da Aile Kurumu, *Diyanet İlmi Dergi,* Cilt 40, Sayı 2, 2004

VRİJHOF, P.Hendrik, Din Sosyolojisi Nedir? *Din Sosyolojisi*, Derleyen Yasin Aktay, M. Emin Köktaş, Vadi Yayınları, Ankara 1998

WEBER Max, Din Sosyolojisi, *Din Sosyolojisi*, Editör: Yasin Aktay, M. Emin Köktaş, Vadi Yayınları, Ankara 1998

YAVUZER, Hasan, Diyanet İşleri Başkanlığının Kurumsal Yapılanması İçinde Cami Hizmetlerine Sosyolojik Bir Bakış, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi,* Sayı 12, Eylül 2008

Gazete ve Elektronik Kaynaklar

Nizam Gazetesi, 11.2.1972, Sayı: 27. Aktaran, Talip Atalay,

www.milliyet.com.tr/ver-elini-guney kibris/ekonomi/detay/2098808/default.htm. 08. 08. 2015

www.haberler.com/kibris-taki-dini-liderler-biraraya-geldi5719435-haberi, 10 Şubat 2016

www.kibristkd.org.tr/tr/makaleDetay.aspx?hbr=289&yzr=2

www.abhaber.com/rum-baspiskoposu-2-hrisostomosun-aciklamaları-protesto-edildi/ 5 Temmuz 2015

www.birgun.net/haber-detay/kibris-ta-donusumlu-baskanlik-gerilimi-103173.html

www.gundemkibris.com-lefkosa-hala-sultan-camisinin-temeli-atildi-68049h.html.

www.kktcdinisleri.com/yeni/?p=8036;

www.kktcdinisleri.com/yeni/?p=1045

www.haberler.com/ kibris-taki-dini-liderler-biraraya- geldi-5719435-haberi

Sayın Katılımcı:

Bu anket, KKTC vatandaşlarının sosyal ve dini hayatlarıyla ilgili bilgileri ve katılımcıların din ve kimlik algılarıyla ilgili görüşlerini öğrenmeyi amaçlamaktadır. Ankete vereceğiniz cevaplar bilimsel bir araştırmada kullanılacak olup başka bir kurum veya kişiye verilmeyecektir. Sorulara vereceğiniz bilgilerin samimi ve doğru olması, anketin geçerliliği ve doğruluğu açısından son derece önemlidir.

İlginize şimdiden teşekkür ederim.

Prof. Dr. Niyazi Akyüz **Hacı ERMİŞ**
Ankara Üniversitesi Öğretim üyesi **Ankara Üniversitesi Doktora öğrencisi**

1)Konum:
1( ) Karışık 1( ) Kendi yerinde 3( ) Güney göçmeni ayrı
2)Yaşınız:
1( )18-25 2( )26-35 3( ) 36- 50 4( ) 51 ve Üzeri
3)Cinsiyetiniz:
1( ) Kadın 2( ) Erkek
4)Medeni Durumunuz Nedir?
1( ) Evli 2( ) Bekar 3( ) Dul ve Boşanmış
5)Mesleğiniz:
1( ) İşçi 2( ) Memur 3( )Ev Hanımı 4( ) Öğrenci 5( ) Hayvancılık 6( )Ticaret
7( )Emekli 8( )Diğer(belirtiniz)….
6)Öğrenim Durumunuz:
1( )İlkokul 2( )Ortaokul 3( ) Lise 4( )Üniversite
7) Okuduğunuz, okumayı düşündüğünüz üniversite nerededir veya nerede olmasını istersiniz?
1( ) KKTC 2( ) Türkiye 3( ) İngiltere, Rum ve diğer yabancı ülkeler
8)Aylık Gelir Durumunuz Nedir?
1( )1400 TL' den az 2( )1400-2490 TL arası 3( )2500-3990 TL arası
4( )4000 TL ve üzeri 5( ) İşsizim gelirim yok
9) Aile fertlerinize ait toplam kaç otomobil bulunmaktadır?
1( ) 3 ve üzeri 2( )2 adet 3( ) 1 adet 4 ( ) hiç yok
10)Oturduğunuz ev sizin mi? Yoksa Kiracı mısınız?
1( )Bizim 2( )Kiracıyız
11)Evinizde kimlerle birlikte kalıyorsunuz?
1( ) Eşim ve çocuklarımla 2( ) Anne babam ve kardeşlerimle 3( )Dedem ninem, annem, babam ve kardeşlerimle 4( )Anne babam, eşim ve çocuklarıml
5( )Yalnız başıma
12) Oturduğunuz evde toplam kaç kişi bulunuyor?
1( ) 5 ve üzeri 2( ) 4 kişi 3( ) 3 kişi 4( ) 2 kişi 5( ) 1 kişi
13) Sizce evlenilecek kişi hangi toplumdan olmalı?
1( ) Rum 2( ) İngiliz 3( )Kıbrıs Türkü 4( ) Türkiyeli 5( ) Fark etmez

14) Sizce evlenilecek kişinin en çok hangi yönü önemlidir?
1( ) Güzellik/Yakışıklılık 2( ) Zenginlik 3( ) Asalet
4( )Dindarlık 5( ) Görgü, beceri ve dürüstlük 6( ) Diğer(belirtiniz……)
15) Evlilikte nikâhla ilgili düşünceleriniz nelerdir?
1( ) Düğünle birlikte resmi nikâh yapılmalı 2( )Nişanlanınca Resmi nikâh yapılmalı
3( )Resmi nikâhın yanında dini nikâhta yapılmalı 4( ) nikâhın bir anlamı yok
16)Boş zamanlarınızda neler yaparsınız? (Birden çok şık işaretleye bilirsiniz)
1( ) Kitap okurum. 2( )Kahvehaneye giderim 3( ) Komşularıma kahve içmeye giderim 4( )Gazete okurum 5( )İnternete girerim
6( )Spor yaparım 7( )Arkadaşlarımla gezintiye çıkarım 8( )Hepsi
17) Aşağıdakilerden hangilerini kutlarsınız?
1( ) Doğum günleri 2( )Evlilik yıldönümüm 3( ) Anneler- Babalar günü
4( )Yılbaşı 5( )Dini Bayramlar 6( )Kandil geceleri 7( )Hepsi
18) Aşağıdakilerden hangilerini yaparsınız?
1( )Kumar, bett. Şans oyunu Oynamak 2( )İçki kullanmak
3( )Piyango bileti almak. 4( )Sigara kullanmak 5( )Tombala çekilişine katılmak 6( )Bilgisayar oyunları oynamak. 7( ) Hiç biri 8( )Hepsi
19)Hangi sıklıkla kitap okursunuz?
1( )Haftada bir kitap 2( ) Ayda bir kitap 3( )3 Ayda bir kitap
4( )Yılda bir kitap 5( )Hiç kitap okumam
20)Ne kadar sık gazete okursunuz?
1( ) Her gün 2( )Ara sıra 3( )Nadiren 4( )Hiç okumam
21)Eğer gazete okuyorsanız hangi gazeteleri okursunuz?
1( ) KKTC gazeteleri (belirtiniz……...……)
2( )Türkiye gazeteleri(belirtiniz……..,)
3( ) Rum gazeteleri (belirtiniz…….…….)
4( )İngiliz gazeteleri(belirtiniz……..…)
22) Hangi televizyonları izlersiniz?
1( ) KKTC Tv.'leri (belirtiniz……, ……)
2( )Türkiye TV.'leri(belirtiniz……., ……)
3( ) Rum TV.'leri (belirtiniz……..…….)
4( )İngiliz TV.'leri(belirtiniz……, ……)
23) Hangi futbol takımını tutuyorsunuz?
1( ) Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş 2( )Chelsea 3( )Limasol 4( )Diğer
24) Kendinizi kimlik olarak aşağıdakilerin hangisiyle ifade edersiniz?
1( ) Türk 2( )Kıbrıslı Türk 3( )Kıbrıslı 4( )Müslüman Türk
5( )Kıbrıslı Müslüman Türk 6( ) Müslüman
25) Allah'a inanç konusundaki düşünceniz nedir?
1( ) Hiçbir delile gerek duymadan Allaha kesin olarak inanıyorum
2( )Âlemden birçok delil bularak Allaha inanıyorum
3( ) Allah'a inanıyorum ancak bazı şüphelerim var
4( ) Allah'ın varlığı konusuna ilgi duymuyorum
5( )Her türlü dogmatik inanca karşıyım
6( )Diğer(Belirtiniz)……
26) Meleklere inançla ilgili düşünceniz nedir?
1( ) Meleklerin varlığına kesin olarak inanıyorum
2( )Meleklerin varlığı konusunda şüphelerim var
3( )Melekler konusunda yeterince bilgi sahibi olmadığım için kararsızım

4( ) Meleklerin varlığına inanmıyorum

27)Diğer Kutsal Kitaplar ve Kur'an-ı Kerim ile ilgili düşünceniz nedir?

1( )Hepsi Allahtan gelmiş ve aralarında fark yoktur

2( )Hepsi Allahtan gelmiş ama Kur'an-ı Kerim dışındakiler asli yapısını koruyamamıştır.

3( )Kutsal kitaplar hakkında bilgi sahibi değilim.

4( )Kutsal kitapların Allah'tan geldiğine inanmıyorum.

28) Kur'an-ı Kerimin hükümlerinin her devir için geçerli olduğuna inanıyor musunuz?

1( ) Kesinlikle inanıyorum.

2( ) İnanmıyorum.

3( ) Bazı Hükümlerin geçerli, bazılarının da geldiği dönemle ilgili olduğunu düşünüyorum.

4( )Yeterli bilgi sahibi değilim ve kararsızım.

29)Peygamberlerle ilgili inanç ve düşünceleriniz nelerdir?

1( )Peygamberlerin Allah tarafından insanlara yol gösterici olarak gönderildiğine inanıyorum

2( )Peygamberler yalnızca üstün zekâlı kişilerdir; Allah tarafından gönderilmemiştir.

3( )Peygamberlerde sıradan insanlardır; daha sonraları bu sıfatları insanlar uydurmuşlardır.

4( )Peygamberlere inanmıyorum

30) Hz. Muhammed'in peygamberliği ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

1( ) Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna kesin olarak inanıyorum

2( )Hz. Muhammed'i büyük bir insan olarak kabul ediyorum

3( ) Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna inanmıyorum

4( ) Peygamber olarak böyle bir kişinin yaşadığından emin değilim

31)Öldükten sonra dirilme ve yeni bir hayat inancı olan "Ahiret'e inançla" ilgili düşünceleriniz nelerdir?

1( )Ahiret gününe kesin olarak inanıyorum

2( ) Ahiret günüyle ilgili şüphelerim var

3( ) Ahiret gününe inanmıyorum.

4( ) Ahiret günü ile ilgili yeterince bilgi sahibi değilim

32) Cennete girebilmek için Müslüman olmak gerekli midir?

1( )Kesinlikle gereklidir

2( )Gerekli değildir

3( )Önemli olan kalbin temiz olması ve dürüst olmaktır.

4( )Yardımcı olabilir.

33( )Kaza ve Kadere İnançla ilgili düşünceleriniz nelerdir.

1( )Kaza ve Kadere kesin olarak inanıyorum.

2( )Kaza ve Kadere inanmıyorum.

3( )Kaza ve Kaderle ilgili şüphelerim var.

4( ) Kaza ve Kaderle ilgili yeterince bilgi sahibi değilim

34)Bir kimsenin alın yazısını değiştirmeye imkân yoktur ifadesiyle ilgili düşünceniz nedir?

1( )Alın yazısı kesindir değiştirilemez.

2( ) Alın yazısı diye bir şey yoktur.

3( ) Alın yazısını insan kendi oluşturur; ancak Allah'ın istediği anda müdahalesi olabilir.
4( ) Alın yazısı ile ilgili yeterli bilgi sahibi değilim, kararsızım.

35) İbadetler ile ilgili düşünceniz aşağıdakilerden hangisidir?

1( ) Her Müslüman mutlaka Allah'a ibadet etmelidir.
2( )Önemli olan ibadet değil kalp temizliğidir.
3( )Herkes kendi durumuna göre ibadet etmeli belirli şekillere zorlanmamalı.
4( ) Çalışmakta bir ibadet olduğundan çalışan kimsenin ibadete ihtiyacı yoktur.
5( )İbadet etmek günahkârlara gereklidir.

36) Namaz kılmakla ilgili durumunuz aşağıdakilerden hangisine uygundur?

1( )Beş vakit namazımı kılıyorum
2( ) Ara-sıra namaz kılıyorum
3( )Sadece Cuma namazını kılıyorum
4( )Sadece bayram namazını kılıyorum
5( )Hiç namaz kılmıyorum

37)Oruç tutma durumunuz hangisine uygundur?

1( )Ramazan ayının tamamında ve dini günlerde oruç tutarım.
2( )Sadece Ramazan ayında oruç tutarım
3( )Ramazanda ara-sıra oruç tutarım
4( )Eskiden tutardım şimdi tutmuyorum.
5( )Hiç oruç tutmuyorum

38) Ramazan ayında fitre vermekle ilgili durumunuz nedir?

1( )Her yıl veririm. 2( )Bazen veririm.
3( )Maddi durumum iyi olsa verirdim 4( )Hiç vermiyorum.

39)Zengin olanların yılda bir kez malının belirli bölümünü vermeleri istenen zekât ibadeti ile ilgili durumunuz nedir?

1( ) Her yıl düzenli olarak zekâtımı veririm.
2( ) Zaman zaman farklı miktarlarda yardım kuruluşlarına bağışta bulunurum.
3( )Bazı yıllarda veririm. 4( )İmkânım olsa verirdim 5( )Hiç zekât vermiyorum.

40) İslam'ın beş şartından biri olan hac ibadeti ile ilgili durumunuz nedir?

1( ) Haccın üzerimizde bir görev olduğunu düşünüyorum imkânım olursa hacca gitmek isterim.
2( ) Hacca gittim.
3( ) Hacca gitmek Araplara para yedirmektir.
4( ) Hac bir seyahattir.
5( ) Hacca gitmek istemiyorum.

41) Kurban Bayramında kurban keser misiniz?

1( ) İmkânım olsa kesmek isterim.
2( )Kurban kesmek hayvan katliamıdır, bu yüzden kesmek istemiyorum.
3( ) Kurban kesmek yerine parasının yardım kuruluşlarına verilmesi gerektiğine inanıyorum.
4( ) Her yıl kurbanımı keserim. 5( )Hiç kurban kesmiyorum
6( ) Diğer(belirtiniz…….

42) Hiç adak adadınız mı?

1( ) Evet adadım ve yerine getirdim.
2( )Adadım imkânım olursa hemen yerine getirmek istiyorum.
3( ) Hayır adamadım.

4( ) Adamadım adak inancına katılmıyorum.

43) Sıkıntılı bir zamanınızda veya başınıza bir felaket (hastalık, sıkıntı vs.) geldiğinde ne yaparsınız?

1( ) Bundan kurtulmak için maddi çareler ararım.
2( )Allah'a dua ederim.
3( ) Sıkıntımın geçmesi için adak adarım.
4( )Dost ve akrabalarımla paylaşarak çözüm için görüşlerini alırım.

44) Allaha ne zaman dua edersiniz?

1( ) Özel durumlarda (Cenaze mevlit vs.) dua ederim
2( )Sıkıntılı anlarda dua ederim.
3( )Namazlarda ve diğer zamanlarda dua ederim.
4( ) Her gün birçok kere dua ederim.
5( ) Hiç dua etmem.

45) Kur'an-ı Kerimi okuma durumunuz nedir?

1( )Kur'an-ı Kerimi Türkçe yazılışıyla okurum.
2( ) Kur'an-ı Kerimi Arapçasından okuyorum.
3( )Türkçe anlamını mealini okuyorum.
4( )Yasin kitaplarından Türkçe yazılışıyla Yasin ve diğer sure ve duaları okuyorum.
5( ) Hiç okumuyorum.
6( ) Geçmişlerim için hocaya ve bilenlere okutuyorum.

46) Evinizde hangi dini kitaplar bulunmaktadır?

1( )Kur'an- Kerimin Arapçası 2( )Kuran- Kerimin Türkçesi
3( )Arapça ve Türkçe mealli Kur'an- Kerim 4( ) Yasin ve mevlit kitapları
5( )Namaz Hocası ve ilmihal kitabı 6( ) Hiçbiri 7( ) Hepsi

47 Dini bilgilerinizi nereden ve kimlerden öğrendiniz?

1( )Dedem ninem ve aile büyüklerimden.
2( )Okulda öğretmenlerimden
3( )Kendi kendime araştırarak.
4 ( )Cami İmamından.
5( ) Mevlütlerde yapılan dini konuşmalardan.
6( )Diğer(Belirtiniz……..

48) Dini bir sorunla karşılaştığınızda kime danışırsınız?

1( )Cami imamına 2( )Hacca gitmiş olanlara
3( )Aile büyüklerime 4( )Din İşleri Başkanlığı'na
5( )Din Hizmetleri Müşavirliği'ne 6( ) Diğer(belirtiniz)……

49) Sizce dini bilgi düzeyiniz nasıldır?

1( ) Çok iyi 2( )İyi 3( ) Zayıf 4( )Hiç dini bilgim yok

50) Cami İmamları ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

1( ) Topluma çok karışmıyorlar, dolayısıyla fazla faydalı olamıyorlar.
2( )Toplumla iyi bir şekilde bütünleşip görevlerini yapıyorlar.
3( ) Maddiyatı öne çıkarıp toplumun inançlarını sömürüyorlar.
4( ) Topluma güzel örnek olup rehberlik ediyorlar.
5( )Görevlerini layıkıyla yerine getirmiyorlar.

51) Sizce ideal bir din görevlisi nasıl olmalıdır?

1( ) Dini bilgisi ve konuşması iyi olmalıdır. 2( ) Herkesi ziyaret etmeli toplumun içinde olmalı

3( ) Sesi güzel olmalı 4( )Ahlaklı ve gözü tok olmalı, kimsenin parasına ve diğer imkanlarına göz dikmemeli 5( )Diğer(Belirtiniz)……)

52) Aşağıdakilerden hangilerine inanıyorsunuz?

1( ) Sihir ve Büyü 2( )Nazar 3( ) Cin çarpması 4( )Fal 5( ) Hiçbiri 6( ) Hepsi

53)Aşağıdakilerden hangilerini yaparsınız?

1( )Hatim indirmek (veya indirtmek) 2( )Mevlüt okumak (veya okutmak)
3( )Muska yazdırmak 4( )Türbe ziyaret etmek. 5( ) Kurşun döktürmek
6 ( ) Hiçbiri 7( )Hepsi

54) Hala Sultan, Kırklar ve Hz. Ömer türbeleri ile ilgili düşünce ve davranışlarınız nedir?

1( ) Buraların kutsal mekânlar olduğunu düşünüyorum ve bir kısmını ziyaret ettim.
2( ) Buralara giderek kurban kestim dilekte bulundum.
3( ) Bu yerlere gitmeyi doğru bulmuyorum ama yakınlarımın isteğiyle gittim
4( ) Hiç gitmedim, gitmeyi de düşünmüyorum.

55) Camiye girdiğinizde ne hissediyorsunuz?

1( ) Huzur buluyorum. 2( )Ölümü hatırlıyor, uzaklaşmak istiyorum.
3( ) Ürperti duyuyorum. 4( )Camiye hiç girmedim.
5( )Diğer(Belirtiniz)……..

56)Aşağıdakilerden hangisi sizin dini hayatınızı daha iyi yansıtır?

1( )İnançlıyım ve ibadetlerime çok bağlıyım
2( )İnançlıyım fakat ibadetlerimi biraz aksatıyorum
3( )İnançlıyım fakat ibadetlerimi çok aksatıyorum
4( ) İnançlıyım fakat ibadetlerimi hiç yapmıyorum
5( ) Dinle ilgilenmiyorum

57) " Bu dünyada rahat olmak değil, öbür dünyada rahat olmak önemlidir." Sözünü nasıl değerlendiriyorsunuz?

1( ) Kesinlikle doğrudur. 2( ) Kısmen doğrudur.
3( ) Bilgi sahibi olmadığım bir alan yorum yapamıyorum. 4( ) Kesinlikle yanlıştır.

58) Size göre bir Müslüman nasıl olmalı?

1( ) İbadetlerini aksatsa bile, imanlı olmalı
2( )Kalbi temiz, doğru dürüst olmalı
3( ) Camiye gitmeli namazında orucunda olmalı
4( )Diğer (belirtiniz)……..

59)Dini inançları ve ibadetleri yerine getirmek bağlamında kendinizi nasıl değerlendirirsiniz?

1( ) Çok dindar 2( ) dindar 3( ) dinle az ilgili 4( ) Dine ilgisiz
5( )Dine karşıt. 6( )Diğer(belirtiniz)……)